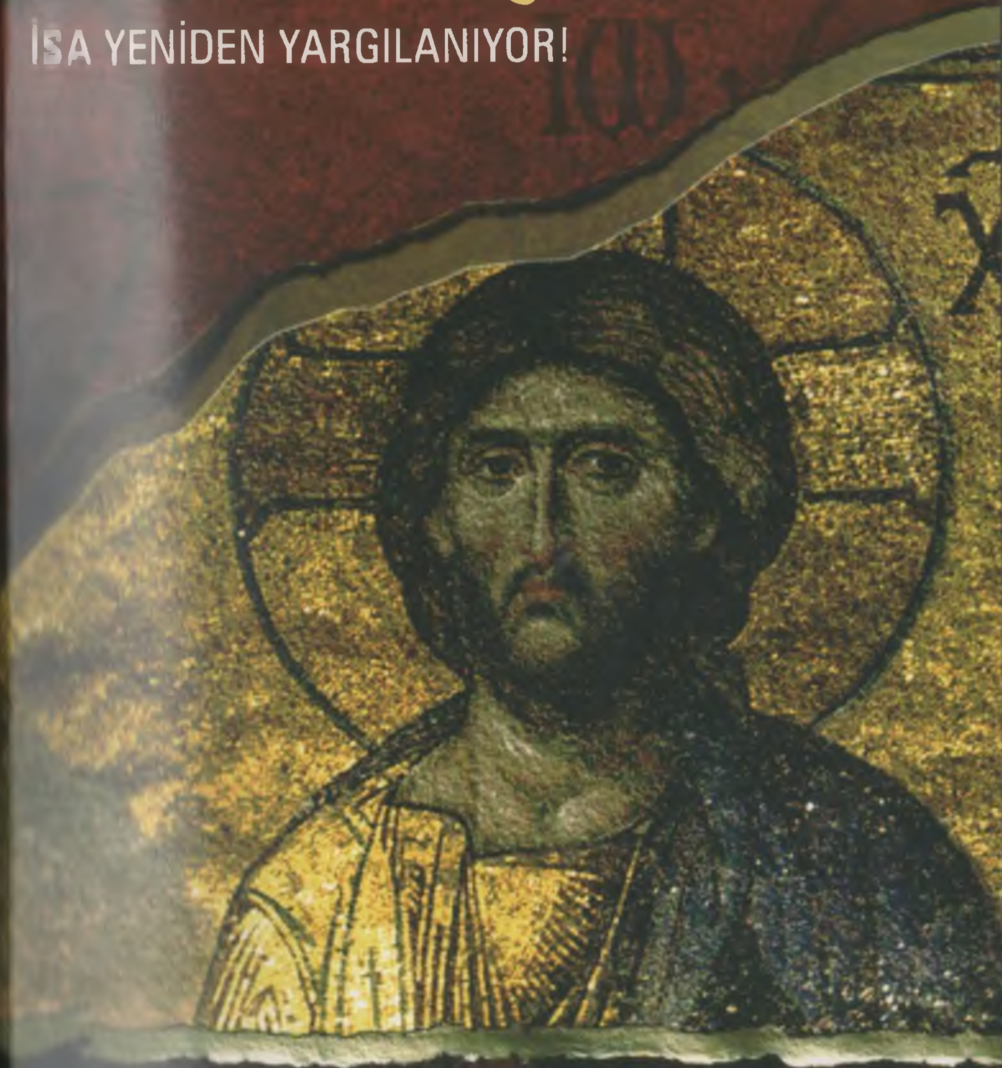
İSA'NIN ŞİFRESİ

İSA YENİDEN YARGILANIYOR!

Çağdaş Bir Gazeteci, İki Bin Yıllık Bir Öykünün İzini Sürüyor!

LEE STROBEL

Hukuk eğitimli bir araştırmacı gazeteci olan, İsa'nın Şifresi'nin yazarı, Kutsal Kitap'a dayalı Hıristiyanlık'ın doğruluğuna dair delilleri kararlı biçimde sorgulamıştır. Akıcı bir üslupla yazılmış bu kitap, inanlılar için de, bilinemezciler (agnostikler) için de bilgilendirici olacaktır.

BRUCE METZGER, YENİ ANTLAŞMA PROFESÖRÜ,
EMERITUS PRINCETON İLAHİYAT OKULU

Lee Strobel, sağlam bir kuşkucunun soracağı türde soruları sorar ve bu soruların hepsine de ikna edici cevaplar sunar. Strobel'ın bu kitabı öyle sürükleyici ki, akşam yemekleri sonrasında yüksek sesle eşime okudum. Bilgilenmek isteyen herkes bu kitaba sahip olmalı.

PHILIP E. JOHSON, ÇOKSATAR ROMANLARIN YAZARI VE
HUKUK PROFESÖRÜ

Konu çok etkileyici biçimde irdelenmiş. Tüm içtenliğimle okumanızı önerebileceğim, gerçekten eşsiz bir kitap.

RAVI ZACHARIAS

Kurmaca olan ile gerçek olan birbirinden ayırt edilecekse, bunu deneyimli bir araştırmacı gazeteciden daha iyi yapabilecek kimse olmadığı gibi, bir davanın savunulması söz konusuysa, bu işi de bir Yale Hukuk Fakültesi mezunundan daha iyi yapabilecek kimse yoktur. Lee Strobel da bu iki vasfını, bu etkileyici kitapta gözle görülür biçimde sergiler. Yazar, ateistken Hıristiyan olmayı seçişini anlattığı muhteşem tanıklığının yanı sıra, alanlarında tanınmış "uzman şahitlerin" çürütülemeyecek türdeki ifadelerini alarak, İsa Mesih lehine güçlü bir savunma sunar. *İsa'nın Şifresi*, günümüzde yazılan iman savunusu eserler için yeni bir standart belirlemiştir.

D. JAMES KENNEDY, PH.D., BAŞ ÖNDER,
CORAL RIDGE PRESBİTERYEN KİLİSESİ

Hıristiyan inancının mantıksal altyapısını, hem inananların hem de arayanların anlayabileceği biçimde sunabilmek için bu kadar çaba sarf etmiş başka birini tanımadım. Bu kitap klasikleşecektir.

BILL HYBELS, BAŞ ÖNDER,
WILLOW CREEK COMMUNITY KİLİSESİ

İsa'nın Şifresi'ne katkıda bulunabilmek beni çok mutlu etti. Bugün piyasada satın alabileceğiniz Hıristiyan inancının güvenilirliğini konu alan kitapların arasında en okunulur olanlardandır bu kitap ve inanıyorum ki çok tesirli olacaktır. Hıristiyanlık'ın tarihsel gerçekliğini merak eden herkes bu kitabı okumalı.

J.P. MORELAND, FELSEFE PROFESÖRÜ
TALBOT İLAHİYAT OKULU, BIOLA ÜNİVERSİTESİ,
LAMIRADA, CALIFORNIA

Hukuk ve gazetecilik eğitimine sahip olan Lee Strobel, önde gelen uzmanlar ve yetkililer arasında sayılan on üç kişiyle görüşerek, onlara, Nasıralı İsa'nın kimliği ve Kutsal Kitap'ta aktarılan yaşamına dair zorlu sorular yöneltmiştir. Lee, bir ateistin, İsa'ya inanmaktansa, ateizme sadık kalması için çok daha inançlı olması gerektiği sonucuna varır. Lee'in haklı olduğuna inanıyorum. *İsa'nın Şifresi*'nde, İsa'nın, kendi kimliğine dair iddialarının doğruluğunu kanıtlayan, fazlasıyla ikna edici tarihsel deliller sunulur.

LUIS PALAU

İkna edici bir savunma, okuması keyifli bir kitap

PETER KREEFT, FELSEFE PROFESÖRÜ, BOSTON ÜNİVERSİTESİ

Lee Strobel, bilgilendirici, yetkin araştırmacı gazeteciliğiyle, Mesih'in, kendi kimliğine dair iddialarını doğrulayan fazlasıyla ikna edici delilleri ustaca derler. Bu kitap, her Hıristiyan'ın, kaynak kitapları arasında ve kütüphanesinde bulundurması gereken ve başkalarıyla da paylaşılması gereken bir kitaptı.

DR. BILL BRIGHT, KURUCU VE BAŞKAN
CAMPUS CRUSADE FOR CHRIST INTERNATIONAL

Lee Strobel, bizim dönemimizden olup, günümüz kuşkucularının düşünsel dünyasını anlayabilen nadir insanlardandır. Bu kitap, iman savunusu türünde bir kitap olmasından öteye, Mesih'in kendi kimliğine dair iddialarını irdeleyen kimselerin aklını takılan sorulara cevap sunar. İnandırıcı olduğu kadar, ilginç de bir kitaptır.

DR. ROBERT E. COLEMAN,
WORLD MISSION OF EVANGELISM OKULU YÖNETİCİSİ
THE BILLY GRAHAM CENTER INSTITUTE OF EVANGELISM YÖNETİCİSİ

Lee Strobel, popüler iman savunusu kitapları arasında, şüphesiz ki, en çok okunanlardan biri olacak bir kitap yazmıştır. Lee, müjdeci uzmanların önde gelenlerinden sayılan bir düzineden çok uzmanla yaptığı görüşmeleri, hukuk ve gazetecilik alanlarındaki deneyiminden de yararlandığı bir üslupla aktarmıştır. Eski ateistlerden olan Strobel, hangi soruları sorması gerektiğini iyi biliyor. *İsa'nın Şifresi*'nde sunulan deliller gerçekten de ikna edicidir.

DR. THOM S. RAINER,
DEKAN, THE BILLY GRAHAM SCHOOL OF MISSIONS,
EVANGELISM AND CHURCH GROWTH
THE SOUTHERN BAPTIST THEOLOGICAL SEMINARY, LOUISVILLE, KENTUCKY

Lee Strobel'ın yazıları her zaman yaratıcı, sürükleyici ve inandırıcı olmuştur. Bu sefer, yönlendirici olmadan ikna edebilen, çok ağır olmadan teşvik edebilen, şaşalı olmadan etkileyici olabilen bir kitabı tasarlayışına, birinci elden tanıklık etme fırsatı buldum. Türünün en iyi örneklerinden biri olan bu kitabı okumanızı şiddetle tavsiye ediyorum.

GARY COLLINS, PH.D.,
AMERICAN ASSOCIATION OF CHRISTIAN COUNSELORS

İSA'NIN ŞİFRESİ

İsa Yeniden Yargılanıyor

LEE STROBEL

Tükçesi: Cem Şimşek

Yeni Yaşam Yayınları

Yeni Yaşam Yayınları

Serasker Cad. Sakız Sokak,
Aytaç 2 İşhanı; No: 40/1
Kadıköy – İSTANBUL

Tel.: (0216) 414 20 61 - 414 16 15
Faks: (0216) 348 05 26
www.yyyayinlari.com

Genel Dağıtım:
Sera Kitapevi Kafe ve Turizm ve Tic. Ltd. Şti
Tel: (0216) 449 30 34
serakitapevi@superonline.com

ISBN 975-9062-15-1

Basım: Anadolu Ofset – İstanbul
Tel: (0212) 567 13 89
1. Basım, Ağustos 2007

İÇİNDEKİLER

Giriş: Hayat Değiştiren Bir Soruşturmanın Yeniden Açılması 9

1. BÖLÜM: Tarihsel Kayıtların İncelenmesi

1. Görgü Şahidi Delilleri 19
İsa Mesih'in İncil'deki Hayat Öyküsü Güvenilir mi?

2. Görgü Şahidi İfadelerine Dayanan Delillerin Sınanması 39
Dikkatle İncelendikleri Takdirde İsa'nın Biyografileri Güvenilirliklerini Koruyabiliyorlar mı?

3. Belgelenebilen Deliller 58
İsa'yı Anlatan Biyografiler Günümüze Kadar Bozulmadan Ulaşabilmiş midir?

4. Doğrulayıcı Deliller 78
İsa'nın Biyografilerinin Dışında İsa İçin Güvenilir Deliller Mevcut mudur?

5. Bilimsel Deliller 99
Arkeolojik Bulgular İsa'nın Biyografilerini Doğrular mı, Yalanlar mı?

6. Karşıt Deliller 119
Tarihsel 'İsa' İle 'Rab İsa' Aynı Kişi midir?

2. BÖLÜM: İsa'nın Tahlil Edilmesi

7. İsa'nın Kimliğine Dair Deliller 145
İsa'nın Kendisi Tanrı Oğlu Olduğuna İnanıyor muydu?

8. Psikolojik Deliller 158
Allah'ın Oğlu Olduğunu İddia Eden İsa Deli miydi?

9. Kimlik Profilinden Edinilen Deliller
İsa Gerçekten de Allah'ın Vasıflarına Sahip miydi?

10. Parmak İzi Delilleri
Vaat Edilen Mesih, Gerçekten de İsa Mıydı? Yoksa Aynı Vasıfları Taşıyan Başka Kimseler de Olmuş mudur?

3. BÖLÜM: Diriliş'in Yeniden Araştırılması

11. Tıbbi Deliller
İsa'nın Ölümü Yalancıktan, Dirilmesi de Aldatmaca mıydı?

12. Kayıp Bedene Dair Deliller
Gerçekten de Mezarında Değil miydi İsa'nın Bedeni?

13. İsa'nın Dirilişten Sonra İnsanlara Göründüğüne Dair Deliller
Çarmıhtaki Ölümünden Sonra İsa Tekrar Canlı Görülmüş müdür?

14. Tali Deliller
Dirilişi Teyit Eden Destekleyici Gerçekler Var mı?

Sonuç: Tarihin Hükmü
Deliller Neye İşaret Etmektedir, İşaret Ettikleri Şey, Günümüz Dünyası İçin Ne İfade Eder?

Alıntı Yapılan Kaynaklar

Dipnotlar

Dizin

TEŞEKKÜRLER

Bu kitaba sağladıkları değerli görüşler ve katkılar için birçok kişiye teşekkür borçluyum. Willow Creek Kilisesi'nde bu konuyla ilgili bir dizi konuşma ve sunum yapmama izin veren Bill Hybels'a; konuyu bir kitap haline dönüştürme fikrini veren eşim Lesli'ye ve yaratıcı katkılarıyla kitap projesinin büyük oranda gelişmesini sağlayan editörüm John Sloan'a özellikle minnettarım.

Ayrıca, Mark Mittelberg ve Garry Poole'a sürekli teşvik ve yardımları için; Chad Meister ve Bob ve Gretchen Passatino'ya araştırmaları ve fikirleri için; Ross Robinson'a sunduğu hukuki bakış açısı için; asistanım Jodi Walle'e çok değerli çalışması için; kızım Alison ve oğlum Kyle'e sahne arkasındaki destekleri için teşekkür ederim.

Son olarak, bu kitabı yazarken kendileriyle görüşme isteğimi kabul edip bana zaman ayıran uzman ve araştırmacılara teşekkür etmek istiyorum. Onların derin bilgisi ve hikmeti kadar, alçakgönüllülükleri, içten imanları ve İsa Mesih'in o müthiş iddialarını araştırmak isteyen ruhsal araştırmacılara yardımcı olma arzuları da beni derinden etkiledi.

GİRİŞ

Hayat Değiştiren Bir Soruşturmanın Yeniden Açılması

James Dixon'un cinayete teşebbüs davası, iddia makamının deyimiyle, 'kolay bir lokma'ydı. Hazırlık soruşturmasında sunulan delillerin üstünkörü bir incelemesi bile Dixon'un polis memuru Richard Scanlon'u Chicago'nun güney bölgesinde bir çatışmada karnından vurduğunu ispatlamaya yetiyordu.

Deliller ve şahitler birer birer sorgulandıkça, Dixon'un boynundaki ilmik de daralıyor gibiydi. Ortada, parmak izleri, bir silah, görgü tanığı, cinayet için geçerli bir sebep, yaralı bir polis memuru ve sabıka kayıtlarında benzeri suçları olan bir zanlı vardı. Mahkeme, Dixon'u kendi suçunun ağırlığıyla sallandıracak hamleyi yapmak üzere bekliyordu.

Olayla ilgili gerçekler açık ve basitti. Memur Scanlon, silahlı bir adamla ilgili olarak yapılan bir ihbarı değerlendirmek üzere acilen West 108th Place'e gitmişti. Scanlon olay yerine vardığında, Dixon'u kız arkadaşının evinin kapısında yüksek sesle tartışırken bulmuştu. Kızın babası, polis memurunu görünce cesaretlenip evden dışarı çıkmıştı.

Çıkar çıkmaz Dixon'la şiddetle bir kavgaya tutuştu. Scanlon kavgaya müdahale etmek amacıyla aralarına girdiğinde bir el silah sesi duyulmuştu. Scanlon karnından vurulmuş ve sendelemeye başlamıştı. Tam o sırada iki ekip otosu daha olay yerine varmış, ani bir frenle duran araçlarından dışarı fırlayan polis memurları Dixon'u zaptetmek için hızla üzerine gitmişlerdi.

Üzerinde sadece kendi parmak izleri bulunan ve tek bir mermi atılmış Dixon'a ait 22 kalibrelik silah olay yerinin yakınında bulunmuştu. Belli ki, ateş edildikten sonra aceleyle oraya fırlatılmıştı. Kızın babası silahsızdı; Scanlon'un silahı ise kılıfındaydı. Scanlon'un derisinin üzerindeki barut izleri ona çok yakın bir mesafeden ateş edilmiş olduğunu gösteriyordu.

Scanlon'un aldığı yara hayatını tehlikeye sokacak kadar ciddi değildi, ancak yine de gösterdiği cesaretten ötürü, şefinin gururla yakasına iliştirdiği bir madalya ile ödüllendirilmişti. Dixon'un sabıka kayıtlarını inceleyen polisler, onun geçmişte adam yaralamadan hüküm giymiş olduğunu gördüler. Görünüşe göre, Dixon şiddete başvurma eğilimi olan bir kişiydi.

Bu olaydan yaklaşık bir yıl sonra, Dixon, ıssız Chicago mahkemelerinden birinde görülen davasında on beş yıllık polis memurunu vurduğunu itiraf ederken, ben de arka sıralarda oturmuş not alıyordum. Tüm delillere ilaveten, zanlının suçunu açıkça itiraf etmesi davayı noktaladı. Ceza hakimi Frank Machala, Dixon'un hapisle cezalandırılmasına karar verdi ve elindeki tokmağı masaya vurarak davanın kapanmış olduğunu bildirdi. Adalet yerini bulmuştu.

Not defterimi spor ceketimin cebine sokup alt kattaki basın muhabirlerinin odasına ağır ağır yürümeye başladım. Gazetemin yazı işleri müdürünün bu haberim için ertesi günkü *Chicago Tribune*'de en fazla üç paragraflık bir yer vereceğini düşünüyordum. Aslında haberin hak ettiği yer de bu kadardı. Etraflıca anlatılacak bir öykü değildi.

Ya da, ben öyle düşünmüştüm.

BİLGİ KAYNAĞIMIN FISILTISI

Basın mensuplarına ayrılmış olan odada sesini çok iyi tanıdığım birinden gelen telefonu yanıtlıyordum – duruşma salonlarında geçirdiğim yıllar boyunca bu haber kaynağımı besleyip büyütmüştüm. Bana verecek önemli bir haberi olduğunu sezdim, çünkü bilgi ve karşılığında alacağı bahşiş ne kadar büyük olursa, haber kaynağım da o kadar hızlı ve yumuşak sesle konuşurdu – o anda ise adeta fısıldıyordu.

"Lee, Dixon davasını biliyor musun?" diye sordu.

"Elbette, biliyorum. İki gün evvel haber yapmıştım. Oldukça sıradan bir davaydı."

"Bu konuda o kadar emin olma. Duyduklarıma göre, bu olaydan birkaç hafta önce polis memuru Scanlon gittiği bir partide kalem görünümlü silahını çevresine gösterip hava atmış."

"Neyini?"

"Kalem silahını. Bir dolma kalem görünümünde, ama aslında 22 kalibrelik bir silah. Taşınması, polisler dahil herkes için yasaklanmış olan bir silah."

Ona bu durumun konuyla ilgisini anlayamadığımı söylediğimde, sesindeki heyecan daha da arttı. "Olay şu: Dixon, Scanlon'u vurmadı. Scanlon, ön cebinde taşıdığı bu kalem silahın kazayla ateş alması sonucunda yaralandı. Dixon'u suçladı, çünkü yasal olmayan bir silahı taşımaktan dolayı başının derde girmesini istemiyordu. Anlamıyor musun? Dixon masum."

"Olamaz!" diye şaşkınlıkla bağırdım.

"O zaman delilleri sen kendin araştır" diye yanıtladı. "Deliller neye işaret ediyor, gözlerinle gör."

Telefonu kapattım ve yukarıya, savcılık odasına doğru koştum. Kapıda bir an duraklayıp biraz nefes aldım, sonra içeri daldım. Elimdeki önemli bilgiyi gereğinden önce açığa vurmak istemediğimden, "Dixon davasını biliyor musunuz?" diye rasgele sordum. "Eğer sizin için uygunsa, davanın ayrıntıları üzerinden bir kez daha geçmek isterdim."

Görevlinin yüzünün rengi değişti ve, "Bu konuda konuşamam. Yorum yok" diye cevap verdi.

Anlaşılan bilgi kaynağım, şüphelerini savcılık makamıyla da paylaşmıştı. Kapalı kapıların ardında büyük jüri toplanıp delilleri tekrar incelemeye hazırlanıyordu. James Dixon'un sımsıkı kapanmış olan davası hiç beklenmedik ve son derece şaşırtıcı bir şekilde tekrar açılmak üzereydi.

YENİ BİR TEORİ İÇİN YENİ HAKİKATLER

Bu gelişmeyle eşzamanlı olarak ben de kendi araştırmalarıma başladım. Olay yerinde incelemeler yaptım, olayı gören kişilerle konuştum, Dixon'un kendisiyle görüştüm ve delilleri değerlendirdim. Davayı baştan sona dikkatlice ele aldığımda, çok garip bir şey dikkatimi çekti: Ortaya çıkardığım yeni gerçeklerin hepsi –ve hatta Dixon'ın suçluluğunu ispatlayan eski deliller bile– kalem silah kuramını güçlü bir şekilde destekliyordu.

- Şahitler, Scanlon olay yerine gelmeden önce, Dixon'un elindeki silahıyla kız arkadaşının kapısını yumrukladığını gördüklerini söylediler. Silah aşağı doğru bir konumdayken ateş almıştı; yerdeki beton zeminin üzerinde bir mermi darbesiyle oluşabilecek türden bir iz bulunuyordu. Bu izin varlığı, Dixon'un silahından çıkan merminin nereye gittiğini açıklayabilirdi.
- Dixon elinde bir silahla yakalanmak istemediği için, polisler gelmeden önce onu yakındaki çimlerin arasına sakladığını söylemişti. Bu gerçeği destekleyecek bir görgü tanığı buldum. Silahın olay yerinin yakınında bulunmasına rağmen neden hiç kimsenin Dixon'un silahı fırlattığını görmediği şimdi açıklığa kavuşmuştu.
- Barut izleri Scanlon'un sol gömlek cebinin dışında değil de

içindeydi. Mermi deliği ise cebin tam altından açılmıştı. Sonuç: Bir silah –her nasılsa– sol gömlek cebinin içinde ateş almıştı.

- Polis kayıtlarındaki raporların aksine, mermi aşağıya doğru bir açıyla yol almıştı. Scanlon'un gömlek cebinin alt kısmındaki kanlı bir yırtık, merminin gömlek kumaşını delip derinin içine girdiği bir noktayı işaret ediyordu.
- Dixon'un sabıka kayıtları da onun hakkındaki tüm gerçekleri yansıtmıyordu. Daha önce adam yaralama olayından üç yıl hapiste yatmasına rağmen, temyiz mahkemesi onun yanlış yere hüküm giydiğini saptayarak tahliye edilmesine karar vermişti. Öyle anlaşılıyordu ki, polisler önemli bir savunma tanığını gizlemişti ve savcılık tanığı da yalan söylemişti. Dixon'un şiddet eğilimli geçmişi bundan ibaretti.

MASUM BİR ADAM SERBEST BIRAKILIYOR

En sonunda Dixon'a o en önemli soruyu yönelttim: "Eğer masumsan neden suçu kabul ettin?"

Dixon iç geçirerek, "Davamda pazarlık yaptım" diyerek geçmişte sıkça rastlanan bir uygulamadan söz etti. Savcıların, davalının suçu kabul ederek herkesin zamanını boş yere harcamaması durumunda, daha hafif bir ceza önerdikleri bir uygulamaydı kastettiği.

"Bana suçu kabul edersem, bir yıl hapis cezası verileceğini söylediler. Mahkememi beklerken zaten 362 günümü hapiste geçirmiştim. Tek yapacağım şey suçu kabul etmekti; böylece birkaç gün içinde cezamı doldurmuş olup, evime dönebilecektim. Ancak, suçsuz olduğumu iddia edip mahkeme edilmemi talep edersem ve jüri tarafından suçlu bulunursam bana ağır bir ceza verebilirlerdi. Bir polis memurunu yaralamaktan yirmi yıl hapis cezasına çarptırılabilirdim. Kumar oynamaya değmezdi. Bir an önce evime gitmek istiyordum..."

"Böylece, sen de yapmamış olduğun bir şeyi kabul ettin."

Dixon başını sallayarak, "Evet, öyle oldu" dedi.

Sonuçta, Dixon temize çıkarıldı ve daha sonra polis teşkilatı aleyhine açtığı davayı da kazandı. Scanlon'a verilen madalyası geri alındı, büyük jüri önünde sorguya çekildi, görevini kötüye kullandığını kabul etti ve polis teşkilatından ihraç edildi.[1] Benim haberim ise gazetelerin ön sayfalarında yer aldı. Daha önemlisi, genç bir muhabir olarak çok büyük dersler almış oldum.

Aldığım derslerden belki de en önemlisi, delillerin birden fazla yönü işaret edecek şekilde bir araya getirilebilecekleri idi. Örneğin; Dixon'un polis memurunu vurduğunu ispatlayacak yeterli delil mevcuttu. Ancak sorulması gereken önemli sorular şunlardı: *Delillerin toplanması yeterince özenle gerçekleştirilmiş miydi? Gerçeklerin bütünlüğüne en uygun açıklama hangisiydi?* Kalem silah kuramı ileri sürüldüğünde ise, bu senaryonun toplanan tüm delillere en uygun açıklamayı getirdiği ortaya çıkmıştı.

Bir ders daha vardı. Delillerin ilk baştan bana çok inandırıcı gelmesi, önyargılarımdan kaynaklanıyordu. Bana göre, Dixon'un bir bela olduğu ortadaydı; başarısızın teki, bölünmüş bir ailenin işsiz bir ferdiydi. İyiler ise, polislerdi. Savcılar ise hata yapmazlardı.

Olaya bu gözlüklerden baktığımda, tüm deliller yerine oturmuş gibi görünmüştü. Eğer bir tutarsızlık ya da boşluk varsa da, bunları deneyimsizliğimden ötürü es geçmeyi yeğlemiştim. Polisler davanın çok sağlam olduğunu söylediklerinde onlara inandım ve olayın derinine inmedim.

Ancak taktığım o gözlüklerimi değiştirdiğimde, önyargılarımı bırakıp objektif bir yaklaşım benimsediğimde, davayı yepyeni bir ışığın altında görme fırsatını buldum. Nihayetinde, baştaki önyargılarım ne olursa olsun, delillerin beni gerçeğe götürmesine izin verdim.

Bu olay yaklaşık yirmi yıl önce gerçekleşmişti. Ancak gelecekte alacağım çok daha büyük dersler vardı.

DIXON'DAN İSA'YA*

Bu olağanüstü olayı aktarmamın nedeni, ruhsal yolculuğumun da bir şekilde Dixon olayında yaşadıklarıma benzerlik göstermesidir.

Hayatımın büyük bölümünü bir kuşkucu olarak geçirdim. Gerçekte, kendimi bir ateist sayıyordum. Bana göre Allah'ın, eski bir mitolojinin, ilkel inanışların ya da bir hayal ürünü olduğuna inanmamı sağlayacak yeterli deliller vardı. Kendisine sırf inanmadıkları için insanları cehenneme mahkûm eden sevgi dolu bir Allah olabilir miydi? Mucizeleri tabiatın temel kuralları ile nasıl çelişebilirdi? Evrim teorisi hayatın nasıl oluştuğunu zaten yeterli derecede açıklamıyor muydu? Bilimsel düşünce tabiatüstüne inancı reddetmiyor muydu?

İsa'ya gelince, o zaten hiçbir zaman Allah olduğunu ileri sürmemişti ki! O bir devrimci, bir bilge, geleneklere karşı çıkan bir Yahudi

idi – ancak Allah mıydı? Hayır, bu düşünce onun aklına hiç gelmemişti! Size bunları söyleyecek birçok üniversite profesörü gösterebilirdim. Elbette onlara güvenilebilirdi, öyle değil mi? Gerçekle yüzleşmemiz gerekirse; eldeki delillere gelişigüzel bir göz gezdirmek bile İsa'nın sadece sizin ve benim gibi –ancak olağanüstü iyilik ve bilgelik armağanı olan– bir insan olduğunu açıkça gösteriyordu.

Ben de delilleri hep bu yaklaşımla ele almıştım: Onlara gelişigüzel bir şekilde göz gezdirmiştim. Kuşkuculuğumu desteleyecek kadar tarih ve felsefe bilgim vardı – oradan bir gerçek, şuradan bir kuram, özlü bir alıntı, zekice ileri sürülen bir sav. Elbette bazı tutarsızlıklar ve boşluklar olduğunun farkındaydım, ancak onları göz ardı etme isteğim hepsinden baskındı. Eğer düşüncelerimi değiştirerek İsa Mesih'in takipçisi olacak olsam, bencilce arzularımı ve temel ahlak kurallarına uymayan yaşantıma son vermem gerekecekti.

Benim için dava kapanmıştı. İsa'nın Allah'lığının, bazı boş inançlı hayalperestlerin bir buluşundan başka bir şey olmadığını gösteren yeterli delil mevcuttu.

Ya da ben öyle düşünüyordum.

BİR ATEİSTE CEVAPLAR

Beni Mesih'in davasını yeniden incelemeye sevk eden, haber kaynaklarımın birinden gelen bir telefon değil, eşimdi.

1979 sonbaharında eşim Leslie beni şaşkına çeviren bir şey yaptı: Durup dururken Hıristiyan olduğunu açıkladı. Gözlerimi kapatıp bundan sonra olacakların en kötüsüne hazırlanmaya başladım; kendimi adeta üç kağıt oyunundaki kurbana benzetiyordum. Evlendiğim kadın, neşeli, eğlenceyi seven, risk almaktan hoşlanan Leslie idi. Ancak şimdi onun, toplumun değişik kesimleri arasında yükseliş gösteren hareketli hayat tarzımız yerine tüm gece süren dua toplantılarını ya da kilise mutfağında gönüllü çalışmayı tercih eden, cinselliği bastırılmış, erdemlik taslayan bir kadına dönüşmesinden korkuyordum.

Ancak onun kişiliğindeki köklü değişiklikleri, bütünlüğünü ve özgüvenini görmek benim için çok hoş –hatta hayranlık verici bir sürpriz– oldu. Zamanla eşimin davranışlarındaki bu belli belirsiz, ancak çok önemli değişikliklerin nedeninin köküne inmek istedim ve Hıristiyanlık davasındaki gerçeklerin tümünü araştırmayı kararlaştırdım.

Öz çıkarlarımı ve önyargılarımı elimden geldiğince bir kenara bırakarak, kitaplar okudum, uzmanlarla konuştum, sorular sordum, tarihi

analiz ettim, arkeolojiyi araştırdım, antik dönem edebiyatını okudum ve hayatımda ilk kez Kutsal Kitap'ı ayet ayet inceledim.

Daha önceki hiçbir haberimde göstermediğim bir şevk ve güçle davayı ele almaya giriştim. Bu çalışmamda, Yale Üniversitesi'nde aldığım hukuk eğitimini ve *Chicago Tribune* gazetesinin adli işler yazı işleri müdürü olarak edindiğim deneyimi uygulamaya koydum. Zaman içinde, dünyanın sunduğu deliller –tarih, bilim, felsefe ve psikoloji– olanaksız olanı işaret etmeye başladı.

Bu adeta James Dixon davasının yeniden görülmesi gibiydi.

KARARI KENDİNİZ VERİN

Belki sizler de ruhsal bakış açınızı çevrenizde izlediğiniz delillere göre ya da geçmişte okuduğunuz kitaplardan, profesörlerinizden, aile bireylerinizden ya da dostlarınızdan edindiklerinizle biçimlendirdiniz. Peki, vardığınız sonuç gerçekten bu delillere en iyi açıklamayı getiriyor mu? Peki, daha derinlere inecek, önyargılarınızla yüzleşerek sistematik bir biçimde deliller bulmaya çalışacak olursanız ne bulursunuz?

İşte bu kitap sizi böyle bir yolculuğa çıkaracak. Aslında, yaklaşık iki yıl süren ruhsal yolculuğumun başına tekrar geri dönüp üzerinde etraflıca duracağım. Başarılı ve akademik çevrelerde itibar sahibi, önde gelen on üç uzman ve yetkiliyle yaptığım mülakatlara sizleri de birlikte götüreceğim.

Uzman oldukları konularda görüşlerini almak, onları kuşkucu olduğum günlerden kalan sorularımla zorlamak, görüşlerini sağlam veriler ve ikna edici tartışmalarla savunmalarını sağlamak ve size de fırsat tanınmış olsaydı onlara soracağınız soruları yönelterek onları sınamak için ülkeyi baştanbaşa –Minnesota'dan Georgia'ya; Virginia'dan California'ya dek– dolaştım.

Gerçeği araştırma yolculuğumda, pek çok sınıfa ayrılan delilleri incelerken adli konulardaki gazetecilik tecrübemden faydalandım. Delillerin sınıflandırılmasını şöyle sıralayabiliriz: Görgü şahidi delilleri, belgesel deliller, iddiayı destekleyen deliller, iddiayı çürüten deliller, bilimsel deliller, psikolojik deliller, ikinci derecedeki deliller ve hatta parmak izi delilleri (İsa söz konusu olduğunda parmak izinden söz etmek kulağa biraz şaşırtıcı geliyor, değil mi?).

Bu sınıflandırma, bir mahkeme sırasında sunulan delillere uygulanan sınıflandırmanın aynısıdır. Bu süreci zihinde canlandırmanın en

etkin yolunun, okuyucunun jüri görevini üstlenmesi ve konuya hukuksal bir bakış açısıyla yaklaşılması olacağını düşünüyorum.

Gerçek bir mahkemede jüri üyesi olarak görev almanız durumunda, sizden ilk başta dava konusunda herhangi bir peşin hüküm taşımadığınızı beyan etmeniz istenir. Açık görüşlü ve adil olacağınıza ve peşin hükümlere ya da akla ilk gelen düşüncelere kapılmadan, gerçeklere dayanarak karar vereceğinize dair yemin etmeniz gerekir. Şahitlerin güvenirliğini inceden inceye değerlendirmeniz, şahitlerin verdikleri ifadeleri dikkatle elemeniz ve sunulan delilleri titiz bir şekilde sağduyunuzla ve mantığınızla tartmanız özellikle istenir. Ben de bu kitabı okurken sizden aynı şekilde davranmanızı istiyorum.

Son olarak, karara varmak jüri üyelerinin sorumluluğudur. Bu onların yüzde yüz kesin kanaate sahip oldukları anlamına gelmez; çünkü hayatta hiçbir şeyin mutlak deliline sahip olamayız. Bir duruşmada, jüri üyelerinden delilleri tartmaları ve mümkün olan en iyi sonuca varmaları talep edilir. Diğer bir deyişle, James Dixon davasına geri dönersek, hangi senaryo gerçeklerle en mükemmel şekilde örtüşmektedir?

Sizden yapmanızı istediğim de bu. Bu görevi ciddiye alacağınızı ümit ediyorum, çünkü terazinin iki kefesinden birinde salt meraktan da öte bir şey var: Hayatınız. Eğer İsa'ya inanılacaksa –bu *eğer* sözcüğünü bu aşamada büyük harflerle algıladığınızı tahmin edebiliyorum– o zaman O'na vereceğiniz cevaptan daha önemli hiçbir şey yoktur.

Gerçekten İsa kimdi? Kim olduğunu söylüyordu? İddialarını destekleyen güvenilir deliller var mıydı? Sizlerle birlikte ilk görüşmemizi yapmak üzere Denver uçağına binerken, bu sorulara cevap arayacağımız yolculuğun ilk adımını atmış oluyoruz.

1. Bölüm

Tarihsel Kayıtların İncelenmesi

1

GÖRGÜ ŞAHİDİ DELİLLERİ

İsa Mesih'in İncil'deki Hayat Öyküsü Güvenilir mi?

Çekingen ve ılımlı mizaçlı Leo Carter, ilk tanıştığımızda Chicago'nun en tehlikeli mahallelerinden birinde yaşayan on yedi yaşında bir delikanlıydı. Mahkemedeki şahitliği üç katilin hapse girmesini sağlamıştı. Kafatasında hâlâ –Elijah Baptist'in mahalle bakkalını vurmasına şahit olmasıyla başlayan korkunç öykünün ürkütücü bir anısı olarak– 38 kalibrelik bir silah mermisi taşıyordu.

Leo ve arkadaşı Leslie Scott basketbol oynarken, sabıka kaydında otuz tutuklama bulunan on altı yaşındaki sabıkalı Elijah'ın bakkal Sam Blue'yu dükkanının önünde silahla vurduğunu gördüler.

Leo, bakkal Sam'i çocukluğundan beri tanırdı. Leo yumuşak bir sesle, "Yiyeceğimiz kalmadığında, Sam daima bize bir şeyler verirdi" diye açıkladı. "Onu görmek için hastaneye gittiğimde bana öldüğünü söylediler; o zaman şahit olduğum olayı anlatmam gerektiğini anladım."

Görgü şahidi ifadesinin etkisi çok büyüktür. Duruşmanın en etkileyici anlarından biri, görgü şahidinin suçun işlendiği anın ayrıntılarını anlattığı ve davalıyı işaret edip, kendinden emin şekilde, "İşte suçlu bu!" dediği andır. Elijah Baptist, hapse girmekten kurtulmak için ne yapıp edip Leo Carter'in ve Leslie Scott'ın bunu yapmalarına engel olmak gerektiğini biliyordu.

Bu sebeple Elijah ve iki ahbabı avlanmaya çıktılar. Çok geçmeden Leo ve Leslie'nin izlerine ulaştılar. Leo ve Leslie, Leo'nun erkek kardeşi Henry ile birlikte cadde boyunca yürüyorlardı. Elijah ve yanındakiler silahlarını üçlünün enselerine dayayıp onları yakındaki rıhtımın karanlık bir köşesine sürüklediler.

Elijah'ın kuzeni Leo'ya, "Seni seviyorum" dedi, "Ama bunu yapmak zorundayım." Sözlerini bitirir bitirmez tabancayı Leo'nun burnuna bastırıp tetiği çekti.

Silah homurdandı, ateşleme anında mermi yön değiştirdi, Leo'nun sağ gözünü köreltip kafatasına saplandı. İki büklüm halde yere yığılırken tabancadan çıkan ikinci mermi belkemiğinin beş santimetre yakınına girdi.

Leo, yere uzandığı yerden, ölü numarası yaparak olacakları izlerken, acıklı şekilde hıçkıran kardeşiyle arkadaşının, yakın mesafeden ateşlenen tabancayla canice katledildiğini gördü. Elijah ve çetesi olay yerinden kaçınca Leo, sürünerek daha güvenli bir yere sığındı.

Her nasılsa, düşük bir olasılık olmasına rağmen, Leo hayatta kaldı. Kafatasındaki mermi, tehlikeli bir bölgede olduğundan bulunduğu yerde kaldı. İlacın dindiremediği dayanılmaz baş ağrılarına rağmen Leo, bakkal Sam Blue cinayetinde Elijah Baptist'e karşı tek görgü şahidi olmaya karar verdi. Jüri üyeleri Leo'ya inandı ve Elijah seksen yıl hapse mahkûm oldu.

Leo, kardeşiyle arkadaşını katleden Elijah ve iki çete üyesine karşı da şahitlik eden tek kişi oldu. Şahitliği öylesine etkili oldu ki, bu cani üçlüyü ömür boyu hapse mahkûm etmeye yetti.

Leo Carter benim kahramanlarımdan biridir. Adaletin yerini bulmasını sağladı, muazzam bir bedel ödemesine rağmen. Görgü şahitliği dendiğinde –yirmi sekiz yıl sonra bugün bile– Leo'nun yüzü gözümün önünde canlanır.

UZAK GEÇMİŞTEN BİR ŞAHİT

Evet, görgü şahitliği inandırıcı ve ikna edici olabilir. Bir görgü şahidinin suçun işlendiğini gözleyecek kadar fırsatı olursa, peşin hüküm ve gizli amaçlar yoksa, şahit dürüst ve adil olduğunda, şahidin mahkeme salonundaki davalıyı parmakla işaret edip, "İşte suçlu bu" dediği o doruk noktasındaki hareketin etkisi, kişiyi hapse göndermeye ya da daha beter bir cezaya çarptırmaya yetecektir.

Görgü şahitliği, tarihsel olayları araştırmada da hayati bir önem taşır –İsa'nın, Allah'ın yegane Oğlu olup olmadığını araştırmakta bile.

Peki ama bu konuda herhangi bir görgü şahidi kaydına sahip miyiz? Bizzat İsa'yla birlikte faaliyet göstermiş, O'nun öğretişlerini ilk elden dinlemiş, yaptığı mucizelere ve ölümüne, hatta iddia edilen dirilişine şahit olmuş ve O'nunla tekrar karşılaşmış kimse var mı? İlk yüzyıldaki görgü şahitlerini sorgulamış, çetin sorulara cevap almış ve bunları titizlikle, doğruluklarından emin olarak kayda geçirmiş olan "muhabirlerin" kayıtları elimize ulaştı mı? En az bunun kadar önemli olan bir diğer

soru şudur: Bu kayıtlar kuşkucu araştırmacıların tenkitlerine ne kadar dayanabilir?

Biliyordum ki, tıpkı o üç cani katilin mahkûmiyetini perçinleyen Leo'nun ifadesi gibi, uzak geçmişin puslu ortamından bazı görgü şahitlerinin kayıtları da, insanlık tarihinin en önemli ruhsal olayının aydınlanmasına yardım edebilirdi. Bütün bunlara doyurucu cevaplar almak için, konu hakkında en önemli kitabı *(İncil'in Tarihsel Açıdan Güvenilirliği)* yazan, ulusal düzeyde en tanınmış uzman olan Dr. Craig Blomberg'le görüşme talebinde bulundum.

Blomberg'in keskin zekaya sahip biri olduğunu biliyordum; aslında görünüşü bile klişeleşmiş örneklere uyuyordu. İnce yapılı 1.90 boyuyla, özensizce öne doğru taranmış kısa ve dalgalı kahverengi saçlarla, kıvır kıvır bir sakalla ve kalın mercekli çerçevesiz gözlüklerle, diploma töreninde okulu adına birincilik konuşmasını yapan (ki gerçekten de yapmıştı), Ulusal Liyakat Bursu Talebesi (yine doğru) ve meşhur bir ilahiyat okulunu iftiharla bitirmiş (bu da doğru; Üçlük İlahiyat Fakültesi'ni iftiharla bitirmişti) birine benziyordu.

Ama benim zeki ve okumuş birinden daha fazlasına ihtiyacım vardı. Ayrıntıları kurnazca gizlemeyen, Hıristiyanlık'ın kayıtlarına ilişkin sorgulamaları bir çırpıda ret etmekten zevk almayan bir uzman arıyordum. Dürüst, inancı yerden yere vuran tenkitlerle boğuşmuş, yetkiyle konuşan, tehlikeli konuları hafife almadan, savuşturmaya kalkmadan ele alan birini istiyordum.

Blomberg'in aradığım kişi olduğu bana söylenince, bu işe yeterli olup olamayacağını öğrenmek üzere Denver'e uçtum. İtiraf etmeliyim ki, biraz şüpheliydim. Özellikle onunla ilgili araştırmam sonucunda, muhtemelen gizli kalmasını isteyeceği fazlasıyla rahatsız edici bir gerçek ortaya çıkınca, şüphelerim artırmıştı: Blomberg, çocukluk kahramanları olan Chicago Cubs adlı beysbol takımının, kendisi hâlâ hayattayken Dünya Beysbol Şampiyonası'nı kazanacağını umut ediyordu!

Açıkça söyleyeyim bu, Blomberg'in sezgisinden şüphelenmeme yetiyordu.

İLK GÖRÜŞME: CRAIG L. BLOMBERG, PH.D.

Craig Blomberg, İsa'nın biyografileri olarak bilinen İncil'in ilk dört kitabı konusunda Amerika'nın en önde gelen otoritelerinden biri kabul edilir. Yeni Antlaşma konusundaki doktorasını İskoçya'daki Aberdeen

Üniversitesi'nden aldı, ardından İngiltere'de, Cambridge Üniversitesi'ne bağlı Tyndale House'da araştırma görevlisi oldu. Burada, İsa'ya dair değerli çalışmalar yapan uluslararası elit bir uzman grubuyla çalıştı. Son on iki yılda Denver İlahiyat Okulu'nda Yeni Ahit (İncil) profesörü olarak görev yaptı.

Yazdığı kitaplar arasında İsa ve İncil'in ilk dört kitabı, Meselleri Tefsir Etmek, Uçurumun Büyüklüğü, Matta ve 1.Korintliler Kitabı'nın Tefsiri başlıklı kitapları sayabiliriz. Müjde'nin Görüş Açıları adlı altı ciltlik eserin, İsa'nın mucizelerine uzunca değinen altıncı cildinin yazı kurulunda da yer aldı, Kutsal Kitap Yorumuna Giriş kitabının ortak yazarlarından biri olarak görev aldı. Akla Uygun İman adlı kitap ile İsa Ateş Altında adlı kitaplarda İncil'in ilk dört kitabının tarihçesi hakkındaki bölümleri yazdı. İncil Araştırmaları Cemiyeti'nin, Kutsal Kitap Yayınları ve Kutsal Kitap Araştırmaları Enstitüsü'nün üyesidir.

Umduğum gibi bürosu, uzmanlık alanıyla ilgili kitaplarla dolup taşmıştı; taktığı kravatta bile kitap desenleri vardı.

Daha ilk bakışta fark ettim ki, bürosunun duvarlarını antik çağ tarihçilerinin kitapları değil, genç kızlarının yaptığı resimler işgal etmişti. Lamaların, evlerin ve çiçeklerin garip biçimde tasvir edildiği bu tuhaf resimler, gelişigüzel, akla estiği gibi duvara tutturulmamıştı; değerli birer armağan muamelesi gördükleri, özenle seçilip çerçevelendikleri, kızları Elizabeth ve Rachel tarafından imzalandıkları hemen göze çarpıyordu. Bunları görünce kendi kendime, 'Bu adam işleyen bir beynin yanı sıra, duygusal bir yüreğe de sahip' dedim.

Blomberg bir matematikçi gibi kesin ifadelerle konuşur (aslında kariyerinin ilk yıllarında matematik dersleri de vermiştir), delillere geçerlilik kazandıran en küçük ayrıntı da dahil, her kelimeyi, gözle görülür bir çekingenlikle tartıp seçer. Benim aradığım üslup da buydu.

Elinde kahvesiyle yüksek arkalıklı iskemlesine kurulurken, ben de içime işleyen Colorado soğuğunun etkisini yenmek için kahvemi yudumlamaya devam ettim. Blomberg'in konuya hemen girmek isteyen biri olduğunu sezdiğim için, konunun özüne inip görüşmeyi başlatmak istedim.

TARİHİN GÖRGÜ ŞAHİTLERİ

Meydan okuyan bir edayla, "Söyler misiniz" dedim, "Zeki, eleştirel bir düşünceye sahip olan birinin, yazarlarının adlarıyla anılan İncil'in ilk dört kitabının bu kişilerce yazıldığına inanması mümkün mü?"

Blomberg kahvesini masanın kenarına koydu ve gözlerimin içine bakarak, "Bu sorunun cevabı 'evet'tir" dedi, inandırıcı bir ses tonuyla. İskemlesine yaslanıp devam etti. "Açıkçası şunu kabul etmek gerekir ki, İncil'in ilk dört kitabının yazarları kesin değildir. Ama ilk yüzyıl kilisesinin değişmeyen görüşüne Matta, yani Havariler'den biri ve vergi görevlisi olan Levi, İncil'de kendi adıyla anılan ilk kitabın yazarıdır; Petrus'un arkadaşı olan Markos, Markos Kitabı'nın, Pavlus'un 'sevgili hekim' diye tanımladığı Luka da hem Luka Kitabı'nın, hem de Elçilerin İşleri adlı kitabın yazarıdır."

"Bunların yazarlığı konusundaki düşünce birliği ne düzeydeydi?" diye sordum.

"Bu üç kitabın yazarlığını üstlenen başka kimse yoktu" dedi Blomberg. "Görünüşe bakılırsa, tartışmalı bir durum yoktu."

Ben yine de konuyla ilgili sorgulamayı bir adım daha ileri götürmek istiyordum. "Şüpheciliğimi bağışlayın" dedim, "Birileri maksatlı şekilde yalan söyleyerek bu kişilerin, yazar olmadıkları halde yazar olduklarını iddia etmiş olabilir mi?"

Blomberg başını 'hayır' anlamında salladı. "Pek muhtemel değil. Unutma, bunlar bu iş için en son tercih edilecek kişilerdi" dedi, yüzünde bir gülümsemeyle. "Markos ve Luka, Havariler'den bile değillerdi. Matta, Havariler'den biriydi, ama bir vergi görevlisi olarak, İsa'yı ele veren Yahuda İskariot'tan sonra en az sevilen kişiydi!

"Bunu çok daha sonraları yazılan allı pullu apokrif incillerle kıyaslamalısın. Bu düzmece kitaplar için insanlar yazar olarak ünlü ve o çağda örnek sayılabilecek, Filipus, Petrus, Meryem ve Yakup gibi isimler seçtiler. O isimler Matta, Markos ve Luka'dan daha önemliydiler. Sorunu şöyle cevaplayayım: Eğer doğru olmasaydı, yazarlığı, pek de saygın olmayan bu kişilere atfetmek, akıllıca bir şey olmazdı."

Blomberg'in söyledikleri akla uygundu; ama dördüncü kitabın yazarından hiç söz etmemeyi yeğlediği ortadaydı. "Peki ya Yuhanna?" diye sordum. "Çok ünlü biriydi; Havariler'den değildi, ama Yakup ve Petrus'la birlikte İsa'ya en yakın üç kişiden biriydi."

"Evet, tek istisna o" diye kabullendi Blomberg. "Ama ne ilginçtir ki, yazarlığı tartışılan kişi de odur."

"Tam olarak nedir tartışmalı olan?"

"Yazarın adından eminiz, kesinlikle Yuhanna'dır" diye cevapladı Blomberg. "Soru şu: Bu Yuhanna, Havariler'den biri olan Yuhanna mıydı, yoksa başka bir Yuhanna mıdır?

"Şöyle açıklayayım: İ.S. 125 yıllarında yaşamış olan Hıristiyan yazar Papias, yazılarında havari Yuhanna'dan ve kilise ihtiyarı Yuhanna'dan söz eder. Aynı kişiyi farklı açılardan mı tanımlıyor, yoksa farklı iki kişiden mi söz ediyor, anlaşılmıyor. Ama bu istisna dışında ilk kilise, kitabın yazarı olarak adı geçen Yuhanna'nın, Zebedi'nin oğlu ve havarilerden biri olan Yuhanna olduğu konusunda tam bir fikir birliği içindedir."

Blomberg'i daha fazla ayrıntı vermeye mecbur etmek gayretiyle, "Ya siz, siz de buna inanıyor musunuz?" diye sordum.

"Evet, metnin çok önemli kısmı bu havariye aittir" cevabını verdi. "Ama" diye ekledi, "Eğer kitabı dikkatle okuyacak olursanız, son ayetlerin başka bir yazar tarafından yazıldığına dair bazı ipuçları görebilirsiniz. Ben şahsen Yuhanna'ya yakın birinin son ayetleri yazıp metni üslup açısından bütünlüğe kavuşturmuş olması ihtimalinden asla rahatsızlık duymuyorum."

"Ama her şeye rağmen" diye vurguladı, "İncil'in diğer ilk üç kitabı gibi, Yuhanna Kitabı'nın da bir görgü şahidinin yazdıklarına dayandığı apaçıktır."

AYRINTILARIN İNCELENMESİ

Blomberg'in o ana kadarki yorumlarını takdir etmekle birlikte bu konuyu geride bırakıp başka konuya geçmeye henüz hazır değildim. İncil'in ilk dört kitabını kimin yazdığı konusu son derece önemlidir; kesin ayrıntılar istiyordum: İsimler, tarihler ve güvenilir başka kaynaklar. Kahvemi bitirip fincanı masasına koydum. Kalem elimde, konunun derinliklerine dalmaya hazırdım.

"Matta, Markos ve Luka'ya geri dönelim" dedim. "Bu kişilerin İncil'in ilk üç kitabını yazdığına dair elinizde kesin deliller var mıdır?"

Blomberg öne doğru kaykıldı, "En eski ve belki de en önemli kayıt yine İ.S. 125'lerde yazan Papias'a aittir. Papias açıkça Markos'un görgü şahidi olan havari Petrus'un gördüklerini yazdığını doğrular. O kadar ki, Markos'un hiç hata yapmadığını, yanlış ifadeleri kayıtlarına almadığını özellikle belirtir. Papias ayrıca Matta'dan söz ederek İsa'nın öğrettiklerini aynen naklettiğini yazar.

"Sonra gelen ve İ.S. 180'lerde yazan İrenaeus bu kitapların geleneksel yazar adlarını teyit eder. İşte burada..." deyip kitaplığından bir kitap aldı. İlgili sayfayı bulup İrenaeus'un yazdıklarını okumaya başladı.

Matta kendi kitabını İbraniler arasında onların diliyle çoğaltıp yayarken, Petrus ve Pavlus İsa'nın müjdesini Roma'da duyurmakta ve oradaki kilisenin temellerini atmaktaydılar. Petrus'un tercümanlığını yapan Markos, onların ayrılmasından sonra Petrus'un vaazlarını yazılı olarak bize teslim etti. Pavlus'un çömezi Luka, üstadının vaazlarını kitaplaştırdı. Rab'bin havarisi Yuhanna'ya gelince, Rab'bin göğsüne yaslanan havari olarak da anılır, Küçük Asya'nın Efes şehrinde yaşarken kendi adıyla anılan kitabı yazdı.[2]

Aldığım notlardan başımı kaldırdım, "Pekala, şunu diyebilir miyiz?" dedim: "Eğer İncil'in ilk dört kitabının, havarilerden Matta ve Yuhanna, Petrus'un yakın arkadaşı Markos ve Pavlus'un yoldaşı tarihçi, biraz da ilk yüzyıl muhabiri sayılabilecek olan Luka tarafından yazıldığına güvenecek olursak, yazdıklarının ya doğrudan ya da dolaylı görgü şahitlerinin ifadelerine dayandığından emin olabiliriz, öyle mi?"

Ben konuşurken Blomberg söylediklerimi zihninin süzgecinden geçiriyordu. Sustuğumda başını 'evet' anlamında öne arkaya salladı.

"Tamamen doğru" dedi, net bir tavırla.

ANTİK ÇAĞ VE ÇAĞDAŞ BİYOGRAFİLER

İncil'in ilk dört kitabıyla ilgili olarak beni hâlâ rahatsız eden ve açıklığa kavuşturulması gereken bazı hususlar vardı. Özellikle bu metinlerin edebi açıdan hangi sınıfa dahil edilebileceğini daha iyi anlamak istiyordum.

"Bir kitapevinin biyografi raflarına baktığım zaman İncil'in ilk dört kitabındakine benzer edebi üsluplar içeren kitaplara rastlamıyorum" dedim. "Bugünlerde biyografi yazan bir kimse, ele aldığı kişinin hayatını her bakımdan araştırıyor. Ama Markos'a bakın, İsa'nın doğumundan, ya da gençlik yıllarından hiç bahsetmiyor. Üç yıllık bir döneme odaklanıyor; kitabının yarısını İsa'nın son bir haftası öncesinde meydana gelen olaylara ayırıyor. Bunu nasıl açıklarsınız?"

Blomberg iki parmağını bitiştirip, "Bunun iki sebebi var" diye cevapladı. "Bir tanesi edebi üslupla, diğeri teolojiyle ilgilidir.

"Edebi üslupla ilgili olanı şu ki, antik çağda biyografi yazanlar hep böyle yazardı. Biyografisini yazdıkları kişinin hayatının her dönemine

ölçülü şekilde ağırlık vermek, olayları kronolojik sırayla anlatmak, hatta kişinin sözlerini harfi harfine aktarmak gibi bir hassasiyetleri yoktu. Onlara göre, konunun esasına uymak yetiyordu. Eski Grekçe'de ve İbranice'de alıntıları belirten işaretler bile yoktu.

"Eskilerin tarihsel olayları kaydetmeye değer bulmalarının tek amacı, tasvir edilen kişilerin hayatlarından alınacak derslerdi. Bu yüzden biyografi yazarları, bu kişilerin örnek teşkil ettiğine, insanlara yardımı dokunacağına inandıkları yönlerine ve kişiyi en belirgin biçimde yansıtan olaylara yoğunlaşmayı tercih ederlerdi. Bu sayede o çağın insanları tarihe bir anlam yükleyebiliyorlardı."

"Pekâlâ, teolojiyle ilgili olan sebep ne?" diye sordum.

"Az önce söylediklerimin içindedir aslında. Bütün Hıristiyanlar bilir ki, İsa'nın tüm insanlığın günahı için kefaret sağlayan ölümü ve dirilişi tarihsel bir gerçek değilse, olağanüstü hayatının, hikmetli sözlerinin ve hatta yaptığı mucizelerin pek anlamı olmaz.

"Bu yüzden özellikle Markos, büyük olasılıkla İncil'in ilk dört kitabı arasında ilk yazılan kitabın yazarı olarak, metninin yaklaşık yarısını, olayların İsa'nın ölüm ve dirilişiyle doruk noktaya çıktığı son haftaya ayırır.

"Sonuç olarak, çarmıha gerilmenin önemini göz önüne alırsak, bu üslup antik çağ edebiyatı ve tarih kayıtları bakımından akla en uygun olanıdır."

Q'NUN SIRRI

İncil'in ilk dört kitabının yanı sıra uzmanlar Q'dan, Almanca'da "kaynak" anlamına gelen Quelle'den söz eder.[3] Dil ve muhteviyat açısından gösterdikleri benzerliklerden ötürü, gelenekselleşmiş bazı görüşlere göre Matta ve Luka'nın, kendi kitaplarını kaleme alırken Markos'un ilk elyazmalarından yararlandıkları sanılır. Buna ek olarak kimi uzmanlar, Matta ve Luka'nın, Markos'un kitabında yer almayan ve Q diye nitelenen gizemli bir metinden de yararlandıklarını ileri sürerler.

"Q tam olarak nedir?" diye sordum Blomberg'e.

"Bir hipotezden başka bir şey değildir" diye cevapladı, tekrar iskemlesinin arkalığına yaslanıp rahatlayarak. "Birkaç istisna dışında, belki de bir zamanlar kaleme alınmış ve İsa'dan özdeyişler ve vaazlar içeren bir metin.

"Anlayacağınız, bugün birçok kişinin ünlü bir müzisyenin en güzel şarkılarını toplayıp bir albüm yapması gibi, o çağda da ünlü hatiplerin

ve vaizlerin konuşmalarını, özdeyişlerini derlemek, yaygın bir edebi faaliyetti. Q bu tür bir edebi eser olabilir. En çok kabul gören teori budur."

Eğer Q, Matta ve Luka'dan önce yazıldıysa, İsa'ya dair ilk bilgileri de içeriyordu. Belki de İsa'nın nasıl biri olduğuna ışık tutabilir diye düşündüm.

"Şunu sorabilir miyim?" dedim, "Sadece Q'daki bilgilere bakacak olursanız, nasıl bir İsa portresi görürsünüz?"

Blomberg sorunun cevabını düşünürken gözlerini tavana dikip sakalını sıvazlamaya başladı. Ardından,

"Q'nun derlenmiş özdeyişlerden oluştuğunu unutmamak lazım; bu nedenle İsa'nın kimliğine dair tasvirler ihtiva eden metinlerden yoksundur" diye cevapladı; kelimeleri büyük bir dikkatle seçtiği belli oluyordu.

"Bununla birlikte İsa'nın Q'da kendisi hakkında bazı kesin iddialarına rastlarsınız; mesela ete kemiğe bürünmüş 'hikmet' olduğunu, Allah'ın herkesi, kendisini kabul edeni de etmeyeni de, O'nun vasıtasıyla yargılayacağını söyler. Bu konuda otorite sayılan önemli bir kitabın yazarına göre, Q'yu İncil'den tamamen bağımsız düşünsek bile orada da İncil'de kendisiyle ilgili cüretkâr iddialarda bulunan aynı İsa'yı görürüz."

Blomberg'i bu konuda biraz daha sıkıştırmak istiyordum. "Peki, Q İsa'yı mucize yapan biri olarak gösteriyor mu?" diye sordum.

"Cevap yine aynıdır" dedi Blomberg. "Bizzat Q'da mucizelerden pek söz edilmez; çünkü bunlar daha çok düz metinlerde yer alır; Q temelde bir özdeyişler listesidir."

Bir an durdu, sonra masasına uzanarak deri kaplı, sayfaları iyice yıpranmış Kutsal Kitap'ını aldı; sayfaları hışırtılı bir şekilde tarayıp kitabı açtı.

"Buna karşılık, örneğin, Luka 7:18-23 ve Matta 11:2-6, Vaftizci Yahya Peygamber'in, bekledikleri Mesih'in gerçekten kendisi olup olmadığını sormak üzere İsa'ya haberciler gönderdiğini kaydeder. İsa özet olarak şöyle cevap verir:

'Gidin, görüp işittiklerinizi Yahya'ya bildirin. Körlerin gözleri açılıyor, kötürümler yürüyor, cüzamlılar temiz kılınıyor, sağırlar işitiyor, ölüler diriliyor ve Müjde yoksullara duyuruluyor.'

"Q bile açıkça İsa'nın mucize yaptığının farkındadır" sonucunu tekrarladı.

Blomberg'in Matta Kitabı'ndan söz etmesi, İncil'in ilk dört kitabının nasıl yazıldığına dair başka bir soruyu hatırlattı bana. "Matta, İsa'nın görgü şahitlerinden biri olduğu halde, neden görgü şahidi olmadığı herkesçe bilinen Markos'un yazdığı kitabın bir kısmını alsın? Eğer gerçekten Matta bir görgü şahidiyse, neden kendi gördüklerine dayanarak yazmadı?"

Blomberg gülümsedi. "Buna anlam vermenin tek bir yolu var: Markos, kitabını aslında görgü şahidi olan Petrus'un söylediklerine dayanarak yazmaktaydı" dedi. "Sizin de belirttiğiniz gibi, Petrus İsa'nın en yakınındaki kişilerdendi ve diğer bazı havarilerin duyup gözlemleyemedikleri bazı şeyleri yakından görme ayrıcalığına sahipti. İşte bu sebeple, Matta'nın, kendisi de bir görgü şahidi olmasına rağmen, Markos tarafından kendisine aktarılan, Petrus'un olaylara dair kayıtlarını temel alması mantıklı bir seçim gibi görünmektedir."

Kendi kendime düşündüğümde, ben de bunun mantıklı bir seçim olabileceğini kabul ettim. Hatta, gazete muhabirliği yaptığım yıllarda yaşadığım bir olay ile bu durum arasındaki bir paralelliğin varlığı da kafamda belirmeye başladı. Zamanında, Chicago'nun meşhur siyasi önderlerinden merhum Vali Richard J. Daley'i, emniyet teşkilatı bünyesinde beliren bir skandala dair soru yağmuruna tutmak üzere toplaşan bir muhabirler topluluğunun arasında olduğumu anımsadım. Richard J. Daley, hızla limuzinine binişi öncesinde kısa bir yorum yapmıştı.

Yaşanan olaya görgü şahitliği ettiysem de, hemen Daley'nin daha yakınında durabilmiş bir radyo muhabirinin yanına giderek Daley'nin sözlerini kaydettiği teybi bana dinletmesini istedim. Bu şekilde, kağıda geçirdiğim sözlerin doğrulundan emin olabilecektim.

İşte Matta'nın, Markos'un bilgilerinden faydalanırken yaptığı da buydu diye düşündüm –havarilerden biri olarak kendi hatıralarından yararlanabilecek iken, Matta'nın sadık bir anlatıya erişme arzusu, onu İsa'nın en yakınındakilerden olan Petrus'tan gelen bazı anlatıları kullanmaya sevk etmiştir.

YUHANNA'NIN KENDİNE HAS YAKLAŞIMI

Blomberg'in, ana hatlarındaki benzerlikler ve ortak yanları[4] dolayısıyla "aynı anda izlemek" anlamına gelen sinoptikler (paraleller) adıyla anı-

lan ilk üç kitaba –Matta, Markos ve Luka– dair sunduğu açıklamaları tatminkâr bulduğumda, Yuhanna İncili'ni sorgulamaya karar verdim. İlk dört kitabın tümünü okuyan herkes, sinoptikler ile Yuhanna İncili arasında, yaklaşım ve muhteva açısından apaçık farklılıklar olduğunu ilk bakışta bile fark edecektir. Ben ise bu farklılıkların, bu kitaplar arasında büyük ölçüde çelişkilerin varlığına işaret edip etmediğini bilmek istiyordum.

"Sinoptikler ile Yuhanna İncili arasındaki farklılıklara açıklık getirebilir misiniz?" diye sordum Blomberg'e.

Bir anda kaşlarını kaldırdı. "*Çok önemli* bir soru!" diye belirterek, "Tümüyle bu meseleye odaklanan bir kitap yazmayı ümit ediyorum" şeklinde devam etti.

Geniş kapsamlı bir incelemeden ziyade meselenin sadece özüyle ilgilendiğimi kendisine ifade edişim sonrasında, Blomberg sakinleşerek tekrar iskemlesine sokuldu.

"Yuhanna İncili'ndeki yaklaşımın/üslubun, sinoptik kitaplar ile benzeşmekten çok farklılık gösterdiği doğrudur" şeklinde bir giriş yaptı. "İlk üç kitapta geçen önemli hikayelerin çok azı Yuhanna'da tekrar karşımıza çıkar, ancak İsa'nın son haftasının anlatılışına geldiğimizde ise bu durumda gözle görülür bir farklılık yaşanır. Bu kısımlar ve sonrasında kitaplar arasındaki paralellik fazlasıyla artış gösterir.

"İçerik farklılığının yanı sıra, yazı dili üslubunda da önemli farklılıklar görülmektedir. Yuhanna'da, İsa farklı bir terimler dizgesi kullanmakta, uzun vaazlar vermektedir, ayrıca bu kitapta daha yüksek bir Mesih öğretisinden de bahsedilebilir. Yani kitapta İsa'nın, Baba ile bir; Allah'ın ta kendisi; Yol, Gerçek ve Yaşam; Diriliş ve Hayat olduğuna dair açık ve korkusuzca ileri sürülen iddialara yer verilmektedir."

"Bu farklılıkların varlığı nasıl açıklanabilir peki?" diye sordum.

Uzun yıllar boyunca kabul gören varsayım, Yuhanna'nın, Matta, Markos ve Luka'nın yazdıklarından haberdar olduğu, dolayısıyla onların yazdıklarını tekrar etmeyi gereksiz bulup bilinçli olarak diğer üç kitaba ilave olacak nitelikte bir içerik seçtiği varsayımıydı. Daha yakın geçmişte ise, Yuhanna İncili'nin diğer üç kitaptan büyük ölçüde bağımsız olduğu varsayımı ortaya atılmıştır. Bu varsayım, Yuhanna İncili'ndeki içerik seçimi farklılığının yanı sıra İsa'ya bakış açısındaki farklılıkları da açıklayıcı niteliktedir."

İSA'NIN EN CÜRETKÂR İDDİASI

"Yuhanna'nın kendine özgü teolojik yaklaşımlara sahip olduğu söylenebilir o zaman" diyerek devam ettim.

"Şüphesiz, ancak bu yaklaşım farklılıklarının da çelişki diye adlandırılması doğru mudur acaba? Bu sorunun cevabı 'hayır'dır, çünkü: Matta, Markos ve Luka'da, aynı bollukta olmasa da Yuhanna'da geçen önemli konuların neredeyse hepsine paralellik gösteren kayıtlar bulabilirsiniz."

Bu oldukça cesur bir iddiaydı. Vakit kaybetmeden, sinoptikler ile Yuhanna İncili arasındaki farklılıklardan en önemlisi olduğuna inandığımı gündeme getirerek bu iddiayı sınamaya karar verdim.

"Yuhanna açıkça İsa'nın Allah olduğunu iddia etmektedir, kimilerince bu tür iddiaları ileri sürüşü, diğer üç kitabın yazarından daha sonra yazmaya başlamasına ve kayıtları süsleme eğiliminde oluşuna bağlanmaktadır" dedim. "Bu ilahîlik kavramı sinoptiklerde de mevcut mudur?"

"Evet, mevcuttur" şeklinde cevap verdi Blomberg. "Üstü kapalı biçimde olsa da sinoptiklerde de bu kavramı bulabiliriz. Matta 14:22-33 ve Markos 6:45-52'de geçen İsa'nın su üzerinde yürüyüşü olayını hatırlayın. İngilizce tercümelerin birçoğu, 'Korkma, Ben'im' şeklindeki tercümeyle Grekçe'deki anlamı aktaramamaktadırlar. Grekçe metnin harfi harfine tercümesi, 'Korkma, Ben Ben'im' şeklinde yapılabilir. Bu metinde İsa'nın son iki kelimeyi kullanışı, Yuhanna 8:58'de 'Ben Ben'im' şeklindeki ilahî ismi benimseyişinde görülen kullanımına eştir. 'Ben Ben'im' biçimindeki bu kullanım, Mısır'dan Çıkış 3:14'te Allah'ın yanan çalı içerisinde kendini Musa'ya göstermesinde de kullandığı isimdir. Yani İsa kendini, Eski Antlaşma'nın Allahı Yahve gibi, doğaya hükmeden ilahî kudrete sahip olan KİŞİ olarak tanıtmaktadır."

Başımı onaylar biçimde salladım. "Evet, ama bu sadece bir örnek" dedim. "Başka örnekler de verebilir misiniz?"

"Evet benzer örneklerle devam edebilirim" dedi Blomberg. "Mesela ilk üç kitapta İsa'nın kendisi için çoğu zaman uygun gördüğü unvan 'İnsanoğlu'ydu' ve..."

Blomberg'in sözünü kesmek üzere elimi kaldırdım. "Bir dakika" dedim. Çantamın içine uzanarak içinden çıkardığım kitabın sayfalarını, alıntı yapmak üzere aradığım kısmı bulana dek karıştırdım. "Çoksatan *A History of God* (Allah'ın Tarihi) kitabının eski bir rahibe

olan yazarı Karen Armstrong, 'İnsanoğlu' kavramının sanki 'sadece, insan olmanın getirdiği zayıflık ve ölümlülüğü vurguladığını', İsa'nın da bu kavramı kullanırken 'kendisinin de bir gün acı çekecek ve ölecek zayıf bir insan olduğunu' vurgulamayı amaçladığını öne sürmektedir.[5] Bu doğruysa eğer, bu kavramın kullanılışı pek de ilahî kudrete sahip bir kişinin benimseyeceği bir tutuma benzemiyor sanki" dedim.

Blomberg suratını ekşiterek, "Bak şimdi" dedi kararlı bir biçimde ve devam etti, "Yaygın inanışın aksine, 'İnsanoğlu' kavramı öncelikli olarak İsa'nın insanlığını yansıtan bir kavram değildir. Aslında bu kavramın kullanılışı, doğrudan Daniel 7:13-14'e yapılmış bir göndermedir."

Ardından Blomberg, Eski Antlaşma'yı önüne alarak bu göndermeye açıklık getirmek üzere, peygamber Daniel'in sözlerini okudu.

"Gece görümlerimde insanoğluna benzer birinin göğün bulutlarıyla geldiğini gördüm. Eskiden beri var Olan'ın yanına doğru ilerledi, O'nun önüne getirildi. Ona egemenlik, yücelik ve krallık verildi. Bütün halklar, uluslar ve her dilden insan ona tapındı. Egemenliği hiç bitmeyecek sonsuz bir egemenlik, krallığı hiç yıkılmayacak bir krallıktır."

Blomberg Kutsal Kitap'ı kapatarak bana döndü. "İşte İsa'nın kendini 'İnsanoğlu' olarak tanıtırken nasıl bir gönderme yaptığını siz de görüyorsunuz" diyerek devam etti. "Bahsettiğimiz kişi, göksel taht odasında Allah'ın kendisine yanaşabilmiş ve ardından kendisine evrensel egemenlik ve hâkimiyet yetkisi verilmiş bir kişidir. Bu bağlamda 'İnsanoğlu' unvanı, salt insanlığa dair özellikleri değil, yüce bir varlığı belirten bir unvan niteliğindedir."

Daha sonra, bu hususta benzer bir saptama yapmış olan ve yakında bu kitaba yönelik olarak görüşeceğim diğer bir araştırmacı William Lane Craig'in bir yorumuna rastladım:

"Nasıl tam zıttı gibi görünen 'Allah'ın Oğlu' kavramı ilahi varlığına işaret ediyor ise, 'İnsanoğlu' unvanının da genellikle İsa'nın insanlığına (insan sureti) işaret ettiğine inanılmaktadır. Aslına bakarsanız doğru olan tam tersidir. İnsanoğlu, Eski Antlaşma'nın Daniel Kitabında geçen, dünyanın sonunda gelerek insanoğlunu yargılayacak ve sonsuza dek egemen olacak ilahî bir karakter idi. Yani, işin aslı bir kişinin İnsanoğlu olduğunu iddia etmesi, aynı zamanda ilahî bir varlık olduğunu ilan etmesi anlamına gelecektir."[6]

Blomberg sözüne devam etti: "Ayrıca, sinoptik kitaplarda, İsa günahları affedebildiğini iddia etmektedir, bu da sadece Allah'ın yapa-

bildiği bir şeydir. İsa duaları ve kendisine tapınılmasını kabul etmektedir. İsa şunu söyler: 'Her kim beni kabul ederse, ben de onu göklerdeki Babam'ın huzurunda kabul edeceğim.' Yani son hüküm, insanın birini kabul etmesine mi bağlı? Sade, sıradan bir insanı? Hayır hayır, bu fazlasıyla haddini aşan bir iddia olacaktır. Son yargıda belirleyici olacak olan şey, insanın *Allah olan İsa'ya* karşı olan tutumuna bağlı olacaktır.

"Gördüğünüz gibi, sinoptik kitaplarda, İsa'nın ilahîliğine fazlasıyla değinilmektedir, Yuhanna İncili'nde ise bu ilahî yön daha açık bir biçimde dile getirilmektedir."

İLK DÖRT KİTABIN TEOLOJİK ÖNCELİKLERİ

Dört kitabın sonuncusunu yazışı sebebiyle, Yuhanna teolojik meseleler üzerine enine boyuna düşünme fırsatına sahip olmuştur. Bu saptamaya dayanarak Blomberg'e şu soruyu yönelttim: "Yuhanna'nın, kitabını yazarken teolojiye dayanan bir üslubu benimseyişi, beslendiği tarihî kaynakların çarpıtılmış olması, yani güvenilirliğini yitirmiş olması olasılığını doğurmuyor mu?"

"Yuhanna'nın üslubunun diğer üç kitap yazarının üslubundan teolojik olarak daha zengin olduğu fikrine katılmıyorum" dedi Blomberg. "Sadece kendisinin öncelikli teolojik yaklaşımları, diğerlerinkine kıyasla farklılık arz etmektedir. Matta, Markos ve Luka'nın da, altını çizmek istedikleri kendilerine özgü teolojik tavırları vardır: Luka, fakirliğin ve sosyal duyarlılığın teologudur; Matta, Hıristiyanlık ile Yahudilik ilişkisini anlamaya çalışan teologdur; Markos, İsa'yı azap çeken hizmetkâr şeklinde tasvir eden teologdur. Matta, Markos ve Luka'nın kendilerine özgü teolojik yaklaşımları uzunca sıralanabilir aslında."

Tekrar Blomberg'in sözünü kestim; çünkü benim esasen odaklanmasını istediğim meseleden uzaklaştığını hissettim. "Peki, ama yazarların bu denli teolojik bilinçle yazıyor olmaları, olayları doğru biçimde anlatma isteklerinin ve kabiliyetlerinin varlığını şüpheli kılmıyor mu?" diye sordum. "Yazarların, bu teolojik öncelikleri dolayısıyla, kayda geçirdikleri tarihçeyi renklendirmek ve çarpıtmak eğiliminde olmaları ihtimali yok mudur?"

Blomberg, "İdeolojik ve teolojik herhangi bir düşünce ürününde nasıl böyle bir olasılık var ise, bu metinde de bu olasılık mevcuttur"

diyerek kendisi de bu ihtimalin varlığını kabul etmiş oldu. "Kendi ellerini güçlendirmek amacıyla, kendi düşüncelerine hizmet edecek biçimde tarihi çarpıtan kişiler olmuştur, ancak bu sebeple maalesef birçok kişi tarihin her zaman bu şekilde aktarıldığı fikrine kapılmıştır, tabii ki bu hatalı bir yorumlamadır.

"Antik çağlarda, hiçbir ideolojik hedefi olmayan, tarafsız ve objektif tarih belgeleri yazma düşüncesi duyulmamış bir uygulamaydı. Bilgilendirmeye dair bir sebep taşımayan tarihî olayları kimse kayda geçirmezdi."

Gülümseyerek, "Bu durumda, 'tarihî yazıların hepsi de zan altındadır' denebilir herhalde" diye belirttim.

"Evet, bir bakıma söylediğiniz doğru" şeklinde cevap verdi. "Ancak, çeşitli eski kaynaklara dayanarak kabul edilir doğrulukta bir tarih bilgisi inşa edebiliyorsak, kendileri de belirli ideolojik düşünceleri yansıtan yazılar olsalar dahi, İncil'in ilk dört kitabını ele alırken de aynı şeyi yapabilmeliyiz."

Blomberg bir an duraksayarak, vurgulamaya çalıştığı hususu etkili biçimde yansıtacak ve meseleye son noktayı koyacak bir benzetme aradı. Sonunda şöyle devam etti: "Bu meseleye açıklık kazandırmak üzere Yahudi toplumunun başına gelenlerden güncel bir örnek vereyim.

"Bazıları, genelde Yahudi karşıtı amaçlarla, Yahudi Soykırımı'nı inkâr eder ya da yaşanan korkunç olayları önemsizmiş gibi göstermeyi tercih ederler. Yahudi Soykırımı'na dair görgü şahidi ifadelerini belgeleyen, fiziki delilleri muhafaza eden, kitaplar yazan ve müzeler kuranlar ise Yahudi araştırmacılar olmuştur.

"Kabul etmek gerekir ki, bu kişilerin –böyle bir zulmün hiçbir zaman yinelenmemesini sağlamak gibi– ideolojik bir amaçları vardır. Ancak aynı zamanda, tarihî gerçeklerin anlatılmasında da en sadık ve objektif davranan taraf da kendileridir.

"Hıristiyanlık da benzer bir biçimde, Allah'ın Nasıralı İsa'da vücut bularak tarihte ilk defa uzay ve zamana dahil olduğuna dair tarihî iddialara dayanmaktadır, dolayısıyla Hıristiyanlar'ın yaymaya çalıştıkları ideolojinin de, Yahudi Katliamı örneğinde gördüğümüz ölçüde, tarihî delillerle desteklenmesi gerekmekteydi."

Benzetmesini algılamamı bekleyerek duraksadı. Doğrudan bana hitap etmek üzere, bana doğru dönerek, "Ne anlatmaya çalıştığımı anladın mı?" diye sordu.

Başımı "evet" anlamında salladım.

TARİHTEN SICAĞI SICAĞINA HABERLER

İncil'in ilk dört kitabının doğrudan veya dolaylı görgü şahidi ifadelerine dayandığını söylemek ile şahitlerden edinilen bu bilgilerin yıllar sonra yazıya döküldükleri tarihe kadar güvenilir biçimde korunduklarını iddia etmek iki farklı şeydir. Bunun önemli bir tartışma konusu olduğunun farkındaydım ve bu hususu kullanarak Blomberg'i doğrudan zorlamak istiyordum.

Tekrar Armstrong'un tutulan kitabı *Allah'ın Tarihi'ni* elime alarak, "Bakın, Armstrong bir de şöyle yazmış kitabında" dedim.

> İsa hakkında çok az bilgiye sahibiz. Hayatını tümüyle yansıtan ilk metin olan Aziz Markos'un kitabı, ancak İ.S. 70 yılında yazılmıştır, yani İsa'nın ölümünden kırk yıl sonra. İsa'nın ölümü üzerinden geçen bu süre içerisinde, tarihî gerçekler/olgular aynen aktarılmaktansa, daha çok İsa'nın, takipçilerinin gözünde taşıdığı anlamı yansıtan mitolojik yorumlar ile örtülmüştü. İşte Aziz Markos da yazılarında, doğrudan aktarılmış güvenilir bilgilerden ziyade, daha çok bu tür süslenmiş anlamları nakletmiştir.[7]

Kitabı açık duran çantamın içine tekrardan atarak, Blomberg'e dönüp şöyle devam ettim: "Bazı araştırmacılar, ilk dört kitabın geç yazılışları dolayısıyla, aslında bilge bir öğretmen olan İsa'yı Allah'ın Oğlu şeklinde mitolojik bir karakter olarak yansıtacak biçimde çarpıtılıp efsaneleştirilmiş kaynaklara dayanarak yazıldıklarını öne sürmektedirler. Sizce bu gerçekçi bir varsayım mıdır, yoksa ilk dört kitabın, kayda geçen bilgilerin tümüyle efsanelerden örülü hale gelmelerinden önce yazıldıklarına dair güvenilir deliller var mıdır?"

Blomberg gözlerini kıstı ve kararlı bir ses tonuyla, "İki ayrı mesele var burada, bunları karıştırmadan incelemek gerekir" dedi. "İlk dört kitabın yazılış tarihlerinin daha erken olduğunu destekleyen deliller var bildiğim kadarıyla. Ancak bu tür delillere sahip olmasak dahi, Armstrong'un ileri sürdüğü sav gerçekçi değildir."

"Neden olmasın?" diye sordum.

"Fazlasıyla liberal çevrelerde bile uzmanların İncil'in ilk dört kitabının yazılış tarihlerine dair yaptıkları önermeler, Markos için 70'li yıllar, Matta ve Luka için 80'li, Yuhanna için ise 90'lı yıllardır. Dikkat ediniz: Bu tarihler İsa'nın hayatına tanıklık etmiş çeşitli görgü şahitlerinin halen hayatta olabilecekleri tarihlerdir; burada bahsettiğim

görgü şahitlerinin kimisi de İsa'nın öğretisine karşı saldırgan tutumlara sahip olduğu bilinen görgü şahitleridir ve bu kişilerin de İsa öğretisinin hatalı biçimlerde yansıtılması durumunda düzeltici müdahalelerde bulunabilecekleri de unutulmamalı.

"Sonuç olarak, geç diye nitelenen bu tarihler aslında öyle çok da geç değildirler. Aslında bilgilendirici olacak bir kıyaslama ile devam edilebilir.

"Büyük İskender'in hayatını anlatan ilk iki biyografik yazı, Flavious Arrianus ve Plutarch tarafından, İskender'in ölümünden 400 yılı aşkın bir süre sonra İ.Ö. 323 yılında kaleme alınmışlardır, ancak buna rağmen tarihçiler bu kaynakları oldukça güvenilir saymaktadırlar. Evet, zamanla İskender'i efsaneleştiren hikâyeler türemiştir, ancak bu hikâyeler Arrian ve Plutarch'ın biyografilerini yazışlarından sonraki yüzyıllarda ortaya çıkmışlardır.

"Bir başka deyişle, ölümünün ardından geçen ilk beş yüz yıl içerisinde İskender'in hayatına dair hikâyeler tutarlı olmuş; sonraki beş yüz yıllık süreçte efsanevi hikâyeler türemeye başlamıştır. Yani İncil'in ilk dört kitabı, İsa'dan altmış veya otuz yıl sonra yazılmış bile olsa, İskender'in hikâyesine kıyasla bu süre göz ardı edilebilecek bir süredir. Hatta tartışılması bile saçma olacak bir süredir bu."

Blomberg'in ne demek istediğini anlıyordum. Ancak söylediklerine dair şüphelerim de yok değildi. Kanımca, bir olayın gerçekleştiği tarih ile yazıya döküldüğü tarih arasındaki süre ne denli kısa olursa, yazılanların efsanelerle bezenmiş olmaları ya da yanlış anımsamalardan ötürü çarpıtılmış hikâyelere dayanmaları ihtimallerinin o denli düşük olduğu aşikârdır.

"Sizin yaklaşımınızı şimdilik doğru kabul edelim, ancak ilk dört kitabın yazılış tarihleri meselesine geri dönelim" dedim. "Bahsettiğiniz tarihlerden daha önce yazılmış olduklarına inandığınızı belirtmiştiniz."

"Evet, inanıyorum ki öyledir" dedi Blomberg. "Bu inanışı, Luka tarafından yazılmış olan Elçilerin İşleri'ne dayanarak destekleyebiliriz. Bilindiği kadarıyla Elçilerin İşleri tamamlanamamıştır – Pavlus bu kitabın ana karakteridir ve Roma'da ev hapsinde tutulmaktadır. En son bunu öğreniyoruz ve ardından kitap bir anda sonlanmaktadır. Pavlus'a ne olmuştur? Elçilerin İşleri'nde bu sorunun cevabını alamıyoruz, çünkü büyük olasılıkla bu kitap Pavlus'un öldürülmesi öncesinde yazılmıştı."

Blomberg konuya daldıkça hararetleniyordu. Sözüne devam ederek, "Yani Elçilerin İşleri'nin yazılışı İ.S. 62'den daha geç olamaz. Bu saptamayı yaptıktan sonra bu tarihten geriye doğru hareket edebiliriz. Şöyle ki, Elçilerin İşleri, ilk bölümü Luka İncili olan, iki bölümlü bir çalışmanın ikinci bölümü olduğuna göre, ilk bölümün (Luka) bu bahsettiğimiz tarihten de önce yazılmış olması gerekmektedir. Ayrıca Luka, Markos'un kitabının kimi kısımlarından alıntı yaptığına göre, Markos'un daha da erken bir tarihte yazılmış olduğu bellidir.

"Bu üç kitabın her birinin yazılışı arasında bir yıllık aralar olduğunu varsayarsak, Markos'un yazılışının en geç İ.S. 60 yılı olacağı, hatta belki de 50'li yılların sonlarına denk düşeceğini hesap edebiliriz. İsa'nın öldürülüşünün İ.S. 30 ya da 33'te gerçekleştiğini düşünürsek, Markos'un bundan en fazla otuz yıl sonra yazıldığını görürüz."

Zafer kazanmış bir komutan edasıyla iskemlesinde doğrulup geriye yaslandı tekrar. Tarihsel açıdan söyleyecek olursak, özellikle de Büyük İskender'in hikâyesine kıyasla, bu flaş haber bile sayılır!" dedi Blomberg.

Gerçekten Blomberg'in, İsa'nın yaşadığı tarihle İncil'in ilk dört kitabının yazılışı arasındaki süreyi tarihsel açıdan göz ardı edilebilecek ölçüde daraltan bu tespitleri etkileyiciydi. Ancak ben halen bu meseleyi rafa kaldırmak niyetinde değildim. Hedefim zamanda yolculuk yaparak, İsa'ya dair en erken kayıtlara ulaşmaktı.

BAŞLANGICA DÖNÜŞ

Ayağa kalkarak, kitaplığa doğru hareketlendim. "Blomberg'e dönerek, "Hadi, tarihte daha da geriye gitmeye çalışalım" dedim. "İsa'nın kefaretine, dirilişine ve Allah ile olan eşsiz birliğine dair temel inanışlar tarihte en erken ne zaman görülmeye başlanmıştır?"

"Yeni Antlaşma kitaplarının kronolojik olarak sıralanmış olmadıklarını unutmamak gerekir" diyerek girdi söze. "İncil'in ilk dört kitabının yazılışı, yazılı öğretisine 40'lı yılların sonunda başlayan Pavlus'u neredeyse tüm mektuplarını yazışından sonraki yıllarda gerçekleşmiştir. Pavlus'un en önemli mektupları 50'li yıllarda belirmiştir. Tarihte daha da geri gidip gidemeyeceğimizi öğrenmek için, Pavlus'un mektuplarına bakarak, 'Bu mektupların yazımında acaba daha da eski kaynaklardan yararlanılmış mıdır?' sorusunu sormalıyız."

"Ve..." dedim, "Bu soruya alacağımız cevap nedir peki?"

"Pavlus'un mektuplarında, ilk Hıristiyan kilisesine kadar dayanan bazı ilahileri, iman ikrarlarını (amentü) kullandığını görüyoruz. Bunlar, Diriliş'in hemen ardından kilisenin doğuşunun gerçekleştiği yıllara kadar uzanan uygulamalardır.

"Bu inanç ilkelerinin en bilindik olanları arasında, İsa'nın, 'Allah'ın özüne sahip' oluşuna dair Filipililer 2:6–11'de geçen ve her şeyi yaratan, 'çarmıhta akıtılan kanı aracılığıyla esenlik sağlayarak', Allah'ı her şey ile barışmaya razı eden 'Görünmez Allah'ın görünümü' olarak tanımlandığı Koloseliler 1:15-20 ayetlerinde geçen ilkeler sıralanabilir.

"Bu örnekler, ilk Hıristiyanlar'ın İsa'ya dair inanışlarının ne yönde olduğunu açıklayabilen önemli örneklerdir kuşkusuz. Ancak İsa'nın tarihselliğine dayanan belki de en önemli inanç ilkesi, Pavlus'un 1.Korintliler 15'de, dilden dile aktarılan sözel bir geleneği çarpıtmaksızın yazıya geçirdiğini göstermek üzere teknik bir dil kullanarak, naklettiği ilkedir."

Blomberg, önündeki İncil'de bu bölümü açıp bana okumaya başladı.

> 'Aldığım bilgiyi size öncelikle ilettim: Kutsal Yazılar uyarınca Mesih günahlarımıza karşılık öldü, gömüldü ve Kutsal Yazılar uyarınca üçüncü gün ölümden dirildi. Kefas'a, sonra Onikiler'e göründü. Daha sonra da beş yüzden çok kardeşe aynı anda göründü. Bunların çoğu hâlâ yaşıyor, bazılarıysa öldüler. Bundan sonra Yakup'a, sonra bütün elçilere göründü.'[8]

"Anlatmak istediğim şu" dedi Blomberg. "Eğer İsa'nın Çarmıha gerilişi İ.S. 30 gibi erken bir tarihte gerçekleşmiş ise, Pavlus'un iman etmesi de yaklaşık 32 yılında gerçekleşmiş olmalıdır. Doğruca Şam'a yönlendirilen Pavlus, burada Ananias isimli bir Hıristiyan ve diğer bazı havarilerle bir araya gelmiştir. Kudüs'te bulunan havariler ile ilk tanışması yaklaşık olarak İ.S. 35 yılında gerçekleşecektir. Bu süre zarfında Pavlus'a inanç ilkeleri belletilmiştir. Zaten bu ilkeler bir araya getirilmiş ve ilk kilise tarafından da kullanılmaya başlanmıştır bile.

"İşte bu kaynaklarda, İsa'nın günahlarımızın kefareti olarak ölümüne dair önemli gerçekleri ve dirilmiş haliyle göründüğü kişilerin ayrıntılı bir listesini buluruz – ve bu bilgilerin kaynaklara geçirilmeleri de, olayların gerçekleştiği tarihten en fazla iki ila beş yıl sonraya rastlamaktadır.

"Bu fazlasıyla önemlidir" dedi Blomberg, konunun ehemmiyetini belirtmek için sesini yükselterek. "Bu durumda daha önce, otuz ila

altmış yıllık süre ile diğer verilerde kabul edilir sayılan beş yüz yıllık süreler arasında yaptığımız kıyaslamaları da bir kenara bırakabiliriz – artık sadece iki senelik bir aralıktan bahsediyoruz!"

Bu delillerin önemini inkâr etmem mümkün değildi. Bu deliller –Hıristiyanlarca İsa'nın ilahiliğinin en yüce delili olarak ileri sürülen– dirilişin, İsa'nın hayatına dair görgü şahidi tanıklıklarının zaman içerisinde efsanelerle çarpıtılmasıyla ortaya çıkan mitolojik bir kavram olduğu suçlamasını geçersiz kılmaktadırlar. Bir kuşkucu olarak, Hıristiyanlık'ı reddedişimin başta gelen sebeplerinden biri olan bu meselenin belgelenebiliyor olması, beni derinden etkilemişti.

Kitaplığa yaslandım. Birçok meseleye değinmiştik ve Blomberg'in saptamalarıyla ulaştığı nokta ara vermek için uygun gibiydi.

KISA BİR TENEFFÜS ARASI

Öğlenin geç saatlerine gelinirken, konuşmamız ara vermeksizin uzunca bir süredir sürmüştü. Ancak, görgü şahidi tanıklıklarını bir avukat veya gazete muhabirinin yapacağı biçimde sınamaksızın sohbetimizi sonuçlandırmayı da istemiyordum. Şunu öğrenmeliydim: Bu tanıklıklar dikkatle incelendiklerinde de güvenilirliklerini koruyabilecekler miydi, yoksa en iyi ihtimalle şüpheli ya da daha kötüsü güvenilmez oldukları mı çıkacaktı ortaya?

Görüşmenin devamı için gerekli altyapıyı oluşturduğumuza kanaat getirerek, devam etmemiz öncesinde Blomberg'e ayağa kalkıp gerinmesini önerdim.

2

GÖRGÜ ŞAHİDİ İFADELERİNE DAYANAN DELİLLERİN SINANMASI

Dikkatle İncelendikleri Takdirde İsa'nın Biyografileri Güvenilirliklerini Koruyabiliyorlar mı?

On altı yaşındaki Michael McCullough'un sesi öyle cılız bir biçimde çıkıyordu ki, jüri üyeleri, McCullough'u hayatta tutan suni solunum cihazının çıkardığı yumuşak pompalama sesinin uğultusundan, gencin söylediklerini işitmekte güçlük çekiyorlardı. Bir dudak okuma uzmanının, Michael'ın yatağına yanaşarak söylediklerini ayırt etmesi ve ifadesini, geçici olarak mahkemeye dönüştürülen odada bulunanlara nakletmesi gerekmişti.

Bir merminin isabet etmesiyle omuriliği kötü şekilde zedelenen ve boynundan aşağısı felç olan Michael, kendisine saldırmakla suçlanan iki gencin davasının görüleceği adliye binasına taşınamayacak kadar zayıf düşmüştü. Dolayısıyla hâkim, jüri üyeleri, davalılar, avukatlar, muhabirler ve izleyiciler, Cook County Gezici Mahkemesi'nin geçici bir şubesi ilan edilen Michael'in hastane odasına toplaşmak zorunda kaldılar.

Savcıların sorgulamasıyla, Michael cebinde iki dolarla, Chicago toplu konutlarındaki dairesinden ayrılışı sonrasında gelişen olayları anlatmaya başladı. Davalıların merdiven boşluğunda kendisine yanaştıklarını ve ardından parasını almak isteyerek tabancayla yüzüne ateş ettiklerini anlattı. Anlattığı hikâye, olayları dehşetle izlemiş olan iki genç tarafından da doğrulandı.

Davalılar McCullough'u vurduklarını asla inkâr etmedilerse de silahı oraya buraya sallarlarken yanlışlıkla ateş aldığını iddia ettiler. Savunma avukatları, müvekkillerinin hafifletilmiş bir ceza ile sıyrılabilmelerinin, ancak suçun saldırganlık içeren ve önceden planlanmış bir şiddet eylemi olduğuna dair ifadelerin çürütülmesiyle gerçekleşebileceğinin farkındaydılar.

Avukatlar, görgü şahidi ifadelerini şüpheli kılabilmek için ellerinden geleni yaptılar. Görgü şahitlerinin olup biteni doğru gözlemleyememiş olabileceklerini öne sürdüler, ancak şahitlerin ifadelerinde çürütecek hiçbir şey bulamadılar. Avukatlar, ifadeler arasındaki tutarsızlıklardan yararlanmaya çalıştılar, ancak ifadeler merkezî hususlarda uyumluydular. Daha fazla destekleyici delil talep ettiler, ancak daha fazla delilin lüzumlu olmadığı çok açıktı.

Avukatlar, McCullough ve görgü şahitlerinin güvenilir kişiler olmadığını öne sürdüler, ancak Michael ve görgü şahitleri sabıka kaydı olmayan, kanunlara saygılı gençlerdi. Davalılar aleyhine peşin hükümlerin varlığını ispatlamaya çalıştılar, ama başarısız oldular. Görgü şahitlerinden biri olan dokuz yaşındaki Keith'in, yeminli olarak doğruları söylemenin ne demek olduğunu anlayamayacak yaşta olduğunu ileri sürdüler, ancak kimse bu fikri inandırıcı bulmadı; çünkü gencin durumu idrak ettiği belliydi.

Savunma avukatları, kurbanın ve dava şahitlerinin güvenilirliğini gölgeleyemediler ve davalıların her ikisi de cinayete teşebbüsten hüküm giyerek ellişer yıl hapse mahkûm edildiler. Hükmün verilişinden on sekiz gün sonra Michael öldü.[1]

Savunma avukatlığı güç bir meslektir: Sorgulamak, kuşku uyandırmak, görgü şahitlerinin ifadelerindeki zayıf noktalara saldırmak. Tüm bunları, ifadeleri çeşitli biçimlerde sınayarak gerçekleştirirler. Genel kanaat, güvenilir ve doğru ifadelerin incelemeler sonrasında ayakta kalacağı, sahte, abartılmış veya yanıltıcı ifadelerin ise yıkılarak teşhir edileceği yönündedir.

Michael'ın davasında ise jüri üyeleri, görgü şahitleriyle kurbanın, yaşadıklarını içtenlikle ve doğru biçimde aktardıklarını anlayabildikleri için adalet yerini bulmuştur.

Şimdi İsa'nın hayatına dair tarihsel delillere yönelik araştırmamıza dönelim. Artık Dr. Blomberg'in ifadesini sınayarak ya zaaflarını ortaya çıkarmanın ya da sağlamlığını kanıtlamanın vakti gelmişti. Blomberg'in ifadesini sınarken kullanacağım yöntemlerin birçoğu, yıllar önce Michael'in davasında savunma avukatlarının kullandıkları yöntemlerdi.

On beş dakikalık aranın ardından tekrar iskemlelerimize kurulduğumuzda, "Sekiz farklı sınavdan geçirmek istiyorum ifadenizi" dedim Blomberg'e.

Blomberg, yeni hazırladığı sıcacık sade kahveyle dolu fincanını eline alarak geriye yaslandı. Emin değildim, ama sanki sınanmayı dört

gözle bekliyor gibiydi.
"Başlayalım hadi" dedi Blomberg.

1. NİYETİN SINANMASI

Bu sınama, Kutsal Kitap yazarlarının tarihi olayları naklederken doğruluk ilkesine uyup uymadıklarını ya da en azından bu amaçta olup olmadıklarını araştırmaya yöneliktir. "Bu birinci yüzyıl yazarlarının olup bitenleri aynen kaydetmek gibi bir dertleri var mıydı gerçekten?" diye sordum.

Blomberg, evet der gibi başını salladı; ardından, "Evet, kesinlikle bu amaçtaydılar" dedi. "Luka Kitabı'nın başında kullanılan üsluba bakarsanız, güvenilir kabul edilen, antik çağdan kalma diğer biyografik ve tarihî eserlerde kullanılan üslubun benzeridir bu, dolayısıyla evet, en az bu metinler kadar güvenilirdirler."

Blomberg, Kutsal Kitap'ı eline alarak Luka'nın giriş bölümünü okumaya başladı.

> 'Sayın Teofilos,
> Birçok kişi aramızda olup bitenlerin tarihçesini yazmaya girişti. Nitekim başlangıçtan beri bu olayların görgü tanığı ve Tanrı sözünün hizmetkârı olanlar bunları bize ilettiler. Ben de bütün bunları ta başından özenle araştırmış biri olarak bunları sana sırasıyla yazmayı uygun gördüm. Öyle ki, sana verilen bilgilerin doğruluğunu bilesin.'[2]

"Yani gördüğünüz gibi, Luka burada, araştırması sonrasında görgü şahidi ifadeleriyle de sağlam biçimde desteklendiğini tespit ettiği şeyleri doğru biçimde yazıya dökme niyetinde olduğunu açıkça vurguluyor."

"Peki, ya diğer üç kitap, onlar buna benzer açıklamalarla başlamıyorlar; bu kitapların yazarları Luka ile aynı niyeti taşımıyorlar mıydı?" diye sordum.

"Markos ve Matta'da buna benzer açık, ayrıntılı ifadelere rastlamıyoruz, haklısınız. Ancak, yazın türü olarak her iki kitap da Luka'ya benzerdirler, dolayısıyla yazarlarının Luka ile benzer tutumlara sahip oldukları sonucuna varmak makul olsa gerek" şeklinde cevap verdi Blomberg.

"Peki, ya Yuhanna?" diye sordum.

"İlk dört kitapta, Luka'dakine benzer diğer bir amaç ifadesi sadece

Yuhanna 20:31'de vardır: 'Ne var ki yazılanlar, İsa'nın, Tanrı'nın Oğlu Mesih olduğuna iman edesiniz ve iman ederek O'nun adıyla yaşama kavuşasınız diye yazılmıştır.'

"Ama bu ifade, tarihin kaydedilmesine yönelik olmaktan ziyade, daha çok teolojik içerikli bir ifade gibi geliyor kulağa" şeklinde itiraz ettim.

"Evet, haklı olabilirsiniz" dedi Blomberg. "Ancak yazılanların gerçekten inanılabilir olabilmesi için bu teolojinin gerçekten yaşanılmış tarihî olaylara dayanması gerekmektedir. Ayrıca, kitapların güvenilirliğine dair gözden kaçmaması gereken dolaylı bir delil de mevcuttur. İlk dört kitabın yazılışında kullanılan üsluba bakınız; yalın bir dilin kullanıldığını ve olaylara dair kesin detayların sorumlu biçimde, büyük dikkatle ve kusursuz şekilde aktarıldığını görürsünüz. Bunlarda, diğer antik yazılarda görülen tuhaf biçimdeki gösterişli, mitolojik öğelere rastlamazsınız.

"Peki bütün bunlar neye işaret ediyor?" diye sordu. "İncil'in ilk dört kitabının yazarlarının, gerçekten de olup bitenleri aslına uygun biçimde kayda geçirmeyi hedefledikleri açıkça görülmektedir" diyerek kendi sorusuna cevap verdi.

İtirazlara Cevap

Peki, kitapların yazılmasında hedeflere sadık kalındı mı? Kimi eleştirmenler, olayları daha farklı yorumlayan ve yazarların gerçeklere sadık kaldıkları fikriyle çelişen bir senaryo ileri sürmüşlerdir.

Bu senaryoya göre, ilk Hıristiyanlar kendileri hâlâ hayattayken, İsa'nın tarihi sonlandırmak üzere döneceğine inanıyorlardı, dolayısıyla hayatına ve öğretişlerine dair tarihî kayıtlar tutmanın gereksiz olduğu kanısındaydılar. Öyle ya, madem İsa her an gelebilir ve tarihi sonlandırabilirdi, onca kayda ne gerek vardı?

"Tabii, yıllar sonra, İsa'nın yakın zamanda dönmeyeceği ortaya çıkınca, İncil'in ilk dört kitabını yazmak için gerekli ve güvenilir tarihî kaynaklara sahip olmadıklarını fark ediverdiler. Tarihîn kaydedilmesi adına hiçbir girişim olmamıştı. İşin aslı bu değil midir?"

"Gerçekten de tarihte, bazı inançlar, kimi mezhep ve gruplar için bu iddianın geçerli olabileceği doğrudur, ancak Hıristiyanlık'ın erken dönemleri için bu geçerli değildir" şeklinde cevap verdi Blomberg.

"Neden geçerli değildir?" diye sorarak cevap bekledim Blomberg-

den. "Hıristiyanlık'ı diğer mezhep ve gruplardan farklı kılan neydi ki?"

"Öncelikle İsa'nın dönüşüne dair inançlara değinen bu önermenin abartılı olduğunu düşünüyorum. Gerçek şu ki, İsa'nın öğretilerinin çoğundaki söylemler, dünyanın son bulması için oldukça uzun bir sürenin geçmesi gerektiği yönündedirler" dedi Blomberg. "İkincil husus şudur: Takipçilerinden bazılarının İsa'nın gerçekten de kısa süre içerisinde döneceğine inandığını kabul etsek bile, unutmayın ki Hıristiyanlık, Yahudi dininden doğmuştur.

"Yahudiler sekiz yüzyıl boyunca, peygamberlerin, Rab'bin Günü'nün geldiğine dair tekerrür eden bildirileri ile İsrail tarihinin süregelen tarihi arasında var olan gerilimin gölgesinde yaşamışlardı. Buna rağmen takipçileri, bu peygamberlerin sözlerini kayda geçirmeyi, bu sözlere değer vermeyi ve korumayı sürdürmüşlerdir. İsa'nın takipçilerinin ise, İsa'yı peygamberden de yüce gördüklerini hesaba katarsak, Yahudiler gibi onların da aynı şekilde davranacaklarını düşünmek yanlış olmasa gerek."

Bu görüş mantıklı gibi görünse de, araştırmacıların ileri sürdüğü diğer bir karşıt iddiayı da Blomberg'e yöneltmek istedim. "İlk Hıristiyanlar'ın, bedensel varlığıyla aralarından ayrılmış olan İsa'nın, kimi zaman kendileri aracılığıyla kiliseye yönelik mesajlar ya da 'peygamberlik sözleri' sunduğu inancını benimsediklerini hatırlatıyor bazı araştırmacılar" dedim. "Bu peygamberlik sözleri, İsa'nın yeryüzünde hayatta iken sarf ettiği sözlerle eş derecede güvenilir sayıldığı için ilk kilise Hıristiyanları bu yeni söylemler ile İsa'nın kendi sözleri arasında ayrım yapmıyorlardı. Sonuçta, ilk dört kitapta bu kaynakların her ikisi de iç içe geçmiş biçimde yer almıştır, dolayısıyla hangi sözlerin İsa'nın yeryüzündeyken söylemiş olduğu sözler olduğunu kestirmek mümkün değildir. Bu, birçokları için cevaplanması güç bir suçlamadır. Bu konuda ne söyleyebilirsiniz?"

Gülümseyerek, "Bu iddia, tarihsel belgelemeler bakımından bir öncekinden de zayıftır" dedi Blomberg. "Aslına bakarsanız, Yeni Antlaşma içerisinde dahi bu iddiayı çürütecek deliller mevcuttur.

"Evet, yer yer ilk Hıristiyanlar'ın naklettiği peygamberlik sözlerine değinilmiştir, ancak bu sözler her zaman için Rab'bin söylediklerinden ayırt edilerek yansıtılmıştır. Örneğin, 1.Korintliler 7'de Pavlus Rab'bin kendisine ilettiği sözler ile İsa'nın yeryüzündeyken sarf ettiği sözleri aktarırken bu ikisini birbirinden belirgin biçimde ayırmıştır. Vahiy Kitabı'nda, İsa'nın –genel kanı itibariyle havarilerden Yuhanna olduğu

kabul edilen– peygamber ile doğrudan konuştuğu sayılı durumlar ile Yuhanna'nın kendi görümlerini (rüyetlerini) aktardığı kısımları birbirinden ayırt etmek kolaydır.

"1.Korintliler 14'te Pavlus, gerçek/hakiki peygamberliğin gerektirdiği özelliklere değinirken, yerel kilisenin peygamberlerin meşruluğunu sınamaları gerektiğini de vurgulamaktadır. Pavlus'un Yahudi geçmişi göz önüne alınırsa, gerçek/hakiki peygamberliğin gerekleri arasında, peygamberlik sözlerinin gerçekleşmeleri ve bu yeni sözlerin, Rab'bin önceden bildirilmiş sözleri ile uyumlu olmalarını şart koşacağını kestirebiliriz.

"Bu suçlamaları çürütmek üzere ileri sürülebilecek en güçlü sav, aslında ilk dört kitabın yazılışında izlenen tutumdur. İsa'nın göğe yükselişi sonrasında ilk kilisenin birliğini tehdit eden bazı anlaşmazlıklar mevcuttu – inanlılar sünnet edilmeli miydiler, dillerle konuşma nasıl denetlenmeliydi, Yahudi ile Yahudi olmayanların birlikteliği nasıl korunacaktı, kadınların kilisedeki görevleri ne olmalıydı, inanlılar, Hıristiyan olmayan eşlerinden boşanabilir miydiler?

"Eğer ilk Hıristiyanlar, ilk dört kitaba, İsa'nın kendilerine öteki dünyadan ilettiklerini yazmış olsalardı, bu meseleleri rahatça çözümleyebilirlerdi. Ancak böyle bir şey olmadı. Bu anlaşmazlıkların böylece sürüp gitmesi, Hıristiyanlar'ın, İsa'nın hayatı boyunca olup bitenler ile daha sonraları kiliselerde tartışılan konuları birbirinden ayrı tutma arzusunda olduklarını göstermektedir."

2. YAPABİLİRLİĞİN SINANMASI

Yazarlar gerçekten de güvenilir biçimde tarihi kayda geçirme niyetinde olmuş olsalar dahi, bunu başarabilecek durumda mıydılar? İsa'nın hayatına ve öğretişine dair kaynakların, otuz yıl sonra yazıya dökülmeye başlandığı tarihe kadar bozulmadan korunduğundan nasıl emin olabiliriz?

"Yanlış anımsamalar, hayalperest yaklaşımlar ve efsanelerin türemesiyle, İsa geleneğinin, İncil'in yazılışı öncesinde telafisi olmayacak biçimde çarpıtılmış olacağı ortada değil midir?"

Blomberg, olayların geçtiği dönemi resmederek girişti cevabını vermeye. "Uzak geçmişten, bizden uzak başka yerdeki yabancı bir memleketten, henüz bilgisayar teknolojisini ya da matbaacılığı keşfetmemiş bir kültürden bahsettiğimizi unutmamalıyız" dedi. "Kitaplara –

daha doğrusu papirüs rulolarına– oldukça az rastlanırdı. Dolayısıyla tahsil, ilmî öğrenim, ibadet, dini topluluklarda eğitim – bütün bunlar sözlü aktarımlarla gerçekleştirilmekteydi.

"Hahamlar, Eski Antlaşma'yı ezberden okumalarıyla ünlüydüler. Buna göre İsa'nın havarilerinin de ilk dört kitapta geçenlerden de çok daha fazlasını ezberlemiş ve hatasız biçimde aktarmış olabileceklerini kabul etmek çok da güç olmasa gerek."

"Bir saniye" diyerek sözünü kestim Blomberg'in. "Açıkçası bu tür bir ezber yeteneğinin varlığı inanılmaz geliyor bana. Bu nasıl mümkün olabiliyordu ki?" diye sordum.

"Evet, günümüzde bunu tasavvur etmek güçtür, ancak unutmamak gerekir ki, bahsettiğimiz kültür, sözlü aktarıma dayanan, dolayısıyla ezber yeteneğinin fazlasıyla önemli olduğu bir kültürdü. Hatırlarsanız, İsa'nın sözlerinin yüzde sekseni, doksanı temelde şiir biçimindeydi. Kast ettiğim, kafiyeli bir biçimden ziyade, belirli bir ölçüsü, mısra uyumu, paralel yapısı vs. olan ve böylece ezberlenmesi kolaylaşan bir biçimdir.

"Şunu da belirtmek gerekir ki, o zamanlarda daha esnek bir ezberleme anlayışı geçerliydi. Sözlü aktarıma dayanan kültürler araştırıldığında, farklı durumlarda hikâyenin ne kadarının anlatılacağına –nelerin dahil edilip edilmeyeceği, nelerin başka sözlerle de aktarılabileceği, nelerin izah edileceklerine, vb.– dair bir çeşit özgürlüğün var olduğu görülmüştür.

"Araştırmalardan birinde, antik Ortadoğu medeniyetlerinde, kutsal geleneklerin aktarımında, duruma göre anlatılanların yüzde ondan yüzde kırka kadar çeşitlilik arz edebildiği sonucuna varılmıştır. Ancak, hikâyelerin aktarımında kesinlikle değiştirilemeyecek bazı kısımlar da vardı ve anlatıcının bu önemli kısımlarda hata yapması durumunda da halkın müdahale ederek düzeltme yapma hakkı vardı.

"Ne ilginç bir..." –diyerek doğru kelimeyi aradı Blomberg– "*tesadüftür* ki sinoptiklerde (Matta-Markos-Luka) geçen hikâyelerde görülen çeşitlilik de yüzde on ila kırk arası tutarlı ölçülerle sınırlıdır."

Blomberg bir şey ima ediyordu; bunu daha açık bir biçimde ifade etmesini istiyordum. "Daha açık bir dille anlatırsanız sevinirim, tam olarak ne kast ediyorsunuz?" dedim

"Havariler ve diğer erken dönem Hıristiyanlar'ın, İsa'nın yaptığı ve söylediği birçok şeyi hafızalarına kaydetmiş olmaları, olayları anlatırken İsa'nın asıl öğretisi ve yaptıkları hariç, birçok bilgiyi çeşitli şekil-

lerde aktarma özgürlüğünü hissetmeleri, sinoptikler arasındaki benzerlik ve farklılıkların varlığını açıklamada yardımcı olacaktır."

Açıkçası, bu erken dönem Hıristiyanlar'ın bu sözlü geleneği hatasız biçimde sürdürmüş olmalarından hâlâ şüpheliydim. Çocukluğumda, eğlence partilerinde fısıldayarak oynadığımızda kelimelerin nasıl da yanlış nakledildiğini gayet iyi hatırlıyorum.

Kulaktan Kulağa

Kulaktan kulağa oyununu siz de oynamışsınızdır herhalde: Çocuklardan biri, ötekinin kulağına bir şeyler fısıldar –örneğin, "En iyi arkadaşımsın"– ardından bu cümle kulaktan kulağa, daire şeklinde toplanmış çocuklar arasında aktarılır ve sonuçta tümüyle çarpıtılmış biçimde – örneğin "Kalleş bir adamsın" şeklinde– son çocuk tarafından yüksek sesle söylenir.

"Dürüst olalım, İsa'yı anlatan sözlü geleneğin başına geleni yorumlamak için iyi bir benzetme değil midir bu?" dedim Blomberg'e.

Blomberg bu benzetmeyi kabul etmiş gibi görünmüyordu. "Hayır, pek de iyi bir benzetme sayılmaz bu" şeklinde cevap verdi. "Şu sebeple iyi bir örnek değil bu: Eğer bir şeyi dikkatle ezberliyor ve bilgilerinizin doğruluğundan emin olana kadar bunları aktarmamaya dikkat ediyorsanız, yaptığınız kulaktan kulağa oynamaktan çok farklı bir şeydir.

"Esasında kulaktan kulağa oyununu zevkli kılan, ilk söylendiğinde kişinin cümleyi doğru işitmemiş olması, tekrar edilmesini isteme hakkı da bulunmadığı için aktarımın bozulmasıyla ortaya komik sonuçların çıkmasıdır. İlk söylendiğinde ne işitirseniz aynen onu aktarırsınız, tabii fısıldayarak yaparsınız bunu, dolayısıyla bir sonraki kişinin daha da gülünç bir şey türetmesi fazlasıyla muhtemeldir. Evet, otuz kişinin oyuna katıldığını düşünsek, otuzuncudan ne denli gülünç bir sonuç çıkabileceğini tahmin edebiliyoruz tabii.

"Peki, eski çağlarda sözlü geleneklerin aktarımını anlatmaya yönelik bir benzetme olarak bu neden geçerli değildir sizce?" diye sordum.

Sorumu cevaplandırmadan önce Blomberg kahvesinden bir yudum aldı. "Birinci yüzyıl toplumunun bilgi aktarımında uyguladığı denetimi göz ardı etmeden bu benzetmeyi mantıklı bir şekilde uygulamak isterseniz eğer, bilgiyi alan üçüncü kişinin, birinci kişiye dönerek, yüksek sesle ve anlaşılır biçimde, 'Edindiğim bilgi doğru mudur?' sorusunu yönelteceğini ve hatalı ise bilgisini tazeleyerek doğruya ulaşacağını belirterek yapmalısınız bunu.

"Toplum sürekli olarak iletilen bilgileri izliyor ve hataları düzeltmek üzere müdahalelerde bulunuyor olacaktır. Bu şekilde mesajın doğruluğu korunacaktır, yani sonuçta bilgi aktarımında, kulaktan kulağa oyununda olduğu gibi çarpıtmalar gerçekleşmeyecektir."

3. KİŞİLİKLERİN SINANMASI

Bu bölümde, İncil yazarlarının hakikate bağlılıkları sınanacaktır. Bu kişilerin tarihi olayları doğru olarak aktarma istek veya kabiliyetlerini şüpheli kılacak herhangi bir sahtekârlıkları ya da ahlaksızlıkları görülmüş müdür?

Blomberg başını, 'hayır' anlamında sallayarak, "Tüm kabul edilebilir deliller bu kişilerin fazlasıyla dürüst insanlar olduklarına işaret etmektedir, aksini ispat eden herhangi bir delil yoktur" dedi.

"Bu yazarların, günümüze kadarki dinlerde de uygulanmış olan doğruluk ilkesini daha da titizlikle uygulamak üzere kendilerini göreve çağırmış olan bir adamın sözlerini bildirdiklerini görüyoruz. İnançlarına öyle yürekten bağlıydılar ki, hayatta kalmış olan on bir havariden on'u korkunç biçimde ölüme giderken bile imandan dönmemişlerdi; işte bu, başlı başına sağlam bir kişiliğin belirtisidir.

"Dürüstlük, hakikate bağlılık, erdem ve ahlak söz konusu olduğunda bu kişilerin bu niteliklere kıskanılacak ölçüde sahip oldukları görülmektedir."

4. TUTARLILIĞIN SINANMASI

Kuşkucular, İncil'in ilk dört kitabının bu sınavı geçemediğini iddia ederler. Nede olsa, bu kitaplar birbirleriyle fazlasıyla çelişmiyorlar mı? Kitaplarda geçen hikâyeler arasında büyük ölçüde tutarsızlıklar yok mudur? Bu tutarsızlıklar mevcut ise, kitaplarda anlatılanlara insanların inanması nasıl mümkün olabilir ki?

İlk dört kitapta fikir ayrılığı gibi yansıyan kısımların olduğunu kabul etti Blomberg. "Bu farklılıklar arasında kelime kullanımlarındaki ince ayrımlarından, aşikâr gibi görünen tutarsızlıklara kadar çeşitli farklılıklar sıralanır" dedi ve devam etti.

"Bu konuda benim yargım şöyle: Daha önce belirttiğim anlatım özgürlüklerini –başka kelimelerle anlatma, özetleme, açıklayıcı eklemeler, bazı bilgileri seçip bir kısmını dışlama– kabul ederseniz, ilk dört kitabın antik çağ ölçülerine göre (adil olan da bu metinlerin yazıldığı

çağın ölçülerine göre değerlendirilmeleridir) fazlasıyla tutarlı olduklarını görürsünüz."

Sözün bu kısmında araya girdim. "Düşünsenize" dedim, "İlk dört kitap kelimesi kelimesine birbirleriyle aynı olsaydı, bu sefer de yazarlar önceden bir araya gelip hikâyelerini kopyalamakla suçlanırdı ve bu tür komplo teorilerinin türemesiyle de kitapların güvenilirliği tartışılır hale gelirdi" şeklinde bir tespit yaptım.

"Doğru bir tespit" dedi Blomberg. "İlk dört kitap fazla tutarlı olsaydı, bu onların bağımsız şahitliklerini geçersiz kılardı. Bu durumda insanlar şöyle diyebilirdi: Demek ki aslında tek bir kişinin şahitliğine sahibiz ve diğerleri de papağan gibi bunu tekrarlıyorlar."

Hukuk tarihinin en önemli kişiliklerinden ve 'delil' kavramı üzerine önemli bir tezin yazarı olan Harvard Hukuk Fakültesi'nden Simon Greenleaf'in sözlerini hatırladım bir anda. İlk dört kitap yazarının birbirleriyle tutarlılıklarını inceledikten sonra, şöyle bir değerlendirme sundu Greenleaf: "Aralarında önceden üzerinde fikir birliğine varılmış bir uyum olmadığını kanıtlayacak derecede farklılıklar, aynı zamanda öyle önemli noktalarda söz birliği vardır ki, bu yazarların kitaplarında, bu kişilerin aynı büyük olayın bağımsız birer anlatıcısı oldukları ortadadır."[3]

Klasik tarih uzmanı, Alman araştırmacı Hans Stier de temel verilerde bütünlük olup ayrıntılarda ise farklılıkların oluşunun bu metinleri güvenilir kıldığı, çünkü uydurmaca olayların yazılı aktarımlarında genellikle tam tutarlılık ve bütünlük görüldüğü fikrine katılmıştır. Hans Stier, bir yazısında, "Olağanüstü olaylar çelişkiden yoksun biçimlerde aktarılmış iseler, bilin ki bu fark edildiğinde her tarihçi bu bilgilerin güvenilirliğinden kuşku duyacaktır" der.[4]

Bu saptamanın doğruluğunu kabul etsem de, ilk dört kitaptaki gözle görülür çelişkilerin doğurduğu sorunları da göz ardı etmek istemiyordum. Kuşkucu kimselerin ilk dört kitabın güvenilir olmadıklarına dair örnek teşkil ettiklerine inandıkları, aşikâr sayılabilecek somut bazı çelişkileri gündeme getirerek, güvenilirlik meselesinde Blomberg'i biraz daha sıkıştırmak istiyordum.

Çelişkilerle Baş Etmek

Herkesçe bilinen bir iyileştirme hikâyesiyle başladım. "Matta'da, bir yüzbaşının İsa'ya bizzat kendisi giderek, uşağını iyileştirmesi için

yalvardığı yazılmaktadır" dedim. "Luka'da ise yüzbaşının, İsa'nın gelip kölesini iyileştirmesi için ricada bulunmak üzere Yahudiler'in bazı ileri gelenlerini gönderdiği yazılmaktadır. Bu belirgin bir çelişkidir, öyle değil mi?

"Hayır, bunun bir çelişki olduğuna inanmıyorum" diye cevapladı Blomberg. "Şöyle düşünün: Günümüzde haber bültenlerinde, 'Başkan bugün... bildirdi' şeklinde anlatımlarla karşılaşabiliyoruz, halbuki bu bildiri aslında bir danışman tarafından yazılmış, basın ve halkla ilişkiler sorumlusunca okunmuştur – belki bir ihtimal, okunması öncesinde Başkan metne kısaca göz atmış olabilir. Ama hiç kimse bu haber yayınını hatalı bilgi vermekle suçlamaz.

"Benzer biçimde, antik çağda bir kimsenin emrindeki kişiler veya görevlendirerek gönderdiği kişilerce yapılan eylemlerin aslında o kişinin kendisine atfedilmesi olağan ve kabul gören bir uygulamaydı – bahsi geçen bu örnekte de Yahudiler'in bazı ileri gelenleri yüzbaşının adına İsa'ya gitmişlerdir."

"Yani Matta ve Luka'da yazılanların her ikisi de doğrudur diyorsunuz, öyle mi?"

"Evet, aynen öyle" şeklinde cevap verdi Blomberg.

Bu makul bir açıklama gibi geldi bana, dolayısıyla ikinci bir çelişkiyi ortaya attım. "Peki, ya Markos ve Luka'da İsa'nın Gerasa'da cinleri domuzlara gönderdiği yazılıyken, Matta'da bu olayın Gadara'da geçtiğinin yazılı olması. İnsanlar bunu fark ettiklerinde –iki farklı yerden bahsedildiğine işaret ettim– bunun kabul edilemeyecek ölçüde açık bir çelişki olduğuna hükmeder; dava kapanır!"

Blomberg kıkırdayarak, "Bir dakika, hüküm vererek davayı kapatmayın hemen" dedi. "Bu çelişkiye çözüm getirebilecek bir açıklama sunabilirim: Adı geçen bu yerlerden biri kasaba, diğeri ise vilayetti."

Bu bana biraz kolaya kaçan, kaçamak bir cevap gibi geldi. Meselenin doğurduğu gerçek sorunları üstünkörü bir biçimde geçiştiriyormuş gibiydi sanki.

"Mesele bu kadar basit değil" dedim." "Kasaba olan Gerasa, Celile Gölü'ne yakın bile değildi, ancak yazılanlara göre, cinler domuzlara girdikten sonra sürüyü dik yamaçtan aşağı koşuşturup göle atlatarak ölüme sürüklemişlerdi."

"Tamam, önemli bir noktaya parmak bastınız" dedi Blomberg. "Ancak, Celile Gölü'nün doğu kıyısında tam olması gereken noktada kazı çalışmaları sonucu bir kasabanın kalıntılarına rastlanmıştır. Bu

kasabanın adı, İngilizce'de genellikle 'Khersa' şeklinde telaffuz edilmektedir, ancak aslen İbranice'den Grekçe'ye tercüme edilen ya da alfabetik olarak uyarlanan bu kelimenin 'Gerasa' şeklinde telaffuz ediliyor olması olasıdır. Yani bu hikâyenin gerçekten de Gadara vilayetine bağlı –Grekçe'ye aktarıldığında yazımı Gerasa şeklinde olan– Khersa'da gerçekleşmiş olması muhtemeldir."

"Bravo!" diyerek kabullendim bu cevabı. "Bu sefer siz kazandınız. Daha çetrefilli bir sorum var bu sefer: Matta ile Markos'da verilen İsa'nın soyuna dair bilgiler arasındaki tutarsızlıklara ne demeli peki? Kuşkucular, bu bilgilerde de önemli çelişkiler olduğunu belirtmektedirler."

"Yine birden fazla şekilde cevaplanabilecek bir soru bu" dedi Blomberg.

"Nedir bu cevaplar peki?" diye sordum.

"En fazla tercih edilen iki cevap arasında, giriş bölümü Yusuf'un bakış açısıyla yazıldığı ve evlat edinen baba konumundaki Yusuf'un kanunen İsa'nın atası sayılması dolayısıyla, İsa'nın Davut soyuna bağlantısını sağlayan kişi konumunda oluşu sebebiyle Matta Kitabı'nda Yusuf'un soyunu vermiştir.

"Luka ise İsa'nın Davut soyuna bağlantısını Meryem'in soyu aracılığıyla göstermiştir. Yusuf ve Meryem'in her ikisi de Davut soyundan olduğuna göre, soyağaçlarının köklerine inildiğinde, aynı kökten geldikleri görülür.

"Diğer bir olasılık ise, gerekli olan kanuni bağlantıyı sağlamak üzere her iki soyağacının da Yusuf'un soyunu yansıtmış olacağıdır. Bu durumda bu soyağaçlarından biri –Luka'nın bildirdiği– Yusuf'un insan (bedensel varlık) olarak soyunu, diğeri ise Yusuf'un kanunen belirlenmiş soyunu yansıtmaktadır ve bu iki soyağacı, atalardan evladı olmayanlara gelindiğinde birbirinden ayrılmaktaydılar. Bu durumlarda, Eski Antlaşma'da uygulanan usulleri takip ederek kanunen uygun mirasçılar bulmaları gerekiyordu.

"Bazı isimlerin saf dışı bırakılmaları (ki eski zamanlarda bu kabul edilebilir bir davranıştı) sorunu daha da artırmaktadır. Ayrıca yazımla alâkalı farklılıklar da vardı – bir dilden ötekine tercüme edilen isimler, çoğu zaman farklı şekillerde yazılırlardı, dolayısıyla da bu isimler başka kimselerin isimleriyle kolayca karıştırılabilirlerdi."

Blomberg, anlatmak istediğini anlatmıştı: Birtakım mantıklı açıklamalar getirilebiliyordu bu çelişkili kayıtlara. Bu açıklamalar su götür-

mez olmasalar da, en azından ilk dört kitapta geçen hikâyeleri uyumlu kılarlar.

Sohbetimizin, uzmanlar arasında görülen sidik yarışına benzer bir duruma dönüşmesini istemediğim için başka bir konuya geçmeyi tercih ettim. Bu arada, Blomberg'le birlikte, ilk dört kitapta geçen hikâyeler arasında var olan gözle görülür tutarsızlığın mantıklı biçimde çözümlenebilmesinin mümkün olup olmadığını anlamak için en iyi yöntemin, her bir meseleyi tek başına ele almak olacağına karar verdik. Bu farklılıkların nasıl açıklanabileceğine derinlemesine incelemelerle, hatta okumayı güçleştiren derecede ayrıntılı bir biçimde eğilen, güvenilir kitapların sayısı da oldukça fazladır.[5]

"Ayrıca, kimi zaman hüküm vermekten kaçınarak, İncil'de geçen metinlerin çoğunu mantıklı bulduğumuz ve güvenilir oldukları sonucuna vardığımıza göre, metinlerdeki belirli bazı ayrıntılar konusunda şüphelendiğimizde belki de bu meseleleri kurcalamaktansa olduğu gibi kabul etmek alçakgönüllülüğünü göstermeliyiz."

5. TARAFSIZLIĞIN SINANMASI

Bu sınav, ilk dört kitap yazarlarının hikâyeleri çarpıtmalarına sebep olabilecek herhangi bir peşin hükme sahip olup olmadıklarını sınamaya yöneliktir. Aktardıkları kaynakları çarpıtmalarına yol açacak gizli çıkarları var mıydı?

"Bu kişilerin İsa'ya büyük bir sevgi besledikleri gerçeğini göz ardı edemeyiz" dedim. "Tarafsız izleyiciler değildi bu kişiler, İsa'nın sadık öğrencileriydiler. Dolayısıyla, aktardıkları hikâyeleri İsa'yı olumlu resmedecek biçimde değiştirmeleri olası değil midir?

"Şu kadarını kabul edebilirim; evet, İsa'ya olan bu yakınlıkları, böyle bir çarpıtma olasılığını gündeme getirmektedir. Ancak diğer taraftan, kişiler bazen bir kimseye öyle çok saygı duyar ve onu şereflendirmeyi öylesine isterler ki, bu kimsenin hayatını kayda geçirirken dürüstlük ilkesine fazlasıyla bağlı kalırlar. Bu kimseye olan sevgilerini de böyle ispatlarlar. Bence İncil'in yazılışı da böyle olmuştur.

"Ayrıca bu havarilerin tek kazancı, eleştiri oklarına hedef olma, dışlanma ve şehitlikle sonuçlanan bir hayat sürmek olmuştur. Parasal bir kazançları olmayacağı açıktı. Çıkarları doğrultusunda hareket edecek olsalar, sessiz kalmaları, İsa'yı inkâr etmeleri ya da önemsiz göstermeleri, hatta onu tanıdıklarını bile unutmayı yeğlemeleri daha man-

tıklı olurdu – ancak dürüstlükleri sebebiyle acı çekmek ve öldürülmek pahasına, ne gördülerse onu bildirdiler."

6. 'ÜSTÜNÜ ÖRTME' İDDİALARININ SINANMASI

Kişiler, şahit oldukları olayları aktarırken, birçok zaman, utanç verici veya açıklanması güç olan ayrıntıları es geçerek kendilerini veya diğer kimseleri korumaya çalışırlar. Bu tutumları sebebiyle de ifadelerinin tümü şüpheli konuma düşer.

"İlk dört kitabın yazarı, kitaplarında, utanç verici olabilecek ayrıntılara yer verdiler mi, yoksa kendilerini iyi göstermek için bazı kısımların üstünü örterek bu ayrıntıları gizlemeyi mi seçtiler? Açıklanması güç olacak veya rahatça açıklanamayacak hikâyeleri naklettiler mi?" diye sordum Blomberg'e.

"Bu kıstaslara uyan epeyce hikâye vardır kitaplarda" şeklinde cevap verdi Blomberg. "İsa'nın öğretişinin büyük kısmı, 'İsa'nın keskin sözleri' diye nitelendirilen, çok kişiyi gücendiren ifadeler içerir. Bu ifadelerin bazısında insanın iradesini aşan ahlaki beklentiler vardır. Keyfime göre bir din üretiyor olsaydım eğer, herhalde göksel Babam kadar mükemmel olmam gerektiğini, ya da birine şehvetle bakmanın zina sayılacağını söylemezdim."

"Ama başka dinlerde de uyulması güç olan ilkeler vardır" diyerek itiraz ettim.

"Evet, doğru bu, zaten bu sebeple de İsa'nın sert ve keskin sözlerinde geçen ikna edici bazı söylemler, kilisenin yansıtmak istediği İsa karakteriyle çelişir gibi görünmektedir."

Bu yanıt biraz bulanık gibiydi. "Örnek verin lütfen" dedim.

Blomberg bir an düşündükten sonra, "Markos 6:5'te, bölgede yaşayan kimselerin imanlarının zayıflığı yüzünden İsa'nın Nasıra'da çok az mucize gerçekleştirebildiği söylenmektedir; bu söylem İsa'nın gücünün sınırlı olduğu izlenimini vermektedir. İsa, Markos 13:32'de, tekrar gelişinin hangi gün ve saatte olacağını bilmediğini söylemektedir, bu da İsa'nın her şeyi bilme yetisinin sınırlı olduğu düşüncesini yaratmaktadır.

"Açıkçası, teoloji alanında bu söylemler önemli bir sıkıntı yaratmamıştır, çünkü Pavlus'un kendisi, Filipililer 2:5-8'de, kul özünü alan İsa'nın ululuğunu bir yana bıraktığı ve 'Allah'a eşitliği sımsıkı sarılacak bir hak saymadığını' belirtmektedir.

"Ama kitapları ben yazıyor olsaydım ve tarihi özet geçerek keyfi biçimde aktaracak kadar umarsız davranabilecek olsaydım, bahsi geçen çelişkili gibi görünen bu bilgileri kitaba dahil etmemeyi yeğlerdim; böylece açıklama yapmakla uğraşmam da gerekmezdi.

"İsa'nın vaftiz edilmesi de yine çelişkili gibi görünen bir başka örnektir. Günahsız olan İsa'nın, neden vaftiz edilmeyi kabul ettiğini açıklamak mümkündür aslında, ama bu hikâyeyi kitaba dahil etmeyerek bu meşakkatli işten sıyrılmak daha rahat olmaz mıydı? Çarmıhta geriliyken İsa, 'Allah'ım, Allah'ım, beni neden terk ettin?' diye bağırdı. Yazarların kişisel çıkarları doğrultusunda, çok fazla soru işareti doğurduğu için İsa'nın bu sözlerini es geçmek mantıklı olabilirdi."

"Mutlaka, ayrıca havarilere dair utanç verici sayılabilecek çok sayıda bilgi de kitaplardan sakınılmamış" dedim.

"Kesinlikle, Markos'un Petrus'a bakış açısı genel olarak pek de olumlu değildir. Kaldı ki, Petrus havarilerin başı konumundadır! Havariler birçok sefer İsa'yı yanlış anlamışlardır. Yakup ile Yuhanna İsa'nın sağ ve sol kolu olmak istemişlerdir, İsa ise onları hizmetkâr önderler olma yolunda zorlu bir eğitimden geçirmek zorunda kaldı. Havariler çoğu zaman bencil, çıkarcı, anlayışı kıt kimseler gibi görünmektedirler.

"İlk dört kitabın yazarlarının hikâyeler arasında seçici davrandıklarını zaten biliyoruz; Yuhanna, kitabının sonunda, biraz abartılı biçimde, İsa'nın yaptığı her şey yazılmış olsaydı, yazılan kitapların dünyaya bile sığmayacağını söyler. Yani bu hikâyelerin bir kısmını aktaramamış olsalar bile, bu davranış, hikâyenin özünü çarpıtmış oldukları şeklinde yorumlanmazdı.

"Demek istediğim şu: Kendi çıkarlarına zarar verebilecek birçok hikâyeyi dışlamak yerine aktarmayı seçtiklerine göre, hiçbir tarihsel gerçekliği olmayan bilgiler uydurup eklemeler yapmış olabilecekleri düşüncesi makul müdür gerçekten?"

Blomberg, son soruyu hazmetmek ister gibi biraz duraksadı, ardından emin biçimde, "Bence makul değildir" dedi.

7. DESTEKLEYİCİ DELİLLERİN SINANMASI

Konuya yine bir soruyla girdim: "İncil'in ilk dört kitabında geçen kişiler, yerler ve olayların doğruluğu, bağımsız olarak sınanabildiğinde, bu bilgilerin doğruluğu teyit edilebiliyor mu?" Yazıya aktarılmış bilgi-

lerin bu şekilde delillerle desteklenebilmesi, genelde, yazarın doğruluk ilkesine bağlılığının belirlenmesinde önemli rol oynar.

"Evet, birçok bilginin doğruluğu teyit edilmiştir ve araştırmalar sürdükçe daha da fazla ayrıntının doğruluğu delillerle desteklenmektedir" şeklinde yanıtladı Blomberg. "Son yüzyıl içerisinde, ilk dört kitapta, özellikle de Yuhanna'da (ki çok ilginçtir bu, çünkü doğruluğundan en fazla kuşku duyulan kitaptır Yuhanna) bahsi geçen belirli kişi ve yer isimleri, olayların doğruluğu, arkeolojik çalışmalar sonucunda günışığına çıkarılanlarla teyit edilmişlerdir.

"Evet, halen çözümlenememiş meseleler vardır ve kimi zaman arkeoloji yeni çelişkiler doğurabilmektedir, ama bu tip çelişkilerin sayısı, doğrulanan bilgilerin sayısına kıyasla önemsizdir.

"Arkeolojik delillerin yanı sıra, Hıristiyan kökenli olmayan kaynaklardan da İsa'nın öğretişi ve hayatına dair önemli meseleleri kanıtlayan verilere ulaşabilmekteyiz. Eski çağ tarihçilerinin yazılarında genel olarak sadece siyasi liderler, imparatorlar, krallar, askeri muharebeler, resmi din makamlarındaki kişiler ve önemli felsefi akımlara yer verdiklerini düşünürseniz, tarihçilerin yazılarını kaleme aldıkları dönemde, sıralanan bu kategorilerden hiçbirine girmemelerine rağmen, yazılarında İsa ve öğrencilerine dair epeyce bilgiye ulaşabiliyor oluşumuz dikkate değer bir husustur."

Bu cevap faydalı, kısa ve öz olmuştu. Blomberg'in değerlendirmesinden şüphelenmem için herhangi bir sebep olmamasına rağmen, bu hususları daha fazla araştırmanın yararlı olacağına karar verdim. Tükenmez kalemimi kaptığım gibi notlarımın kenar boşluğuna hatırlatıcı bir not yazdım: *Uzman arkeolog ve tarihçilerin görüşlerini al.*

8. KARŞIT GÖRÜŞLERİN SINANMASI

Bu sınavda şu sorunun cevabı aranmaktadır: İlk dört kitap çarpıtılmış veya sahte olmuş olsalardı, karşıt fikirler öne sürebilecek ya da düzeltme yapabilecek başka görgü şahitleri var mıydı? Başka bir deyişle, İsa zamanında yaşamış olup İncil'de anlatılan hikâyelerin basbayağı yanlış olduklarını iddia edenler olmuş mudur?

"Hıristiyan hareketini baltalamak için kendince sebepleri olan ve tarihi farklı biçimde aktarmak mümkün olsa, bir an bile durmaksızın bu işe girişecek birçok kimse vardı" dedi Blomberg.

"Ancak bakın, düşmanları İsa hakkında ne söylemişlerdir. Daha

sonraki Yahudi kaynaklı yazılarda, İsa'dan İsrail'i yoldan saptıran büyücü şeklinde bahsedilmektedir – büyücü teriminin kullanılıyor oluşu, İsa'nın gerçekten de olağanüstü mucizeler gerçekleştirdiğini doğrular niteliktedir. Tabii bu yazarlar İsa'nın gücünün kaynağının İncil'de belirtilenden farklı olduğu görüşündedirler.

"Aslında karşıt görüşlülerin, 'Hıristiyanlar size İsa'nın mucizeler yaptığını söyleyeceklerdir, ama size doğrusunu biz söyleyeceğiz, o adam asla mucizeler yapamaz' şeklindeki veya benzeri savlarını öne sürebilecekleri bir dönemdi bu. Ancak bu tür söylemlere rastlamıyoruz hiç. Aksine, dolaylı olarak da olsa İncil'de yazılanların –İsa'nın mucizeler gerçekleştirdiğinin– doğruluğunu teyit etmişlerdir."

"İsa'yı tanıyan kimseler, havarilerin İsa'nın hayatını aktarırken yaptıklarını abarttıklarını veya çarpıttıklarını fark etmiş olsalar, bu Hıristiyan hareketinin –İsa'nın öğretişinin büyük bölümünü aktardığı, çarmıha gerildiği, gömüldüğü ve dirildiği yer olan– Kudüs'te serpilip gelişmesi mümkün olur muydu?

"Sanmıyorum" dedi Blomberg. "Zulümle karşılaşan, saldırıya açık ve zayıf bir hareket olarak başlamış olduğunu öğreniyoruz Hıristiyan hareketinin. Hareketin yalanlar ve çarpıtmalarla örülü olduğunu kanıtlayabilseler, emin olun ki karşıt görüşlü olan kimseler bunu kullanarak saldırırlardı Hıristiyan hareketine.

"Ama..." dedi Blomberg, söyleyeceklerinin sonuna geldiğini vurgularcasına, "...buna benzer bir saldırıya hiç rastlamıyoruz."

GERÇEKLERLE DESTEKLENEN BİR İNANÇ

Kabul etmeliyim ki, Blomberg etkileyici bir adamdı. Bilgili ve kendini ifade etmede başarılı, konusunda uzman ve ikna ediciydi; İncil'in ilk dört kitabının güvenilirliğini destekleyen dört dörtlük bir savunma sunmuştu gerçekten. İlk dört kitabın yazarlarına dair sunduğu deliller, İsa'nın öğretişine dayanan ve epey erken tarihlerde beliren inanç ilkelerini tahlili, sözlü aktarım geleneğinin güvenilirliğine dair sağlam temellere dayanan savunması, gözle görülür çelişkileri dikkatle değerlendirmesi, kısacası sunduğu tanıklık, araştırmam için sağlam bir temel oluşturacak nitelikteydi.

Ancak, İsa'nın Allah'ın biricik Oğlu olup olmadığını saptamak için sorulması gereken daha çok soru, gidilecek çok yol vardı. Aslında, Blomberg'le yaptığım bu görüşmeden sonra bir sonraki görevim belir-

ginleşmişti: Blomberg tarafından güvenilir oldukları kanıtlanan bu dört kitabın, yazılışlarından yüzyıllar sonrasına, günümüze aktarılmaları hatasız biçimde gerçekleşebilmiş miydi? Bugün elimize ulaşmış olan metinlerin, aslı birinci yüzyılda yazıya dökülmüş olan metinler ile benzeştiğinden emin olabilir miyiz? Dahası, İsa'nın ilk dört kitapta çizilen portresinin gerçekten de İsa'yı tümüyle yansıtıp yansıtmadığından nasıl emin olabiliriz? Bu soruların cevaplarına ulaşmalıydım.

Saatime baktım. Yoğun bir trafiğe yakalanmazsam, Chicago'ya dönüş uçağıma yetişebilirdim. Notlarımı toparlayıp kayıt cihazlarımın kablolarını sökerken Blomberg'in çocukları tarafından çizilmiş olan ve büro duvarlarını süsleyen resimlere tekrar göz attım – bir an için uzman bir araştırmacı, yazar ya da ünlü bir profesör değil de geceleri kızlarının yatak ucuna oturup onlara kısık bir sesle hayatta gerçekten önemli olan meselelerden bahseden bir baba hayal ettim.

Merak ettim, acaba çocuklarına İncil'le, Allah'la ve kendi kimliğine dair akıl almaz iddialar ortaya atan İsa denen bu adamla ilgili neler anlatıyordu.

Blomberg'e son bir soru yöneltmekten alıkoyamadım kendimi. "Peki, ya sizin inancınız, yaptığınız bütün bu araştırmalar inançlarınızı nasıl etkiledi?"

Ben sözümü ancak tamamlamıştım ki, duraksamadan cevap verdi Blomberg: "Kesinlikle şunu söyleyebilirim, araştırmalarım inançlarımı daha da sağlamlaştırmıştır. Kendi araştırmalarım sayesinde, Kutsal Kitap'ta geçen hikâyelerin güvenilirliklerinin sağlam delillerle kanıtlanabildiğini saptadım."

Bir an sessizleşen Blomberg, ardından sözüne devam etti. "Aslında bu biraz garip bir şey: Kutsal Kitap'ta, delile gerek duymadan iman edebilmiş olmanın övgüye değer olduğu geçmektedir. İsa'nın kuşkucu Tomas'a verdiği cevabı anımsayın: 'Beni gördüğün için mi iman ettin? Görmeden iman edenlere ne mutlu!' demişti. Ben hiçbir delilin imanı köşeye sıkıştıramayacağını veya zedeleyemeyeceğini biliyorum. Kutsal Ruh'un imanda oynadığı rolü görmezden gelemeyiz, kaldı ki inançların sorgulandığı bu tür tartışmalarda birçok Hıristiyan'ın ortak kaygısıdır bunun olması.

"Ancak size şunu söyleyeyim: Yeni Antlaşma alanında araştırmalar yapan ve bu araştırmaları sonucunda Mesih'e iman etmiş uzmanlara dair çok sayıda hikâye mevcuttur. Bu kişiler dışında, halihazırda inanlı olup, araştırmalar sonucu elde edilen deliller sayesinde imanı güçlenen,

sağlamlaşan ve dayanakları belirginleşen sayısız araştırmacıdan da bahsedilebilir, ben kendim de bu kişilerden biriyim" dedi Blomberg.

Bana dönersek eğer, ben aslında Blomberg'in tasnifine göre ilk sınıfa dahil bir kişiydim – araştırmacı bir uzman değildim, ama bir kuşkucu, yerleşik inançlar ve geleneklere karşı çıkan biriydim; kendisinin *'Yol, Gerçek ve Yaşam'* olduğunu iddia eden İsa isimli bu adamın gerçekten kim olduğunu öğrenme amacıyla yola çıkmış duygusuz bir muhabirdim.

Çantamı toparlayıp kapattıktan sonra Blomberg'e teşekkür etmek üzere ayağa kalktım. Chicago'ya, ruhsal arayışıma iyi bir başlangıç yapmış ve tatmin olmuş biçimde dönüyordum.

3

BELGELENEBİLEN DELİLLER

İsa'yı Anlatan Biyografiler Günümüze Kadar Bozulmadan Ulaşabilmiş midir?

Chicago Tribune'de muhabir olduğum zamanlarda, mahkeme dosyalarını didik didik ederek haber değeri taşıyabilecek bir şeyler arayan, tam bir "belge kurduydum". Meşakkatli ve vakit alan bir uğraştı bu, ancak kimi zaman ulaştığım bilgiler bu işi zahmete değer kılıyordu. Haberlere rakiplerimden önce ulaşarak manşetlerde yer bulan hikâyeler aktarırdım.

Örneğin, bir defasında, birilerinin dikkatsizliği sonucunda kamu dosyalarının arasına karışmış olan 'çok gizli' tahkikat heyeti belgelerinin suretleriyle karşılaştım. Ardından yayınlanan makalelerim, önemli otoyolların inşaatları dahil, Chicago'nun en büyük kamu ihalelerine büyük ölçüde fesat karıştırıldığını ortaya koymuştur.

Ancak gün ışığına çıkardığım en şaşırtıcı gizli belge, Ford Motor Şirketi'nin, üç gencin subcompact bir Pinto'da yanarak ölümlerinden dolayı dikkatsizlik sonucu ölüme sebebiyet vermekten yargılandığı tarihî davaya ait bir belgeydi. Bir ABD şirketinin tehlikeli bir ürünü piyasaya sürmüş olmak suçundan yargılandığı ilk davaydı bu.

Indiana sınırları içerisinde küçücük bir kasaba olan Winamac'ta mahkeme dosyalarını incelediğimde, otomobil imalatçısı Ford'un, arabası Pinto'ya arkadan saatte yaklaşık 30 kilometrelik bir hızla çarpılması durumunda bu arabanın infilak edebileceğinden haberdar olduğunu kanıtlayan, şirkete ait çok sayıda gizli mesaj buldum. Bu belgeler, şirketin, bagaj boşluğunu geniş tutmak ve birkaç dolar tasarruf edebilmek için arabanın güvenliğinin geliştirilmesi fikrini reddettiğini gösteriyordu.

O sırada mahkeme binası içerisinde dolaşmakta olan Ford'un avukatlarından biri, belgenin fotokopisini çıkardığımı fark etti. Halkın bu belgelere ulaşmasını engelleyecek bir yargı kararı çıkarttırmak için telaşla davaya bakan yetkililere ulaşmaya çalıştı.

Ama artık çok geçti. "Ford'un Gizli Notları, Pinto'nun Yanma Tehlikesinin Göz Ardı Edildiğini Kanıtlıyor" başlıklı yazım *Tribune'da* manşetlerde yer aldı, ardından da tüm ülkede flaş haber şeklinde yayınlandı.[1]

BELGELERİN DOĞRULANMASI

Şirketlerin gizli belgelerine erişmek meseledir; ancak bu belgelerin doğruluğunu ispatlamak ise daha da çetrefil bir meseledir. Belgelerde geçen bilgilerin, bir gazeteci tarafından yayınlanmaları ya da savcı tarafından delil olarak sunulmaları öncesinde, doğruluklarından emin olunabilmesi için gerekli girişimlerin yapılması gerekir.

Örneğin, "Pinto belgeleri" adıyla anılmaya başlanan bu belgeler, Ford antetli bu kağıtlar sahte miydi? Kâğıtlarda görülen imzalar sahte miydi? Nasıl bilebilirdim ki? Bu belgelerin pek çok defa fotokopiyle çoğaltıldıkları belliydi, dolayısıyla içerikte bir değişikliğin yapılmadığından nasıl emin olabilirdim? Diğer bir deyişle, orijinal belgeler elimde olmadığına göre, kopyalanmış olan her bir belgenin aslına uygun olup olmadığından nasıl emin olabilirdim?

Dahası, bu belgelerin meseleleri tümüyle yansıttıklarından nasıl emin olabilirdim ki. Ne de olsa, Ford'un iç yazışmalarının sadece küçük bir parçasını sergiliyordu bu belgeler. Halen halktan gizlenen ve açıklanmaları durumunda meseleye farklı bir boyut kazandırabilecek başka belgeler de var mıydı acaba?

Bunlar, Yeni Antlaşma'nın incelenmesinde de yararlanılabilecek önemli ve geçerli sorulardır. Kutsal Kitap'ı elimde tuttuğumda, aslında eski tarihsel kayıtların bir kopyasıdır elimde tuttuğum şey. İsa'nın biyografileri (Matta, Markos, Luka ve Yuhanna) ile Eski ve Yeni Antlaşma'daki diğer tüm kitapların orijinal elyazmaları çoktan tuzla buz olmuşlardır. Yani yüzyıllardır sayısız sefer çoğaltılarak günümüze kadar ulaşmış olan bu kitapların, bugünkü içeriklerinin, yazarların elyazmalarında kaydettikleri bilgilerle örtüştüğünden nasıl emin olabilirim?

Üstelik bu dört biyografide yaşananların eksiksiz biçimde yansıtıldığından nasıl emin olabilirdim? İsa'yı tasvir ediş biçimleri dolayısıyla ilk kilisenin sansürüne uğramış olabilecek başka biyografiler var mıydı acaba? Güvenilirlikleri bakımından, Yeni Antlaşma'da yer verilmiş olan ilk dört kitaptan hiç de aşağı kalmamalarına rağmen ve belki de Nasıra'da doğup büyüyen, kimliği muammalı marangozun sözleri ve işle-

rine dair önemli bilgiler sunabilecek olan diğer bazı biyografik kitapların, kilise politikalarına kurban giderek hasır altı edilmedikleri kanıtlanabilir mi?

İşte bu iki mesele, –İsa biyografilerinin günümüze kadar güvenli biçimde aktarılmış olup olmadıkları ve İncil'in ilk dört kitabı kadar güvenilir olan diğer bazı biyografilerin kilise tarafından gizli tutulmuş olmaları ihtimali– dikkatle değerlendirilmesi gereken meselelerdi. Bu hususlarda evrensel bir otorite kabul edilen bir araştırmacının varlığından haberdardım. Uçakla Newark'a gittim, kiralık bir arabayla Princeton'a ulaştım; görüşmemizin ancak hemen öncesinde randevu almıştım kendisinden.

İKİNCİ GÖRÜŞME: BRUCE M. METZGER, PH.D.

Cumartesi gününün öğle saatleriydi ve seksen dört yaşındaki Bruce Metzger, her zaman takıldığı mekândaydı: Princeton Teoloji ve İlahiyat Fakültesi kütüphanesi. Bana dönüp gülümseyerek, "Kitapların tozunu almaktan keyif alıyorum" dedi Metzger.

Mesele Yeni Antlaşma'da yer alan metinler ise, bu adamın yazdığı kitaplar konuyla ilgilenenler arasında en yetkin olanlardandır. Toplamda yazar veya editör olarak elli kitapta imzası vardır; bunlar arasında: *The New Testament: Its Background, Growth, and Content; The Text of the New Testament; The Canon of the New Testament; Manuscripts of the Greek Bible; Textual Commentary on the Greek New Testament; Introduction to the Apocrpha ve The Oxford Companion to the Bible* bulunmaktadır. Kitaplarının birkaçı Almanca, Çince, Japonca, Korece, Malgaşça ve başka dillere tercüme edilmiştir. *The New Oxford Annotated Bible with the Apocrypha*'nın da editörlerinden biridir. New Testament Tools and Studies serisinin yirmi beşten fazla cildinde de baş editörlük yapmıştır.

Metzger, Princeton İlahiyat Fakültesi'nden yüksek lisans diploması almış, Princeton Üniversitesi'nde de hem yüksek lisans hem de doktora programlarını bitirmiştir. Aralarında, İskoçya'da bulunan St. Andrews Üniversitesi, Almanya'daki Munster Üniversitesi ve Güney Afrika'da bulunan Potchefstroom Üniversitesi'nin de bulunduğu beş farklı yüksekokul/fakülte ve üniversiteden onursal doktora unvanı almıştır.

1969 yılında Cambridge'deki Tyndale House Enstitüsü'nde araştırma görevlisi olarak çalıştı. 1974 yılında Cambridge Üniversitesi Clare

Hall'de, 1979'da da Wolfson College-Oxford'da ziyaretçi araştırma görevlisi olarak bulundu.. Yeni Antlaşma'yı anlatmakla geçen kırk altı yıllık bir kariyerin ardından, bugün Princeton İlahiyat Fakültesi'nde emekli profesör unvanıyla görev yapmaktadır.

Metzger, New Revised Standard Version Kutsal Kitap Komitesi'nin başkanlığını yapmaktadır, Britanya Akademisi'nin üyesidir ve Almanya'da bulunan Beuron Manastırı'na bağlı Vetus Latina Enstitüsü Küratoryum'unda yer almaktadır. Society of Biblical Literature'ın, International Society for New Testament Studies'in ve North American Patristic Society'nin eski başkanlarındandır.

Yeni Antlaşma metinleri üzerine yazılmış güvenilir kitapların hangisine bakarsanız bakın, dipnotları incelerseniz büyük ihtimalle Metzger'in ismi defalarca çıkacaktır karşınıza. Yazmış olduğu kitaplar, dünya çapında üniversite ve ilahiyat fakültelerinde müfredat kapsamında mecburen okunması gereken kitaplar arasındadır. Farklı teolojik akımlardan gelen birçok uzman tarafından saygıyla anılmaktadır.

1914 doğumlu olan Metzger, aslında birçok bakımdan eski kuşaklardan kalma bir karakterdir. "Emektarım" dediği Buick marka gri arabasından indiğinde, üzerinde koyu gri takım elbise vardı ve küçük desenlerle süslenmiş bir kravat takmıştı; belli ki, hafta sonu bile olsa, kütüphaneye gelişlerinde kendisini bundan daha rahat giyinmiş görmeniz pek mümkün değildir. Ak saçlarını muntazam biçimde tarar; yarım çerçeveli gözlüklerinin ardından gözleri, her an tetikte olduğunu belli eder biçimde ışıl ışıl parlar. Eskiye kıyasla daha yavaş yürüse de, ikinci katta bulunan, araştırmalarını yürüttüğü sade ve süssüz bürosuna uzanan merdivenleri bugün de zorlanmadan düzenli adımlarla çıkabilmektedir.

Hâlâ olaylara esprili biçimde yaklaşabilmektedir. Revised Standard Version Kutsal Kitap Komitesi'nin başkanı olduğu dönemde kendisine verilen teneke kutuyu gösterdi bana. Kutunun kapağını açarak, 1952'de düzenlenen bir protesto gösterisinde, köktendinci bir vaiz tarafından meydandaki ateşte yakılan bir RSV Kutsal Kitabı'nın küllerini işaret etti.

Metzger kıkırdayarak, "Sanırım bu adam, Komite'nin, King James Version İbraniler 1:9'da 'arkadaşlar' diye geçen terimi 'emektaş' olarak değiştirmesinden hoşlanmamıştı" dedi. "Komitedekileri komünist olmakla suçladı!" diye ekledi.

Metzger konuşurken bazen tereddütlü görünmesine ve cevaplarında,

"Pek tabii" gibi tuhaf ibareler kullanmasına rağmen, Yeni Antlaşma araştırmaları alanındaki gelişmelerden kopmamıştır. İstatistiksel veriler görmek istediğimde, Yeni Antlaşma üzerine yazdığı 1992 tarihli kitabındaki verilere dayanmamış, güncel rakamlara ulaşmak için yaptığı yeni araştırmadan yararlanmıştır. Hâlâ zehir gibi işleyen hafızasıyla kişiler ve mekânlara dair ayrıntıları anımsamakta hiç güçlük çekmemektedir ve Yeni Antlaşma uzmanlarının ilgilendikleri güncel tartışma konularına da aşinalığı vardır. Hatta bu uzmanlar halen birçok konuda, güçlü sezgileri ve hikmeti nedeniyle Metzger'e danışmaktadırlar.

Metzger'in, yaklaşık olarak bir cezaevi hücresi büyüklüğündeki bürosu penceresizdi; devlet dairelerinde görülen türden kirli bir griye boyanmıştı. Ofisinde iki ahşap iskemle vardı; benim bunlardan daha rahat olanına oturmamda ısrar etti. Onu etkileyici kılan özelliklerden biri de buydu. Gerçekten sevecendi, şaşırtıcı derecede mütevazı ve göz önünde olmaktan sakınan türde bir adamdı; öylesine yumuşak başlıydı ki, ona baktıkça kendim de yaşlandığımda aynı şekilde olgunlaşmış bir sükûnete sahip olmayı geçirdim içimden.

Öncelikle tanışıklığımızı geliştirecek biçimde sohbet ettik, ardından değinmek istediğim ilk meseleyi gündeme getirdim: İsa biyografilerinin günümüze kadar güvenilir biçimde aktarılmış olduklarından nasıl emin olabiliriz?

NÜSHANIN NÜSHASININ NÜSHASI

"Açık sözlü olacağım" dedim Metzger'e. "Yeni Antlaşma'nın orijinal elyazmalarından hiçbirinin günümüze kadar ulaşamadığını ilk öğrendiğimde, elimizdeki metinlerin doğruluğu konusunda büyük bir kuşkuya düştüm. Sadece nüshanın nüshasının nüshasına sahipsek, bugün elimizdeki Yeni Antlaşma metninin, orijinal elyazmalarında geçenler ile uzaktan yakından alakası olup olmadığını nasıl bilebiliriz ki? Ne söyleyebilirsiniz bu konuda?

"Bu öne sürdüğünüz kuşkular sadece Kutsal Kitap için geçerli değildir aslında; antik çağlardan günümüze kadar ulaşmış olan diğer metinler için de geçerlidir" şeklinde cevap verdi Metzger. "Ancak Yeni Antlaşma'nın bir avantajı, diğer eski yazınlara kıyasla, günümüze kadar ulaşabilmiş olan nüshaların olağanüstü bolluğudur."

"Nüshaların bolluğu nasıl bir avantajdır ki?" diye sordum.

"Şöyle ki; aynı içeriklere sahip nüshalara ulaşıldığında, özellikle de bu metinler çeşitli coğrafi yörelerde bulunuyorsa, metinler arası doğrulama/sağlama yapılarak orijinal belgelerin içeriğine dair bilgi edinmek mümkün olur. Belgelerin bütünlük arz edebilmeleri, ancak orijinal elyazmalarına kadar ulaşacak bir soyağacının dalları olmalarıyla gerçekleşebilir" dedi Metzger.

"Tamam, çeşitli yörelerden çok sayıda nüshaya sahip olmanın bir avantaj olabileceğini anlıyorum. Peki, belgelerin ne kadar eski oldukları da önemli bir husus değil midir?

"Pek tabii; zaten bu hususta da, bulunan metinler Yeni Antlaşma'nın güvenilirliğini destekler niteliktedir. Yazılış tarihleri, orijinal elyazmalarının kaleme alınışları v.s; iki kuşak sonrasına denk gelen nüshalar var elimizde. Kıyaslanabilecek diğer eski metinlerin ise günümüze ulaşan en eski nüshaları orijinallerden belki beş, sekiz hatta on yüzyıl sonra kaleme alınmışlardır.

"Grekçe elyazmalarının yanı sıra, İncil'in ilk dört kitabının oldukça erken tarihlerde Latince'ye, Süryanice'ye ve Kıptice'ye yapılmış tercümelerine de sahibiz. Ayrıca bunun dışında bu tercümelerden kısa süre sonra yapılmış, ikincil tercümeler olarak nitelendirilebilecek, Ermenice ve Gotik tercümeler de var. Bunlara ek olarak, Gürcüce, Etiyopça ve daha nice dilde tercümeler ulaşmıştır günümüze" dedi Metzger.

"Bu denli çok sayıda tercümeye sahip olmanın ne gibi bir avantajı vardır?" diye sordum.

"Bugün hiçbir Grekçe elyazmasına sahip olmasak bile, epey eski tarihlere dayanan bu tercümelerden edindiğimiz bilgileri bir araya ge tirerek Yeni Antlaşma içeriğini yeniden toparlamamız mümkündür. Hatta ve hatta Grekçe elyazmalarının hepsinin yanı sıra bu eski tercümeleri de yitirmiş olsak; ilk kilise babalarının tefsir, vaaz, mektup ve diğer ürünlerinden yararlanarak Yeni Antlaşma metinlerini tekrar toparlayabiliriz" dedi Metzger.

Bu kadar çok kaynağın varlığı etkileyici gibi görünse de, bu delilleri tek başlarına değerlendirmek güçtü. Yeni Antlaşma'nın diğer eski metinlerden farkını tam olarak algılayabilmek için daha belirgin bir çerçeveye ihtiyacım vardı. Antik çağdan günümüze kadar ulaşmış olan diğer metinler ile kıyaslandığında nasıl bir görüntü çizer Yeni Antlaşma metinleri?

DAĞ KADAR ELYAZMASI

"Çok sayıda elyazmasından bahsediyorsunuz; uzmanlarca güvenilir kabul edilen diğer eski kitapların kaynaklandıkları metinler ile Yeni Antlaşma'ya kaynak teşkil eden metinleri karşılaştırabilir misiniz? Örneğin, İsa'nın zamanında faal olan yazarlara değinirseniz sevinirim."

Bu soruyla karşılaşacağını tahmin etmiş olsa gerek ki, Metzger bu esnada yanında getirmiş olduğu el yazısıyla yazılmış notlara göz attı.

"Mesela, Annals of Imperial Rome adlı eserlerini yaklaşık İ.S. 116'da yazmış olan Tacitus'u ele alalım. Bu serinin ilk altı kitabının, günümüze sadece tek bir elyazması örneği ulaşmıştır ki, bu örnek de İ.S. 850'de kopyalanarak yazılmıştır. On bir ila on altı numaralı kitapları da on birinci yüzyıla ait başka bir elyazmasındadır. Yedi ila on numaralı kitaplar ise kaybolmuştur. Yani Tacitus'un gerekli bilgileri toparlayıp yazıya aktarması ile elimizdeki mevcut nüshaların yazılış tarihleri arasında oldukça uzun bir süre geçmiştir.

"Birinci yüzyıl tarihçilerinden Josephus'a gelince, *The Jewish War* isimli eserini içeren dokuz ayrı Grekçe elyazmasına sahibiz bugün, bu nüshalar ise onuncu, on birinci ve on ikinci yüzyıllarda yazılmışlardır. Ayrıca kitabın, dördüncü yüzyıldan kalma bir Latince tercümesi, on birinci ve on ikinci yüzyıl ortaçağ Rus kaynaklarında da örnekleri vardır" dedi Metzger.

Bu rakamlar şaşırtıcıydı. Bu eski eserlerin günümüzdeki halleri ile orijinalleri arasında bağlantıyı sağlayan elyazmalarının sayısı oldukça azdı. "Mukayese edecek olsak, günümüze ulaşmış Grekçe Yeni Antlaşma elyazması kaç tanedir?" diye sordum.

Metzger'in gözleri parladı. Sesini bir oktav yükselterek heyecanla, "Beş binden fazla elyazması kaydedilmiştir" dedi.

Tacitus ve Josephus'un eserlerine ait elyazması sayısına kıyasla dağ kadar çok denilebilirdi Yeni Antlaşma elyazmaları için. "Eski çağdan kalma eserler arasında bu kadar çok elyazması nüshası olan başka bir eser var mıdır, ya da ikinci en fazla elyazması hangi esere aittir?" diye sordum.

"Günümüze ulaşan Yeni Antlaşma kaynak belgelerinin sayısı antik çağlara ait diğer eserlere kıyasla öyle çoktur ki, diğer eserlere ait sayılar çok gülünç düzeyde kalmaktadır" dedi Metzger. "Yeni Antlaşma'dan sonra en fazla elyazması örneği olan eser, antik Yunanlılar'ın kutsal kitabı mahiyetindeki Homeros'un İlyada'sıdır. Bu eserin günü-

müze ulaşmış Grekçe elyazmalarının sayısı 650'den azdır. Bunların bir kısmı da küçük parçalar halindedir. Günümüze ulaşan bu elyazmalarının kaleme alınışları İ.S. ikinci ve üçüncü yüzyıllar ve daha sonrasında gerçekleşmiştir. Homeros'in bu destanını yaklaşık İ.Ö. 800'de oluşturduğunu göz önünde tutarsanız, bize ulaşan nüshaların yazılış tarihleri ile efsanenin aslî teşkili arasında çok uzunca bir süre olduğunu görürsünüz."

"Çok uzunca bir süre" hafif kalan bir ifadeydi; bin yıldan bahsediyoruz! Aslında kıyaslama yapmak saçmaydı: Antik çağlardan kalma, önemli addedilen diğer yazılar (nedense günümüz uzmanları bu yazıların gerçekliklerinden hiç şüphe etmezler) ile karşılaştırıldığında, Yeni Antlaşma'ya geçerli delil sayılabilecek elyazmalarının sayısı ezici biçimde fazlaydı.

Yeni Antlaşma elyazmalarına olan merakım artmıştı, Metzger'den bu metinlerin birkaçını tanıtmasını istedim.

"Elimize ulaşan en eski elyazmaları, eskimiş ve parçalanmış papirüs elyazmalarıdır. Papirüs kâğıdı, Mısır'ın Nil Deltası'ndaki bataklık bölgelerde yetişen papirüs bitkisinden imal edilen bir yazı malzemesidir. Bugün elimizde, Yeni Antlaşma kitapları ya da metinlerinden bir veya daha fazlasını içeren, doksan dokuz adet parçalı papirüs belgesi vardır" dedi Metzger.

"Gün ışığına çıkan bu papirüslerden en önemlisi, yaklaşık 1930 yılında keşfedilen Chester Beatty Kutsal Kitap Papirüsleri'dir. Bunlardan, bir numaralı Beatty Kutsal Kitap Papirüsü diye geçen elyazmasından ilk dört kitabın bazı kısımları ve Elçilerin İşleri bulunmaktadır, bu papirüsün üçüncü yüzyıla ait olduğu saptanmıştır. İki numaralı papirüste ise Pavlus'un sekiz mektubunun büyük bölümü ve İbraniler'in bir kısmı bulunmaktadır, bu belge ise yaklaşık 200 yılına aittir. Üçüncü yüzyıla ait üç numaralı papirüste de Vahiy Kitabı'nın oldukça büyük bir kısmı yer almaktadır."

"Diğer bir kısım önemli papirüs elyazmaları ise, İsviçreli bir Kutsal Kitap koleksiyoncusu olan M. Martin Bodmer tarafından satın alınmıştır. Bu papirüslerden yaklaşık 200 yılına ait olan en eskisi, Yuhanna Kitabı'nın yaklaşık üçte ikisini içermektedir. Luka ve Yuhanna kitaplarının bir bölümünü içeren diğer bir papirüsün de üçüncü yüzyıla ait olduğu saptanmıştır."

Bahsi geçen bu tarihlerde, İsa biyografilerinin yazılışı ve ilk elyazmalarının hazırlanışı arasındaki süre çok azdı. Peki, elimize ulaşan en

eski el yazması hangisidir? Uzmanlarca "temel elyazması" diye adlandırılan orijinal elyazmalarının yazılış tarihlerine en yakın tarihte yazılmış olup elimize ulaşmış olan nüshalar hangileridir?

TARİHİ DEĞİŞTİREN PAPİRÜS PARÇASI

"Bütün Yeni Antlaşma metinleri arasından, günümüze ulaşmış olan en eski kısım hangisidir?" diye sordum.

Metzger hiçbir tereddüt emaresi göstermeden cevap verdi. "En eski papirüs parçası, Yuhanna Kitabı'nın on sekizinci bölümünden kısımlar içeren bir belgedir. Bu papirüs parçasında beş ayet bulunmaktadır –bir yüzünde üç, diğerinde de iki ayet olmak üzere– parçanın boyutları da yaklaşık altı buçuğa dokuz santimetre kadardır" dedi Metzger.

"Bu papirüs nasıl keşfedildi?" diye sordum.

1920 yılında Mısır'da satın alınmış, ancak yıllarca benzer türdeki papirüslerin arasında fark edilmeden beklemiştir. Oxford Saint John's College'da görevli olan C.H. Roberts, 1934 yılında İngiltere'nin Manchester kentinde bulunan John Rylands Kütüphanesi'nde yer alan papirüsleri tasnif ederken, bu papirüste Yuhanna Kitabı'nın bir kısmının yazılı olduğunu anında fark etmiş. Yazı stiline dayanarak da papirüsün hangi tarihten kalma olduğunu saptayabilmişti."

"Hangi sonuca vardı peki? Bu papirüs ne kadar eskiydi?" diye sordum.

"İ.S. 100 ila 150 yılları arası bir döneme ait olduğuna karar vermişti Roberts. Sir Frederic Kenyon, Sir Harold Bell, Adolf Deissmann, W.H.P. Hatch, Ulrich Wilken ve diğer birçok ünlü paleograf da Roberts'ın tespitlerini doğrulamışlardır. Deismann, bu papirüsün en azından İmparator Hadrian'ın hüküm sürdüğü yıllara kadar, yani İ.S. 117–138 yılları arası döneme, hatta belki de İ.S. 98–117 yılları arasında hüküm süren İmparator Trajan'ın dönemine dayandığı görüşündeydi."

Bu papirüsün keşfi harika olmuştu. Çünkü: geçen yüzyılda, kuşkucu Alman din bilimciler, dördüncü kitabın en erken 160 yılında (yani İsa'nın yaşamından öyle uzun bir süre sonra ki, bu kitabın tarihsel değerini şüpheli kılar) yazılmış olabileceğini ısrarla savunmaktaydılar. Bu görüşü öylesine savundular ki, çok sayıda teoloji mezunu uzman bu iddiayı benimsemiş ve dördüncü kitabın güvenilir olmadığı sonucuna varmıştır."

"Roberts'ın keşfettiği papirüs gerçekten de bu iddiayı çürütüyor" dedim.

"Evet, gerçekten de öyle" dedi Metzger. "Düşünün ki, Yuhanna'nın Kitabı'ndan kısımlar içeren bu papirüs, çok erken bir tarihte, bu kitabın aslî yazılış yeri kabul edilen Anadolu'nun Efes kentinden oldukça uzak sayılabilecek, Mısır'da Nil Nehri'nin kıyısında yaşamış bir topluluğa ulaşmıştır."

Bu keşif sayesinde, Yuhanna Kitabı'nın, İsa'nın yeryüzünde yaşadığı döneme çok daha yakın bir tarihte yazıldığı ortaya çıkmış, dolayısıyla yaygın olarak kabul görmüş, dünya tarihine dair yaklaşımlar da yeniden yazılmak zorunda kalmıştır. Hatırlamak üzere zihnime kaydettiğim, "Dördüncü kitabın güvenilirliğini destekleyen başka bulgular olmuş mudur?" sorusunu bir arkeologa yöneltecektim.

DELİLLERİN BOLLUĞU

Yeni Antlaşma'nın en eski elyazmaları papirüs üzerine yapılmıştır, ancak parşömenlere yazılmış çok eski elyazmaları da mevcuttur. Bu parşömenler sığır, koyun, keçi ve antilop derisinden üretilmekteydiler.

"Tümüyle büyük Grekçe harflerle yazılmış, unsial elyazmaları dediğimiz el yazmaları da ulaştı günümüze" dedi Metzger. Bugün elimizde bu türeden 306 belge vardır ki, bunların en erken tarihlerde yazılmış olan birkaçı da üçüncü yüzyıldan kalmadır. Aralarından en önemlileri, majüskül harflerle yazılmış eksiksiz tek Yeni Antlaşma metni olan *Codex Sinaiticus* ve kısmen eksikleri olan *Codex Vaticanus* belgeleridir. Bu belgelerin her ikisi de yaklaşık İ.S. 350 yılına aittir.

"Yaklaşık İ.S. 800 yılında, yeni bir yazı şekli kullanılmaya başlanmıştır. Buna miniskül denmektedir ve bu şekilde yazılmış 2.856 elyazması günümüze ulaştı. Bunların yanı sıra, ilk kiliselerde okunmak üzere, yılın uygun dönemlerine göre düzenlenmiş Yeni Antlaşma'dan yazılar içeren ders kitabı denilebilecek metinler de vardır. Bu metinlerden de 2.403 tanesi elimize ulaşmış ve kayda geçirilmiştir. Yani toplamda, günümüze kadar ulaşmış 5.664 Grekçe elyazması vardır" dedi Metzger.

Grekçe belgelerin dışında, başka dillerde yazılmış, Yeni Antlaşma metnini içeren binlerce başka elyazması da vardır. Bugün arşivlenmiş 8.000 ila 10.000 arası Latince Vulgata elyazmasıyla birlikte, Habeşçe, Slavca ve Ermenice olarak yazılmış toplam 8.000 elyazması vardır.

Böylece toplam olarak günümüze ulaşan elyaması sayısı 24.000'i buluyor.

Metzger'in ima ettiği şeyi doğru anlayıp anlamadığımdan emin olabilmek için kendisine şu soruları yönelttim: "Peki bütün bu elyazmaları hakkında sizin düşünceniz nedir? Elyazmalarının sayıca çok oluşları ve orijinallerin kaleme alınışları ile elimize ulaşmış nüshaların yazılışları arasında geçen sürenin uzunluğu bakımından Yeni Antlaşma ile antik çağlardan günümüze ulaşmış diğer eserleri kıyaslar mısınız?"

"Bu kıyaslamayı yaparsak, Yeni Antlaşma nüshalarının günümüze kadar aktarılmasında orijinale sadakat esasına uyulup uyulmadığı konusunda şüphe etmenin yersiz olduğunu görüyoruz, dolayısıyla da Yeni Antlaşma metninin diğer antik çağ edebi eserlerine göre çok daha güvenilir olduğu sonucuna varabiliyoruz" şeklinde cevap verdi Metzger.

Metzger'in bu saptaması, dünya çapında tanınmış birçok seçkin uzmanca da teyit edilmektedir. İngiltere'deki Manchester Üniversitesi'nin meşhur profesörlerinden ve *"The New Testament Documents, Are They Reliable?"* adlı kitabın yazarı olan merhum F.F. Bruce, şöyle demişti: "Dünyada hiçbir eski edebi eser, Yeni Antlaşma'yı doğrulayan ve teyit eden elyazması ve belge sayısına ulaşamaz."[2]

Metzger, Britanya Müzesi'nin eski müdürlerinden ve *The Palaeography of Greek Papyri* kitabının yazarı olan Sir Frederic Kenyon'un adını zaten anmıştı. Kenyon şöyle der: "Diğer hiçbir örnekte, kitabın orijinalinin yazılışı ile ilk elyazması nüshasının ortaya çıkışı arasındaki zaman aralığı, Yeni Antlaşma'da olduğu kadar kısa değildir."[3]

Kenyon bu hususta şöyle bir sonuca varıyor: "Kutsal Yazılar'ın günümüze kadar, ilk yazıldıkları biçimde gelip gelmediklerine dair şüphelerin yersiz olduğu artık kanıtlanmıştır."[4]

Peki, ya muhtelif elyazmaları arasındaki tutarsızlıklar? Şipşak fotokopi yapan makinelerin var olmadığı zamanlarda, metinler, yazıcılar tarafından harf harf, kelime kelime, satır satır, büyük zahmetlere girilerek elyazmalarına aktarılmaktaydılar. Tabii böyle bir kopyalama usulünde hata yapma olasılığı da yüksekti. Yapılmış olması olası bu hataların, günümüze ulaşmış olan Kutsal Kitap metnini, çözülemeyecek ölçüde tutarsızlıklarla dolu hale getirmiş olup olmadıkları meselesine odaklanmak istiyordum.

HATALARIN İNCELENMESİ

"Grekçe harflerin yazılış biçimlerindeki benzerlikler ve yazıcıların çalışma koşullarının ilkelliği göz önüne alınırsa, metinlerde kopyalama hatalarının oluşması kaçınılmaz gibi görünmektedir" dedim.

"Pek tabii" diye cevap verdi Metzger.

"Yani bu eski elyazmalarını karşılaştırdığımızda karşımıza on binlerce farklı aktarım çıkmıyor mu?

"Pek tabii."

"Dolayısıyla bu aktarım farklılıkları metinleri güvenilmez kılmıyor mu?" diye sordum; bu üslubumla sorgulamaktan ziyade itham etmiş oldum sanırım.

Metzger, "Hayır efendim, güvenilmez kılmaz" şeklinde kesin bir cevap verdi. "Öncelikle şunu belirteyim: Gözlük ilk defa 1373 yılında Venedik'te icat edilip kullanılmaya başlanmıştır, eski çağlardaki yazıcılar arasında da astigmatlar bulunduğundan hiç kuşkum yok. Koşullar ne olursa olsun, mürekkebi akmış, solmuş elyazmalarından metinleri okumanın güçlüğü de gözleri olumsuz etkileyen faktörlerdendir. Tabii başka türlü tehlikeler de vardı – örneğin, yazıcıların dikkatsiz davranmaları gibi. Yani, evet, yazıcılar çoğunlukla olağanüstü titizlik sergileseler de, hatalı aktarımlar gerçekleşebilmekteydi."

"Ancak" diyerek duraklamadan devam etti Metzger, "Hatalı aktarımların gerçekleşmesini önleyen bazı etkenler de vardır. Örneğin, yazıcının metni okuyup tekrar yazıya aktarışı arasında geçen zaman diliminde, cümleleri yazmak üzere aklında tutarken kelimelerin sırasını karıştırdığı olabiliyordu. Yani yazılan kelimeler doğru, ama kelimelerin sırası yanlış olabiliyordu. Ancak bu durum bizi endişelendirmemeli, çünkü İngilizce'nin aksine, Grekçe çekimli bir dildir."

"Yani..." diyerek üsteledim.

"İngilizce'de, 'Köpek adamı ısırdı' demekle "Adam köpeği ısırdı" demek arasında çok büyük bir anlam farklılığı vardır. Ancak Grekçe'de bu böyle değildir. Grekçe'de, cümledeki sıralaması ne olursa olsun kelimelerden hangisinin özne konumunda olduğu bellidir; dolayısıyla kelimeler bizim mantıklı kabul edeceğimiz bir sıralamada dizilmiş olmasalar bile cümlede bir anlam bozukluğu oluşmaz. Nitekim elyazmaları arasında var olduğu söylenen tutarsızlıklar çoğunlukla bu türdeki farklı sıralamalardan ibarettir. Kelimelerin yazımında farklılık olması ise başka bir durumdur" dedi Metzger.

Her halükârda, elyazmaları arasındaki "tutarsızlıklar" ve farklılık-

ların çok sayıda olmaları rahatsız ediciydi. Bunlara benzer iki yüz bin kadar farklılığın olduğunu ileri süren tahmini değerlendirmelerle karşılaşılmıştır.[5] Ancak Metzger bu rakamları çok önemsemiyordu.

"Bu rakam yüksek görünmekle beraber, 'tutarsızlık' sayısının belirlenmesinde izlenen yöntem aslında aldatıcıdır" dedi. Bu yöntemde tek bir kelime, iki bin adet elyazmasında yanlış yazılmış ise bu hatalı yazımların iki bin tutarsızlık sayıldığını anlattı Metzger.

En önemli meseleye yoğunlaşmak istedim. "Bu tutarsızlıklar sebebiyle kilise öğretilerinin kaçı zan altındadır?" diye sordum.

Metzger kendinden emin bir biçimde, "Bildiğim kadarıyla hiçbir öğreti zan altında değildir" şeklinde cevap verdi.

"Hiçbiri mi?"

Tekrar, "Hiçbiri" diye cevap verdi Metzger. "Bilirsiniz, Yehova Şahitleri evimizin kapısına gelip, 'Sizin İncil'inizin, King James tercümesinde 1.Yuhanna 5:7–8 ayetlerinde, 'Baba, Söz ve Kutsal Ruh: bu üçünün bir oluşundan' bahsedilmektedir, bu yanlıştır. En erken tarihlere dayanan elyazmalarında bu bilgi yoktur' derler."

"Ve bu iddialarında gerçek payı vardır. Sanırım King James tercümesinde geçen bu kelimeler, hepsi on beş ile on altıncı yüzyıldan kalma olan yedi veya sekiz nüshada görülür sadece. 1.Yuhanna yazarının böyle bir şey yazmak üzere vahiy aldığı görüşünü kabul ediyorum.

"Ancak bu, Kutsal Kitap'ın, Üçlübirlik öğretisini, sağlam şahitliklere dayanarak desteklediği gerçeğini değiştirmez. İsa'nın vaftizinde Baba konuşur, sevgili Oğlu vaftiz olur ve Kutsal Ruh O'nun üzerine iner. 2.Korintliler'in sonunda Pavlus şöyle der; 'Rab İsa Mesih'in lütfu, Tanrı'nın sevgisi ve Kutsal Ruh'un paydaşlığı hepinizle birlikte olsun'. Üçlü birlik, Kutsal Kitap'ın birçok yerinde belirtilmektedir."

"Yani karşımıza çıkan bu tutarsızlıklar, çoğunlukla önemsizdirler, öyle mi?" diye sordum.

"Evet, aynen öyle ve uzmanlar, orijinal metinlerde kastedilen anlamı saptayarak bu tutarsızlıkları çözümleyebilmek için dikkatle çalışırlar. Büyük çaplı tutarsızlıklar da hiçbir kilise öğretisini yıkamamıştır. İyi sayılabilecek bütün Kutsal Kitap baskılarında, okuyucuyu farklı yorumlara (sonuçta ne kadar farklı anlamlar ifade edecek olurlarsa olsunlar) yönlendiren notlar mevcuttur. Yine de bu tür yorum farklılıklarının sayısı çok değildir" dedi Metzger.

Hatta yorum farklılıkları öyle azdır ki, Norman Geisler ve William Nix isimli uzmanlar şu tespitte bulunmuşlardır: "Antik çağlardan gü-

nümüze en fazla elyazmasıyla ulaşmış kitap olmasının yanı sıra, Yeni Antlaşma, diğer önemli eserlerin tümünden çok daha kusursuz bir biçimde korunmuştur – *yüzde 99.5 kusursuzluk.*"[6]

Ancak, Yeni Antlaşma'nın tarihten günümüze kadar aktarımı diğer örneklere kıyasla emsalsiz denebilecek ölçüde kusursuz olsa da, elimize ulaşan metnin, gerçek'i tümüyle yansıttığından nasıl emin olabiliriz?

Peki ya kilise konseylerinin, aslında bugünkü Kutsal Kitap'ı teşkil eden kitaplarla eş derecede meşru sayılabilecek bazı belgeleri, sadece bu metinlerde İsa'nın tasvir edilişini beğenmedikleri için hasır altı ettikleri suçlamalarına ne demeli? Bugünkü Kutsal Kitap'ta yer alan son yirmi yedi kitabın (İncil kısmı yirmi yedi kitaptan oluşur) en iyi ve en güvenilir bilgileri içerdiklerinden nasıl emin olabiliyoruz? Elimizdeki Kutsal Kitap'ta, Matta, Markos, Luka ve Yuhanna kitaplarına yer verilmiştir de, Filipus İncili, Mısırlılar'ın İncili, Hakikat İncili, Meryem'in Soyu İncili gibi diğer eski kitaplar neden dışlanmışlardır?

Artık kilise tarafından resmi kitaplar olarak kabul edilip Yeni Antlaşma'ya dahil edilmiş ve Grekçe "kural", "norm" ya da "standart" anlamına gelen kelimeden türemiş olan "kanonların" sorgulanmasına sıra gelmişti.[7] Metzger bu alanda önde gelen uzmanlardan biri kabul ediliyordu.

"ÖNEMLİ DERECEDEKİ FİKİR BİRLİĞİ"

"İlk kilise önderleri, hangi kitapların güvenilir olduğuna, hangilerinin saf dışı bırakılacağına nasıl karar verdiler?" diye sordum. Yeni Antlaşma'da yer alacak belgeleri seçerken hangi ölçütlere uygunluk aradılar?"

"İlk zamanlardaki kilise önderleri, temel olarak üç ölçüte uygunluk aramaktaydılar" dedi Metzger. "Öncelikle, kitapların ilk elçilerin sahip olduğu yetkiyle yazılmış olmaları – yani ya yazdıkları olayların görgü şahidi olmuş ilk elçilerin kendileri tarafından ya da bu elçilerin öğrencileri tarafından yazılmış olmaları gerekmekteydi. Markos ve Luka meselesine gelince, Onikiler'den olmamakla beraber, geleneksel kayıtlara göre Markos, Petrus'un çömezi, Luka da Pavlus'un yakınındakilerdendi.

"İkinci ölçüt, bir kitabın inancın üstünlüğü kuralına uyup uymadığıydı. Yani, bahis konusu belge, kilisenin belirleyici kabul ettiği temel Hıristiyanlık gelenekleriyle uyumlu muydu? Üçüncü ölçüt ise, belgenin

kilisenin çoğunluğu tarafından kabul görmüş olup sürekli kullanıma girmiş olup olmadığıydı."

"Yani tarafsız biçimde bu ölçütleri uygulayarak hangi belgeler uyumlu ise onları mı kabul ettiler gerçekten?"

"Bu ölçütlerin mekanik biçimde uygulandıklarını söylemek doğru olmaz" diye cevap verdi Metzger. "Hangi ölçütün daha önemli olduğu hususunda fikir ayrılıkları vardı tabii ki.

"Ancak dikkate değer olan şey şu ki, kanonlarda yer alan belgelerden uç fikirler gibi görünen kimi kısımlar bir süre tartışma konusu olsalar da, ilk iki yüzyıl içerisinde, Yeni Antlaşma'ya dahil edilen belgelerin çoğu üzerinde fikir birliği sağlanmıştı. Bu durum geniş bir bölgeye yayılmış olan, birbirinden farklı toplulukların tümü için de geçerliydi."

"Yani bugün Yeni Antlaşma'nın ilk dört kitabı olan belgeler, bahsettiğiniz ölçütlere uygun görülmüş, diğerleri ise uygun görülmemiştir, öyle mi?" diye sordum.

"Evet; müsaadenizle şöyle açıklayayım, aslında bu ölçütlerin uygulanmasında 'güçlü olan kazanır' yaklaşımı geçerli olmuştur. Arthur Darby Nock, Harvard'daki öğrencilerine kanonlardan bahsederken, şöyle bir benzetme kullanırdı: 'Avrupa'da en çok tercih edilen otoyollar aslında en iyi olan yollardır; tercih edilmelerinin sebebi de budur'. Bu güzel bir benzetmedir. İngiliz yorumcu William Barclay ise kanonlardan bahsederken, 'Olayın özü şudur: Bugün Yeni Antlaşma'da yer alan kitapların kanonlaşmış olmalarının sebebi, özellikle seçilmelerinden ziyade, yoğun biçimde kabul görerek diğer kitapların arasından sıyrılmış olmalarıdır' der.

"Hıristiyanlık tarihi ve öğretisi bahis konusu olduğunda, diğer eski kitapların hiçbirinin bugünkü Yeni Antlaşma ile karşılaştırılamayacağından emin olabiliriz. Kanonun şekillenmeye başladığı ilk dönemleri incelendiğimizde, bugünkü Yeni Antlaşma'nın gerçekten de İsa'nın tarihçesine dair en önemli belgeleri içerdiğini fark ediyoruz. Kanonun ölçütleri ve sınırlarını sezinleyenler gerçekten de Mesih öğretisini net ve dengeli bir biçimde özümsemiş kişilerdi.

"Diğer belgeleri okuyun ve kıyaslayın. Yeni Antlaşma'da yer alan ilk dört kitaptan sonra, ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci hatta altıncı yüzyıllarda yazılmışlardır, yani İsa'dan da çok sonra yazılmışlardır ve içeriklerinin çoğunluğu da oldukça bayağıdır. Gerçek yazarlarıyla alakası olmayan isimlerle anılırlar; örneğin, Petrus İncili veya Meryem

İncili gibi. Öte yandan bugünkü Yeni Antlaşma'da yer alabilmiş ilk dört kitap ise içerikleri bakımından, çok büyük ölçüde fikir birliğiyle güvenilir kabul edilmişlerdir" dedi Metzger.

Ancak bazı liberal uzmanların, özellikle de herkesçe bilinen 'İsa Araştırma Kurulu' üyesi olanların, Tomas İncili'nin de Yeni Antlaşma'nm ilk dört kitabı ile eş mertebeye yükseltilmesi gerektiği inancında olduklarını biliyordum. Acaba bu gizemli kitap, kilise içerisinde süren siyasi mücadelelere kurban edilerek sonunda içeriğinde bulunan ve pek de kabul görmeyen öğretiler dolayısıyla mı dışlanmıştır? Metzger'in bu husustaki fikrini almaya karar verdim.

İSA'NIN "GİZLİ SÖZLERİ"

"Dr. Metzger, 1945 yılında Mısır'da bulunan Nag Hammadi belgeleri arasında yer alan Tomas İncili'nde, 'İsa'nın hayattayken sarf ettiği ve Didimli Yahuda Tomas'in kaleme aldığı gizli sözlerin' bulunduğu iddia edilmektedir. Bu kitap neden kilise tarafından dışlanmıştır?"

Metzger bu kitap ve içeriğiyle fazlasıyla aşinaydı. "Tomas İncili, İngilizce'ye tercümesini benim yaptığım, beşinci yüzyıla ait Kıpti dilinde yazılmış bir nüshanın keşfedilmesiyle gün ışığına çıkmıştır. Bu kitapta İsa'ya atfedilen 114 özdeyiş yer almış, ancak İsa'nın yaptıklarına dair herhangi bir kayıt aktarılmamıştır. Kitabın orijinal metninin ise İ.S. 140 yılı civarında Suriye'de Grekçe yazıldığı sanılmaktadır. Kanımca, kitabın bazı kısımlarında, ufak değişikler haricinde, gerçekten de İsa'nın sözleri aynen aktarılmıştır.

Metzger'in bu son söylediği gerçekten de dikkat çekiciydi. "Daha açık konuşursanız sevinirim" dedim kendisine.

"Örneğin, Tomas İncili'nde İsa şöyle demektedir: 'Yüksek bir tepeye kurulan şehir gizlenemez'. Bu özdeyişte *yüksek* sıfatı eklenmiştir, geri kalanı ise Matta'da geçen sözler ile aynıdır. Tomas İncili'nden diğer bir örnekte İsa, 'Sezar'ın hakkını Sezar'a, Allah'ın hakkını Allah'a, benim hakkımı da bana verin' demektedir. Bu özdeyişte de en son geçen eklenmiştir.

"Ancak bu ufak farklılıkların görüldüğü örnekler dışında, Tomas'ın kitabında, kanon kitaplarda kesinlikle yer almayan bazı sözler de geçmektedir. Bir yerinde İsa, 'Tahtayı kırın; ben ordayım; bir kayayı kaldırın, altında beni bulacaksınız' demektedir. İsa'nın dünya ile bir olduğu görüşünü yansıtan bu fikrin panteizmden gelme olduğu ortadadır.

Böyle bir görüş, kanon kitaplarda geçen inançların hiçbirine uygun değildir.

"Tomas İncili'nin sonunda şu sözler geçer: 'Meryem bizden uzak olsun, çünkü kadınlar yaşamaya layık değillerdir'. Ayrıca Tomas İncili'nde İsa'nın, 'Bakınız, onu erkek kılmak üzere yönlendireceğim, böylece o da siz erkekler gibi yaşayan bir ruh olabilecektir. Çünkü kendini erkek kılan her kadın göklerin krallığına girecektir' dediği de yazılmaktadır."

Metzger, kendi ağzından çıkan bu laflara şaşırmışçasına kaşlarını kaldırdı. "Bu sözleri, kanon kitaplarda tanıdığımız İsa'nın sarf etmiş olması *mümkün değildir!*" dedi, sözlerinin üzerine basa basa.

"Peki, kilise konseylerince, Tomas'ın hasır altı edilme amacıyla, kasten dışlanmış olduğu suçlamasına ne demeli?" diye sordum.

"Bu suçlamanın hiçbir tarihî dayanağı yoktur" şeklinde cevap verdi Metzger. "Dini kurul ve kilise konseylerinin beşinci yüzyıl ve sonrasında yaptıkları şey, üst sınıftan olsun alt tabakalardan olsun, tüm Hıristiyanlarca kabul edilmiş olan kaynakları tasdik etmekten ibaretti. Tomas İncili'nin, konseyin verdiği bir kararla dışlanmış olduğunu söylemek doğru değildir; doğrusu şudur ki, Tomas İncili kendi kendini dışlamıştır! İlk Hıristiyanlar'ın güvenilir saydıkları, İsa'ya dair diğer kaynaklarla uyum sağlayamadığı için dışlandı Tomas İncili."

"Yani Tomas İncili'ni bugünkü Yeni Antlaşma'nın ilk dört kitabıyla eş konuma yükseltme fikrine karşısınız, öyle mi?" diye sordum.

"Evet, büyük ölçüde karşıyım bu yaklaşıma. Bence ilk kilisenin bu kitabı dışlama kararı mantıklı bir uygulamaydı. Bence bu kitabı günümüzde tekrar meşru kılmaya kalkışmak, diğer dört kitap kadar geçerli olmayan bir kaynağı kabullenmek olacaktır" dedi Metzger. "Yanlış anlamayın beni; Tomas İncili'nin ilginç bir belge olduğunu kabul ediyorum, ama ihtiva ettiği panteizme has öğeler ve kadın karşıtı söylemler sebebiyle de kesinlikle kapı dışarı edilmesi gerektiğini düşünüyorum, anlıyorsunuz sanırım.

"Şunu da anlamak gerekir: Kanon, kilise siyasetleriyle bağlantılı mücadelelerden doğmamıştır. Kanon, aslında Hıristiyan inananların ilahi bir sezgiyle kaynaklar arasında yaptıkları ayırımlar sonucunda belirmiştir. Yuhanna Kitabı'nı okuduklarında, 'İyi Çoban'ın' kendilerine seslendiğini işitebiliyorlardı; Tomas İncili'ni okuduklarında ise 'İyi Çoban'ın' sesini ancak kısık ve çarpıtılmış biçimde işitiyorlardı, araya başka sesler karışıyordu.

"Kanonun belirlenip bildirilmesiyle, aslında kilisenin zaten kendi ilahi titizliğiyle belirlemiş olduğu ölçütler onaylanmış oldu. Yani kanon, doğru kitapları belirleyen otoriter bir listeden ziyade, otoriter kabul edilen kitapların listesidir. Kanonda yer alan belgeler, kanona dahil edilmeleri sonucu otoriter nitelik kazanmış değillerdir; toparlanıp bir araya getirilmeleri öncesinde de bu belgelerin her birinin zaten otoriter özelliği kabul edilmekteydi. İlk zamanlardaki kilisenin tek yaptığı, kulağını açık tutarak bu belgelerden 'İyi Çoban'ın sesinin yükseldiğini fark etmek olmuştur.

"Bugün birisinin kalkıp, kanonun, konsey ve dini kurulların bildirileriyle ortaya çıktığını iddia etmesi, 'Bach ve Beethoven'in müziklerinin şahane olduğunu duyurmak için birkaç müzisyen akademisini bir araya getirelim' demek gibi bir şey olur. Benim buna cevabım, 'Sanki bilmiyorduk yani, çok sağ olun! Siz duyurmadan önce de biz farkındaydık zaten' olurdu. Farkındaydık, çünkü iyi müziği ayırt edebilecek kadar duyarlı kulaklara biz de sahiptik. Kanon için de aynısı geçerlidir."

Ancak, Yakup, İbraniler ve Vahiy gibi bazı kitapların diğer kitaplara kıyasla kanona dahil edilmelerinin daha güç gerçekleştiğini hatırlattım Metzger'e. "Bu kitaplar daha geç kabul edildiklerine göre, şüphe mi etmeliyiz güvenilirliklerinden?" diye sordum.

"Kanımca bu kitapların zor kabul edilmeleri, ilk kilisenin kanonu hazırlarken ne denli dikkatli davrandığını yansıtmaktadır" cevabını verdi Metzger. "İsa'ya dair kayıtlar içeren her belgeyi kanona dahil edecek kadar 'dünden hazır' değildiler. Bu da uzun uzun müzakere ederek belgeleri dikkatle incelediklerini kanıtlar.

"Mesela bugün bile Süryani kilisesinin bir bölümü Vahiy Kitabı'nı reddetmektedir, ama bu kiliseye mensup kişiler yine de Hıristiyan sayılır. Benim görüşüm, Vahiy Kitabı'nın Kutsal Kitap'ın harika bir parçası olduğu yönündedir."

Başını hayıfla sallayarak, "Bence bu kitabı reddetmekle kendilerini Kutsal Kitap'ın zengin bir anlatısından yoksun bırakıyorlar" dedi.

"RAKİPSİZ BİR ESER": YENİ ANTLAŞMA

Metzger beklediğimden daha ikna edici olmuştu. Yeni Antlaşma'nın, yüzyıllar boyunca, bize ulaşana kadar güvenilir biçimde bozulmadan aktarılmış olup olmadığı konusundaki önemli şüphelerimin çoğundan arınmıştım. Dört doktora sahibi olan ve 1921 yılında ölene kadar siste-

matik teoloji eğitimi veren, Metzger'in Princeton İlahiyat Fakültesi'ndeki önemli seleflerinden biri Benjamin Warfield, meseleye şöyle değinmişti:

> "Yeni Antlaşma metninin günümüze ulaşmış halini, eski çağlardan kalma hangi metinle karşılaştırırsak karşılaştıralım, olağanüstü derecede doğru olduğunu söylemek gerekir. Yeni Antlaşma'nın kopyalanmasında gösterilen özen işte böyle üst düzeyde olmuştur – bu özenli işçiliğin kaynağı da hiç kuşkusuz metinlerde geçen kutsal sözlere duyulan büyük saygıdır. Eski çağlardan kalma tüm yazılar arasında, orijinal metninin bugüne kadar kusursuz biçimde aktarılması ve bugün de kullanımda olması bakımından Yeni Antlaşma eşi benzeri olmayan bir eserdir."[8]

Yeni Antlaşma'ya dahil edilen kitaplar söz konusu olduğunda, yirmi yedi kitaptan yirmisinin güvenilirliklerine dair hiçbir zaman ciddi bir tartışma yaşanmamıştır – Matta'dan Filimon'a kadarki kitapların yanı sıra 1.Petrus ve 1.Yuhanna genel olarak güvenilir kabul edilen kitaplardır. Tabii İsa'nın biyografilerini içeren ilk dört kitap da güvenilir addedilen kitapların başında gelmektedir.[9] Geriye kalan yedi kitabın güvenilir olup olmadıkları, ilk zamanlardaki kilise önderlerince bir süre sorgulanmıştır; ancak bu kitaplar da, Geisler ve Nix'e göre, "Bir süre sonra kilise tarafından tümüyle kabul edilmişlerdir."[10]

"Sahte önsözler/pseudepigraphia", mektup ve kıyameti bildiren yazıların artışına gelince; İsa'dan sonraki ilk birkaç yüzyıl içerisinde görülen ve hızla çoğalan, Nikodim, Barnaba, Bartalmay ve Andreas İncilleri, Pavlus'un Laodikyalılara mektubu, İstefanos'un Kıyamet kitabı gibi eserler "ne bütünlük arz eder, ne de güvenilirdirler; üstelik abartılı ve sapkındırlar". Bu metinler "geleneksel kilise Babaları, kanon veya konseylerin" neredeyse hiçbiri tarafından güvenilir bulunmamış, kesinlikle Yeni Antlaşma'ya dahil edilmeye layık görülmemişlerdir.[11]

Metzger'in teşvikiyle, bahsi geçen bu metinlerin birçoğunu okudum. Matta, Markos, Luka ve Yuhanna kitaplarının özenli, ciddi, kesin ve bir görgü şahidi ifadesi üslubuyla yazılmış olan metinlerine kıyasla, gerçekten de bu metinler, "Tamamen saçma ve Allah'a karşı yapılmış bir saygısızlık" ibaresini kullanan ilk kilise tarihçisi Eusibius'un tanımını hak eden metinlerdir.[12] Beşinci ve altıncı yüzyıllar kadar geç dönemlerde yazılmış ve İsa'nın temel öğretisinden öylesine uzaktı ki, bu metinlerin araştırmama makul hiçbir katkıları olamazdı; mitolojik sayılabilecek

üslupları dolayısıyla tarihsellik bağlamında da geçersiz metinlerdi bunlar.

Bütün bu tespitlerden sonra, araştırmamın bir sonraki aşamasına geçme zamanı gelmişti. Merak ediyordum: Yeni Antlaşma metinleri dışındaki kaynaklarda, mucizeler gerçekleştiren bu birinci yüzyıl Marangozu'nun yaşamına dair ne kadar delile ulaşabiliyorduk? Bu adamın yaşamı, öğretileri ve mucizelerine dair Yeni Antlaşma'da anlatılanlar, diğer eski çağ tarihçilerince doğrulanmakta mıdır yoksa yalanlanmakta mıdır? Bu sorunun cevabını alabilmek için Ohio'ya giderek alanında, ülkenin önde gelen uzmanlarından biriyle görüşmem gerekecekti.

Ayağa kalktık, Dr. Metzger'e bana zaman ayırdığı ve engin bilgisiyle beni aydınlattığı için teşekkür ettim. İçten bir gülümsemeyle, bana aşağı kata kadar eşlik etmek istediğini söyledi. Metzger'i Cumartesi gününde daha fazla rahatsız etmek istemiyordum, ama bir mesele vardı ki, aydınlığa kavuşturmadan Princeton'dan ayrılmam mümkün değildi, merakım buna engeldi.

"Yılların uzmanlığı, araştırmalar, kitap yazarlığı, Yeni Antlaşma metnini en küçük ayrıntılarına kadar incelemeniz; bütün bunların sizin bireysel imanınıza etkisi ne oldu?" diye sordum.

Bu soruyu sormamdan hoşnut kalmışçasına, "Şey..." dedi Metzger ve devam etti: "Bu kaynakların, –ki bazısı gerçekten çok eski– çok sayıda nüshayla günümüze kadar bozulmadan, sağlam biçimde aktarılmış olduklarını görmek kişisel imanımı daha sağlam temellere oturtmuştur."

"Yani araştırmalarınız, imanınızı zayıflatmamıştır..." Sorumu tamamlamama gerek kalmaksızın, Metzger hemen cevabını verdi.

"Aksine, inancım daha da kuvvetlenmiştir. Ömrüm sorular sormak ve metinlerde cevap aramakla geçti; bütün bu meseleleri derinlemesine inceledim ve bugün hiç tereddütsüz size şunu söyleyebilirim ki, İsa'ya güvenmeyi seçmem yerinde bir karardı."

Gözleriyle yüzümü süzerken bir an durdu, ardından son sözlerinin önemini vurgulamak istercesine, "*Çok* yerinde bir karardı" diye tekrarladı.

4

DOĞRULAYICI DELİLLER

İsa'nın Biyografilerinin Dışında İsa İçin Güvenilir Deliller Mevcut mudur?

Harry Aleman bana dönüp parmağını gözüme saplarcasına beni işaret ederek, tiksinti ifade eden bir üslupla, tükürürmüşçesine, "*Sen!*" dedi, "Neden sürekli benim hakkımda bir şeyler yazıyorsun?" Ardından hızla sırtını dönerek adliye sarayında peşinden gelen muhabirlerden kaçabilmek için arkada bulunan dik basamaklı merdivenlerden koşar adımlarla inerek sıvıştı.

Aslında 1970'lerde Chicago'da suç davalarını takip eden bir muhabir olup Harry Aleman hakkında *yazmamak* çok güçtü. Ne de olsa bu adam, yasadışı örgütlerin bir numaralı tetikçisiydi. Ve ne tuhaftır ki, Chicago halkı mafyayla ilgili haberleri okumaya her zaman bayılmıştır.

Savcılar umutsuzca örgüt elebaşlarının emriyle gerçekleştirdiğine inandıkları soğukkanlı infazlardan birinde suçluluğunu ispatlayıp Aleman'ı mahkûm etmek istiyorlardı. Ama önemli bir sorun vardı: Aleman gibi korkunç bir şöhrete sahip bir gangster aleyhine ifade vermeye cesaret edecek birini bulmak çok zordu.

Sonunda önemli bir fırsat elde etmişti savcılar. Aleman'ın eski kafadarlarından, Louis Almeida, Pennsylvania'da bir sendika temsilcisini öldürmeye giderken yolda yakalanmıştı. Ruhsatsız silah taşıma suçundan mahkûm edilerek on yıl hapis cezasına çarptırılan Almeida, savcıların cezasını hafifletmeleri karşılığında, çözüme ulaşmayan Chicago'daki Teamsters Union mağaza görevlisinin öldürülmesi davasında Aleman aleyhine ifade vermeyi kabul etmişti.

Tabii bu durumda işbirliği yapmak Almeida'nın çıkarına olacaktı, dolayısıyla ifadesinin güvenilirliği de bir derece lekelenmiş olacaktı. Savcılar da bu durumda Aleman'ın mahkûmiyetini garanti edebilmek için Almeida'nın vereceği ifadeyi doğrulayacak birisini bulmak zorunda olduklarını fark ettiler.

Bizim bu tercümede *doğrulamak* şeklinde Türkçeleştirdiğimiz, İngilizce'deki *corroborate* kelimesinin, Webster sözlüğündeki karşılığı şöyledir: "Destekleme, teyit etme. Örneğin, kazaya dair anlattıklarımı doğruladı."[1] Doğrulayıcı deliller diğer ifadeleri destekler; görgü şahidi ifadelerinde geçen temel hususları tasdik eder, teyit ederler. Sicil/sabıka kayıtları, bir fotoğraf ya da ikincil, üçüncül bir kimsenin ek olarak yapacağı tanıklık, doğrulayıcı delil olabilecek unsurlardır. Bu deliller, görgü şahidi ifadesinin tümünü ya da önemli kısımlarını teyit edebilir.

Aslında doğrulayıcı deliller, yüksek bir anteni dik tutan ve sallanmasını engelleyen destek kablolarının gördükleri görevi görürler. Doğrulayıcı delil sayısı arttıkça, davanın, görgü şahidi ifadelerinde anlatılanlara uygun sonuçlanma olasılığı da o denli güvenceye alınmış olur.

Peki, savcılar Almeida'nın anlatacaklarını doğrulayacak kişi veya delillere nasıl ulaşacaklardı? Şaşırtıcı biçimde bir görgü şahidi çıktı ortaya: Bobby Lowe isimli uslu, kanunlara riayet eden bir vatandaş, olay gerçekleştiği sırada köpeğini gezdirmekte olduğunu ve Aleman'ın sendika görevlisini öldürdüğünü gördüğünü söyledi dedektiflere. Aleman'ın korkunç şöhretine rağmen Lowe, bu gangster aleyhine ifade vererek Almeida'nın anlattıklarını desteklemeyi kabul etti.

DOĞRULAYICI UNSURLARIN ETKİSİ

Aleman'ın duruşmasında, Lowe ve Almeida, anlattıklarıyla jüri üyelerini büyülemişlerdi. Almeida'nın, Aleman'ı olay yerinden kaçıran arabanın şoförlüğünü yaptığını anlattığı hikâye ile Lowe'ın, 27 Temmuz 1972 gününün akşamüstü saatlerinde Aleman'ın, kurbanını kaldırımda dururken öldürüşünü tüm ayrıntılarıyla anlattığı hikâye üst üste konduğunda, tümüyle çakışıyordu.

Savcılar, korkunç bir şöhrete sahip bu tetikçinin aleyhine kusursuz bir dava kurguladıklarını düşünmeye başlamışlardı; ancak duruşma süresince bir şeylerin eksik olduğunu da sezmiştiler. Özellikle de, Aleman'ın jürili bir duruşma yerine, davasına bir hâkimin bakmasını tercih etmesi savcıların şüphelenmelerine sebep olmuştu.

Duruşma sonucunda savcıların korktukları başlarına geldi: Lowe ve Almeida'nın etkileyici ifadelerine rağmen, hâkim Aleman'ı suçsuz ilan etmiş ve salıvermişti.

Neden böyle olmuştu? Unutmayın ki, bu olaylar yolsuzlukların sıkça yaşandığı ve gizli tutulduğu Cook County, Illinois'de gerçekleşmiş-

ti. Yıllar sonra, Aleman'ı beraat ettirmesi karşılığında hâkime on bin dolar ödendiği ortaya çıktı. FBI'dan birisinin bu rüşvet skandalını açığa çıkarması sonrasında, emekli olmuş olan hâkim intihar etti – savcılar da Aleman aleyhine yapılmış cinayet suçlamasını tekrar gündeme getirdiler.

Davanın ikinci kez görülmesine sıra geldiğinde, kanunlar, savcıların davaya jürilerin bakmasını talep etmelerine olanak sağlayan biçimde değiştirilmişti. Onlar da öyle yaptılar – ve nihayet cinayetin işlenmesinden yirmi beş yıl sonra Aleman suçlu bulunmuş ve yüz ila üç yüz yıllığına hapse mahkûm edilmişti.[2]

Gecikmelere rağmen Aleman efsanesi, doğrulayıcı delillerin ne kadar önemli olabildiğini gösterir. Tarihî meselelerle uğraşırken de aynı şey geçerlidir. Dr. Craig Blomberg tanıklığıyla, Kutsal Kitap'ın ilk dört kitabında İsa'nın yaşamı, öğretisi, ölümü ve dirilişine dair kusursuz görgü şahidi ifadelerinin yer aldığını zaten gösterdi bize. Ama bu ifadeleri doğrulayıcı nitelikte başka deliller var mıdır? İsa ve ilk Hıristiyanlar hakkında anlatılanlarda geçen temel olayların doğruluğunu kanıtlayan ya da destekleyen, Kutsal Kitap metinleri dışında başka metinler de var mıdır?

Bir başka deyişle, Harry Aleman davası, Bobby Lowe'ın tanıklığıyla nasıl doğrulanıp sonuçlandırıldıysa, Mesih davasını da bu şekilde doğrulayıp kapatabilecek ek belgeler mevcut mudur? Bir sonraki şahidimize göre bu sorunun cevabı, evet'tir – bu yönde sunacağı delillerin sayısı ve niteliği büyük olasılıkla sizi de şaşırtacaktır.

ÜÇÜNCÜ GÖRÜŞME: EDWIN M. YAMAUCHI, PH.D.

Edwin Yamauchi'nin, Oxford, Ohio'da bulunan Miami Üniversitesi yerleşkesindeki ofisinin bulunduğu heybetli tuğla binaya girerken üzerinde, "Gerçeği bileceksiniz ve gerçek sizi özgür kılacak" yazısı bulunan taştan bir kemerin altından geçtim. Ülkenin antik çağlar konusunda önde gelen uzmanlarından biri olan Yamauchi, yaşamının büyük bölümünü tarihsel gerçekleri aydınlatma hedefine adamıştır.

1937 yılında Hawaii'de, Okinawa'dan göçmen olarak gelen bir ailenin oğlu olarak dünyaya gelen Yamauchi, hayata oldukça mütevazı şartlarda giriş yapmıştı. Babasının, Japonlar'ın Pearl Harbor'a saldırısından hemen önce ölmesiyle tek geçim kaynakları, annesinin varlıklı ailelere hizmetçilik yaparak sağladığı kısıtlı gelirdi. Yamauchi'nin annesi, kendisi okuyamamış olsa da, harika resimli kitaplar sayesinde

oğlunu okumaya ve çalışmaya teşvik etmiş ve Yamauchi'nin, ömrü boyunca bağlı kalacağı okuma aşkını kazanmasını sağlamıştı.

Yamauchi'nin akademik başarıları gerçekten de etkileyicidir. Yamauchi, İbranice ve Antik Yunan bölümünden lisans diploması aldıktan sonra, Brandeis Üniversitesi'nden yüksek lisans ve doktora diplomaları almıştır.

Rutgers Research Council (Araştırma Konseyi), National Endowment for the Humanities, American Philosophical Society ve diğer bazı kurumlardan kendisine sekiz ayrı fahri üyelik verilmiştir. Aralarında, Arapça, Çince, eski Mısır dili, Rusça, Süryanice, Ugaritçe ve hatta Komançe dili de olmak üzere yirmi iki dil üzerine çalışmaları olmuştur.

Uzman topluluklar huzurunda yetmiş bir tez sunmuştur; Yale, Princeton ve Cornell dahil, yüzden fazla ilahiyat fakültesi, üniversite, yüksek okulda ders vermiştir; Institute for Biblical Research'te ve Conference on Faith and History'de de başkanlık görevlerini yürütmüştür; ayrıca otuz yedi akademik dergide seksen makalesi yayımlanmıştır.

Yamauchi Kudüs'teki Hirodes tapınağının bulunduğu bölgede 1968 yılında gerçekleştirilen ve tapınağın İ.S. 70 yılında yıkıldığını gösteren delillere ulaşılan ilk kazı çalışmalarında da yer almıştır. Birkaç kitabı da arkeolojik araştırmalarla ilgilidir; bunlar arasında *The Stones and the Scriptures; The Scriptures and Archaeology ve The World of the First Christians* adlı eserler vardır.

Budist bir ailede dünyaya gelmiş olsa da, Yamauchi benim doğum yılım olan 1952'den beri İsa'yı izlemektedir. Uzun yıllara dayanan Mesih'e adanmışlığının tarihî delilleri değerlendirmesini çarpıtıp çarpıtmayacağını gerçekten merak ediyordum. Yani, gerçeklere dürüst biçimde sadık mı kalacaktı, yoksa delillerin müsaade ettiği yorumlama sınırlarını aşan saptamalar yapma eğiliminde mi olacaktı?

Yamauchi nazik ve alçakgönüllü bir mizaca sahipti. Genel olarak mülayim bir tavır sergilese de, meselelere hakimdi. Kendisine yöneltilen sorulara eksiksiz ve ayrıntılı cevaplar verebiliyor, sözlü cevaplarını, bahsi geçen konu üzerine yazmış olduğu akademik makalelerin fotokopileriyle desteklemek üzere duraklayabiliyordu. Ne de olsa her aklı başında uzman gibi Yamauchi de gereksiz veri diye bir şeyin olmadığını iyi biliyordu.

Yoğun biçimde ağaçlık, sonbaharın alevli renkleriyle bezeli yerleş-

kenin merkezindeki, kitaplarla dolu bürosunda, onca yıllık araştırma ve öğretim görevine rağmen, kendisini hâlâ heyecanlandıran bu meseleleri konuşmak üzere koltuklarımızda yerlerimizi aldık.

İLK DÖRT KİTABIN TASDİK EDİLMESİ

Blomberg'le olan görüşmem ışığında, İsa'ya dair güvenilir delillere ulaşmak için ilk dört kitaptan öteye başka metinlere de ihtiyacımız olduğunu ima etmek istemiyordum. Dolayısıyla Yamauchi'ye başlangıç olarak şu soruyu yönelttim: "Bir tarihçi olarak, bana ilk dört kitabın güvenilirliklerine dair kendi değerlendirmenizi sunabilir misiniz?"

"İlk dört kitap, genel itibariyle mükemmel kaynaklardır" diye cevap verdi Yamauchi. "Aslına bakarsınız, İsa'ya dair en güvenilir, eksiksiz ve doğru kaynaklar bu metinlerdir. İkincil kaynakların daha ayrıntılı bilgiler sunduğunu söylemek güçtür; ancak bu ikincil kaynaklar, doğrulayıcı deliller olarak kullanılabildikleri için değerlidirler."

"Tamam, işte benim değinmek istediğim de bu kaynaklar aslında – doğrulayıcı deliller yani" dedim. "Açık konuşalım: Bazıları bu ikincil kaynakların ciddiye alınmayacak kadar az olduğunu düşünmektedirler. Charles Templeton'ın 1979 yılında yazdığı *Act of God* isimli kitabında, hayali bir arkeolog, birçok kişinin inancını yansıtan bir fikir beyan eder."

Kitabı çantamdan çıkarıp, ilgili paragrafı okudum.

> Kilise, inancının temelleri olarak, kim olduğu belirsiz, Mesih olduğunu iddia eden genç bir Yahudi'nin öğretisini kabul etmektedir; kabul etmek gerekir ki, bu gencin ömrü boyunca kayda değer bir iz bırakmadığı da ortadadır. Laik tarihçilik alanında bu gence dair bir kelimelik kayda bile rastlanmamıştır. Romalılar da değinmemişlerdir bu gence. Josephus'un yazılarında bile yer bulmamıştır.[3]

Biraz manalı bir şekilde, "Pek de iç açıcı bir durum değil; Kutsal Kitap dışındaki kaynaklarda İsa'nın yaşamına dair destekleyici delillerden pek söz edilmiyor bu ifadede" dedim.

Yamauchi gülümseyerek başını sağa sola salladı ve, "Templeton'un arkeologu açıkça yanılmıştır; çünkü Josephus'un ve Tacitus'un yazılarında İsa'ya dair çok, çok önemli göndermeler yer almaktadır" diye cevapladı, bu iddiaya burun kıvıran bir edayla.

"Kutsal Kitap'ın kendisi de, İsa'nın öğretisini işiten birçok kişinin -kendi ailesinden bazı kimselerin bile- yaşamı süresince İsa'ya inanmadıklarını yazar. Ancak öylesine büyük bir etkisi olmuştur ki, günümüzde İsa her yerde anılmaktadır. Büyük Hirodes, Vali Pilatus ve eski çağ hükümdarlarının çoğu ise bugün çok az kimse tarafından tanınmaktadır. Yani İsa kendisine inananlar üzerinde kesinlikle etkili olmuştur" dedi Yamauchi.

Bir anlık duraksamadan sonra, "Tabii, kendisine inanmayan kimseler üzerinde bir etkisi olmamıştır" diye ekledi.

BİR HAİNİN TANIKLIĞI

Templeton ve Yamauch'nin her ikisi de, akademik çevrelerde iyi bilinen, ama günümüzde çoğu kişi tarafından tanınmayan, birinci yüzyıl tarihçisi Josephus'tan bahsetmişlerdi. "Josephus'un geçmişi nedir, kimdir bu adam? Yazılarında İsa'ya dair doğrulayıcı deliller sunduğunu söylediniz, bu delilleri açıklar mısınız lütfen?" şeklinde sorular yönelttim Yamauchi'ye.

Yamauchi bacak bacak üstüne atarak koltuğuna kurulurken, "Tabii ki" şeklinde cevap verdi. "Josephus, bir Yahudi idi, birinci yüzyılda yaşamış çok önemli bir tarihçidir. İ.S. 37 yılında doğmuş ve dört eserini teşkil eden kayıtların çoğunu birinci yüzyıl sonlarında kaleme almıştır.

"Otobiyografik yazısında, İ.S. 66 ila 74 yıllarında yaşanan Yahudi-Roma savaşındaki tutumunu savunur. Çünkü, Jotopata'nın kuşatılması sırasında, birçok arkadaşı teslim olmak yerine intihar etmeyi seçtikleri halde, kendisi Romalı general Vespasian'a teslim oldu."

Profesör kıkırdayarak, "Josephus, kendisinin intihar etmesinin Allah'ın isteği olmadığına hükmetmişti. Ardından Romalılar'ın savunucusu kimliğine bürünmüştü" dedi.

Josephus renkli bir kişiliğe sahipti. Amaçları ve peşin hükümlerini daha iyi çözümleyebilmek için hakkında daha ayrıntılı bilgiler edinmek istiyordum. "Josephus'u bana tasvir edebilir misiniz " diye sordum.

"Din görevlisiydi, yani kâhindi; bir Ferisi'ydi ve oldukça bencil bir kişiydi. En büyük eseri, Yaratılış'tan itibaren Yahudi halkının tarihçesini anlatan, *The Antiquities (Antik Çağlar)*dı. Bu eseri, İ.S. 93 yılında tamamladığı düşünülmektedir.

"Nefretle anılan Romalılar ile işbirliği yapmasından da anlaşılabileceği üzere, Josephus, Yahudi kardeşlerince hiç sevilmezdi. Ancak,

yazılarında İsa'nın kardeşi Yakup ve İsa'nın kendisine değindiği için Hıristiyanlar arasında tutulan bir kişi haline gelmişti.

Kutsal Kitap metinleri dışında, İsa'ya dair doğrulayıcı bilgiler sunan, karşılaştığımız ilk kaynaktı bu. "Josephus'un, yazılarında Yakup ve İsa'ya ne şekilde değindiğini anlatın bana" dedim.

Yamauchi şöyle cevap verdi: "Josephus, *The Antiquities* adlı eserinde, Ananias adında bir başkâhinin, Yakup'u öldürtebilmek için Romalı vali Festus'un (ki bu valinin adı Yeni Antlaşma'da da geçmektedir) ölümüyle oluşan boşluktan nasıl yararlanmaya çalıştığını anlatır."

Kitaplığına uzanarak kalınca bir ciltli kitabı aldı, yerini ezbere bilircesine aradığı sayfayı hemencecik açıverdi. "İşte, burada" dedi. 'Mesih diye anılan İsa'nın kardeşi olan Yakup ve diğer bazı kimseleri yargılamak üzere Sanhedrini toplantıya çağırdı. Onları, yasaya aykırı davranmış olmakla suçlayarak taşlanmalarını buyurdu.'[4]

"Bildiğim kadarıyla burada anlatılanı yalanlayabilmiş hiçbir uzman yoktur" dedi Yamauchi, kendinden emin bir şekilde. L.H. Feldman da, eğer bu hikaye metine sonradan Hıristiyanlarca eklenmiş olsaydı, muhtemelen Yakup'u öven sözler de içerirdi önermesini ileri sürer. Yani bu metinde –Yuhanna 7:5 ile 1.Korintliler 15:7'yi kıyaslarsanız, dirilmiş olan İsa'nın kendisine görünmesiyle iman etmiş olduğu anlaşılan– İsa'nın kardeşi Yakup'a değinildiğini ve bazı kimselerin İsa'yı Mesih olarak, yani 'Seçilmiş Olan', 'Kurtarıcı' olarak kabul etmiş olduklarının belirtildiğini görmekteyiz.

"İSA YAŞAMIŞTIR..."

Aslında, Josephus'un *Testimonium Flavianum* başlığı altında, İsa'ya değinen daha uzun bir bölümü de kaleme almış olduğunu zaten biliyordum. Ayrıca bu bölümün, İsa'nın yaşamı, mucizeleri, ölümü ve dirilişine dair önemli ölçüde doğrulayıcı nitelik taşıyor gibi görünmesi sebebiyle, antik çağlardan günümüze ulaşmış metinler arasında en fazla tartışılanlardan biri olduğunu da biliyordum. Metinde geçenler gerçekten de Josephus tarafından mı yazılmışlardır? Yoksa günümüze ulaşana kadar, İsa yandaşı kişilerce değiştirilmişler midir?

Yamauchi'den bu konudaki fikrini benimle paylaşmasını istedim. Daha sorularımı yöneltirken bile kendisini yakından ilgilendiren meselelere parmak bastığım yüzünden anlaşılıyordu. Bacaklarını ayırarak

koltuğunda doğruldu. Kitap elinde, öne doğru eğilerek, keyifli bir edayla, "Bu çok etkileyici bir bölümdür" dedi Yamauchi. "Evet, aynı zamanda tartışma konusu olan bir bölümdür" diye ekledikten sonra bölümü bana okumaya başladı:

"İşte bu dönemlerde, bilge bir adam olan İsa yaşamıştır; ancak 'adam' tabiri bu kişiyi tanımlamak için uygun mudur, bilinmez. Bu kişi şaşırtıcı işler gerçekleştirmiş ve gerçeği sevinçle kabul etmiş kimselere hocalık etmiştir. Yahudi ve Grek soyundan birçok kimseyi kendine yandaş kılmıştır. Bu adam Mesih idi. Aramızdan yüksek mevki sahibi bazı kimselerin suçlamalarını işiten Pilatus'un O'nu çarmıha gerilmeye mahkûm etmesinden sonra dahi baştan beri onu sevmiş olanlar bu sevgilerinden vazgeçmediler. Üçüncü günde dirilmiş olarak kendilerine göründü, nitekim Allah'ın peygamberleri bu olayın ve bu adama dair sayısız başka olağanüstü olayın gerçekleşeceğini önceden bildirmişlerdi. O'na atfen Hıristiyanlar adıyla anılan topluluk bugün halen varlığını sürdürmektedir."[5]

İsa'ya dair doğrulayıcı delillerin bolluğu gözle görülürdü. "Bu bölümün güvenilirliğinin tartışılır olduğunu kabul etmiştiniz – uzmanlar bölüme dair nasıl bir sonuca varmışlardır?" diye sordum.

"Uzmanların bu bölüme dair görüşleri üç farklı evreden geçmiştir" dedi Yamauchi. "Doğal olarak, ilk Hıristiyanlar bu bölümün İsa'nın yaşamı ve dirilişini güvenilir biçimde tasdik ettiğine inanmışlardı. Böyle bir metnin varlığı onları hoşnut etmekteydi. Aydınlanma çağında ise bu bölümün baştan sona güvenilir olup olmadığı, en azından bazı uzmanlarca sorgulanmıştır.

"Ama günümüzde, Yahudi ve Hıristiyan uzmanlar arasında, bölümün tümüyle güvenilir olduğu yönünde önemli ölçüde fikir birliği oluşmuştur; gerçi bazı eklentilerin yapılmış olması olasılığı da kabul edilmektedir."

Bir kaşımı kaldırarak, "Eklentiler mi? Tam olarak ne anlama geliyor bu ekleme meselesi?" diye sordum.

"İlk zamanlarda metnin kopyalarını hazırlayan Hıristiyanlar'ın, Josephus gibi bir Yahudi yazarın yazmış olması olası olmayan, bir takım ibareleri eklemiş olmaları anlamına gelmektedir bu" dedi Yamauchi.

Kitapta geçen bir cümleye işaret etti. "Örneğin, ilk satırda, "İşte bu dönemlerde, bilge bir adam olan, İsa yaşamıştır' yazmaktadır. Bu 'bilge adam' tabiri, normalde Hıristiyanlar'ın İsa'yı tanımlarken kullanacak-

ları bir tabir değildi, dolayısıyla bunun Josephus tarafından yazıldığına inanabiliyoruz. Ancak aynı cümlenin devamında 'ancak 'adam' tabiri bu kişiyi tanımlamak için uygun mudur, bilinmez' denilmiştir. Bu söylem, İsa'nın insanüstü olduğunu ima eder niteliktedir ve muhtemelen bir eklentidir."

Şimdiye kadar anlattıklarını anlamakta zorlanmadığımı belirtmek için başımı salladım.

"Metnin devamında da şöyle yazılmıştır: 'Bu kişi şaşırtıcı işler gerçekleştirmiş ve gerçeği sevinçle kabul etmiş kimselere hocalık etmiştir. Yahudi ve Grek soyundan birçok kimseyi kendine yandaş kılmıştır'. Buradaki edebi üslup Josephus'un başka metinlerinde kullandığı üslup ile uyumludur, dolayısıyla bu kısmın Josephus tarafından yazıldığı çoğunlukça kabul edilir.

"Bu cümlenin hemen ardından ise şu ifade geliyor, 'Bu adam Mesih idi'. Bu da bir eklenti gibi görünmektedir."

"Çünkü" diyerek sözünü kestim Yamauchi'nin. "Josephus Yakup'a değinirken, İsa'nın Mesih olduğunu değil, Mesih olarak *anıldığını* söylemektedir" dedim.

"Haklısınız, gerçekten de daha önce İsa'nın sadece öğrencileri tarafından Mesih *kabul edildiğini* yazan bir Josephus'un, bu metinde İsa'nın Mesih olduğunu ilan etmesi pek de olası olmasa gerek" dedi Yamauchi.

"İsa'nın yargılanma sürecini anlatan ve öğrencilerinin O'na olan sevgilerinden vazgeçmedikleri gerçeğini vurgulayan bir sonraki cümleler ise Josephus'un üslubuna uygun bulunmuş, dolayısıyla da güvenilir kabul edilmiştir. Son olarak da şu ibare geçer: 'Üçüncü günde dirilmiş olarak kendilerine göründü'.

"Bu ibare de, açıkça 'diriliş' inancını destekler niteliktedir, yani Josephus tarafından yazılmış olması pek muhtemel değildir. İşte bu belirttiğim üç ibare eklenti gibi görünmektedir."

"Sonuç olarak ne söylenebilir bu bölüm hakkında?" diye sordum.

"Bu bölümün gerçekten de Josephus tarafından İsa hakkında yazıldığını söyleyebiliriz, tabii bahsettiğim üç ibare dışında. Bu üç ibareyi bölümden çıkarsak bile, Josephus'un İsa'ya dair önemli bilgileri, Kudüs'teki cemaatin şehit edilen önderi olduğu ve Yahudi ileri gelenlerinin kışkırtmalarıyla Pilatus'un valiliği döneminde çarmıha gerilmiş olsa da, geniş bölgelere yayılacak ve uzun süre dayanacak bir topluluğu oluşturmuş bilge bir hoca olduğunu doğruladığını görüyoruz."

JOSEPHUS'UN ÖNEMİ

Bu metinlerde, İsa'ya dair anlatılanları teyit edici, bağımsız kaynaklı bilgiler sunsa da, Josephus gibi bir tarihçinin, birinci yüzyılın önemli kişiliklerinden olan bu adama dair daha fazla şey yazmamış olmasının tuhaf olduğunu düşünüyordum. Boston Üniversitesi'nde görevli filozof Michael Martin gibi kimi kuşkucuların da, Josephus'un yazıları hakkında aynı eleştirel bakışa sahip olduklarından haberdardım.

Yamauchi'den, Kutsal Kitap'ta tanıtılan İsa'nın aslında hiç yaşamamış olduğuna inanan Michael Martin'in şu görüşüne cevap vermesini istedim: "İsa yaşamış olsaydı, Josephus'un... ondan daha fazla söz etmiş olması gerekirdi... Josephus'un ondan bahsetmesi neredeyse tesadüfî görünmektedir... halbuki Vaftizci Yahya gibi Mesih benzeri kişilerden ise ayrıntılı olarak bahsetmektedir."[6]

Yamauchi, daha öncekine kıyasla daha katı bir üslupla cevap verdi. "Zaman zaman bazı kimseler İsa'nın yaşamış olduğunu yalanlamaya çalışmışlardır, ama bu gerçekten de boş bir girişimdir" dedi Yamauchi kızgın bir tavırla. "İsa'nın yaşamış olduğunu kanıtlayan çok sayıda delil mevcuttur ve bu farazi sorgulamalar gerçekten de anlamsız ve temelsizdirler.

"Bu iddiaya şöyle cevap verebilirim: Josephus siyasi meseleler ve Roma'ya karşı yürütülen mücadeleyle daha çok ilgileniyordu; dolayısıyla İsa'ya kıyasla daha önemli bir siyasi tehdit unsuru olarak gördüğü Vaftizci Yahya'ya daha fazla değinmiştir yazılarında."

Yamauchi'nin sözünü kestim. "Bir dakika, ama bazı uzmanlar İsa'yı bir 'Yurtsever' ya da en azından 'Yurtseverler' sempatizanı şeklinde tasvir etmektedirler, yalan mı?" diye sordum. 'Yurtseverler', birinci yüzyılda ortaya çıkan ve Roma karşıtı olan siyasi bir oluşumdu.

Yamauchi bu itirazı elinin tersiyle itercesine reddetti. "Kutsal Kitap'ın kendisinde bu iddiayı destekleyen herhangi bir bilgi verilmemiştir ve unutmayın ki İsa, Romalılar'a vergi ödenmesine bile karşı çıkmamıştır. Yani İsa ve öğrencileri görünüşte siyasi bir tehdit unsuru teşkil etmiyorlardı, dolayısıyla Josephus'un da bu mezhebe neden fazlaca değinmediği anlaşılmaktadır – tabii bu mezhebin ne kadar etkili olmuş olduğu zamanla ortaya çıkacaktı."

"Yani Josephus'un yazılarında İsa'ya değindiği bu iki kısım, sizce ne denli önemlidir?"

"Fazlasıyla önemlidir; özellikle de Yahudi Savaşı'na dair anlattıklarının doğrulanmış olması. Örneğin, Masada'da yürütülen arkeolojik

kazılardan ve Tacitus gibi diğer bazı tarihçilerin yazdıklarından doğrulayıcı delillerin elde edilmiş olması. Josephus oldukça güvenilir bir tarihçi kabul edilmiştir, dolayısıyla İsa'ya değinmiş olması da çok önemli addedilmektedir" dedi Yamauchi.

"EN ZARARLI HURAFE"

Yamauchi, birinci yüzyılın en önemli Romalı tarihçisi sayılan Tacitus'dan bahsetmişti, dolayısıyla ben de bu tarihçisinin İsa ve Hıristiyanlık hakkında söylediklerini tartışmaya açmak istiyordum. "Tacitus'un yazılarından, İsa'ya dair anlatılanları doğrulayan ne gibi deliller elde edilmektedir?" diye sordum.

Yamauchi, 'Ha, evet' anlamında başını salladı. "Tacitus'un yazılarında, belki de Yeni Antlaşma metni haricindeki yazıların arasında İsa'ya dair en çarpıcı ifadeler yer almaktadır. İ.S. 115'te kaleme aldığı bir yazısında, Nero'nun İ.S. 64 yılında Roma'yı yıkıma uğratan büyük yangının sorumluluğundan sıyrılmak için Hıristiyanlar'ı günah keçisi olarak cezalandırdığını yazar."

Yamauchi ayağa kalkıp kitaplığındaki raflardan birine yöneldi ve, "İşte buldum" dedi kalın ciltli bir kitabı raftan alırken; sayfaları biraz karıştırdıktan sonra aradığı bölümü buldu ve okumaya başladı:

"Nero bütün suçu, halk tarafından Hıristiyanlar olarak bilinen ve sapık uygulamaları dolayısıyla kendilerinden nefret edilen sınıfın üzerine atarak bu kişilere korkunç işkenceler uyguladı. Bu topluluğun isim babası olan Hıristus ise, Tiberius'un döneminde, yöneticilerimizden biri olan Vali Pilatus'un hükmüyle en ağır cezaya çarptırılmıştır; ardından zararlı bir hurafe türemiştir, zamanında bastırılan bu hurafe, daha sonra sadece şer kaynağı Yahudiye'de değil Roma'da da hortlamıştır... Anlatılana göre, suçunu itiraf eden bazı kimseler öncelikle tutuklanmışlardı; ardından bu kişilerin verdikleri bilgiler doğrultusunda çok sayıda kişi mahkûm edildi; mahkûm edilenlerin çoğu kentin yakılmasından ziyade insanlığa karşı nefret duyuyor olmakla suçlanmışlardı."[7]

Bu bölümü daha önceden okumuşluğum vardı ve Yamauchi'nin, J.N.D. Anderson isimli, önde gelen uzmanlardan birinin değerlendirmesine nasıl cevap vereceğini öğrenmek istiyordum. "Tacitus'un, 'zararlı bir hurafe türemiştir', 'zamanında bastırılan bu hurafe, daha sonra sadece şer kaynağı Yahudiye'de değil Roma'da da hortlamıştır' dediğinde aslında farkında olmadan ilk Hıristiyanlar'ın İsa'nın çarmıha ge-

rilişi sonrasında mezarından dirildiği yönünde bir inanca sahip olduklarına tanıklık eden bir ifade vermiş oluyordu" şeklinde bir yorumu olmuştur Anderson'un, dedim. "Bu görüşüne katılıyor musunuz?"

Yamauchi biraz düşündü. "Gerçekten de kimi uzmanın görüşü bu yöndedir" dedi, kendi fikrini belirtmekten kaçınmak istercesine. Ardından önemli bir saptamada bulundu: "Bu bölümde gerçekten de diriliş inancına bir gönderme yapılmış olsun ya da olmasın, bölüm önemli bir gerçeğin altını çizmektedir; çarmıha gerilme, bir kimsenin çekebileceği en berbat cezaydı, dolayısıyla çarmıha gerilmiş bir adamı temel alan bir hareketin oluşmuş olması da açıklanması gereken garip bir gelişmeydi."

"Mümkün olan en yüz kızartıcı idam biçimiyle cezalandırılmış bir adamı ibadetinin merkezine yerleştiren bir dinin yayılabilmiş olması nasıl açıklanabilir? Tabii Hıristiyanlar'ın bu soruya verecekleri cevap, İsa'nın dirilmiş olduğunu söylemek olacaktır. Buna inanmayan kimseler ise gelişmeleri açıklayabilmek için başka teoriler sunmak zorunda kalacaklardır. Bana göre, öne sürülmüş olan diğer teorilerin hiçbiri gerçekten inandırıcı değildir."

Yamauchi'den, Tacitus'un yazılarında İsa'ya değinmiş olmasının ne denli önemli olduğunu değerlendirmesini istedim.

"Bu metinler, Vali Pilatus'un yönetimi altında çarmıha gerilmiş olan tarihsel bir karakter olan İsa'ya dayanan Hıristiyanlık'ın başarısına ve yayılmasına şahit olmuş bir adamın hoşnutsuzluğunu belirten önemli ifadeleri içerir. Ayrıca Tacitus'un, 'çok büyük bir kitlenin', inançlarına öylesine bağlı olduklarını –ki vazgeçmektense ölmeyi yeğlediklerini– aktarıyor olması da önemlidir."

"BİR TANRI'YA TAPINIRCASINA" İLAHİLER SÖYLEMEK

Genç Pliny ismiyle tanınan diğer bir Romalının da yazılarında Hıristiyanlık'a değindiğini görüyoruz. "Pliny de önemli bazı meseleleri doğrulayan bilgiler sunmaktadır, öyle değil mi?" diye sordum Yamauchi'ye.

"Haklısınız. Bu adam, İ.S. 79 yılında Vezüv yanardağının püskürmesi sonucu ölen meşhur ansiklopedi yazarı Büyük Pliny'nin yeğeniydi. Genç Pliny, Türkiye'nin kuzeybatı kesiminde bulunan Bitinya'nın valisi olarak görevlendirilmişti. Arkadaşı olan İmparator Trajan ile arasındaki mektuplaşma metinlerinin çoğu günümüze kadar ulaşmıştır."

Yamauchi bir kitap sayfasının fotokopisini göstererek, "Bu mektupları içeren kitapların 10'uncusunda, tutukladığı Hıristiyanlar'a ayrıntılı biçimde değinir" dedi.

'Kendilerine Hıristiyan olup olmadıklarını sordum; Hıristiyan olduklarını söyledikleri takdirde, tabi olacakları cezayı hatırlatarak aynı soruyu ikinci, üçüncü defa sordum. Israrla aynı cevabı vermeleri durumunda, idam edilmek üzere götürülmelerini buyuruyordum; çünkü itirafları, dürüstlüklerinden kaynaklansa bile, dik başlı, inatçı tavırlarının cezasız kalmaması gerektiği görüşündeyim...

Ayrıca kendileri, suçlarının veya hatalarının en fazla şunlardan ibaret olabileceğini belirttiler: 'Düzenli olarak, belirli bir günde seher vakti öncesinde bir araya gelerek bir tanrıya taparcasına İsa'yı yücelten ilahiler söylüyoruz, sırayla ayetler okuyoruz, suç sayılan hırsızlık, soygun ve zinadan kaçınmaya yemin ediyoruz...'

Bunları duyduktan sonra, hayır işlerinde görevlendirilmiş iki köle kadından işkence yoluyla gerçekleri öğrenmenin lazım geldiğine karar verdim. Bu topluluğun, aşırı eğilimleri olan yozlaşmış bir tarikattan başka bir şey olmadığını gördüm.[8]

"Hıristiyanlar'a değinen bu metnin önemi nedir?" diye sordum.

"Çok önemlidir. Muhtemelen yaklaşık İ.S. 111 yılında kaleme alınmış olan bu mektup, Hıristiyanlık'ın, şehirlerde olsun kırsal yörelerde olsun, köle kadınlar olsun Roma vatandaşları olsun (Roma vatandaşı olan Hıristiyanlar'ı yargılanmak üzere Roma'ya gönderdiğini de belirtmektedir Pliny), her zümreden insan arasında, süratle yayıldığını doğrulamaktadır.

"Ayrıca İsa'nın Allah olarak yüceltildiğini, Hıristiyanlar'ın yüksek ahlaki değerlere sahip olan ve inançlarından caymayan kimseler olduklarını da belirtmektedir."

GÜNEŞİN KARARDIĞI GÜN

Benim için Yeni Antlaşma'da anlatılanlar arasında inanılması en güç olanlardan biri, ilk dört kitabı yazanların, İsa çarmıhta asılıyken güneşin bir süreliğine kararmış olduğunu iddia etmeleridir. Hakikaten ya-

şanmış tarihsel bir olaydan ziyade, aslında çarmıha gerilişin önemini vurgulamak üzere eklenmiş edebi bir süs değil midir bu? Gerçekten güneş kararmış olsaydı, böylesine olağanüstü bir olay Kutsal Kitap dışında başka kaynaklarda da belirtilmiş olmaz mıydı?

Ancak, Dr. Gary Habermas yazılarında, İ.S. 52 yılında doğu Akdeniz bölgesinin Truva Savaşı'ndan sonraki tarihini yazmış olan Thallus isimli bir tarihçiden bahseder. Thallus'un eserleri kaybolmuşsa da, İ.S. 221 yılında Julius Africanus bu eserlere değinmiştir – işte bu metinde ilk dört kitapta anlatılan karanlıktan bahsedilmektedir![9]

"Bu metin, Kutsal Kitap'ta geçen bu iddiayı doğrulayan bağımsız bir kaynak kabul edilebilir mi?" diye sordum.

"Bu metinde, Julius Africanus şöyle der: 'Thallus, tarih kitaplarının üçüncüsünde bahsi geçen karanlığın, güneş tutulması olduğu söyleyerek meseleyi geçiştirmektedir – bana kalırsa bu pek de makul bir açıklama olmamıştır'" diye cevap verdi Yamauchi.

"Yani Thallus, İsa'nın çarmıha gerilmesi sırasında güneşin karardığını doğrulamakta, ancak bu karanlığın güneş tutulması kaynaklı olduğunu tahmin etmektedir. Africanus ise meseleye değinirken, çarmıha gerilişin gerçekleştiği zaman dolayısıyla, yaşanan olayın güneş tutulması olmasının mümkün olmadığını iddia etmektedir."

Yamauchi masasına uzandı, "Araştırmacı Paul Maier'in 1968 tarihli *Pontius Pilate* isimli kitabındaki bir dipnotta, bu karanlıkla ilgili olarak yazdıklarını aktarıyım size" diyerek eline aldığı bir belgeyi okumaya başladı:

"Anlatılanlara göre, bu garip olay Roma'da, Atina'da ve diğer bazı Akdeniz bölgesi şehirlerinde izlenmişti. Tertullian'a göre... bu olay 'evrensel' veya 'tüm dünyayı kapsayan' bir olaydı. İ.S. 137 yılından hemen sonra kronolojik bir yazı kaleme alan, Caria'lı Yunan yazar Phlegon ise, 202'inci Olimpik dönemin (yani İ.S. 33 yılı) dördüncü yılında 'büyük güneş tutulmasının yaşandığını' ve 'günün altıncı saatinde (yani öğle vaktinde) gece gibi bir olay yaşandığını, öyle ki göklerde yıldızların bile göründüğünü; Bitinya'da büyük bir deprem olduğunu ve İznik'te birçok şeyin alt üst olduğunu' bildirmiştir."[10]

"Yani Paul Maier'in de belirttiği üzere, İsa'nın çarmıha gerilişi sırasında yaşanan karanlığı doğrulayan Kutsal Kitap harici metinler de mevcuttur. Anladığımız kadarıyla, bazı kimseler olaya doğallık kazandırmak amacıyla, yaşananın güneş tutulmasından ibaret olduğunu söyleme ihtiyacı duymuşlardır."

VALİ PİLATUS

Yamauchi'nin Pilatus'a değinmesi, bana bazı eleştirmenlerin bu Romalı yöneticiyi tasvir ediş biçimleri dolayısıyla ilk dört kitabın doğruluğunu sorgulamış olduklarını hatırlattı. Pilatus, Yeni Antlaşma'da kararsız ve Yahudi kitlelerinin baskısına boyun eğmek zorunda kalan bir adam şeklinde tasvir edilirken, başka tarih kaynaklarında inatçı, dediğim dedik bir adam şeklinde tasvir edilmektedir.

"Bu anlatım farklılıkları, Kutsal Kitap yazarları ile laik tarihçilerin aktardıkları arasında çelişkilerin var olduğuna işaret etmiyor mu?" diye sordum.

"Hayır, aslında bir çelişki yoktur. Maier'in Pilatus üzerine araştırmalarında, bu valinin hamisi ve koruyucusu olan Sejanus'ün İ.S. 31 yılında, imparatoru devirmek üzere entrikalara giriştiği için görevden alındığı görülmektedir."

Kafam karışmıştı. "Konumuzla ne ilgisi var bunun?" diye sordum.

"Koruyucusunu yitirmiş olması, İsa'nın çarmıha gerildiğine inanılan İ.S. 33 yılında, Pilatus'un pek güçlü bir konumda olmayacağı anlamına gelir" dedi profesör. "Dolayısıyla, Pilatus'un böyle bir dönemde imparator ile daha fazla sorun yaşamamak için Yahudiler'i gücendirmekten kaçınması anlaşılır bir tutum olsa gerek. Bu bağlamda düşünüldüğünde Kutsal Kitap'taki anlatım büyük olasılıkla doğrudur."[11]

DİĞER YAHUDİ KAYNAKLARI

O ana kadar, İsa'ya dair anlatılanların doğrulanmasında çoğunlukla Romalılar'ın kaynaklarında geçenlere değinmiştik; bu aşamada meseleyi farklı bir yöne çekebilmek için Josephus'un yazıları haricinde başka herhangi bir Yahudi kaynağında İsa'ya dair doğrulayıcı deliller olup olmadığı sorusunu gündeme getirmek istedim. İ.S. 200'de derlenmiş olan Mişna'yı da içeren İ.S. 500 yılında tamamlanmış önemli bir Yahudi eseri olan Talmud'da İsa'ya değinilip değinilmediğini sordum Yamauchi'ye?

"Yahudiler genellikle muhalif fikirleri olan kimselere fazlaca değinmekten kaçınırlardı" diye cevap verdi Yamauchi. "Talmud'da İsa'ya değinilen birkaç bölüm vardır, bu bölümlerde İsa'nın büyücülükle uğraşan sahte bir mesih olduğu ve idam edilmeyi hak ettiği yazılıdır. Ayrıca doğumunda bir tuhaflık olduğuna işaret edecesine, İsa'nın Meryem ile Romalı bir askerin oğlu olduğu söylentisi yinelemiştir bu kaynakta."

"Yani, olumsuz biçimde de olsa, Yahudi kaynaklı bu eserde, İsa'ya dair anlatılan bazı şeyler doğrulanmaktadır, öyle mi?" dedim.

"Evet, aynen öyle; bir akademik kaynak çalışmasında yayımlanan makalesinde Profesör M. Wilcox meseleye şöyle değinir:

"Geleneksel Yahudi edebiyatında, İsa'dan çok az bahsediliyor olsa da (ki bu eserlerden yararlanırken ihtiyatlı davranmak gerekir), İncil'in ilk dört kitabında öne sürülen, İsa'nın hastaları iyileştiren ve mucizeler yapan bir kimse olduğu yönündeki iddia desteklenmektedir, ancak bu olağanüstü işleri gerçekleştirebiliyor olması büyücülüğüne bağlanmaktadır. Ayrıca İsa'nın, öğrencileri olan (beş öğrenci) bir öğretmen olduğunu da aktaran bu eserden, en azından ilk hahamlık döneminde, bilgelerin hepsinin birden İsa'yı bir 'muhalif' ya da 'aldatıcı' olarak görmediklerini de öğreniyoruz."[12]

KUTSAL KİTAP HARİCİ DELİLLER

Kutsal Kitap haricinde İsa'ya değinen epeyce kaynaktan bahsettiysek de, ben hâlâ neden daha fazla kaynak olmadığını merak ediyordum. Birinci yüzyıldan günümüze ulaşabilmiş tarihî belge sayısının çok az olduğunu bilmekle beraber, "Kutsal Kitap dışındaki diğer eski metinlerde İsa'ya dair daha fazla bilginin yer alması gerekmez miydi?" diye sormaktan alamadım kendimi.

"İnsanlar yeni dini akımlar başlattıklarında, genelde bu akımları anlatan yazılı eserlerin ortaya çıkışı kuşaklar sonra olur" dedi Yamauchi. "Ancak gerçek şu ki, diğer bütün eski dinlerin kurucularına kıyasla, İsa'ya dair sahip olduğumuz belgeler çok daha güvenilirdir."

Hazırlıksız yakalanmıştım; şaşırmıştım Yamauchi'nin son söylediğini duyduğumda. "Gerçekten mi? Biraz daha açar mısınız bu konuyu?" dedim.

"İ.Ö. 1000 yılına ait Zerdüşt'ün Gathas'ı güvenilir kabul ediliyorsa da, Zerdüşti kutsal yazıların çoğu ancak İ.S. üçüncü yüzyıl sonrasında kaleme alınmışlardır. Zerdüşt'ü anlatan Parsi biyografilerin en fazla kabul görmüş olanıysa İ.S. 1278'de yazılmıştır.

"İ.Ö. altıncı yüzyılda yaşamış olan Buda'nın kutsal yazıları da ancak Hıristiyanlık'ın ortaya çıkışından sonraki dönemlerde kaleme alınmıştır. Buda'yı anlatan ilk biyografik yazı İ.S. birinci yüzyılda yazıldı. İ.S 570 ile 632 yılları arasında yaşamış olan Muhammed'in, Kur'an'da geçen sözlerine sahibiz, ancak biyografisi ise ancak 767 yılında, yani ölümünden yüzyılı aşkın bir süre geçtikten sonra yazıldı.

"Yani İsa'nın durumu çok özeldir; Kutsal Kitap dışındaki kaynaklardan da kendisiyle ilgili fazlasıyla bilgi edinebiliyor oluşumuz oldukça etkileyicidir."

Yamauchi'nin bu saptamasından yola çıkarak şimdiye kadarki incelememizde Kutsal Kitap harici kaynaklardan İsa'ya dair edinmiş olduğumuz bilgileri toparlayıp özetlemek istiyordum. "Diyelim ki, Yeni Antlaşma veya diğer Hıristiyan yazılarının hiçbiri günümüze ulaşmamış olsun" dedim. "Bu metinler olmasa bile, Josephus, Talmud, Tacitus, Genç Pliny ve diğer Hıristiyanlık harici eski kaynaklarda İsa'ya dair nasıl bir sonuca ulaşabilirdik?"

Yamauchi gülümseyerek, "Elimizde yine de önemli sayıda tarihi delil bulunuyor olurdu; hatta İsa'nın hayatını ana hatlarıyla anlatabilecek ölçüde bilgiye sahip olurduk" dedi.

Sözüne devam eden Yamauchi, her bir hususu tek tek vurgulamak üzere, anlatırken parmaklarıyla saymaya başladı. "Öncelikle İsa'nın Yahudi soyundan gelen bir öğretmen olduğunu öğrenecektik; ikincisi, birçok kişinin, bu adamın hastaları iyileştirip ölüleri diriltebildiğine inandığını görecektik; üçüncüsü, bazı kimseler bu adamın Mesih olduğuna inanmaktaydı; dördüncüsü, Yahudi liderlerce reddedilmişti; beşincisi, Tiberius'un zamanında Vali Pilatus yönetimi altında çarmıha gerilmişti; altıncısı, bu aşağılayıcı ölümüne rağmen, halen hayatta olduğuna inanan öğrencileri, Filistin'den çok ötelere yayılmışlardı, öyle ki İ.S. 64 yılına gelindiğinde Roma'da bile kalabalık bir Hıristiyan topluluğu vardı; yedincisi, şehirli olsun kırsal kesimden gelme olsun, her türlü insan –erkek veya kadın, köle veya özgür– bu adamı Allah olarak kabul ederek ona tapınmaktaydılar."

Gerçekten de önemli sayıda bağımsız, doğrulayıcı belgeye sahiptik. Kutsal Kitap harici kaynaklar aracılığıyla, İsa'nın hayatını ana hatlarıyla çizebilmekten de öte, öyle metinler vardı ki, ilk dört kitabın yazılışından bile önce kaleme alınmıştı ve İsa'ya dair daha fazla aydınlatıcı bilgi içermekteydi.

İLK ZAMANLARA AİT DESTEKLEYİCİ AYRINTILAR

Havarilerden Pavlus, İsa'yla ölümü öncesinde karşılaşmamıştır; ancak dirilmiş olan Mesih'le karşılaşmış olduğunu ve daha sonraki zamanlarda, aynı öğretiyi ilettiğinden emin olabilmek için görgü şahitlerinin bazılarına danışmış olduğunu söylemiştir. Pavlus, Yeni Antlaşma'da yer alan mektuplarını, ilk dört kitabın kaleme alınmalarından yıllar önce

yazmıştır, dolayısıyla bu mektuplarda İsa'ya dair çok erken dönemlere dayanan bilgiler yer almaktadır. Hatta öylesine erken dönemlere dayanır ki bu bilgiler, hiç kimse bu bilgilerin söylencelerin etkisinde kalmış olabileceklerini kanıtlayacak elle tutulur bir iddia öne sürememektedir.

"Emory Üniversitesi uzmanlarından Luke Timothy Johnson da, Pavlus'un mektuplarının gelenekselleşen İsa öğretisinin 'antik çağlardan kalma olduğu ve her yerde aynı şekilde yayıldığına' dair 'önemli harici tasdik edici öğeler' sağladıklarını ileri sürer.[13] Siz bu görüşe katılıyor musunuz?" diye sordum Yamauchi'ye.

Konuşmamız uzunca bir süredir devam etmekteydi. Yamauchi bacaklarını esnetmek için ayağa kalktı, ardından tekrar koltuğuna kuruldu. "Yeni Antlaşma'da bulunan metinler arasında en eskilerinin, Pavlus'un yazıları olduğu ve bu yazıların İsa'nın hayatının önemli kısımlarına ışık tuttuğu şüphesizdir" dedi.

"Işık tuttuğu bu önemli kısımlar nelerdir, açıklar mısınız?" dedim.

"İsa'nın Davut'un soyundan geldiğine, Mesih olduğuna, ihanete uğradığına, Vali Pilatus'un önüne çıkarıldığına, günahlarımız için çarmıha gerildiğine, gömüldüğüne ve üçüncü günde dirilerek –çarmıha gerilişi öncesinde kendisine inanmamış olan, kendi kardeşi Yakup dahil– birçoklarına göründüğüne değinmektedir.

"Pavlus'un, ilk dört kitapta fazlasıyla önemli sayılan bazı konulardan –örneğin, İsa'nın meselleri ve mucizelerinden– hiç bahsetmeyip, İsa'nın kefaret sağlayan ölümü ve dirilişine odaklanmış olması ilginçtir. Pavlus için İsa'ya dair en önemli hususlar bunlardı – kaldı ki Pavlus'un, Hıristiyanlar'a zulmeden bir kişiyken, inancı dolayısıyla her türlü yoksunluk ve zorluğa göğüs gerebilecek, tarihin en önemli Hıristiyan misyoneri olmasını sağlayan da bu hususlardı.

"Ayrıca Pavlus, İsa'nın bazı önemli kişilik özelliklerini de doğrulamıştır – alçakgönüllülüğü, söz dinleyişi, günahkârlara olan sevgisi, vs. Filipililer 2. bölüm Hıristiyanlar'a, Mesih İsa'daki düşünceye sahip olmaları gerektiğini söyler. Bu bölüm, Pavlus'un, muhtemelen ilk kilisede söylenen ve Mesih'in Allah özüne sahip olduğu halde, ululuğunu bir yana bırakarak insan bedenine bürünmüş olarak çarmıh üzerinde ölüme bile boyun eğip kendini alçaltmasını konu alan bir ilahiden alıntılayarak kaleme aldığı bir bölümdür. Yani Pavlus'un mektupları Mesih'in ulûhiyetine tanıklık eden önemli metinlerdir – Pavlus bu mektuplarda İsa'dan 'Allah'ın Oğlu' ve 'Allah'ın görünümü' biçiminde bahsetmektedir."

"Tek tanrılı Yahudi inancından gelen Pavlus'un, İsa'yı Allah olarak kabul etmiş olup ona tapınması fazlasıyla mühim bir durumdur, değil mi?" dedim, Yamauchi'nin sözünü keserek.

"Evet, mühimdir ve Mesih'in ulûhiyeti fikrinin, daha sonraki dönemlerde, Yahudi olmayan kişilerin inançlarından esinlenerek Hıristiyanlık'a eklenmiş olduğu yönündeki yaygın inanışın da fos olduğunu göstermektedir. Mektuplarını yazdığı bu çok erken tarihlerde bile, Pavlus, Allah olarak kabul ettiği İsa'ya tapınmaktaydı" dedi Yamauchi.

"Şunu belirtmeliyim ki, Pavlus'un yazılarıyla sağladığı bütün bu doğrulayıcı bilgiler, büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, yaşananlara görgü şahidi olmuş Yakup ve Petrus'un da yazdıkları erken tarihli mektuplara sahibiz. Örneğin, Yakup'un, İsa'nın dağa çıktığında Gerçek Mutluluk üzerine sunduğu öğretiden hatırında kalanları aktardığını görüyoruz.

GERÇEKTEN ÖLÜMDEN DİRİLDİ

Yeni Antlaşma kitaplarının yazarlarından sonra ortaya çıkan ilk Hıristiyan yazarlar olan "ilk kilise babalarının" da ciltler dolusu yazısı ulaşmıştır günümüze. Bu kişilerin yazıları arasında; Romalı Klement'in Mektubu, Ignatius'un Mektupları, Polikarp'ın Mektubu, Barnaba'nın Mektubu, vb. yazılar vardır. Bu yazılarda çoğunlukla İsa'yla ilgili temel gerçekler, özellikle öğretisi, çarmıha gerilmesi, dirilişi ve ilahi özü yinelenerek doğrulanmaktadır.

"Sizce bu yazılar arasından en önemli olanı hangisidir?" diye sordum.

Yamauchi sorumu özümsemek için bir süre düşündü; en önemli olduğunu düşündüğü tek bir eserden bahsetmektense, Ignatius'un yedi mektubunun ilk kilise babalarının yazıları arasında en önemlilerinden olduğunu belirtmekle yetindi. Antakya kilisesinin piskoposu olan İgnatius, İ.S. 117 yılından önce, Trajan döneminde, Mesih'e olan inancı uğruna şehit olmuştur.

"Ignatius'u önemli kılan, İsa'nın gerçekten 'insan' olduğunu reddeden dosetik akımın aksine, İsa'nın hem ilahi öze sahip olduğunun hem de insan bedeninde var olmuş olduğunun altını çizmiş olmasıdır. Ayrıca Hıristiyanlık inancının tarihsel temellerini de vurgular; idam edilmek üzere götürülürken kaleme aldığı bir mektubunda, İsa'nın gerçekten de Pilatus yönetiminde zulme uğradığı, gerçekten çarmıha gerildiği, ger-

çekten ölümden dirildiği ve kendisine inananların da aynı biçimde dirileceklerini yazar" dedi Yamauchi.[14]

Josephus'un yazıları, Romalı tarihçi ve devlet adamlarının yazıları, Yahudi kaynakları, Pavlus ve ilk kilise babalarının yazılarını derleyip bir arada değerlendirirseniz, İsa'nın biyografilerinde aktarılan esas meseleleri doğrulayan güvenilir delillere sahip olduğumuzu görürsünüz. İlk dört kitabın mevcut bütün nüshalarını imha edecek olsanız bile, yine de bu diğer metinler aracılığıyla İsa'nın etkileyici bir portresine sahip olabilirsiniz; hatta göreceğiniz bu portre, Allah'ın biricik Oğlu'nu tasvir eden bir resim olacaktır.

Ayağa kalktım, bana zaman ayırdığı ve beni bilgilendirdiği için Yamauchi'ye teşekkür ettim. "Bu mesele üzerine ciltler dolusu kitap yazıldığını düşünürsek, konuşabileceğimiz daha çok şey olduğunu biliyorum" dedim. "Ama sohbetimizi sonlandırmadan önce, size son bir soru daha sormak istiyorum. Bu seferki kişisel bir soru olacak, mahsuru yoktur umarım" dedim.

Profesör ayağa kalkarak, "Mahsuru yoktur, buyurun" dedi.

Yamauchi'nin, uzak geçmişteki bir dünyayı araştırmaya adanmış ömrünü sergilercesine, ağzına kadar kitaplar ve elyazmaları, kayıtlar ve dergiler, bilgisayar disketleri ve kâğıt parçalarıyla dolu olan mütevazı görünümlü bürosuna son bir kez baktım.

"Ömrünüzün kırk yılını arkeolojiye ve antik çağ dönemini araştırmaya adadınız, bütün bu araştırmalarınızın kendi ruhsal yaşamınıza etkisi ne oldu? Araştırmalarınız sonucunda İsa Mesih'e olan inancınız güçlenmiş midir, zayıflamış mıdır?"

Bir an için yere bakan Yamauchi, ardından gözlerinde duru bir bakışla gözlerimin içine baktı. Kararlı, ama içten bir üslupla, "Hiç şüphesiz ki, araştırmalarım sonucunda ruhsal yaşamım güçlenmiş ve zenginlik kazanmıştır. Anlatılan olayların yaşandığı kültürel yapı ve tarihsel durumu idrakimi artırmıştır.

"Tam olarak açıklanamamış bazı meselelerin var olduğunu inkâr ettiğim anlamına gelmiyor bu; ömrümüz bunları tümüyle anlamaya yetmeyebilir. Ancak bu tür meselelerin varlığı, ilk dört kitap ve Yeni Antlaşma'nın geri kalanının güvenilir oldukları yönündeki inancımı bir nebze bile sarsmamıştır.

"Kanımca, Hıristiyanlık'ın yayılmasını, sosyolojik veya psikolojik sebeplere bağlayarak açıklamaya çalışan alternatif yaklaşımlar, çok zayıftır." Başını sallayarak, "Çok, çok zayıf" diye tekrar etti.

Son olarak şöyle dedi Yamauchi: "Bahsettiğimiz tarihsel deliller, bizi seven, bizim için ölen ve ardından ölümden dirilen, Allah'ın Oğlu İsa Mesih'e olan bağlılığımı daha da güçlendirmiştir. Bu kadar basit!"

ÖZGÜR KILAN GERÇEK

Yamauchi'nin bürosunun bulunduğun binadan çıkıp bir sonraki derslerine yetişmek üzere oradan oraya koşuşturan öğrencilerin arasına dalarken, Ohio'nun minik Oxford kasabasına yaptığım bu ziyaretin ne kadar verimli geçtiğini düşünüyordum. İsa'ya dair doğrulayıcı delillere ulaşmak üzere gelmiştim buraya. Ayrılırken ise İsa'nın hayatını teşkil eden bütün unsurları, yani mucizeleri, ulûhiyeti ve ölümü yenişini doğrulayan engin bir bilgi dağarcığına sahip olmuştum.

Kısa görüşmemize sığdırdıklarımızla aslında meseleye sadece yüzeysel olarak değinebilmiş olduğumuzun farkındaydım. Kolumun altında, görüşmeye ön hazırlık yaparken tekrar okumuş olduğum *The Verdict of History* isimli kitabı taşıyordum. Bu kitapta tarihçi Gary Habermas, İsa'nın hayat hikâyesini belgeleyen toplam otuz dokuz eski kaynağa ayrıntılı olarak değinir. Bu kaynaklardan, İsa'nın hayatı, öğretisi, çarmıha gerilişi ve dirilişine dair yüzden fazla aktarılmış gerçeği ayıklayıp gün ışığına çıkarır.[15]

Dahası, yedisi laik kaynaklar olup diğer bir kısmı da kilisenin en eski inanç ilkelerini içeren, Habermas'ın ayıkladığı kaynaklardan yirmi dokuzu, doğrudan İsa'nın ilahi doğasıyla alakalıdır. 'Bu inanç ilkeleri, çağdaş teolojide hakim olan, İsa'nın ulûhiyetinin kilise tarafından bir kuşak sonra öğretilmeye başlandığı yönündeki inanışın yanlış olduğunu göstermiştir, çünkü bu ilahilik öğretisi kilisenin en erken dönemlerinde de mevcuttur' der Habermas. Bu konudaki önemli tespitini şöyle dile getirir: 'Bu inanç ilkelerinden bahsedecek olursak, gerçekten de İsa'nın kendi öğretisini yansıttıkları söylenebilir'.[16]

Bu da insanlık tarihinin en etkili simasının kendi kimliğine dair ortaya attığı iddiayı doğrulayan nitelikte bir tespittir.

Arabama yönelirken anorağımın fermuarını çektim. Son bir kez dönüp baktığımda, gerçekten de laik ilkelere bağlı olan bu üniversitenin yerleşkesine ilk girdiğimde gözüme çarpmış olan, üzerinde, "Gerçeği bileceksiniz ve gerçek sizi özgür kılacak" yazısı bulunan taştan kemerin Ekim ayı güneşiyle aydınlandığını gördüm.

5

BİLİMSEL DELİLLER

Arkeolojik Bulgular İsa'nın Biyografilerini Doğrular mı, Yalanlar mı?

Dr. Jeffrey MacDonald ile birlikte yediğimiz öğle yemeğinin gerçeküstü bir havası vardı. Kuzey Carolina adliye saraylarından biri içerisindeki bir toplantı odasında, karşımda oturmuş tonbalıklı bir sandviç ve patates kızartmalarını midesine indirirken, MacDonald iyimser bir tavırla konuşuyor ve gayet neşeli görünüyordu. Yakınımızdaki bir odada ise, MacDonald'ın, karısı ve iki kızını canice katlettiğini ileri süren şahitleri dinlemiş olan bir düzine jüri üyesi de duruşmaya verilen molayı kullanıyordu.

Yemeğimizin sonuna doğru, herkesin cevabını merak edeceği soruyu MacDonald'a yöneltmekten alıkoyamadım kendimi. Şaşkınlıkla karışık öfkeli bir ses tonuyla, "Nasıl oluyor da hiçbir şey olmamış gibi davranabiliyorsunuz böyle?" dedim. "İçerdeki jüri üyelerinin sizi suçlu bulma olasılıkları, hiç mi tedirgin etmiyor sizi?"

MacDonald, yarı-yenmiş sandviçini jürinin bulunduğu yöne doğru sallayarak, "Onlar mı?" dedi kıkırdayarak; ardından, "Beni asla suçlu bulamazlar!" dedi.

Ağzından çıkan lafların ne denli kuşku uyandırıcı olduğunu fark etmiş olacak ki, "Biliyorsun, masumum ben" diye ekleme gereği duydu MacDonald.

MacDonald'ın gülüşünü son duyuşum olacaktı bu. Birkaç gün içinde, eski Yeşil Bereliler'den biri olan bu acil servis doktoru, karısı Colette ve kızları, beş yaşındaki Kimberly ve iki yaşındaki Kristen'i bıçaklayarak öldürmekten suçlu bulunmuştu. Ömür boyu hapis cezasına çarptırılmış, kelepçelenmiş ve paketlenip deliğe tıkılmıştı.

MacDonald'ın hikâyesi, Joe McGinniss tarafından *Fatal Vision* ismiyle, sonradan TV filmi de çekilecek olan, çok satan bir kitapta ustalıkla aktarılmıştır. MacDonald öylesine küstahtı ki, suç işlenirken baygın olduğu yönündeki savunmasıyla, cinayet işlemiş olmasına rağmen ceza çekmeden davadan sıyrılabileceğini sanıyordu.

MacDonald, olayı araştıran dedektiflere, kendisi kanepede uyurken, gecenin ortasında uyuşturucunun etkisindeki serserilerin evine girmesiyle uyandığını söylemişti. Bu serserilerle mücadele ettiğini, ancak bıçaklanarak, kafasına yediği bir darbeyle bayıldığını, ayıldığında ise ailesini ölü bulduğunu söylemişti.

Detektifler hikâyeyi ilk dinleyişlerinde dahi şüphelenmişlerdi. Oturma odasında, ölümüne bir mücadelenin yaşandığını gösterir pek bir iz yoktu. MacDonald'ın vücudundaki yaralar ise yüzeysel yaralardı. Ayrıca gözleri zayıf olan MacDonald, olay sırasında gözlüklerini takıyor olmamasına rağmen, nasıl olduysa saldırganların eşkaline dair ayrıntılı bilgiler verebilmişti.

Ancak, sadece dedektiflerin şüphesine dayanarak mahkûmiyet kararının çıkması mümkün değildir; mahkûmiyet kararı için sağlam deliller gerekir. MacDonald davasında ise, uydurduğu hikâyelerin yalan olduğunu kanıtlayabilmek ve cinayet suçundan mahkûm edilmesini sağlayabilmek için davaya bakan dedektiflerin bilimsel delillerden yararlanmaları gerekmiştir.

Davalarda yararlanılabilen çeşitli bilimsel delil kaynakları vardır; DNA eşlemesi, adli antropoloji, toksikoloji vs. Bu davada ise MacDonald'ın hapse atılmasını sağlayan seroloji (kan izlerine dayanan deliller) ve diğer izlere dayanan deliller olmuştur.

Olağanüstü bir biçimde –ki savcılar açısından da olumlu bir tesadüf olmuştur– MacDonald'ın aile bireylerinin her birinin de kan grupları farklıydı. Kan lekelerinin bulundukları yerlerin incelenmesiyle, dedektifler o ölümcül gece olup bitenlerin sıralamasını zihinlerinde canlandırabilmişlerdi; ulaştıkları sonuç da MacDonald'ın anlattığı hikâyeyle tamamen çelişmekteydi.

Evin içinde muhtelif yerlere saçılmış halde bulunan mavi pijama ipliklerinin bilimsel olarak incelenmesiyle de, yine MacDonald'ın hikâyesini yalanlayan verilere ulaşılmıştır. Mikroskobik analizler de, pijamalarındaki deliklerin, evine giren serserilerin kullandıklarını iddia ettiği buz kıracağından gelen darbelerle açılmış olmalarının mümkün olmadığını göstermiştir. Kısacası MacDonald'ın hüküm giymesini sağlayanlar, beyaz laboratuar önlüklü FBI teknisyenleriydi.[1]

Bilimsel delillerden, Yeni Antlaşma'da İsa'ya dair anlatılanların doğru olup olmadığını tespit etmede de yararlanılabilir. Seroloji ve toksikolojinin bu meselede aydınlatıcı olmaları beklenemez tabii, ancak yine bilimsel kanıtlama sağlayabilen başka bir bilim dalı –arkeoloji

çalışmaları– Kutsal Kitap'ın güvenilirliğine dair etkileyici deliller sunabilmektedir.

Bazılarınca, dayanıklı zırvalıkların araştırılması olarak da tanımlanan arkeoloji, eski eserler, mimari yapılar, sanat eserleri, madeni paralar, anıtlar, belgeler ve eski kültürlere ait diğer kalıntıların ortaya çıkarılması işlerini yürütür. Uzmanlar bu kalıntıları inceleyerek, İsa'nın eski Filistin'in tozlu yollarını arşınladığı dönemlerde yaşamın nasıl olduğuna dair fikir edinirler.

Birinci yüzyıla ait yüzlerce arkeolojik kalıntı meydana çıkarılmıştır. Bilmek istiyordum: Bütün bu bulgular, görgü şahitlerinin İsa'ya dair aktardıkları hikâyeleri doğrulamakta mıydı, yoksa aksine, yalanlamakta mıydı? Ancak bu yöndeki merakım, kuşkucu yaklaşımım dolayısıyla kısmen baltalanmaktaydı. Çünkü çok fazla Hıristiyan'ın, arkeolojik keşiflerle ortaya çıkarılanları abartarak, bu buluntuların gerçekte kanıtladıklarından çok daha fazlasını kanıtlandıkları yönünde abartılı iddialar öne sürdüklerine şahit olmuştum. Yine bunlara benzer abartılı iddialar işitmek istemiyordum.

Böylece kendisi de Ortadoğu yöresindeki kalıntılarda yapılan kazı çalışmalarına katılmış olan, tarihi buluntulara dair ansiklopedik bilgiye sahip ve arkeolojinin, birinci yüzyılda yaşamın nasıl olduğunu aydınlatabileceğini, ama yine de birçok konuda sınırlı açıklamalar getirebileceğini idrak edebilecek ölçüde bilimsel öngörüye de sahip olan tanınmış bir otorite arıyordum.

DÖRDÜNCÜ GÖRÜŞME: JOHN MCRAY, PH.D.

Uzman ve öğrenciler arkeolojik araştırmalara giriştiklerinde, birçoğu John McRay'in, *Archaelogy and the New Testament* isimli 432 sayfalık ders kitabından yararlanır. Arts and Entertainment Televizyon Şirketi, *Mysteries of the Bible* isimli programının doğruluğunu teyit ettirmek için McRay'e danışmıştı. *National Geographic* dergisi de, Kutsal Kitap kayıtlarının geçtiği döneme dair ayrıntıları açıklayacak bir bilim adamına gerek duyduğunda, McRay'in, Chicago banliyölerinde bulunan ünlü Wheaton Üniversitesi'ndeki bürosunun telefonunu çaldırır.

Hebrew Üniversitesi, Kudüs'te bulunan Êcole Biblique et Archéologique Française, Vanderbilt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve Chicago Üniversitesi'nde (Uni. Of Chicago – 1967 yılında bu okuldan doktorasını almıştır McRay) öğrenim gören McRay, Wheaton Üniversitesi'nde

on beş yılı aşkın bir süredir Yeni Antlaşma ve arkeoloji profesörü olarak görev yapmaktadır. Makaleleri on yedi ayrı ansiklopedi ve sözlükte yer almış, araştırmalarına *Yakındoğu Arkeoloji Topluluğu Bülteni (Bulletin of the Near East Archaelogy Society)* ve diğer bazı bilimsel dergilerde yer verilmiş, profesyonel cemiyetlerde de yirmi dört ayrı tez sunmuştur.

McRay ayrıca, Kudüs'te bulunan W.F. Albright Arkeolojik Araştırmalar Enstitüsü'nün eski araştırma görevlisi ve mütevelli heyeti üyelerindendir; Amerikan Doğu Çalışmaları Okulları mütevelli heyeti eski üyelerindendir; Yakındoğu Arkeoloji Topluluğu mütevelli heyetinin bugünkü üyelerindendir; Kutsal Kitap Araştırmaları Enstitüsü'nce yayımlanan *Archaeology in the Biblical World* ve *Bulletin for Biblical Research* yayınlarının da editörlük kurulunda yer almaktadır.

Eski çağlara dair yazılar kaleme almak ve dersler vermekten ne kadar hoşlansa da, McRay arkeolojik kazılarda birebir yer alabilme fırsatlarını da kaçırmamaktadır. Sekiz yıllık bir süreçte, hepsi İsrail topraklarında olan Caesarea, Sepphoris ve Herodium kalıntılarında çalışan kazı ekiplerinin başında yer almıştır. İngiltere ve Galler'deki Roma dönemine ait arkeolojik kalıntı bölgelerinde çalışmalar yapmış, Yunanistan'da yapılmış kazıları incelemiş ve havarilerden Pavlus'un Müjde'yi yaymak için çıktığı yolculukta izlediği yolu araştırmıştır.

Altmış altı yaşındaki McRay'in saçı gümüş rengini alarak ağarmış, gözlük camları gitgide kalınlaşmış olsa da, halen maceracı ruhunu yitirmemiştir. Bürosundaki çalışma masasının üzerinde –hatta evdeki yatağının da üzerinde– Kudüs'ün yatay biçimde göründüğü ayrıntılı bir fotoğraf asılıdır. Kazı çalışmalarının yapıldığı belirli bölgeler ve önemli buluntuların çıkarıldığı yerleri işaret ederken, "Bu resmin gölgesinde yaşıyorum" dedi McRay, özlem kokan bir edayla.

McRay'in bürosunda, normalde bir sayfiye evinin sundurmasında görülecek cinsten rahat bir kanepe vardı. Ben kanepeye kuruldum, yakasız bir gömlek ve rahat görünümlü spor ceketiyle oldukça rahat giyinmiş olan McRay ise çalışma koltuğuna yerleşti.

Arkeolojik buluntuların önemini abartıp abartmayacağını sınamak üzere, görüşmemize bu buluntuların Yeni Antlaşma'nın güvenilirliği hususlarında neleri *kanıtlayamayacaklarını* açıklamasını isteyerek başlamaya karar verdim. Ne de olsa McRay, kendi yazdığı ders kitabında, altı ve yedinci yüzyıllarda batı Arabistan'da Medine ve Mekke şehirlerinin var olmuş oldukları kanıtlansa bile bunun Muhammed'in o böl-

gelerde yaşamış olduğu ya da Kur'an'ın hakiki olduğunu kanıtlamadığını belirtmiştir.

Çocukluğu Oklahoma'nın güneydoğusunda geçen McRay, bu yöreye has bir şekilde ünlü harfleri yayarak, "Arkeoloji ilminin, Kutsal Kitap araştırmaları alanında önemli katkıları olmuştur, ama tabii bu çalışmalarla Yeni Antlaşma'nın, Allah'ın Sözü olduğu kanıtlanamaz" diyerek başladı sözüne. "İsrail'de kazı yapıp, Kutsal Kitap'taki tariflere denk gelen yerlerde eski yerleşkeler bulduğumuzda, Kutsal Kitap'ta geçen tarihsel ve coğrafi bilgilerin doğruluğunu kanıtlamış oluyoruz. Ancak, bu keşiflerimiz İsa Mesih'in söylediklerinin doğruluğunu kanıtlamaz tabii ki. Ruhsal gerçekliklerin, arkeolojik keşifler aracılığıyla kanıtlanmaları veya yalanlanmaları mümkün değildir" dedi.

Meseleyi bir benzetmeyle açıklamak üzere, Homeros'un *İlyada* destanının doğruluğunu kanıtlamak amacıyla Truva Kenti'ni arayan Heinrich Schliemann'ın hikâyesine değindi McRay. Küçük bir gülümsemeyle, "Truva'yı buldu, ama bu keşfiyle İlyada'nın doğruluğunu kanıtlayamadı. Sadece eserde geçen bu kente dair verilen bilgilerin doğruluğunu kanıtlamış oldu."

Arkeolojik araştırmalar aracılığıyla nelerin kanıtlanamayacağını belirlediğimize göre, artık bu bilim dalının, Yeni Antlaşma'da geçen anlatılara dair neleri *kanıtlayabileceğini* öğrenmek için sabırsızlanıyordum. Hukuk eğitimine sahip araştırmacı bir gazeteciydim; bu alanda kazandığım deneyimlerden yola çıkarak konuya dalmaya karar verdim.

GÖMÜLÜ GERÇEKLERİN KEŞFİ

Bir şahidin doğru söyleyip söylemediğini belirmeye çalışırken, gazeteci ve avukatlar, bu kişinin ifadesinde sınanabilecek ne varsa sınarlar. Bu araştırma, şahidin ifadesinde geçen belirli ayrıntılarda yanıldığını gösterirse, bu durum ifadede geçen hikâyenin baştan sona şüpheli kabul edilmesine sebep olur. Ancak, sınanan ayrıntılar doğrulandıkları takdirde, bu kez de şahidin aktardığı hikâyenin belki de tümüyle güvenilir olduğu yönünde bir izlenim oluşacaktır – böylece şahidin ifadesi, tek başına sonucu belirleyecek kadar değilse de, önemli bir delil olarak kabul edilebilecektir.

Örneğin, adamın biri, St. Louis'den Chicago'ya yaptığı bir yolculuk esnasında, Illinois Springfield'da mola vererek, Odeon Sineması'nda *Titanic* filmini izlediğini ve sinemadayken, büfeden aldığı büyük bir

Clark gofreti yediğini anlatmış ise; dedektifler, Springfield'da bu isimde bir sinemanın var olup olmadığını, var ise bahsi geçen tarihte bu filmin gösterimde olup olmadığını ve büyük boy Clark marka gofretin büfesinde satılıp satılmadığını belirleyebileceklerdir. Dedektiflerin ulaştıkları bulgular, adamın anlattıkları ile çelişirse, adamın güvenilirliğine gölge düşmüş olur. Ayrıntılar doğru çıkarsa, her ne kadar tüm hikâyenin doğruluğu kanıtlanmış olmayacaksa da, adamın sözüne duyulan güven artacaktır.

Arkeoloji de buna benzer bir doğrulama sağlar. Şöyle bir önerme ortaya atılmıştır: Eski çağlarda yaşayıp olan biteni kaydetmiş bir tarihçinin eserlerinde geçen ikincil ayrıntıların, arkeolojik araştırmalar sonucunda birden fazlasının doğruluğu kanıtlanmış ise, bu durumda tarihçinin diğer yazılı eserlerinde geçen, ama sağlaması yapılamayan bilgilere olan güvenimiz de artacaktır.

McRay'in bir arkeolog olarak bu konudaki görüşünü öğrenmek istedim. "Yeni Antlaşma'da geçen ayrıntılı bilgiler, arkeolojik buluntularla kıyaslandıklarında, doğrulanmakta mıdır, yoksa yalanlanmakta mıdır?"

McRay tereddüt etmeden cevap verdi. "Nasıl ki, kazılar sonucunda eski bir belgede adı geçen yer veya olay isimlerinin, yazar tarafından doğru biçimde aktarıldığı saptandığında belgenin güvenilirliği artıyorsa; hiç şüphesiz ki, arkeolojik buluntularla Yeni Antlaşma'nın da güvenilirliği artmıştır."

Örnek vermek üzere, kendisi ve diğer bir grup arkeologun, İsrail'in kıyı şeridinde bulunan Caesarea'da yaptıkları kazılarla Büyük Hirodes'in limanını ortaya çıkarışlarını anlattı.

"Birinci yüzyıl tarihçisi Josephus'un, Büyük Hirodes limanının, Atina'nın en önemli limanlarından olan Piraeus limanı kadar büyük olduğu yönündeki iddiası uzun yıllardır birçok kişi için tartışma konusu olmuştu. İnsanlar Josephus'un yanıldığını düşünüyordu, çünkü bugün suyun yüzünde kalmış kalıntılara baktığınızda, liman oldukça küçük gibi görünmektedir.

"Denizin altında kazı çalışmalarına başladığımızda ise, limanın çökerek deniz yatağı altına gömülmüş olduğunu fark ettik, aslında limanın toplam boyutu gerçekten de Piraeus'taki limanınkine yakındı. Yani Josephus gerçekten de haklıydı. Böylece, Josephus'un kâğıda döktüğü bilgilere gerçekten de vâkıf olduğunu gösteren delillerin sayısı artmış oldu."

Peki ya Yeni Antlaşma yazarları? Bu yazarlar da kaleme aldıkları eserlerde aktardıkları ayrıntılı bilgilere vâkıf mıydılar? Sıradaki sorularım da bu meseleyi aydınlatmaya yönelik olacaktı.

LUKA'NIN BİR TARİHÇİ OLARAK DOĞRULANMASI

Doktor ve tarihçi olan Luka, Yeni Antlaşma'nın neredeyse dörtte birini teşkil eden, biri kendi ismini taşıyan kitap, diğeri Elçilerin İşleri olmak üzere iki kitabın yazarıdır. Dolayısıyla, Luka'nın, ayrıntıları doğru olarak aktarabilmiş bir tarihçi olup olmadığı önemli bir husustur. "Yazılarında geçen ayrıntılar, arkeologlarca tartıldıklarında, Luka'nın tarihçiliği özenli mi, baştan savma mı görünmektedir?" diye sordum McRay'e.

"Liberal olsun muhafazakâr olsun, çoğu uzmanın ortak görüşü, Luka'nın güvenilir bir tarihçi olduğu yönündedir" şeklinde cevap verdi McRay. Luka bilgi yüklü, etkileyici bir dille yazmıştır; Grekçe'si klasik yazılarda görülen düzeydedir neredeyse; eğitimli bir adamın yazılarıdır bunlar. Arkeolojik keşifler sayesinde, Luka'nın yazılarında aktardığı ayrıntıların birçoğu doğrulanmıştır."

Aslında birkaç örnek var ki, liman örneği de bunlardan biridir; araştırmacılar ilk başta Luka'nın bazı ayrıntılar konusunda yanıldığını düşünürken, yeni keşiflerle haklı olduğunu görmüşlerdir.

Örneğin, Luka, Luka 3:1'de, İ.S. 27 yılında Avilini tetrarkının Lisanias olduğunu yazar. Lisanias'ın tetrark falan olmadığı, Luka'nın belirttiği dönemden yarım yüzyıl önce Chalcis'in yöneticisi olduğu herkesçe bilinen bir gerçekti. Luka'nın yazılarındaki ifade ise bu gerçeğe ters düşüyordu, dolayısıyla bundan yola çıkarak uzmanlar yazarın güvenilirliğini sorguluyorlardı. Bu kadar basit bir ayrıntıda bile yanılıyorsa, bu adamın yazdığı hiçbir şeye güvenilemez şeklinde düşünüyorlardı.

Tam bu sırada arkeolojik araştırmalar devreye girdi. "Tiberius'un zamanından, İ.S. 14 ila 37 yılları arasından kalma bir yazıt bulunmuştu ve bu yazıtta Lisanias'ın Şam yakınındaki Abila'nın tetrarkı olduğu belirtilmekteydi – tam da Luka'nın aktardığı gibi" diye açıkladı McRay. "Meğerse Lisanias isminde bir değil, iki devlet adamı varmış! Luka'nın güvenilirliği tekrar doğrulanmıştı."

Diğer bir örnek ise Luka'nın, Elçilerin İşleri 17:6'da değindiği, Kutsal Kitap'ın İngilizce NIV baskısında, "kent yöneticileri" (Sela-

nik'te) şeklinde tercüme edilmiş olan "politarchlar" ile alakalıdır. "Eski Roma'ya ait belgelerde 'politarchlardan' hiç söz edilmediği için uzunca bir süre Luka'nın yanılmış olduğunu düşünmüştü insanlar" dedi McRay.

"Ancak, daha sonra üzerinde, 'Politarchlar zamanında...' şeklinde bir yazı olan birinci yüzyıla ait bir kemer keşfedildi. Britanya Müzesi'ne giderseniz siz de görebilirsiniz bu kemeri. Nitekim arkeologlar politarchlardan bahseden otuz beşten fazla yazıt keşfetmişlerdir ki, bunlardan birkaçı da Luka'nın değindiği döneme ait olan ve Selanik'te çıkarılan örneklerdir. Eleştirmenler yine yanılmışlardı, Luka ise doğrulanmıştı tekrar."

Doğrulayıcı bunca örneğe rağmen halen başka çelişkiler olduğuna inanıyordum; aklıma gelenlerden birini aktardım McRay'e. "Peki ama Luka kendi adını taşıyan kitabında, İsa'nın Bartimay adlı kör adamı Eriha'ya *girerken* iyileştirdiğini yazar, hâlbuki Markos bu olayın İsa Eriha'dan *ayrılırken* gerçekleştiğini yazar.[2] Sizce bu Yeni Antlaşma'nın güvenilirliğine gölge düşüren gözle görülür bir çelişki değil midir?" diye sordum.

McRay sorumdan ürkmüş gibi görünmüyordu. "Hiç de değil; şehirlerin inşa edilip oldukları yerde sabitlendikleri günümüz koşullarına göre düşündüğünüz için bu kayıtlar çelişkili gibi görünmektedir size. Geçmişte ise şehirler her zaman bu şekilde gelişmezlerdi.

"Eriha, o çağda birbirinden değişik istikametlerde çeyrek mil kadar uzakta olan dört farklı merkeze sahipti. Şehir harap edildiğinde, başka bir su kaynağı, yeni bir yol veya dağ etekleri yakınlarına, vs. inşa edilirdi. Yani Eriha merkezi gibi görünen bir yerden çıkarak yine Eriha'nın merkezi gibi görünen başka bir yerleşim alanına giriş yapmak mümkündü; Chicago banliyöleri arasında seyahat etmek gibi."

"Yani Markos ve Luka'nın her ikisinin de hikâyeyi doğru aktarmış olabileceklerini söylüyorsunuz, öyle mi?" diye sordum.

"Aynen öyle. İsa, aynı anda Eriha'nın bir bölgesinden çıkmış diğer bir bölgesine giriş yapıyor olabilirdi."

Bana göre, arkeolojik buluntularla, Luka'nın çelişkili olduğuna dair iddialardan biri daha çürütülmüştü. Yeni Antlaşma'nın büyükçe bir kısmını kaleme alan kişi olması dolayısıyla da Luka'nın en küçük ayrıntıları bile dürüstçe ve doğru biçimde aktaran bir tarihçi olduğunun kanıtlanmış olması çok önemlidir. Tanınmış bir arkeolog, Luka'nın otuz iki ülke, elli dört şehir ve dokuz adaya dair anlattıklarını dikkatlice incelemiş, tek bir hata bile bulamamıştır.[3]

İşin özü şudur: Luka üzerine yazılmış bir kitapta şöyle denmektedir: "Tarihsel ayrıntıları aktarırken bu denli titiz davranmış olan Luka'nın, sadece kendisi için değil, başka kimseler için de çok daha önemli olan meseleleri aktarırken yanılmış veya doğrulardan sapmış olabileceğini hangi mantıklı açıklamaya dayanarak düşünebiliriz?"[4]

Örneğin, İsa'nın ulûhiyetini doğrulayan en önemli delillerden olan dirilişinin "çok sayıda ikna edici kanıtla" tasdik edildiğini söylemiştir Luka (Elçilerin İşleri 1:3).

YUHANNA VE MARKOS'UN GÜVENİLİRLİKLERİ

Evet, belki arkeolojik buluntular Luka'nın güvenilirliğini destekliyor, ancak Yeni Antlaşma'da başkalarınca yazılmış kitaplar da yer almaktadır. Bilim adamlarının, kayıtlarında, konumları doğrulanamayan yerler tarif ettiği için kitabı bazılarınca muammalı bulunan Yuhanna'ya dair tespitlerin ne yönde olduğunu merak ettim. Birçok uzmanın görüşü, Yuhanna'nın bu tip temel ayrıntılarda bile yanıldığına göre, İsa'nın hayatında gerçekleşen olaylara görgü şahitliği etmiş olmasının mümkün olmadığı yönündedir.

Ancak bu görüşü, son yıllarda yapılan arkeolojik çalışmalarda elde edilen bulgular yalanlamıştır. "Yuhanna'nın aktardığı bilgilerde yanılmadığını kanıtlayan birkaç keşif yapılmıştır" dedi McRay. "Örneğin, Yuhanna 5:1-15 ayetlerinde, İsa'nın Beytesta havuzundaki kötürümü iyileştirmesi anlatılmaktadır. Yuhanna, bu ayetlerde havuzun beş eyvanlı olduğu şeklindeki bir ayrıntıyı da verir. Bu tasvire uyan bir mekân bulunamadığı için birçok kişi uzunca bir süre bu ayeti Yuhanna'nın yanıldığını ispat eden bir örnek kabul etti.

"Ama kısa süre önce kazı çalışmaları sonucunda Beytesta Havuzu ortaya çıkarılmıştır. Yüzeyden yaklaşık on iki metre aşağıda keşfedilen havuz gerçekten de beş eyvanlıydı. Eyvanlar, kolonlarla çevrili sundurma veya kaldırım anlamına gelmektedir ve keşfedilen mekân Yuhanna'nın tarifine aynen uymaktadır. Yuhanna 9:7'de geçen Şiloah Havuzu, Yuhanna 4:12'de geçen Yakup'un Havuzu ve Yuhanna 19:13'te geçen, Yafa Kapısı'nın yakınında bulunan ve İsa'nın Pilatus'un karşısında yargı kürsüsüne çıkarıldığı Taş Döşeme'nin olası yeri, hatta Pilatus'un kimliğine dair, Yuhanna'nın kitabını tarihsellik bağlamında güvenilir kılan birçok keşif yapılmıştır."

"Bütün bu keşiflerin yapılmış olması, yazılışının İsa'nın yaşamından çok sonra gerçekleştiği, dolayısıyla da doğru olmasının imkânsız

olduğu iddia edilen Yuhanna'nın aslında gayet güvenilir olduğunu ispatlamıştır yani" diye ekledim.

"Kesinlikle" dedi McRay.

Bu sırada, McRay, Dr. Bruce Metzger'in bana, arkeologların, önde gelen papiröloji uzmanlarınca İ.S. 125 yılına ait olduğu belirlenen Yuhanna 18. bölümünün bir kısmını içeren bir nüshayı keşfetmelerine dair anlattıklarını yineledi. Yuhanna Kitabı'nın bu kadar erken tarihlerde kopyalanmış ve Mısır'a kadar ulaşabilmiş olduğunu kanıtlayan arkeoloji bilimi, bu kitabın ikinci yüzyıl içerisinde, yani İsa'nın ölümünden, metni güvenilmez kılacak kadar uzun süre sonra yazıldığı yönündeki iddiayı çürütmektedir.

Diğer bazı uzmanlar da, çoğu kimsece İsa'nın hayatını anlatan ilk metin kabul edilen Markos'un güvenilirliğini sorgulamışlardır. Bir ateist olan Michael Martin, Markos'un Filistin coğrafyası konusunda bilgisiz olduğunu, dolayısıyla da İsa'nın zamanında o yörede yaşamış olmasının mümkün olmadığını iddia eder. Markos 7:31'i örnek vermektedir: 'Sur bölgesinden ayrılan İsa, Sayda yoluyla Dekapolis bölgesinin ortasından geçerek tekrar Celile Gölü'ne geldi.'

"Uzmanlar, Markos'ta tarif edilen yolu takip etmiş olsaydı, İsa'nın Celile Gölü'nden *uzaklaşıyor* olacağını belirtmişlerdir."[5]

Martin'in bu tenkitlerini kendisine yönelttiğimde, McRay kaşlarını kaldırdı; raflarından Markos'un Grekçe yazılmış bir nüshasını indirdi, çeşitli kaynak kitaplar çıkardı ve eski Filistin'i gösteren büyük haritalar açtı önümüze.

"Bu eleştirmenler, yolculuk etmekten bahsedildiğinde, sanki İsa arabasına biniyormuş da otoyolda bir noktadan diğerine gidiyormuş gibi algılıyorlar olayı, tabii ki böyle bir şey olmuyordu" dedi McRay.

İlgili bölümü orijinal dilden okuyarak, bahis konusu bölgenin dağlık yapısı, İsa'nın yolculuk ederken kullanmış olabileceği yolları ve bir araya gelmiş on kentlik yerleşim bölgesine (bölgeleri teşkil eden on kent zamanla değişebiliyordu) verilen bir isim olan "Dekapolis" kelimesinin geniş anlamlı kullanımını da hesaba katarak, McRay, Markos'un yol tarifi ile aynen uyuşan mantıklı bir rota çizdi harita üzerinde.

"Markos'un kayıtlarındaki ayrıntılar, doğru bağlamda incelendiklerinde, tutarsızlık olduğu iddia edilen şeylerin aslında gayet tutarlı oldukları ortaya çıkmaktadır."

Arkeolojinin sağladığı bilgiler yine, Yeni Antlaşma'da çelişkili gibi görünen bazı noktaların aydınlatılmasına yardımcı olmuştu. Bu konuda

geniş kapsamlı bir soru yönelttim McRay'e: Yeni Antlaşma'da geçen kayıtlara açık biçimde ters düşen arkeolojik bir buluntuya ulaşmış mıydı hiç?

Başını, 'hayır' anlamında salladı. McRay, kendinden emin biçimde, "Arkeoloji, Kutsal Kitap'a kesin biçimde ters düşen hiçbir buluntuya ulaşamamıştır" dedi. "Aksine, bahsettiğimiz üzere, kuşkucu uzmanlarca ortaya atılıp zamanla 'doğru' kabul edilmiş olan, ardından arkeolojik keşiflerle çürütülmüş birçok tutarsızlık iddiası olmuştur."

Ancak, halen çözülmesi gereken birkaç mesele vardı. Notlarımı çıkardım, arkeolojik çalışmaların açıklama getirmekte zorlanacağını düşündüğüm, yıllardır ortaya atıla gelen üç muamma ile McRay'i sınamak için hazırlık yaptım.

BİLMECE 1: NÜFUS SAYIMI

İsa'nın doğumunu anlatan metinlerde, Meryem ve Yusuf'un nüfus sayımı dolayısıyla Yusuf'un doğum yeri olan Beytlehem'e dönmeleri gerektiği yazılmıştır. "Açıkça söylemek gerekirse, bu çok saçma bir uygulamaya benziyor. Yönetimin, herkesi doğum yerine gitmeye zorlaması mümkün müdür gerçekten? Bu türde bir nüfus sayımının gerçekleşmiş olabileceğine işaret eden herhangi bir arkeolojik buluntuya ulaşılmış mıdır?"

McRay, kendi yazmış olduğu kitabı çıkardı usulca. Sayfaları karıştırırken, "Aslına bakarsanız, eski dönemlere ait nüfus sayım pusulalarının keşfiyle bu uygulamalar konusunda epeyce bilgi edinebildik" dedi. Alıntılayacağı kısmı bulduğunda, kitabında da yer vermiş olduğu ve İ.S. 104 yılına ait o resmi hükümet buyruğunu okumaya başladı.

> Mısır Valisi Gaius Vibius Maximus [şöyle buyurmuştur]: Aile nüfus sayımının vakti geldiğine göre, hangi nedenle olursa olsun doğum yerlerinin dışında ikamet etmekte olan kişilere *memleketlerine dönme* zorunlulukları hatırlatılmalıdır. Öyle ki, bu kişiler hem düzenli nüfus sayımına iştirak etsinler hem de miraslarının geliştirilmesine itinayla katkıda bulunabilsinler.[6]

"Gördüğünüz üzere, bu nüfus sayımı usulü size tuhaf gelmiş olsa da, Kutsal Kitap'ta bahsi geçen uygulama bu metinde doğrulanmaktadır. İ.S. 48 yılına ait bir diğer papirüs de nüfus sayımına bütün ailenin iştirak ettiğini göstermektedir.

McRay'in sunduğu bu deliller meseleye tümüyle açıklık getirmemişti. Luka'nın anlatısına göre Yusuf ile Meryem'i Beytlehem'e gitmek zorunda bırakan nüfus sayımı, Büyük Hirodes'in devrinde, Kirinius'un Suriye valiliği zamanında yapılmıştır.

"Burada önemli bir çelişki görünmekte, çünkü Hirodes İ.S. 4 yılında ölmüştü, Kirinius ise Suriye valiliği görevine İ.S. 6 yılında başlamış, nüfus sayımı buyruğunu ise göreve başladıktan kısa süre sonra vermiştir. Bu iki yıllık fark ciddi bir tutarsızlığa işaret etmiyor mu, tarihlerde görülen bu büyük çaplı uyumsuzlukları nasıl açıklayabilirsiniz?" diye sordum.

İrdelediğim bu meselenin, arkeologların yıllardır çözümlemeye çalıştıkları bir çelişki olduğunun farkındaydı McRay. Şöyle cevap verdi: "Jerry Vardaman adında tanınmış bir arkeolog, bu meseleyi çözümlemeye yönelik çok sayıda çalışma sergilemiştir. Vardaman, üzerinde, bizim 'mikrografik' harfler dediğimiz, çok küçük boyutlu karakterlerle Kirinius yazılı olan madeni bir para bulmuştur. Bu madeni paraya göre, Kirinius, İ.Ö. 11 yılından Hirodes'in ölümünden sonraki bir tarihe kadar Suriye prokonsüllüğü görevini yapmıştır."

Kafam karışmıştı. "Ne anlama geliyor bu anlattığınız?" diye sordum.

"Aslında yöneticilik yapmış iki ayrı Kirinius'un yaşamış olduğu anlamına gelmektedir. Romalılar arasında aynı ismin birçok kişiye verilmesi sıkça rastlanan bir durumdu, dolayısıyla Kirinius isimli iki ayrı kişinin yaşamış olması da gayet mümkündür. Nüfus sayımı ise bu iki Kirinius'tan ilkinin devrinde gerçekleşmiş olacaktır. Nüfus sayımlarının on dört yılda bir yapıldığı düşünülürse, bu hesaplamanın gayet mantıklı olduğu görülecektir."

McRay'in bu değerlendirmesi biraz tahmine dayalı gibiydi sanki. Ama görüşmemizin çıkmaza sürüklenmesini istemediğim için bu meseleyi daha sonra değerlendirmek üzere birazcık ertelemeye karar verdim.

Daha sonra bu meseleyi araştırdığımda, İngiltere'nin Oxford ve Cambridge üniversitelerinin her ikisinde de profesörlük yapmış olan merhum Sir William Ramsay'in de benzer bir teori öne sürdüğünü gördüm. Çeşitli yazıtları inceledikten sonra, sadece bir Kirinius olduğu, ancak bu adamın iki ayrı dönemde Suriye valiliği yapmış olduğu, dolayısıyla nüfus sayımının yapıldığı dönemde de görev yapıyor olacağı sonucuna varmıştır.[7]

Diğer bazı uzmanlar da Luka'nın yazdığı metnin farklı biçimde tercüme edilebileceğini belirtmişlerdir; "Bu nüfus sayımı Kirinius'un Suriye valiliği *öncesinde* gerçekleşmiştir", ki bu açıklama da çelişkiyi çözümler niteliktedir.[8]

Gündeme getirdiğim bu çelişkili meseleye arzu ettiğim ölçüde somut bir açıklama getirilememişti. Ancak, McRay ve diğer uzmanların mantıklı sayılabilecek bazı açıklamalar sunmuş olduklarını da inkâr edemezdim tabii. İsa'nın doğumunun gerçekleştiği dönemlerde nüfus sayımlarının yapılıyor olduğu ve gerçekten de insanların memleketlerine dönmek zorunda kaldıklarını gösteren delillerin var olduğu sonucuna varmıştım; gerçi insanların memleketlerine dönmeye zorlanmalarının tuhaf bir uygulama olduğu yönündeki fikrim kesinlikle değişmemişti!

BİLMECE 2: NASIRA KENTİ NE ZAMAN KURULMUŞTU?

Kuşkucu kimselerin uzun zamandır Yeni Antlaşma metninde İsa'nın çocukluğunu Nasıra Kenti'nde geçirdiği söylenen tarihlerde Nasıra'nın henüz kurulmamış olduğunu ileri sürmelerinden birçok Hıristiyan bihaberdir.

Ateist Frank Zindler, "İsa'nın Asla Ayak Basmadığı Yer" isimli makalesinde, Nasıra Kent'inden ne Eski Antlaşma'da, ne havari Pavlus'un yazılarında, ne Talmud'da (ki bu kaynakta Celile bölgesinde bulunan başka altmış üç kentin ismi geçmektedir), ne de Josephus'un yazılarında (Josephus da, günümüz Nasıra Kenti'nden bir buçuk kilometreyi biraz aşkın uzaklıkta olan Yafa Kenti dahil, Celile bölgesinde bulunan kırk beş köy ve kentin isimlerini vermiştir) bahsedilmiştir. Eski dönem tarihçi ve coğrafyacılarının hiçbiri dördüncü yüzyıl öncesinde Nasıra Kenti'nden bahsetmemişlerdir.[9] Nasıra ismine, ilk defa, yaklaşık İ.S. yedinci yüzyılda yazılmış Yahudi edebiyatına ait bir şiirde rastlanmıştır.[10]

Kentin varlığına dair hiçbir delil olmayışı da kuşku uyandıran bir durumdu kanımca. Dolayısıyla McRay'in bu konuda ne söyleyebileceğini duymak istedim: "Nasıra'nın birinci yüzyılda var olan bir kent olduğunu kanıtlayabilen herhangi bir arkeolojik buluntuya sahip miyiz?"

McRay'in ilk defa karşılaştığı bir mesele değildi bu. "Güney Kaliforniya Üniversitesi'nden Dr. James Strange bu meselenin uzmanıdır. Kendisi Nasıra'nın, birinci yüzyılın başında en fazla dört yüz seksen

haneli, yaklaşık iki buçuk hektarlık alanı kaplayan çok küçük bir yerleşim birimi olduğunu söylemektedir" şeklinde cevap verdi McRay.

McRay'in aktardığı bu bilgiler Dr. Strange'in saptamasıydı sadece; benim bilmek istediğim, bu saptamayı hangi delillere dayanarak yapmış olduğuydu. "Dr. Strange bu sonuca nasıl ulaşmış?" diye sordum.

"Strange'in açıklaması şöyledir: İ.S. 70 yılında Kudüs düştüğünde ve tapmak yıkıldığında bu tapınakta görevli olan kâhinlere bu bölgede ihtiyaç duyulmayacağı için bunların bir kısmı başka bölgelere sevk edilmişlerdi, Celile'ye bile gönderilenler olmuştu. Arkeologlar, bu yeni görevlendirmelerle yer değiştirecek yirmi dört 'sülale' veya aileyi listeleyen Aramice yazılmış bir belge bulmuşlardır. Belgede, bu ailelerden birinin de Nasıra'ya taşınmış olduğu kaydedilmiştir. Bu belgeyle, o zamanlar küçük bir köy olan Nasıra'nın varlığı kanıtlanmıştır."

Bu belgenin yanı sıra, arkeolojik kazılar sonucunda, Nasıra civarında birinci yüzyıla ait mezarlar ortaya çıkarılmıştır. Yahudi yasaları uyarınca cenazelerin kent sınırlarının dışında defnedilmesi gerekmekteydi, dolayısıyla bu mezarların bulundukları yerler de kentin sınırlarını çizmekteydi. Mezarlardan ikisinde çömlekten lambalar, cam kaplar ve birinci, üçüncü ve dördüncü yüzyıllara ait vazolar bulunmuştu.

McRay, Princeton University Press tarafından yayımlanmış, tanınmış arkeolog Jack Finegan'ın bir kitabını önüne açtı. Sayfaları karıştırdı ve Finegan'ın değerlendirmesini okudu: "Bu mezarlara bakarak... Nasıra'nın, Roma döneminden kalma yoğun olarak Yahudi nüfuslu bir yerleşim birimi olduğu sonucuna varılabilir."[11]

McRay kafasını kaldırarak gözümün içine baktı. "Birinci yüzyıla ait, adı geçmiş bazı yerlerin konumlarına dair tartışmalar yaşanmıştır. Örneğin, İsa'nın mezarının tam olarak nerede olduğu tartışma konusu olmuştur. Ama arkeoloji uzmanları arasında, Nasıra'nın konumu ciddi biçimde tartışma konusu olmamıştır hiç. Dolayısıyla delillerle desteklemе işini, arkeologlarca doğru kabul edilenin aksini ispatlamak isteyen kimselerin üstlenmeleri gerekir."

Bu yaklaşım makul sayılabilirdi. Kuşkucu yaklaşımlarıyla tanınan Ian Wilson bile, günümüz Nasıra Kenti'nde bulunan Meryem Ana Kilisesi'nin altında 1955 yılında ortaya çıkarılan, Hıristiyanlık öncesi döneme ait kalıntılar ışığında, "Buna benzer kalıntıların açığa çıkarılması, Nasıra Kenti'nin İsa zamanında da var olmuş olabileceği izlenimini vermektedir. Ancak o zamanlarda Nasıra çok küçük ve önemsiz bir yerleşim birimiydi hiç şüphesiz" diyebiliyor.[12]

Bu kalıntıların keşfi, Yuhanna 1:46'da Natanyel'in, "Nasıra'dan iyi bir şey çıkabilir mi?" şeklindeki sorusunu anlamlı kılacak ölçüde önemlidir.

BİLMECE 3: BEYTLEHEM'DE KATLİAM

Matta Kitabı'nda korkunç bir hikâye aktarılmaktadır: Yahudiye kralı Büyük Hirodes, günün birinde tahtını elinden alacağını düşündüğü bebeğin doğumunun kendisinde yarattığı korkuyla, Beytlehem'de bulunan iki yaş altındaki tüm bebekleri katletmek üzere askerlerine buyruk vermiş. Yusuf ise meleğin uyarısı üzerine Meryem ve İsa'yı alarak Mısır'a kaçmıştır. Nasıra'ya dönerek yerleşmeleri de ancak Hirodes'in ölümünden sonra gerçekleşmiştir. Bütün bu olup bitenlerle, Mesih'e dair söylenmiş üç peygamberlik sözü de yerine gelmiş oldu (Bkz. Matta 2:13–23).

Sorun şu ki: Bu toplu katliamın gerçekleştiği, hiçbir bağımsız kaynakta doğrulanmamıştır. Josephus veya diğer tarihçilerin yazılarında böyle bir olaydan bahsedilmemiştir. Bu hikâyeyi doğrulayan herhangi bir arkeolojik buluntu da olmamıştır. Ne bir kayıt ne bir belge, hiçbir delil bulunamamıştır.

"Bu ölçekte bir olayın Matta'dan başka kimselerin de dikkatini çekmesi gerekmez miydi? Tarihsel veya arkeolojik hiçbir doğrulayıcı unsurla desteklenememiş bu katliamın, aslında hiçbir zaman gerçekleşmemiş olduğu sonucuna varmak mümkün değil midir?"

"Neden böyle bir sonuca vardığınızı anlayabiliyorum, ne de olsa buna benzer bir olay bugün yaşansa CNN haber kanalı ve diğer medya organlarında flaş haber olarak yer alırdı" diye cevapladı McRay.

McRay'in bu saptamasını haklı buldum. Aslına bakarsanız, 1997 ve 1998 yıllarında, Cezayir'de radikal Müslümanlar'ın komando saldırılarıyla, kadın-çocuk demeden bazı köylerin tüm halkını katlettiklerine dair haberler medyada sürekli yer bulmuştu. Bütün dünya bu olayla yakından ilgilenmişti.

"Ancak, birinci yüzyıla dönersek, unutmamak gerekir ki, işler biraz farklıydı o dönemlerde. Öncelikle, Beytlehem muhtemelen Nasıra'yla yaklaşık aynı büyüklükte bir yerleşim birimiydi. Beş yüz, altı yüz kişilik bu ölçekteki bir köyde iki yaşın altında kaç bebek olabilirdi ki? Binlerce değil, yüzlerce de değil, ancak kesinlikle birkaç bebek olmalıydı.

"İkincisi, Büyük Hirodes kana susamış bir kraldı: Kendi aile fertlerinden olan bazı kişileri öldürtmüş, kendisine meydan okuyabileceğini düşündüğü birçok kimseyi de idam ettirmiştir. Dolayısıyla Beytlehem'de birkaç bebeği öldürtmüş olması Roma âlemindeki insanların pek de ilgisini çekecek bir mesele olmayacaktır.

"Üçüncüsü, unutmayın ki, o dönemde ne televizyon, ne radyo, ne de gazete vardı. Pek de ilgi odağı olmayan böyle ufak çaplı bir köyde gerçekleşen bu tip bir olayın haberinin dış dünyaya ulaşması uzun zaman alacaktır, tarihçilerin de yazacak çok daha önemli meseleleri varken buna değinmeleri pek olası olmayacaktır."

Bu durumu anlamak, bir gazeteci olarak benim için zordu. "Bu pek de önemli bir haber değildi yani, öyle mi?" diye sordum, kuşkulu bir tavırla.

"Kanımca pek önemli bir haber değildi bu, daha doğrusu o günlerde önemli sayılabilecek bir haber değildi" dedi McRay. Kendisi için potansiyel tehdit unsuru teşkil edeceğini düşündüğü kişileri öldürten bir deli – bu, Hirodes için olağan bir uygulamaydı. Hıristiyanlık geliştikçe bu olay daha fazla önem kazanmıştır tabii, ama yaşandığı dönemde dikkat çekmesi şaşırtıcı olurdu doğrusu.

McRay'in saptaması doğru olabilirdi, ama benim gibi, süratli ve dünya çapında iletişime dayanan bu ileri teknoloji döneminde haber değeri taşıyan bilgileri bulmak üzere eğitilmiş bir gazeteci için böyle bir haberin önemsiz addedilişini kabul etmek güçtü. Ama her şeye rağmen, eski Filistin'in kanlı jeopolitik çekişmelere sahne olduğunu bildiğim için McRay'in bu açıklaması mantıklı göründü bana.

Bir mesele daha vardı hakkında bilgilendirilmek istediğim. Bence bu mesele en dikkat çekici olanıydı.

ÖLÜ DENİZ PARŞÖMENLERİNİN GİZEMİ

Kabul etmek gerekir ki, arkeoloji biliminin belirgin bir çekiciliği vardır. Eski mezarlar, oyularak taşlara işlenmiş veya papirüslere yazılmış gizemli yazıtlar, kırılmış çanak çömlek parçaları, aşınmış madeni paralar – bütün bunlar arkeoloji aşkıyla tutuşan bir araştırmacı için merak uyandıran ipuçlarıdır. Ancak geçmişten günümüze ulaşan eserler arasında çok azı 1947 yılında Kudüs'ün yaklaşık 32 km. doğusundaki mağaralarda keşfedilen, İ.Ö. 250 ila İ.S. 68'e ait yüzlerce elyazması kadar merak uyandırmıştır. Görünüşe bakılırsa bu elyazmaları, köyleri Roma-

lılar tarafından yok edilmeden önce, Eseniler adındaki tutucu bir Yahudi mezhebince saklanmışlardı.

Bu parşömenlere dair acayip iddialar öne sürülmüştür; örneğin, John Marco Allegro'nun, Hıristiyanlık'ın, müritlerinin sanrıya yol açan mantarlar yiyerek uçtukları bir tür doğurganlık kültünden türediği yönündeki iddiasına yer verdiği kitapta görüldüğü gibi![13] Biraz daha meşru olmakla beraber yine de doğruluğu sorgulanan bir diğer iddia ise, papirüs uzmanı Jose O'Callaghan'ın, Ölü Deniz parşömenlerinden birinin, Markos Kitabı'nın ele geçirilmiş en eski elyazması örneklerinden biri olduğu yönündeki iddiasıdır. O'Callaghan, Markos'un bu nüshasının yazılışının, İsa'nın çarmıha gerilişinden en fazla on yedi ile yirmi yıl sonra gerçekleşmiş olacağını ileri sürmüştür. Ancak, halen birçok uzman O'Callaghan'ın bu yorumunu kuşkuyla karşılamaktadır.[14]

Ne olursa olsun, bu parşömenler konusunda bilgi almadan, birinci yüzyılı aydınlatan arkeolojik keşifler üzerine yapılan bir araştırmanın tamamlanmış olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. "Bu parşömenlerde İsa'ya dair aydınlatıcı bilgi geçmiş midir?" diye sordum McRay'e.

"Hayır, aslına bakarsanız parşömenlerin hiçbirinde doğrudan İsa'nın adı geçmemektedir" şeklinde cevap verdi McRay. "Bu belgelerde daha çok Yahudi yaşamı ve gelenekleriyle ilgili bilgilere rastlıyoruz." McRay birkaç belge çıkardı ve 1997 yılı sonlarında yayınlanmış olan bir makaleye dikkat çekti. Şöyle devam etti: "Ancak, 4Q521 diye adlandırılan ve bize İsa'nın kendisiyle ilgili iddialarını aydınlatıcı bilgiler sunabilecek bir elyazmasıyla alâkalı bazı gelişmeler yaşanmaktadır."

Bunu duymak araştırmacı gazeteci kimliğimin iştahını kabartmıştı. "Nedir bu gelişmeler?" dedim hemen cevap bekleyen sabırsız bir ses tonuyla.

McRay açıklama getirdi bu gizemli meseleye. Matta'da Vaftizci Yahya'nın, tutukevindeyken İsa'nın kimliğine dair şüpheleriyle boğuşurken, gerçeği öğrenmeleri için öğrencilerini İsa'ya gönderdiğinde O'na yöneltmelerini istediği şu önemli soru aktarılmıştır: "Gelecek Olan sen misin, yoksa başkasını mı bekleyelim?" (Matta 11:3). Yahya, İsa'dan, kendisinin gerçekten de vaat edilen Mesih olup olmadığını açıklayıcı bir cevap bekliyordu.

İsa'nın bu soruya verdiği muammalı cevap, Hıristiyanlar'ı yüzyıllardır düşündürmüştür. İsa bu soruyu evet veya hayır şeklinde doğrudan cevaplamak yerine şöyle cevaplamıştır: "Gidin, işitip gördüklerinizi

Yahya'ya bildirin. Körlerin gözleri açılıyor, kötürümler yürüyor, cüzamlılar temiz kılınıyor, sağırlar işitiyor, ölüler diriliyor ve Müjde yoksullara duyuruluyor" (Matta 11:4-5).

İsa'nın bu cevabı aslında Yeşaya 35'e yapılan bir gönderme niteliğindeydi. Ama her nedense, İsa cevabında, Yeni Antlaşma'da kesinlikle yer almayan, "ölüler diriliyor" ibaresine yer vermiştir.

İşte bu çelişkili gibi görünen durumda devreye 4Q521 elyazması giriyor. Ölü Deniz parşömenlerinden olan bu Kutsal Kitap harici İbranice yazılmış elyazması, İsa'nın doğumundan otuz yıl öncesine aittir. Bu elyazmasında, "ölüler diriliyor" ibaresini de içeren bir biçimde Yeşaya 61 yer almaktadır.

"[Parşömen uzmanı Craig] Evans da, 4Q521'de geçen bu ibarenin kesinlikle kurtarıcının (Mesih'in) özelliklerini yansıtır nitelikte olduğuna işaret etmiştir" dedi McRay. "Bu ibareyle anlatılan, Mesih'in dünyaya geldiğinde mucizeler gerçekleştireceği, yer ve göğün kendisine boyun eğeceğidir. Yani aslında İsa'nın Yahya'ya verdiği cevap belirsiz değildi. Yahya bu cevabı duyduğunda, İsa'nın yaptığı gönderme aracılığıyla Mesih olduğunu ilan ettiğini hemen anlayacaktır.

McRay, Evans'ın şu sözlerini içeren bir makaleyi bana uzattı: "4Q521, İsa'nın Yeşaya 35'e gönderme yapması, gerçekten de bu ayette yazılanın kurtarıcının özelliklerini yansıttığını bildiğinin kanıtıdır. Kısacası, İsa aslında Yahya'ya, kendisine gönderdiği öğrenciler aracılığıyla kurtarıcıya özgü özellikleri sergilediğini bildirmiştir. Yani Yahya'nın, sorusuna aldığı cevap şöyle olmuştur: *Evet, gelecek olan kişi odur.*"[15]

Koltuğuma kuruldum tekrar. Kanımca Evans'ın saptaması, İsa'nın kendi kimliğini yansıtmasına iyi bir örnektir. Modern arkeolojinin, bu parşömenlerin keşfi aracılığıyla, İsa'nın neredeyse iki bin yıl önce sarf ettiği sözlerde geçen, Allah'ın seçilmişi olduğu yönündeki cüretkâr iddiasının aslında ne kadar önemli bir iddia olduğunu ortaya çıkarması gerçekten de olağanüstüydü bence.

"FEVKALADE GÜVENİLİR BİR KAYNAK"

Arkeolojik keşiflerin, Yeni Antlaşma'nın güvenilirliğini tekrar tekrar doğruluyor olması, bu metinlerde anlatılanların da doğrulanması anlamına geliyor. Bunun tam aksine, arkeolojik keşiflerle Mormonizm için yıkıcı etkileri olabilecek buluntular elde edilmiştir.

Mormon kilisesinin kurucusu Joseph Smith, kendi kitabı olan *Book of Mormon*'un dünyadaki en güvenilir kitap olduğunu iddia etse de,[16] kitapta geçen ve uzun zaman önce Amerika kıtasında gerçekleştiği öne sürülen olayların hiçbirinin doğruluğu arkeolojik keşiflerle kanıtlanamamıştır.

Mormonizm'de öne sürülen hikâyeleri doğrulayan herhangi bir delilin var olup olmadığını öğrenmek için Smithsonian Enstitüsü'ne bir mektup yazdığımı hatırlıyorum. Aldığım cevap, enstitüye bağlı arkeoloji uzmanlarının, "Yeni Dünya'da yapılan arkeoloji çalışmaları ve elde edilen bulgular ile bu kitapta anlatılanlar arasında kesinlikle hiçbir bağlantı göremedikleri" yönünde olmuştur.

John Ankerberg ve John Weldon'ın bu konuda yazdıkları kitapta aktardıkları üzere, "Bir başka deyişle, *Book of Mormon*'da adı geçen hiçbir kentin izine rastlanmamıştır, *Book of Mormon*'da belirtilen kişi, yer, ülke ya da isimlerden hiçbiri bulunamamıştır, ne bir *Book of Mormon* eseri... *Book of Mormon*'un bir efsane veya kurmaca bir hikâye olmadığını kanıtlayabilecek hiçbir bulgu elde edilmemiştir."[17]

Yeni Antlaşma'ya gelindiğinde ise bambaşka bir görüntü çıkıyor karşımıza. McRay'in saptamaları, Avustralyalı meşhur arkeolog Clifford Wilson da dahil, birçok başka bilim adamınca da yinelenmektedir. Clifford Wilson şöyle yazmıştır; "Artık, bilimsel gerçeklerden haberdar olan herkes, Yeni Antlaşma'nın fevkalade güvenilir bir kaynak olduğunu kabul etmektedir."[18]

Craig Blomberg'in, Yeni Antlaşma belgelerinin genel anlamda güvenilir olduklarını tespit etmesi, Bruce Metzger'in, bu belgelerin tarih boyunca günümüze kadar aktarılma işinin kusursuzca gerçekleştirildiğini doğrulaması, Edwin Yamauchi'nin, eski dönem tarihçilerince aktarılan ve diğer kaynaklarda geçen bilgilerin bu belgeleri doğrular nitelikte olduğunu sergilemesi ve son olarak da şimdi John McRay'in bu belgelerin güvenilirliklerinin arkeolojik keşiflerle de vurgulandığını göstermesiyle, açıkçası ben de Wilson'un saptamasını akla yatkın bulmuştum. Mesih'in davası, sonuç aşamasına henüz ulaşmış olmasa da, sağlam temeller üzerinde yükselişini sürdürmekteydi.

Ancak, Wilson'un bu değerlendirmesini kabul etmeyeceklerinden emin olduğum bazı tanınmış profesörler de vardı. *Newsweek* gibi dergilerde bu kişilerin isimlerine rastlamış, akşam haberlerinde İsa hakkındaki radikal, yeni değerlendirmelerini izlemiş olabilirsiniz. Araştırmamı daha da ileri taşımadan önce, bu profesörlerin eleştiri noktalarını

sorguya çekme vaktinin geldiğine karar verdim. Bunu yapabilmek için Minnesota'ya gidip Yale mezunu ateşli akademisyen Dr. Gregory Boyd'la görüşmem gerekecekti.

6

KARŞIT DELİLLER

Tarihsel 'İsa' ile 'Rab İsa' Aynı Kişi midir?

Bir cinayet davasının görüldüğü mahkeme salonundaydım. Görgü şahidinden katili işaret etmesi istendiğinde, davalıyı işaret etmek yerine cinayeti kendisinin işlemiş olduğunu itiraf etmişti; tabii mahkeme salonunda bulunan herkes şok olmuştu – ben de muhabiri olduğum *Chicago Tribune* gazetesinde yer alabilecek müthiş bir hikâyeye tanık olmuştum böylece. Böyle olaylar genelde *Perry Mason'ın* (polisiye TV dizisi) yeni gösterimlerinde ya da polisiye romanlarda görülen, ancak gerçek dünyadaki yargı süreçlerinde çok nadiren yaşanan türde olaylardır.

Richard Moss, kuzeybatı yakasındaki bir meyhanenin önünde on dokuz yaşındaki bir Chicago'luyu vurmuş olmakla suçlanıyordu. Moss'un çocukluğundan beri arkadaşı olan Ed Passeri, cinayet öncesinde gelişen olayları anlatmak üzere şahit kürsüsüne çağrılmıştı.

Passeri, Rusty Nail Meyhanesi'nin önünde gelişen olayları anlattı, ardından savunma avukatı kendisine, kurbana ne olduğunu sordu.

Kurbanın, kendisine bir çift makas sapladığını belirten Passeri, ardından hiç tereddütsüz, "Ben de onu vurdum" dedi.

Bunu işiten mahkeme yazıcısının ağzı açık kaldı. Savcılar müdahale etmek istediler. Yargıç, Passeri'ye kendi kendini suçlama konusundaki anayasal haklarını anlatmak için davaya ara verdi. Ardından davalı kürsüye alındı ve o da, "Evet, cinayeti Passeri işledi" dedi.

Olayların gelişiminden memnun görünen savunma avukatı, "Passeri'nin bu şekilde suçunu itiraf etmesi, gerçekten de cesurca bir davranış" dedi.

Savcılar ise ikna olmamışlardı. "Hangi cesaretten bahsediyorsunuz?" diye sordu savcılardan biri. "Passeri, elimizdeki tek delilin Richard Moss aleyhine olduğunu, dolayısıyla da kendisine dava açılamayacağını gayet iyi biliyor!"

Moss'un suçlu olduğuna fazlasıyla inanmış olan savcılar, Passeri'nin bu iddiasını yalanlayabilmek için başka güçlü delillere de ihti-

yaçları olduğunun farkındaydılar. Savcıların aradığına, hukuk dilinde "karşıt delil" denir. "Karşıt delil", bir görgü şahidinin ifadesini "izah edecek, çürütecek veya yalanlayacak" delillere verilen isimdir.[1]

Ertesi gün savcılar cinayeti kesinlikle Moss'un işlediğini ifade eden diğer üç görgü şahidini sorguladılar. Nitekim bu şahitlerin ifadeleri ve diğer bazı delillerin etkisiyle, jüri üyeleri Moss'u suçlu buldular.[2]

Savcılar doğru olanı yapmışlardı. Ellerindeki delillerin kesin olarak davalıyı suçlu gösterdiğinin farkında olan savcılar, arkadaşını korumak gibi bir gayesi olabilecek bir kişinin, hiçbir delille desteklenmeyen iddiasını, haklı olarak şüpheyle karşılamışlardır.

'İSA ARAŞTIRMA KURULU'NUN İDDİALARI ÇÜRÜTÜLEBİLİR Mİ?

Hukuk alanında kullanılan 'karşıt delil' kavramından, İsa'ya dair giriştiğim bu araştırmada nasıl yararlanabilirdim?

Kitabımla ilgili görüşmeleri yaptığım uzmanların sundukları, fazlasıyla ikna edici açıklamalar ve mantıklı delilleri bir araya getirdiğime göre, bir avuç akademisyenin teşkil ettiği bir grubun, son zamanlarda haberlerde fazlasıyla yer bulmuş olan ve görüştüğüm diğer uzmanların ifadeleriyle tümüyle çelişen görüşlerine odaklanma vakti gelmişti.

Eminim bu görüşleri içeren makaleler görmüşsünüzdür. Son yıllarda haber kanallarının, İsa Araştırma Kurulu'nun İsa'yla ilgili olarak ortaya attığı yeni iddialarla fazlaca meşgul olduğuna şahit olduk. İsa Araştırma Kurulu, katılımcıları kendiliğinden seçilmiş, Yeni Antlaşma uzmanlarının çok küçük bir bölümünü temsil eden ve aslında çok az kişi tarafından kabul gören görüşleri savunan bir grup olmasına rağmen, haberlerde hak etmediği ölçüde yer bulmaktadır.

Kurul'un reklâmcı zekâya sahip katılımcıları, Kutsal Kitap'ta geçen ve İsa'nın sözleri olarak aktarılan sözlerden hangilerinin gerçekten İsa tarafından söylendiğine renkli boncuklarla oy vererek basının ilgisini çekmeyi başarmışlardır. Kırmızı boncuğu hak eden sözler, kesinlikle İsa'nın sarf ettiği sözler ya da en azından İsa'nın bunlara benzer bir şey söylemiş olduğu anlamına gelir; pembe boncuklara layık görülen sözler, büyük olasılıkla İsa'nın sarf ettiği sözler olarak kabul edilir; gri boncukla değerlendirilenler ise İsa tarafından söylenmemiş, ama İsa'nın fikirlerini yaklaşık olarak yansıtan sözler oldukları; siyah boncukla işaretlenen sözlerin ise İsa tarafından söylenmedikleri varsayılır.

Boncuklarla yapılan bu oylama sonucunda, Kurul'un değerlendirmesine göre Kutsal Kitap'ta İsa'ya atfedilen sözlerin yüzde 82'si aslında İsa tarafından söylenmemiştir. Geri kalan yüzde 18'lik kısmın da büyük ölçüde şüpheli olduğuna, mevcut sözlerin sadece yüzde 2'sinin İsa tarafından söylenildiğinden emin olunabileceğine kanaat getirilmiştir.[3] Sansasyon arayışında olan ve Kurul'un uyguladığı yöntembilimi sorgulayacak deneyimden de yoksun olan gazeteciler, bu hikâyeye yazılarında fazlasıyla yer vermişlerdir.

Ardından Kurul, *The Five Gospels*'ı (Beş İncil) yayınlamıştır; bu derlemede İncil'in kabul görmüş ilk dört kitabının yanı sıra Tomas İncili'ne de yer verilmiştir. Metinlerde İsa'nın sözleri, grubun uyguladığı renkli boncuk kodlarına göre tasnif edilmişlerdir. Derlemeyi şöyle bir gözden geçirirseniz, fazlasıyla siyah harf görürsünüz, kırmızı harflerin sayısı ise çok azdır. Örneğin, Kurul'un görüşü, Rab'bin duasında İsa tarafından sarf edilmiş tek kelimenin 'Babamız' olduğu yönündedir. Ben ana başlıkların ötesine geçerek, yorumcu Paul Harvey'nin de dediği gibi, "Hikâyenin geri kalanını da gün ışığına çıkarmak" istiyordum. Bu endişe verici ve neredeyse herkesçe duyulmuş iddiaları çürütecek karşıt delillerin var olup olmadığını öğrenmeliydim. İsa İnceleme Kurulu'nun öne sürdüğü bulgular gerçekten de tarafsız akademik araştırmalara mı dayanıyordu, yoksa Passeri'nin talihsiz ifadesi gibi, iyi niyetle yapılmış, ama hiçbir dayanağı olmayan girişimleri mi yansıtıyordu?

Bu sorularıma cevap alabilme umuduyla, kitapları ve makaleleriyle İsa Araştırma Kurulu'nun görüşlerini ciddi biçimde sorgulayan Ivy League mezunu ilahiyat profesörü Dr. Gregor Boyd ile görüşmek üzere altı saatlik bir yol kat ederek Minnesota'daki St. Paul'a gittim.

BEŞİNCİ GÖRÜŞME: GREGORY A. BOYD, PH.D.

Boyd, İsa Araştırma Kurulu'nun iddialarına karşı açtığı savaşta ilk hamlesini, eleştirel yaklaşımıyla İsa'ya dair liberal yorumları yerin dibine soktuğu, *Cynic Sage or Son of God? Recovering the Real Jesus in an Age of Revisionist Replies* (Kinik Bilge mi, Allah'ın Oğlu mu? Revizyonist Akımlar Çağında Gerçek İsa'ya Sahip Çıkma) isimli kitabında yapmıştır. Dipnotlarla döşenmiş bu 416 sayfalık koca kitap, *Chritianity Today* okurlarınca yılın en beğenilen kitapları arasında anılmıştır. Çok tutan *Jesus under Siege* (İsa Kuşatma Altında) isimli kitabında da aynı temaları bir başlangıç düzeyinde ele almıştır.

Boyd'un diğer kitapları arasında, kendisi ile zamanında kuşkucu yaklaşımlara sahip olan babası arasında Hıristiyanlık'a dair karışık meselelerin tartışıldığı, ödül alan *Letters from a Skeptic (Bir Kuşkucudan Mektuplar)* isimli kitap (ki babası bu tartışmalar sonucunda dini bütün bir Hıristiyan olmuştur) ve *God at War: The Bible and Spiritual Conflict* (Allah Savaşta: Kutsal Kitap ve Ruhsal Çatışmalar) isimli kitaplar da yer almaktadır. Ayrıca, Hıristiyan inancına dair zihninde soru işaretleri olan kimselere yönelik hazırlanan, *The Quest Study Bible*'a da katkı yapmış olan uzmanlardandır.

Boyd, Minnesota Üniversitesi felsefe bölümünden lisans diploması aldıktan sonra, Yale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden de ilahiyat yüksek lisans diploması (cum laude) almış, Priceton İlahiyat Fakültesi'nde de doktorasını (manga cum laude) tamamlamıştır.

Ancak kendisi, sırça köşkte yaşayan tipik aydınlardan değildir. Boyd, dalgalı siyah saçları, sırım gibi yapısı ve çarpık gülümsemesiyle komedyen Howie Mandell'in akademisyen kılığına bürünmüş hali gibiydi. Aynı Mandell gibi, o da enerji doluydu.

Kelimeler, patlak bir borudan fışkıran sular gibi çıkıyordu ağzından. Karmaşık ve akademik fikirlerini ve ilahiyatla alakalı kavramları baş döndürücü bir hızla dile getiriyordu. Oturduğu yerde sürekli kıpırdıyor, eli kolu sürekli oynuyor ve koltuğuna bir türlü ısınamıyordu. Gömleğini pantolonuna sokuşturmaya, ofisine saçılmış kâğıt yığınlarını dosyalara yerleştirmeye ya da üst üste istiflenmiş kitapları raflara koymaya zaman ayıramadığı belliydi. Bir projeyi bitirip hemen yeni bir projeye giriştiği için, sürekli düşünmek, tartışmak, sorgulamakla meşgul olduğu ve büyük hayaller, tasarılar, buluşlar peşinde olduğu için böyle ıvır zıvır işlere zaman ayıramıyordu anlaşılan.

Aslına bakarsanız tek bir kariyerle de yetinmemişti Boyd. Bethel College'deki ilahiyat profesörlüğü görevinin yanı sıra Woodland Hills Kilisesi'nde de kilise önderliği görevini üstlenmiştir. Boyd'un ateşli vaizliğiyle, 1992 yılında kırk iki kişinin devam ettiği Woodland Hills Kilisesi'nin bugünkü cemaati iki bin beş yüz kişiye ulaşmıştır. Gündelik hayatın gerçekleriyle sürekli yüzleştiği Kilise'deki görevi sayesinde Boyd'un gerçek dünyayla olan bağları kopmamıştır.

Sırf eğlenmek için ateistlerle tartışmaktadır. Merhum Gordon Stein ile, "Allah var mıdır?" mevzusunu tartışmışlardır. Sonradan vaiz olan eski bir kuşkucu Dan Barker ile, "İsa Ölümden Dirildi mi?" sorusunun cevabını tartışmıştır. Ve Minnesota İslam Merkezi sponsorluğunda bir

programda da, "Allah'ın Üçlü birliği doğru mudur?" meselesini bir Müslüman'a karşı savundu. Çevik ve kıvrak zekâsı, hazırcevap oluşu, karşısındaki insanları rahatlıkla anlaması, Kutsal Kitap'a dair ve felsefe alanında engin bilgi birikimine sahip olmasıyla Boyd gerçekten de karşıt fikir besleyen kişiler için aşılması güç bir engel gibidir.

Dahası, popüler kültür ile ciddi bilimsel yaklaşımları gayet kabul edilir biçimde harmanlama yeteneğine de sahipti. Felsefe dünyasının yanı sıra futbol dünyasında da olup bitenlerden haberdardır. Gösterime yeni giren bir filme dair yüzeysel bir yorum yaparak cümleye başlayıp önemli felsefi bir meseleye uçuk kaçık bir gönderme yaparak bitirebilir cümlesini. *Trinity and Process: A Critical Evaluation and Reconstruction of Hartshorne's Di-Polar Theism towards a Trinitarian Metaphysics* (Üçlübirlik ve Yönelim: Üçlübirlik Metafizik anlayışına geçişte Hartshorne'un Çift Kutuplu Tanrı inancının Eleştirel Değerlendirmesi ve Yeniden Yapılandırılması) adlı etkileyici kitabı yazarken ne kadar rahatsa, *Dilbert* (karikatür) okurken veya *Seinfeld* (TV dizisi) izlerken de bir o kadar rahattır Boyd.

Kasıntı olmayan ve herkesçe kullanılan kelimeleri de benimseyen Boyd (başka hangi Kutsal Kitap uzmanı, "süper" veya "çatlak" kelimelerini böyle kullanabilirdi ki?), bu üslubuyla, ikinci kattaki bürosuna daha girerken bile kendimi evimdeymiş gibi hissetmemi sağlamıştı.

AŞIRI UÇLARDAN ÇIKAN YAZILAR

Haber bültenlerinde gördüklerimi, ortalama bir izleyicinin muhtemel bakış açısına göre yorumlayarak giriş yapmaya karar verdim. "İnsanlar bir dergi veya gazeteye bakıp, İsa Araştırma Kurulu'nun saptamalarını okuduklarında, Kurul'un ortaya attığı bu görüşlerin Yeni Antlaşma uzmanları arasında yaygın olarak kabul görmüş olduklarını zannediyorlar" dedim. "Gerçekten de yaygın olarak kabul görmüş görüşler midir bunlar?"

Ekşi bir surat ifadesiyle, "Hayır" dedi Boyd. "Hayır, hayır, bu görüşler yaygın olarak kabul edilmiş *değildirler.* Ama haklısınız – gerçekten de insanların edindiği izlenim bu yönde."

Söze başlayacak havaya girene dek koltuğunda sallandı. "*Time* dergisi, İsa Araştırma Kurulu'nu konu alan ilk büyük çaplı makaleyi yayınladığı dönemde, ben de yeni yeni dostluk kurmakta olduğum bir adamla Hıristiyanlık mevzusunu tartışmaktaydım. Kuşkucu bir mizaca sahipti ve New Age akımına fazlasıyla kapılmıştı.

"İkimizin de tanıdığı başka bir arkadaş hastaneye yatırılmıştı. Arkadaşımıza geçmiş olsuna gittiğimde bizimki de ordaydı; oturmuş *Time* dergisini okuyordu. Odaya girdiğimde, bana dönerek, 'Baksana Greg, bu uzmanlar seninle aynı fikirde değiller galiba' diyerek dergiyi önüme attı!"

Boyd üzgün ve umutsuz bir biçimde başını salladı. "İşte, okuduğu o makale yüzünden artık beni ciddiye almayacaktı. Benim de konunun uzmanı olduğumu bilmesine rağmen, makalede aktarılanların, uzmanların çoğu tarafından kabul edilmiş görüşler olduğu izlenimini edinmişti. Dolayısıyla bu fikirlere karşı çıkanların da köktendinci çatlaklar olacağı sonucuna varmıştı."

Boyd'un ne hissettiğini anlayabiliyordum, çünkü gerçekten de birçokları İsa Araştırma Kurulu'nun görüşlerini tüm uzman camiasına mal etmekteydiler. "İnsanların bu izlenimi edinmeleri tesadüfî midir sizce?" diye sordum.

"Hayır, aslına bakarsanız, İsa Araştırma Kurulu da kendi görüşlerini sanki çok sayıda uzman tarafından onaylanmış gibi yansıtmıştır. Zaten Kurul'un icraatları arasında, sadece müjdeciler için değil, tüm uzmanlar için en rahatsız edici olan şey de budur" dedi Boyd.

"*The Five Gospels* isimli kitaplarını incelerseniz, sanki gerçek uzmanlığa giden yolda, onların yöntemlerini izlemeniz gerekiyormuş gibi 'bilgeliğin yedi koşulu' adı altında bir doktrin ileri sürdüklerini görürsünüz. Ancak birçok farklı görüşten gelen çok sayıda uzmanın, Kurul'un öne sürdüğü bu 'bilgelik koşullarının' en azından birini, hatta büyük ihtimalle hepsini reddedeceklerini düşünmek yanlış olmaz sanırım. Ayrıca İsa Araştırma Kurulu, yaptığı Kutsal Kitap tercümesine, 'Uzman Tercümesi' adını vermiştir – bu isim ne ima ediyor sizce? Diğer tercümeler uzmanlarca yapılmamış mıdırlar yani?"

Boyd bir an için duraksadı, ardından meselenin özüne indi: "Gerçek şu ki, İsa Araştırma Kurulu; Yeni Antlaşma araştırmalarının en sol görüşlü akımından gelen aşırı uçlarda bulunan çok az sayıdaki uzmanı temsil eder niteliktedir. Uzmanlar arasında yaygın olarak kabul görmüş görüşleri temsil etmemektedir."

"İşin tuhaf tarafı, Kurul'un kendisi de bir bakıma tutucudur. Tartışmasız biçimde, yalnızca kendi uyguladıkları yöntemlerin doğru olduğunu iddia etmektedirler." Gülümsedi Boyd. "Mesele çeşitlilik ise, bu adamların kesinlikle tekdüze oldukları söylenebilir."

"GERÇEK" İSA KİMDİR?

"İsa Araştırma Kurulu katılımcıları en azından amaçlarını açıkça belirtmektedirler, öyle değil mi?" diye sordum.

"Evet, doğru. Kutsal Kitap'ı köktendinci eğilimlerin etkilerinden arındırmak istediklerini ve Amerikalılar'ın, Kutsal Kitap'ta anlatılan İsa'nın 'gerçek' İsa olduğu yönündeki saf inanışlarını çürütmek istediklerini söylemektedirler. Günümüz koşullarına uygun bir İsa'ya ulaşmak istediklerini söylüyorlar. Katılımcılardan biri, İsa'nın çevre kirliliği, nükleer tehlike veya kadınların sorunlarına güncel çözümler getiremediğini, dolayısıyla İsa'yı yeniden yorumlamamız gerektiğini söylemiştir. Diğer bir katılımcı ise şöyle dedi: 'Yeni bir kurgu üretmemiz gerekiyor.'

"Garip olan şeylerden biri, Kurul'un görüşlerini başka uzmanlarla paylaşmaktansa doğrudan halka sunması olmuştur. Bulgularını sırça köşkten çıkarıp halka sunarak görüşlerine popülerlik kazandırmak istiyorlar. Kafalarında kurguladıkları ise tümüyle farklı bir Hıristiyanlık anlayışıdır."

Yeni bir İsa, yeni bir inanç, yeni bir Hıristiyanlık anlayışı, ilgi çekici şeylerdi bunlar. "İsa Araştırma Kurulu'ndaki kimselerin keşfettiklerini iddia ettikleri bu İsa kimdir peki, nasıl bir adamdır bu?"

"Aslında ne keşfetmeyi hedeflediyseler onu keşfettiler. Kimisi siyasi hedefleri olan bir devrimci olduğunu, kimisi köktendinci aşırı eğilimli bir adam olduğunu, kimisi mucizeler gerçekleştiren bir adam olduğunu düşünmektedir; ya da belki bir feminist, eşitlik yanlısı bilge bir adam veya bir bölücüydü İsa – birçok görüş öne sürüyorlar" dedi Boyd.

Asıl meseleye odaklandı Boyd. "Ama hepsinin ortak görüşü, tasvir edecekleri İsa'nın, doğa bilimlerince açıklanabilecek bir İsa olması gerektiğiydi.

"Yani, hakkında ne anlatılıyor olursa olsun, İsa sizin ve benim gibi bir adamdı. Evet, belki olağanüstü yönleri olan bir adamdı, belki insanlık tarihinde kimsenin yapamamış olduğu ölçüde her insanın özünde var olan o potansiyel güçleri ortaya çıkarmıştı, ama her halükârda doğaüstü bir adam değildi.

"İlk öğrencilerinin, onun Allah veya Mesih olduğunu düşünmediklerini, hatta İsa'nın da bu yönde iddialarının olmadığını öne sürmektedirler. Ayrıca İsa'nın ölümünün de öğrencileri tarafından belirgin biçimde önemli olan bir mesele gibi algılanmadığını söylemektedirler. Onlara göre, çarmıha gerilmesi talihsiz ve zamansız bir sondu, ancak

dirilişine dair hikâyeler, ölümünün sebep olduğu acıyı hafifletmek üzere sonradan uydurulmuşlardı."

DELİLLERİN ADİL BİÇİMDE DEĞERLENDİRİLMELERİ

Ayağa kalkarak Boyd'un kitaplığına doğru yürüdüm, bu sırada soracağım soruyu zihnimde toparlıyordum. "Tamam, ama siz sonuçta İsa'nın dirilmiş olduğuna inanıyorsunuz, bu inancınız, meseleleri değerlendirme biçiminizi biraz fazla etkiliyor olmasın? İsa Araştırma Kurulu, dinsel sadakatle yoğrulmuş –yani sizin gibi– ilahiyat bağlamında öncelikleri olan kimselerin aksine, tarafsız biçimde gerçeğe ulaşmayı hedefleyen bir oluşum gibi lanse etmektedir kendini."

Boyd benimle yüz yüze olabilmek için koltuğunda hafifçe döndü. "Şey, gerçekte olup bitenler farklıdır" dedi ısrarlı bir ses tonuyla. "İsa Araştırma Kurulu katılımcıları en az müjdeciler kadar önyargılıdırlar – hatta bence daha fazla önyargılıdırlar. Uzmanlık diye adlandırdıkları çalışmalarında çok sayıda varsayıma yer vermişlerdir, hepimizin kısmen yaptığı gibi.

"En büyük çaplı varsayımları –ki tarafsız akademik araştırmalara dayanmadığı açık olan bir varsayımdır bu– Kutsal Kitap'ın genel itibariyle bile güvenilir sayılamayacağıdır. Kutsal Kitap'ta, tarihsel gerçekliği şüpheli çeşitli mucizelerin gerçekleştirildiğinin iddia edilmesi –su üzerinde yürüme, ölümden diriltme gibi– sebebiyle İsa Araştırma Kurulu bu 'varsayımını' tartışmasız doğru kabul etmiştir. 'Bu tür mucizeler gerçek dışıdır' demektedir Kurul. Onlara göre, doğada veya fizikî dünyada görülen her olay etki-tepki ilkesiyle açıklanmalıdır; doğa bilimciliğin ilkeleri bunu gerektirir."

"Tamam da, sonuçta insanların yaşamına hükmeden, gerçekten de doğa kanunları değil midir? Çevremizde vuku bulan olayları açıklamaya çalışırken, bu olayları tetikleyen doğaüstü etkiler mi aramalıyız diyorsunuz?" diye sordum.

"Olayların doğal etkilerle açıklanabildiği durumlarda, doğaüstü etkiler aramanın mantıksız olduğu konusunda sanırım herkes hemfikirdir, ancak Kurul uzmanları bunu daha ileri götürerek *hiçbir* olayın doğaüstü etkilerin varlığıyla açıklanamayacağını söylemektedirler. Tarih çerçevesinde gerçekleşmiş olan tüm olayların, kendi deneyimlerinde (doğa bilimci) de geçerli olan doğa kanunlarının sınırları içersinde gerçekleşmiş olduğu varsayımını doğru kabul etmektedir bu uzmanlar. Ken-

dileri, doğaüstü herhangi bir olaya tanıklık etmiş olmadıkları için mucizevî olayların gerçekleşemeyeceğine inanırlar" dedi Boyd.

"Bu uzmanların uygulaması şöyledir: Daha en baştan doğaüstü olayların gerçekleşebilirliğini ihtimal dışı kabul ederler, sonra da: 'Şimdi İsa'ya dair delilleri görelim' derler. Tabii böyle bir yaklaşımla da, Kutsal Kitap'ın büyük çoğunluğunu saf dışı bırakmalarına şaşmamalı!"

Meseleyi şöyle bir kurcalamak istedim; "Peki, ya siz nasıl ele alırdınız bu doğaüstü olaylara dair iddiaları?" diye sordum.

"Olayların doğal etkilerle açıklanabildiği durumlarda, doğaüstü etkilere başvurmanın gereksiz olduğunu ben de kabul ediyorum. Evet, olaylar öncelikle doğa kanunları çerçevesinde değerlendirilmelidirler. Kendi hayatımda da bu ilkeye riayet ederim. Bir ağaç düşerse; tamam belki termitlerin etkisiyle olmuştur derim. Peki, bir melek itmiş olabilir miydi bu ağacı? Kesin deliller olmadığı sürece böyle bir sonuca varmazdım.

"Tamam bu kadarını kabul ediyorum. Ancak evrenimizi, Allah'ın – Allah varsa tabii– hiçbir zaman dünyamıza doğaüstü biçimde müdahale edemeyeceğini ileri sürebilecek kadar tanıdığımız iddiası ise, kabul edemediğim çok kallavi bir varsayımdır. Bu gerçekten de haddini aşan bir iddiadır. Bu, tarihe dayanan bir varsayım bile değildir; fizik ötesi kuramlarıyla boğuşmaktır sadece.

"Bence, Kutsal Kitap'ta anlatılan olayların tarih çerçevesinde incelenmesinde biraz tevazu göstererek, 'Aslına bakarsanız, İsa gerçekten de ölümden dirilmiş olabilir. Havarilerin gerçekten de Kutsal Kitap'ta anlatılan olaylara tanıklık etmiş olmaları da mümkündür' diyebilmek gerekir. Elimize ulaşan deliller de başka türlü izah edilemiyor iseler, doğaüstü olasılığını incelemeliyiz belki de."

Elimize ulaşan delillerin adil biçimde değerlendirilebilmeleri için bu mütevazı tavrın benimsenmesi gerekir kanımca.

KISTASLARIN ELEŞTİRİLMESİ

İsa Araştırma Kurulu, Kutsal Kitap'ta İsa'nın kendi sözleri olarak yansıtılan sözlerin çoğunun aslında İsa tarafından dile getirilmiş olmadığı sonucuna, kendi varsayımları ve kıstaslarına dayanarak varmıştır. Peki, ama bu ölçütler gerçekten makul, bu meselelerin değerlendirilmesinde kullanılmaya uygun ölçütler midir? Yoksa arzu edilen rakamda duracak biçimde ağırlık yerleştirilmiş zarlar gibi en baştan beri önyargıların etkisinde miydi bu ölçütler?

"Kayıtları değerlendirirken ölçüt saydıkları bu varsayım ve kıstaslara bakıldığında, bunların sorunlu oldukları göze çarpmaktadır" diyerek Kurul'un yaklaşımını çözümlemeye girişti Boyd. "Örneğin, aksini ispat edecek güvenilir deliller yoksa eğer, Kutsal Kitap'ta geçen sözlerin daha sonraki dönem kilisesince sanki İsa söylemişçesine metne yerleştirildiğini varsaymaktadırlar. Bu varsayımları, Kutsal Kitap'tan şüphe edişlerinden kaynaklanmaktadır, bu şüpheleri de doğaüstünün asla gerçekleşemeyeceği yönündeki inanışlarından doğmuştur.

"Tarihçiler, kişilerin genel olarak yalan söyleme eğiliminde olmadıklarını hesaba katarak, kaynakların güvenilir olduklarından şüphe ettiklerinde bu şüphelerini delillerle destekleme sorumluluğunu üstlenerek hareket ederler. Kişilerin genel olarak doğruları aktardıkları yönündeki bu varsayımı kabul etmediğimiz takdirde eski çağlara dair elimize ulaşmış bilgilerin birçoğunun güvenilirlikleri şüpheli olacaktır.

"İsa Araştırma Kurulu ise bu kabul edilmiş varsayımı tersine çevirerek, Kutsal Kitap'ta geçen sözlerin ancak inandırıcı biçimde kanıtlandığı takdirde İsa tarafından söylendiklerinin kabul edilebileceğini ileri sürmüştür. Ardından bu kanıtlama işlemini gerçekleştirirken uyulacak, geçerliliği oldukça şüpheli olan ölçütlerini açıkladılar. Uzmanlar, İsa tarafından söylenmiş olduğu yazılı olan sözlerin gerçekten de İsa'ya ait olup olmadıklarını belirlemede, uygun kıstasları uyguladıkları sürece sorun yoktur. Ancak bu uygulanan kıstaslara uygun düşmeyen sözlerin kesinlikle İsa tarafından söylenmemiş oldukları sonucuna varılmasına karşıyım. Meseleyi bu şekilde kestirip atmak, sorunlu bir yaklaşımdır."

Varsayımlar üzerine kurulu bu kuramlar âlemine dalmamızla, sorularıma cevap almaktansa, kafam daha da karışmıştı. Boyd'un tam olarak ne kast ettiğini anlayabilmem için somut örnekler duymaya ihtiyacım vardı. "Kurul'un uyguladığı kıstasların birkaçından bahseder misiniz?" dedim.

"Uyguladıkları kıstaslardan biri çifte uyumsuzluk kıstasıdır. Bu kıstas şöyle işler: Eğer metinde geçen sözler, bir haham veya daha sonraki yıllarda kilise önderlerinin söyleyeceği türden sözler değilse, İsa'nın sözleri oldukları kabul edilebilir. Aksi takdirde bu sözlerin Kutsal Kitap'a başka bir Yahudi veya Hıristiyan kaynağından sızmış oldukları kabul edilir" diye cevap verdi Boyd.

"Bu kıstasın mantıksız olduğu aşikârdır; çünkü Hıristiyan Kilisesi'ni kuran İsa'nın kendisi de bir Yahudi'ydi, dolayısıyla sözlerinde

hem Yahudi üslûbu hem de Hıristiyan üslûbuna ait öğeler görülmesi şaşırtıcı değildir! Ancak Kurul bu kıstası uygulayarak Kutsal Kitap'ta geçen birçok sözün İsa tarafından söylenmemiş olduğu sonucuna varmıştır."

"Bir de 'çoklu doğrulama kıstası' vardır. Bu kıstasa göre de, Kutsal Kitap'ta geçen sözlerin gerçekten de İsa'ya ait olduğundan emin olabilmemiz için bu sözlerin birden fazla metinde yer almış olması gerekmektedir. Aslına bakarsanız, bu gerçekten de sözlerin güvenilirliğini ölçmek için uygun bir kıstastır. Ancak, tek bir kaynakta geçtiği takdirde bir sözün güvenilir olamayacağını iddia etmek de akıl kârı değildir. Hatta bugünkü tarih birikimimiz büyük oranda tek kaynağa dayanan bilgilerden oluşmaktadır. Eğer bir kaynak genel itibariyle güvenilir kabul edilmişse –ve bana kalırsa Kutsal Kitap'ın güvenilir olduğuna inanmayı mümkün kılan birçok sebep vardır– başka kaynaklardan doğrulanamıyorsa bile geçerli sayılmalıdır.

"İlk dört kitabın iki ya da üçünde aynı sözlere rastlanıyor olsa bile, bu sözlerin 'çoklu doğrulama' kıstasına uyduğunu kabul etmez Kurul. Aynı söz Matta, Markos ve Luka'da geçiyor ise, Matta ve Luka'nın kitaplarını yazarlarken Markos'un kitabından yararlandıklarını varsaydıkları için bu üç kitabı tek kaynak olarak kabul ederler. Matta ve Luka'nın, Markos'un Kitabı'ndan yararlandıkları varsayımının, çok sayıda uzman tarafından doğruluğu şüpheli bir varsayım kabul edildiğini göz ardı etmektedirler. Tabii çoklu doğrulama kıstasının böyle bir tutumla uygulanmasıyla, sözlerin güvenilir kabul edilmeleri gayet güç olacaktır."

Boyd daha fazla örnek vererek devam etmek istedi, ama meseleyi idrak ettiğimi söyledim kendisine: Arzu edilen rakamda duracak biçimde ağırlık yerleştirilmiş zarlar gibi, önyargılarla dolu kıstaslar da baştan arzu edilen verileri ortaya çıkarırlar.

MUCİZELER GERÇEKLEŞTİREN ADAM: İSA

Doğa bilimci uzmanların benimsedikleri bir diğer yaklaşım da, iddiaları ve gerçekleştirdiği işlerin tümüyle eşine rastlanmayan cinsten olmadığını göstermek üzere İsa ile tarih sahnesinden geçmiş diğer kişiler arasındaki benzerliklere işaret etmek olmuştur.

"Bu yaklaşıma nasıl bir cevap verebilirsiniz?" diye sordum Boyd'a. "Örneğin, cin kovan veya yağmur duasına çıkarak yağmur yağdıran

Yahudi önderleri İsa'dan önce de vardı, dolayısıyla buna dayanarak bazı uzmanlar İsa'nın da mucize gerçekleştiren bu Yahudiler'den farksız olduğu sonucuna varmışlardır. Gerçekten de benzerlikler bu uzmanların iddia ettikleri kadar çok mudur?"

Münazara üstadı Boyd'un, önünde hiçbir not olmaksızın bu karmaşık meseleyi ayrıntısına kadar cevaplandırarak hünerlerini sergileyişine tanık olacaktım şimdi. Görüşmemizi teybe almayı akıl ettiğim iyi olmuştu, çünkü Boyd cevaplarını öylesine süratli sıralıyordu ki, not almaya kalksaydım kendisini takip etmem imkânsız olurdu.

"Aslında, bu uzmanların benzerlik teşkil ettiğini öne sürdükleri meseleleri daha yakından incelerseniz, İsa'yla bahsi geçen önderler arasında öyle çok da paralellik olmadığını görürsünüz" diyerek başladı cevaplamaya Boyd, gitgide vites yükseltiyordu. "Bir kere, doğaüstü güçler İsa'nın varlığının merkezinde yer almaktaydı, Yahudi tarihinde bu ölçüde başka bir örnek yoktur.

"İkincisi, gerçekleştirdiği mucizelerin olağanüstülüğü de İsa'yı farklı kılmaktadır. Yağmur için dua edip yağmur yağdırmadı sadece; körlük, sağırlık, cüzam ve kamburluğu iyileştirdi, fırtınaları durdurdu, ekmek ve balığı çoğalttı, erkek ve kız çocukları ölümden diriltti. Bütün bunları gerçekleştirmiş başka kimse yoktur.

"Üçüncüsü, aslında İsa'yı farklı kılan en önemli özelliği mucizeleri kendi yetkisiyle gerçekleştirmesidir. 'Ama ben cinleri Allah'ın eliyle kovuyorsam, Allah'ın Egemenliği üzerinize gelmiş demektir' diyen de İsa'dır ve bunu söylerken kendisine işaret etmektedir. Şöyle der: 'Rab'bin Ruhu üzerimdedir. Çünkü O beni yoksullara Müjde'yi iletmek için meshetti. Tutsaklara serbest bırakılacaklarını, körlere gözlerinin açılacağını duyurmak için, ezilenleri özgürlüğe kavuşturmak ve Rab'bin lütuf yılını ilan etmek için Beni gönderdi'. Gerçekleştirdiği işlerde Baba olan Allah'ın payı olduğunu belirtir, ancak hiçbir zaman bu işleri yapması için Baba olan Allah'a yakardığını görmeyiz –bu işleri Baba Allah'ın kudretiyle gerçekleştirir. İşte bu yetki başka bir kimsede görülmemiştir.

"Bu farklılık İsa kendinden bahsederken açıkça görülmektedir: 'Bana her türlü yetki verilmiştir', '...herkes Baba'yı onurlandırdığı gibi Oğul'u onurlandırsın...', 'Yer ve gök ortadan kalkacak, ama benim sözlerim asla ortadan kalkmayacaktır'. Yahudi önderlerinin ise hiçbir kaynakta böyle şeyler söylediklerini asla göremezsiniz."

Boyd'un art arda sıraladığı bu cevapları uslu biçimde dinledikten

sonra, hafif hafif kıkırdayarak, "Yani ne demek istiyorsunuz?" diye sordum.

Boyd güldü. "Mucize gerçekleştirmiş Yahudi önderleri ile İsa arasında paralellik varsa bile çok küçük ölçekli benzerliklerden ibarettir bunlar."

İSA VE MUHTEŞEM APOLLONIUS

Boyd'un bu münazara yetenekleriyle beni büyülemesine, elimi kolumu bağlamasına müsaade etmek niyetinde değildim. Açıklanması daha güç olacağını düşündüğüm bir başka meseleyi gündeme getirecektim: İsa ile Tyana'lı Apollonius diye bilinen tarihsel karakter arasında var olduğu iddia edilen önemli benzerlikler.

"Mevcut delillerden en az benim kadar siz de haberdarsınızdır" dedim Boyd'a. "Birinci yüzyılda yaşamış olduğu, hastalıkları iyileştirdiği, cinleri kovduğu, hatta bir kızı dirilttiği ve ölümünden sonra müritlerine göründüğü iddia edilen bir karakter çıkıyor karşımıza. Birçok kişi bu hikâyeyi duyunca, 'Hah!, Apollonius kayıtlarının efsanevi bir hikâyeden ibaret olduğu sonucuna varabiliyorsak, İsa'ya dair anlatılanların da aynı şekilde efsaneleşmiş olabileceklerini neden kabul etmiyoruz?' diyebilir."

Boyd, anlattıklarımı dikkatle dinlediğini ifade etmek istercesine başını sallıyordu. "Bu benzerlikler ilk bakışta kayda değer görünmektedir" dedi Boyd. "Üniversite öğrencisiyken, Apollonius hikâyesini ilk işittiğimde, gerçekten şaşırmıştım. Ancak tarafsız biçimde konuya dair ciddi bir tarihî araştırma yaptığınız takdirde, paralellik iddialarının yersiz olduğunu görürsünüz."

Benim böyle genellemelerden ziyade somut örnekler duymaya ihtiyacım vardı. "Durmayın, yapabileceğiniz en iyi açıklamayı duymak istiyorum" dedim.

"Peki, öncelikle biyografisini yazan Philostratus, bu hikâyeyi Apollonius'un yaşadığı tarihten bir buçuk yüzyıl sonra yazmıştır; hâlbuki İncil'in ilk dört kitabı İsa'yla aynı kuşaktan olan kişiler halen hayattayken yazılmıştı. Hikâyelerin kâğıda dökülmesi, olayların yaşandığı tarihten ne kadar kısa süre sonra gerçekleşirse, kayıtların efsanelerle örülmesi, hatalı aktarılması veya olayların yanlış hatırlanması olasılığı da o denli az olacaktır.

"Bir diğer fark da, İsa'nın hikâyesinin, Pavlus'un kayıtlarıyla da doğrulanarak İncil'in ilk dört kitabında aktarılması, Josephus ve diğer

bazı Kutsal Kitap harici kaynaklardan da sağlamasının yapılabilmesidir. Oysa Apollonius hikâyesi tek bir kaynağa dayanmaktadır. Ayrıca İncil'in ilk dört kitabı, tarihsel aktarımın güvenilirliğini ölçmede kullanılan standart testleri geçmektedir, Apollonius içinse aynı şeyi söylemek mümkün değildir.

"Üstüne üstlük, Philostratus bu biyografiyi, Apollonius'un onuruna tapınak inşa etmek isteyen bir imparatoriçenin talebi üzerine yazmıştır. Bu imparatoriçe, Apollonius öğretisinin takipçilerindendi, dolayısıyla Philostratus'un, parasal çıkarları doğrultusunda yazdığı biyografiyi olabildiğince süsleyerek imparatoriçeyi memnun edecek bir eser sunması beklenen bir şeydir. Diğer taraftan İsa'nın hikâyesini aktaran adamların bu işten hiçbir çıkarları yoktu, aksine tehlikeli bir işe girişmişlerdi. Philostratus'unki gibi, parasal kazanç güden gizli hedefleri de yoktu".

"Ayrıca, Philostratus'un yazım üslubu, İncil'in ilk dört kitabında gördüğümüz üsluptan oldukça farklıdır. İlk dört kitapta, olayları kamerayla görüntülemişçesine, görgü şahidi üslubuyla aktaran bir anlatım tarzı görülmektedir. Philostratus ise metninde, 'şöyle bildirilmiştir...' ya da, 'Bazılarına göre bu genç kız ölmüştü; başka kimselere göre ise sadece hastaydı' gibi kesin olmayan aktarımlara yer vermiştir. Aslında bir yandan da erdemli bir davranışla, gerçekten de hikâyeden ibaret olan bu kayıtları aynen bir hikâyenin anlatılması gereken üslupta aktarmıştır.

"Çok dikkat çekici bir diğer husus daha vardır: Philostratus, üçüncü yüzyıl başlarında, Hıristiyanlık'ın zaten uzunca bir süredir varlığını sürdüre geldiği Kapadokya'da yazıyordu bu biyografiyi. Dolayısıyla eğer kayıtlar arasında bir alışveriş gerçekleşmişse bu Hıristiyanlarca değil Philostratus tarafından yapılmıştır. Apollonius öğretisi takipçilerinin, Hıristiyanlık'ı kendi inanışlarına rakip görerek, 'Benim babam senin babanı döver' dercesine, 'Demek öyleeee? İsa'nın yaptıklarını Apollonius da yaptı, ne var yani!' şeklinde bir tavır takınmış olmaları olasıdır.

"Son bir şey söyleyeyim. Apollonius'un olağanüstü işler yapmış olduğunu ya da en azından insanları bu yönde kandırmada başarılı olmuş olabileceğini kabul ediyorum. Ancak bu durum hiçbir biçimde İsa'yla ilgili kaynakların güvenilirliğine leke sürmez. Apollonius'a dair anlatılanları kabul etseniz bile, yine de İsa'nın biyografisini doğrulayan onca delili görmezden gelemezsiniz."

İSA VE "GİZEMLİ DİNLER"

Bu ve buna benzer iddiaları başka bir örnekle tekrar irdelemeli sanırım, diye düşündüm kendi kendime. Bugün üniversite öğrencilerinin birçoğuna, İsa'nın hayatına dair kaynaklarda yer alan konuların birçoğunun, örneğin, tanrıların ölüp dirilmesi, vaftiz ve Rab'bin Sofrası gibi ritüeller içeren uygulamaların çok daha eski 'gizemli dinlerden' esinlenmiş oldukları öğretilmektedir. "Bu benzerliklere ne demeli peki?" diye sordum.

"Aslında yüzyılın başında yaygın olarak tartışılan bir iddiaydı bu; ama genel olarak inandırıcı olmadığı için zamanla yok olup gitti. Ayrıca inançlar veya ritüellerin aşırılmasından bahsedilecekse eğer, bu aşırmanın gizemli dinlere mensup kişiler tarafından Hıristiyanlık'ın temel inançlarından yapıldığının da altı çizilmelidir.

"Ayrıca bu gizemli dinler, 'kafana göre takıl' yaklaşımını benimseyen ve çok çeşitli öğretilerden esinlenen fikirler içeren dinlerdi. Yahudiler ise bunun tam aksine, inançlarını dışardan gelebilecek etkilerden özenle korurlardı. Kendilerini ayrı bir halk saymakta ve putperest inanış ve ritüellerini kesin biçimde reddetmekteydiler."

Bana kalırsa, olası benzerlikler arasında en ilginç olanlar, tanrıların ölüp dirilmesini konu alan mitolojik hikâyelerdi. "Bu hikâyelerde anlatılanlar, Hıristiyan inanışlarında yer alan öğelere benzer değil midirler?" diye sordum.

"Bazı gizemli dinlerde tanrıların ölüm ve dirilişini anlatan hikâyeler yer alsa da, bu hikâyeler, ölüm ve yeniden doğuşa dayanan döngüsel yaşam inanışlarına dayanan kayıtlardı" dedi Boyd. "Ekinler sonbaharda ölürler, ilkbahardaysa canlanırlar. Bu süregelen döngünün mucizeviliğini, ölüp dirilen tanrıları konu alan mitolojik hikâyeler aracılığıyla dile getirir insanlar. Bu hikâyeler her zaman efsaneler biçiminde anlatılırlardı. 'Evvel zaman içinde' gerçekleşmiş olayları konu alırdı bu efsaneler.

"Bu efsanevi kayıtlar ile İsa Mesih'in Kutsal Kitap'taki tasvirini kıyaslayın. İncil'in ilk dört kitabında, yirmi otuz yıl önce gerçekten de yaşamış olan bir adamdan bahsedilmektedir; ayrıca bu adam, Vali Pilatus'un devrinde, Kayafa başkâhinken, çarmıha gerilmiştir ve çarmıhını da İskender ile Rufus'un babası taşımıştır; bu tasvirlerde belirgin, tarihsel isimler verilmiştir. Bunlar somut tarihsel gerçeklerdir. 'Evvel zaman içinde' gerçekleşmiş oldukları varsayılan olayları anlatan hikâyelerde görülen üslup ile Kutsal Kitap'ta geçen bu ayrıntılı anlatım bi-

çimi arasında uzaktan yakından en ufak bir ilişki yoktur."

"Ayrıca Hıristiyanlık'ın döngüsel yaşam inançları veya hasat dönemleriyle de hiçbir ilgisi yoktur. Hıristiyanlık inancı, gizemli dinlerde görülmeyen, ölülerin dirilişi, sonsuz yaşam ve Allah ile barışma gibi meselelere dair öğretiler içeren Yahudi kökenli bir inançtır.

"Yeni Antlaşma'da yer alan vaftiz ve Rab'bin Sofrası öğretilerinin gizemli dinlerden esinlenilmiş oldukları iddiası da tümüyle saçmalıktır. Evvela, benzer öğretilerin gizemli dinlerde de yer bulduklarını gösteren kaynaklar ikinci yüzyıla aittir, yani bu örnekte de aşırma var ise, bu aşırma gizemli dinlere mensup kişilerce Hıristiyanlık öğretisinden uyarlanarak benimsenmesiyle gerçekleşmiştir.

"Ayrıca yakından bakıldığında, benzerlik iddialarının yersiz olduğu açıkça görülür. Örneğin, Mithra tarikatında, müritlerin mertebe atlamak için öldürülen bir boğanın altında durmaları, boğanın kanı ve bağırsaklarıyla yıkanmaları gerekmekteydi. Ardından diğer müritlere katılarak boğayı yemeye koyulurlardı.

"Yahudiler'in bu barbarca uygulamayı çekici bulup uyarlayarak kendi vaftiz ve Rab'bin Sofrası öğretilerini oluşturmuş olabilecekleri düşüncesi fazlasıyla saçmadır, zaten uzmanların çoğu da bu yaklaşımı reddetmektedirler."

GİZLİ KALMIŞ İNCİLLER VE KONUŞAN ÇARMIHLAR

Bürosu derli toplu olmasa da, zihni hâlâ zehir gibi ve düzenli biçimde işlemekteydi Boyd'un. Kimilerince çok önemli sayılan bu benzerlikleri tahliliyle, meseleye açıklık getirmişti. Böylece, medyada çokça yer bulan bir diğer meseleye, İsa Araştırma Kurulu katılımcılarınca yazılan kitaplara da konu olan "yeni keşifler" meselesine değinme zamanının geldiğine karar verdim.

"Çok takip edilen basın organlarında, Tomas İncili, Gizli Markos, Çarmıh İncili ve Q hakkında çok şey yazıldı" dedim. "İsa dediğimizde kafamızda artık daha farklı bir resmin canlanmasına sebep olabilecek ölçüde önemli keşifler olmuş mudur gerçekten?"

Boyd yarı kızgın bir ifadeyle oflayıp pufladı. "Hayır, bize İsa hakkında yeni bir bilgi sunan herhangi yeni bir keşif olmamıştır. Tomas İncili uzun zaman önce keşfedilmişti, ama günümüzde yeniden gündeme getirilerek farklı bir İsa kimliği oluşturma çabalarına alet edilmiştir. Tomas İncili'ne dair öne sürülen yeni kuramlar olabilir, ancak İncil'in kendisi yeni keşfedilmiş bir kaynak değildir.

"Q ise, keşfedilmiş bir kitap değildir, bir buçuk yüzyıldır bahsi geçen ve Luka ile Matta kitaplarındaki bazı kayıtların müşterekliklerine açıklama getirme amacı güden bir kuramdan ibarettir. Bu kuramı tekrar gündeme getiren şeyse, sol eğilimli uzmanların, önyargılarıyla şekillenmiş kuramlarını destekleyecek biçimde Q'yu katmanlara ayırarak, her bir katmanın efsaneleşerek geliştiğini iddia etmeleri olmuştur."

İsa Araştırma Kurulu'nun belki de en etkili uzmanlarından John Dominic Crossan'ın, Gizli Markos ismi verilen bir İncil'e dair kallavi iddialar ortaya attığını biliyordum. Hatta Gizli Markos'un, inanlılar topluluğunun ruhsal olarak zengin olan üyelerine yönelik gizli bilgiler içeren, Markos İncili'nin sansürlenmemiş hali olduğunu bile öne sürmüştür.[4] Bazıları bu kuramı kaynak göstererek İsa'nın aslında bir büyücü olduğunu, ilk Hıristiyanlar'dan bazılarının da homoseksüel olduklarını iddia etmişlerdir. Komplo teorileriyle dolu bu Q hikâyesi medyanın hayal gücünü harekete geçirmiştir.

"Peki, bu iddiaları doğrulayan herhangi bir delil var mıdır?" diye sordum Boyd'a.

Hemen cevap verdi Boyd: "Hiçbir delil yoktur" dedi.

Ayrıntılı bir açıklama yapma ihtiyacı duyar gibi bir hali yoktu Boyd'un, ama ben kendisinden bir açıklama yapmasını istedim yine de.

"Bahsi geçen bu Gizli Markos kitabına sahip değiliz bugün. Tek sahip olduğumuz, bir uzmanın, İskenderiyeli Klement tarafından yazılmış bir metinde bu kitaba dair bir alıntılama gördüğü yönündeki iddiasıdır. İkinci yüzyıla ait olan ve Gizli Markos'tan alıntılar içerdiği iddia edilen bu kaynak da, nasıl olduysa, gizemli biçimde ortadan kaybolmuştur.

"Bu sözde İncil asla elimize ulaşmamıştır, bahsi geçen alıntıyı içeren metin de keza kaybolmuştur. Ayrıca bu alıntıyı görebilsek bile, bu alıntıda bize İsa'nın tarihsel kimliğine veya ilk Hıristiyanlar'ın İsa'yı algılayışlarına dair geçerli bilgiler sunulmuş olduğu sonucuna varmamız da olası değildir. Ayrıca Klement'in, birçok sahte elyazmasını, aldanarak gerçek sanma eğiliminde olduğunu da biliyoruz.

"Yani Gizli Markos, metinlerin güvenilirliği konusunda kolay aldanan biri olarak bilinen bir ikinci yüzyıl yazarının, artık mevcut olmayan yazısında alıntılamış olduğu, mevcut olmayan bir eserdir. Uzmanların çoğunca kabul görmemiştir bu farazi eser. Ancak maalesef bu

eseri ciddiye alan uzmanlar ise, medyanın sansasyon tutkusu yüzünden, basın organlarında sıkça yer bulmaktadırlar."

Crossan, ayrıca Çarmıh İncili diye adlandırdığı kitabın da itimat edilebilecek bir kaynak olduğunu iddia etmektedir. "Bu kitap Gizli Markos İncili'ne kıyasla daha güvenilir midir?" diye sordum.

"Hayır, uzmanların çoğu bu kaynağı da pek ciddiye almazlar, çünkü kitapta abuk sabuk efsanevi anlatımlara yer verilmiştir. Örneğin, İsa mezarından çıktığında devasa bir boyuttadır –göğü delecek kadar uzundur– ayrıca çarmıh da mezardan çıkarak dile gelir! Bu kitapta yer alan kayıtlara kıyasla çok daha duru bir anlatıma sahip olan, kabul edilmiş dört kitabın daha makul kaynaklar oldukları ortadadır. Bu kaynak, daha sonra yazılmış olan apokrif kitaplara benzer. Kutsal Kitap'ta verilen bilgilere dayanan kayıtlarla dolu olduğunu da göz önüne alırsanız, bu kitabın yazılışının çok daha sonra gerçekleştiği bellidir."

Kutsal Kitap uzmanlarının ezici çoğunluğunun aksine, İsa Araştırma Kurulu katılımcıları Tomas İncili'ni, geleneksel olarak kabul görmüş diğer dört kitapla bir saymışlardır. 3'üncü bölümde Dr. Bruce Metzger bu yaklaşımı, temelsiz olduğunu söyleyerek eleştirmiştir.

Boyd'un bu konudaki görüşünü öğrenmek istedim. "Tomas İncili'nin, diğer dört kitapla bir sayılmasına neden karşı çıkılıyor?" diye sordum.

Tomas İncili'nin, ikinci, üçüncü ve dördüncü yüzyıllarda gelişen, insanın evrenin sırlarına ulaşmasını sağlayacak gizli anlayışlar, bilgiler ya da esinlenmeleri içerdiğine inanılan Gnostisizm dininin etkisinde yazılmış olduğu görüşü herkesçe kabul görmüştür. Gnostisizm'de kurtuluş yolu, bilmekten, bilgiden geçiyordu – *gnosis* kelimesi Grekçe'de 'bilmek' anlamına gelmektedir" dedi Boyd.

"Dolayısıyla, dönemin kültürel eğilimlerini de hesaba katan uzmanların görüşü, Tomas İncili'nin, ikinci yüzyılın ortalarına ait olduğu yönündedir. Kitabın içeriğine dair fikir verebilecek bir örnek vereyim. İsa'nın şöyle söylediği yazılmıştır kitapta: 'Kendini erkek kılan her kadın göklerin egemenliğine girmeye hak kazanacaktır'. Bu söylem, bizim tanıdığımız İsa'nın kadınlara karşı sergilediği genel tavra ters düşmektedir, ama Gnostik inanışlaraysa uygun düşmektedir.

"Ancak İsa Araştırma Kurulu uzmanları, Tomas İncili'nden keyfi olarak seçtikleri bir takım bölümlere sıkıca sarılarak; bu bölümlerin, kanon kitaplardaki kayıtlardan bile daha eskiye dayanan, İsa'ya dair geleneksel inanışları içerdiklerini iddia etmişlerdir.

"Seçtikleri bu bölümlerde İsa'nın kendini yücelten söylemlerine ya da doğaüstü işler yapmasına dair kayıtlara rastlanmadığı için ilk Hıristiyanlar'ın aslında İsa'yı sadece büyük bir hoca saydıkları şeklinde bir sonuca varmışlardır. Ancak Kurul uzmanları meseleleri dairesel bağlantılarla açıklamaktadırlar hep. Şöyle ki, Tomas İncili'nde geçen bu bölümlerin, kanon kitaplardan daha eskiye dayandıkları yönündeki inanışlarının kaynağı da aslında, İsa'nın kimliğine dair var olan keyfi tespitlerden ibarettir. Doğrusunu söylemek gerekirse, ikinci yüzyılda yazılmış olan bu Tomas İncili'ni, birinci yüzyılda yazılmış olan Yeni Antlaşma'nın ilk dört kitabına tercih etmek için hiçbir makul sebep yoktur."

TARİHSEL KİMLİK Mİ, İNANILAN KİMLİK Mİ?

Tarihsel İsa mı, iman edilen Rab İsa mı?: İsa Araştırma Kurulu bu ikisi arasında uçurumlar olduğunu öne sürmüştür. Kurul'un görüşü, tarihsel kimliğiyle İsa'nın zeki, hazırcevap, birçok kültüre hâkim ve asla Allah'ın Oğlu olduğunu iddia etmemiş bir adam olduğu, Hıristiyan inanışında tasvir edilen İsa'nın ise, insanların özlemlerini tatmin eden, onları doğru yaşam sürmeye teşvik eden bir takım hayal ürünü düşünceyle yoğrulmuş bir karakter olduğu yönündedir."

"Tarihsel İsa ile Hıristiyan inancında resmedilen İsa arasında sadece uçurumlar olduğunu söylemek yetmez; İsa'nın ilahi kimliğini doğrulayan ve insan ile Allah'ı barıştırmış olduğunu anlatan tüm kaynakları dışlasanız bile, bu iki İsa anlayışı düpedüz çelişirler."

"Hıristiyan inancında resmedilen İsa'yı genel hatlarıyla şöyle tanımlarlar: İsa'nın ilahi kimliği, çarmıha gerilişi, fedakâr sevgisi ve dirilişi gibi, insanların önemli ölçüde değer verdikleri dini semboller vardır. Bahsi geçen bu şeylerin aslında gerçekleşmiş olduklarına inanmasalar bile, bu semboller insanlara doğru bir yaşam sürme, varoluşsal endişelerinin üstesinden gelme, özlerinde var olan gizli potansiyelleri hayata geçirme, umutsuz durumlarda umut bulma yolunda, vs, vs, vs, esin kaynağı olabilir."

Omuzlarını silkerek, "Kusura bakmayın, ama bu iddiaları öyle çok duydum ki, artık bir kulağımdan girip ötekinden çıkıyor" dedi Boyd.

"Yani bu liberal düşünürler, Hıristiyan inancında resmedilen İsa'nın tarihi araştırmalarla doğrulanmasının asla mümkün olmadığını, çünkü Hıristiyan inancındaki İsa'nın tarihe dayalı bir kişilik değil, sadece bir sembol olduğunu söylemektedirler" diyerek devam etti Boyd.

"Şunu iyi anlamak gerekir: Kimliği tarihsel olarak doğrulanamıyor ise, İsa hiçbir şeyin sembolü kabul edilemez. İznik inanç ilkelerinde, 'Ah keşke bu anlatılanlar gerçek olsa' denmemektedir; 'İsa Mesih, Vali Pilatus'un döneminde çarmıha gerilmiş, üçüncü günde de ölümden dirilmiştir' denmekte ve diğer ilkeler bunun ardından sıralanmaktadır.

"Teolojik gerçekler tarihsel gerçeklere dayanmaktadır. Yeni Antlaşma'da bu ilkeye sadık kalınmıştır. Petrus'un, Elçilerin İşleri 2. bölümde geçen konuşmasını bir düşünün. Petrus şöyle der: 'Olup bitene tanıklık ettiniz; gizlice yapılan bir şey olmamıştır. Davut'un mezarı halen yanı başımızda durmaktadır, ancak Allah İsa'yı ölümden diriltmiştir. Dolayısıyla biz de İsa'nın Allah'ın Oğlu olduğunu ilan ediyoruz'.

"Hıristiyanlık öğretisini mucizelerden arındırdığınız takdirde 'Diriliş'i de yok saymış olursunuz, bu durumda da ilan edecek hiçbir müjdeniz olmaz. Pavlus da, İsa ölümden dirilmediyse, inancımız boştur, işe yaramaz ve anlamdan yoksundur der."

Boyd bir anlık duraksadı. Vaaz edasıyla gürleyen sesini biraz kısarak, kişisel kanaatini belirten içten bir tona büründürdü.

"Şahsen hayatımın sembollerden ibaret bir inanç üzerine kurulu olmasını istemiyorum" dedi samimiyetle. "Hakikate dayalı bir inançtır aradığım ve Hıristiyan inancı da en başından beri hakikate dayalı bir inanç olmuştur. Hakikate dayalı olmayan ise, liberal uzmanların inançlarıdır. Hayali hedeflere koşan onlardır, ama Hıristiyanlık hayali hedefler üzerine kurulu değildir."

TARİHİ GERÇEKLERLE İNANCIN BULUŞMASI

İsa Araştırma Kurulu'nun tasvir ettiği, dünyaya hayali bir umuttan fazlasını vaat etmekten aciz sembolik bir İsa'yı tartıştık uzunca bir süre. Ancak görüşmemizi noktalamadan önce Gregory Boyd'un kafasındaki İsa'yı görmek istiyordum. İlahiyat profesörü kimliğiyle araştırdığı ve kaleme aldığı akademik kitaplarda anlattığı İsa ile Pazar sabahları kilisesinde verdiği vaazlarda anlattığı İsa aynı kişi miydi, bunu bilmek istiyordum.

"Doğru mu anladım acaba? Sizin İsa'nızın, yani inandığınız İsa'nın, tarihsel kimliği ile inancınızda tasvir edilen kimliği *birdir.*"

Bu tespitten hoşnut olduğunu, taraftarı olduğu takımın hücum oyuncusu 90'dan bir gol atmış da ona seviniyormuşçasına yumruğunu sıka-

rak ifade etti. "Kesinlikle, anlatmaya çalıştığım buydu Lee!" dedi coşkuyla. Koltuğunun ucunda oturacak biçimde öne eğilerek, araştırmalarıyla –ve inancının yol göstericiliğiyle– vardığı sonuçları anlatmaya koyuldu.

"Şöyle anlatayım: Bir kişiyi seviyorsanız, bu sevginiz o kişiye dair hakikatlerden daha önemli olacaktır, ancak yine de sevginizin temeli bu hakikatler olacaktır. Örneğin, eşinizi seversiniz, çünkü size göre çok güzel bir kadındır, hoş bir insandır, tatlıdır, sevecendir. Bu saydıklarım eşinizin kimliğini teşkil eden hakikatlerdir, onu sevmenizi sağlayan da bunlardır.

"Ama sevginiz bütün bu hakikatlerden daha önemlidir. Çünkü bu özelliklerini bilseniz de eşinize âşık olmamış, ona güvenememiş olmanız mümkündür. Ancak siz ona âşık olmuş ve güvenmişsinizdir; yani aslında hakikatlerin bilinmesinin yanı sıra bir seçim de yapılması gerekmektedir, tabii bu seçim de hakikatler göz önüne alınarak yapılır."

Boyd'un sözünü keserek, "Tamam, ama Hıristiyan inancında İsa'nın kimliğine dair ileri sürülen bazı iddiaların da inanılması güç iddialar olduklarını kabul edersiniz herhalde?" diye sordum.

"Tabii ki bunu inkâr edemem. İşte bu yüzdendir ki, bu iddiaları doğrulayabilen sağlam delillere sahip olmamız önemli bir avantaj olmuştur.

"Şahsi kanaatim, İsa Araştırma Kurulu'nun elle tutulur herhangi bir iddia sunamadığı yönündedir. Gerçek İsa'nın, havarilerin resmettiği İsa olduğunu –Kutsal Kitap'ta bahsi geçen mucizeleri gerçekleştirmiş olduğunu, ölüleri diriltmiş olduğunu ve kendi kimliğine dair iddialarının doğru olduğunu– tasdik eden deliller, bana, sol eğilimli İsa Araştırma Kurulu'nun basit argümanlarına kıyasla ezici biçimde üstün gelmektedir.

"Kurul uzmanları iddialarını destekleyen herhangi bir delile sahip midirler? İkinci yüzyılın sonlarına doğru yazılmış, ancak maalesef sadece bir kişi tarafından görülmüş olup ardından gaibe karışmış olan bir mektupta yer alan, kaybolmuş 'gizli' bir İncil'e kısaca değinen bir araştırma vardır. Çarmıha Gerilme ve Dirilişi anlatan, konuşan bir Çarmıh'tan bahseden ve esasen üçüncü yüzyılda yazılmış olmasına rağmen çok az sayıda uzmanın, İncil'in ilk dört kitabından daha önce yazılmış olabileceğine inandığı bir başka metin de vardır. Kimi uzmanlar da, aslında ikinci yüzyılda yazılmış olan Gnostik kaynaklı bir belgeyi günümüzde tekrar gündeme getirerek, kendi önyargılı tespitlerini des-

teklemek üzere daha erken bir tarihte yazılmış gibi göstermek istemektedirler. Ayrıca pek de sağlam olmayan varsayımlar üzerine kurulu olan, Kurul üyelerinin keyfi tespitleri doğrultusunda kesilip biçilen farazi bir başka belge vardır."

Boyd tekrar koltuğunda geriye doğru yaslandı. "Kusura bakmayın, ama bunlar yenilir yutulur cinsten hikâyeler değildir" dedi başını sallayarak. İsa Araştırma Kurulu'nun öne sürdüğü bu iddialara bel bağlayacağıma, tarihsel incelemeler sonucunda, güvenilirlik kıstasları bağlamında fazlasıyla yeterli oldukları kanıtlanan İncil'in ilk dört kitabına inanmanın çok daha mantıklı bir seçim olacağını düşünüyorum."

ÇOK SESLİ ELEŞTİRİ KOROSU

Kaldığım motele döndüğümde, Boyd'la yaptığımız bu görüşmeyi kendimce değerlendirmeye başladım. Aynı hissiyatı paylaşıyordum: Hıristiyanlık inancında resmedilen İsa ile tarih sahnesinde yer almış olan İsa aynı kişi değilse eğer, kudretten yoksun ve anlamsız bir karakterdir İsa. Kimliği gerçeklere dayanan bir kişi değilse eğer, ölümden dirilerek ulûhiyetini kanıtlamamışsa eğer, Noel Baba kadar önemsiz, insanları hoşnut tutmaya yönelik bir sembolden ibarettir.

Ancak, İsa'nın bundan çok daha fazlası olduğunu doğrulayan deliller vardır. Yeni Antlaşma'da yer alan, İsa'nın, Allah'ın insan suretine bürünmüş hali olduğu iddiasını destekleyen sağlam dayanaklı görgü şahidi delilleri, belgesel, doğrulayıcı ve bilimsel delilleri öğrenmiştim zaten. Artık İsa'nın kişiliği ve dirilişine daha fazla ışık tutabilecek ek tarihî kaynaklara ulaşmak için yola koyulma vakti gelmişti.

Bu arada, İsa Araştırma Kurulu'nu tenkit etmek üzere sesini yükselten tek kişi Greg Boyd değildir. Sadece tanınmış muhafazakâr müjdeciler değil, çok çeşitli ilahiyat akımlarından gelen diğer birçok saygın bilim adamı da hep bir ağızdan Kurul'un iddialarını eleştirmektedirler.

Kurul'a yönelik eleştiriler içeren kitaplardan biri de motel odamdaki komodinin üzerinde duran, yakın zamanda satın aldığım *The Real Jesus* isimli kitaptı. Bu kitabın yazarı, Emory Üniversitesi'ne bağlı Candler İlahiyat Okulu'nda görevli Yeni Antlaşma ve Hıristiyanlık'ın kökenleri profesörü, saygıyla anılan Dr. Luke Timothy Johnson'dur. Johnson, Roma Kilisesi'ne bağlı bir Katoliktir, Kutsal Kitap uzmanlığı görevine gelmesi ve önemli birkaç kitap yazması öncesinde, Benedikt keşişiydi.

Johnson, İsa Araştırma Kurulu'nu, "kesinlikle Yeni Antlaşma uzmanlık alanının en parlak çalışmalarını sergilemediklerini", "geleneksel

olarak kabul görmüş ilk dört kitabın güvenilirliklerine kendi önyargılı tespitleri uyarınca gölge düşürmek istediklerini" ve "ulaştıkları sonuçların da önceden belirlenmiş söylemler olduklarını" da söyleyerek, sistemli biçimde eleştirmektedir.[5] Johnson şöyle noktalar eleştirisini: "Bu sergilenen, sorumluluktan ve eleştirel adaptan yoksun bir çalışmadır. Sadece kendilerini tatmin etmek üzere yapılmış rezil bir çalışmadır."[6]

Ardından benzer görüşlere sahip diğer bazı önemli uzmanların adını verir Johnson. Bu uzmanlar arasında, Kurul'u "akademik bir yüzkarası" olarak nitelendiren Dr. Howard Clark Kee ve Kurul'un çıkardığı *The Five Gospels* kitabını değerlendirdiği eleştirel yazısında, "Bu kitabın yaptığı savunmayla benim mahkememde dava kazanması mümkün değildir" hükmünü veren Duke Üniversitesi'nden Richard Hayes de vardır.[7]

Kitabı kapatıp motel odasının ışıklarını söndürdüm. Yarın, *dava kazanabilecek* deliller peşine düşmek üzere çıktığım bu yolculuğuma kaldığım yerden devam edecektim.

2. BÖLÜM

İsa'nın Tahlil Edilmesi

7

İSA'NIN KİMLİĞİNE DAİR DELİLLER

İsa'nın Kendisi Tanrı Oğlu Olduğuna İnanıyor muydu?

John Douglas'ın, asla tanışmamış olduğu kimselerin zihinlerinden geçenleri kestirebilmek gibi olağanüstü bir yeteneği vardır.

Federal Araştırma Bürosu'nun (FBI) ilk "psikolojik tahlil uzmanı" olan Douglas, suç mahallinde topladığı bilgilerden yaralanarak sezgisel gücüyle, firarî olan suçlunun kişiliğine dair bile fikir verirdi.

Bir örnek vaka vermek gerekirse: Douglas, 1979-1981 yılları arasında, San Francisco'nun ormanlık bölgelerinde kurbanlarını avlayan, "Trailside Killer" (Patika katili) lakaplı seri katilin, konuşma güçlüğü çeken, ayrıca hayvanlara eziyet etme, uykusunda altına kaçırma ve kundakçılık gibi eğilimleri olan bir kimse olacağını tahmin etmiştir. Gerçekten de nihayetinde tutuklanan ve suçlu bulunan kişi bu tanımlamalara tamamen uymaktaydı.[1]

Psikoloji alanındaki doktorası, yılların dedektiflik tecrübesi ve insan davranışlarını anlamadaki Allah vergisi yeteneğiyle, kişilik tahlillerindeki becerileriyle nam salmıştır. Bu konu üzerine yazılmış birkaç çoksatar kitabın yazımına katkıda bulunmuştur. Jodie Foster da, *Kuzuların Sessizliği (Silence of the Lambs)* filmindeki oyunculuğu için Oscar kazandığında, kendi canlandırdığı karakterin, FBI'daki akıl hocasının gerçek hayattaki karşılığı olduğu için herkesin huzurunda Douglas'a teşekkürlerini sunmuştur.

Douglas, nasıl olur da iki kelime bile etmediği kimselerin düşünce biçimlerini kestirebilmektedir? "Davranışlar, kişiliği yansıtır" demişti Douglas, *Biography* dergisinde yer alan bir söyleşisinde.[2]

Bir başka deyişle, Douglas, suç mahallinde bulunan delilleri yakından inceler ve mümkün olduğunda, suçlunun tam olarak ne yapıp ne

söylediğini öğrenebilmek için kurbanlarla görüşür. Bu ipuçlarından yola çıkarak –yani kişinin davranış biçimini sergileyen kalıntılardan yararlanarak– bu bireyin psikolojik yapısını çözümleyerek ortaya çıkarır.

Şimdi yeniden İsa'ya dönelim: Kendisiyle diyalog kurmadan, güdülerinin, amaçlarının ve kendi kimliğine dair inanışlarının ne olduğunu anlamak üzere düşüncelerini tahlil etmemiz nasıl mümkün olabilir ki? Benimsediği kimliğin ve üstlendiği görevin ne olduğunu nasıl öğrenebiliriz?

Bu soruları Douglas'a sorsaydık, "Davranışlarını inceleyerek bu sorularınıza cevap bulabilirsiniz" derdi. İsa'nın, Mesih veya Allah'ın Oğlu kimliklerini mi benimsediğini, yoksa kendini sadece bir Yahudi din bilgini veya peygamber olarak mı gördüğünü anlamak istiyorsak eğer, yaptığı işleri, sarf ettiği sözleri ve diğer insanlarla iletişimini incelemeliyiz.

İsa'nın hangi kimliği benimsemiş olduğu meselesi oldukça önemlidir. Bazı profesörler, ulûhiyetine dair efsanenin, aslında İsa'nın ölümünden yıllar sonra kendisine aşırı düşkün olan kimselerce Hıristiyanlık öğretisine yapılmış bir eklenti olduğunu iddia ederler. Bu profesörlere göre, tarihsel kimliğiyle, gerçek İsa, kendisine tapınıldığını bilse mezarında ters dönerdi. Anlatıları efsanelerden arındırarak kendisini anlatan ilk kaynakları inceleyecek olursak, aslında gezgin bir hoca olmaktan ve ara sıra insanları kışkırtmaktan başka bir amacı olmadığını göreceğimizi iddia eder bu profesörler.

Peki tarihsel deliller bu profesörlerin iddialarını destekliyor mu? Bu soruma cevap alabilmek için Lexington, Kentucky'e uçtum; bu meseleyi irdeleyen *The Christology of Jesus* isimli, büyük beğeni toplamış kitabın yazarıyla görüşmek üzere kartpostallarda görebileceğimiz güzellikte bir dizi at çiftliğinin sıralandığı dolambaçlı yollardan arabayla yol aldım.

ALTINCI GÖRÜŞME: BEN WITHERINGTON III, PH.D.

Kentucky'nin küçük Wilmore kasabasında, Asbury İlahiyat Fakültesi'nden başka pek bir şey yoktur. Ben Witherington'ı da, kırsal öğelerin ağırlıklı olduğu bu küçük kasabanın ana caddesinde yer alan, sömürge döneminden kalma binanın dördüncü katındaki bürosunda buldum. Nasıralı İsa'nın kendi kimliğine dair iddialarını değerlendirmek üzere sohbetimize başlarken, Kuzey Carolina yerlisi olan Witherington,

güneyli beyefendilere has ince misafirperver bir tavırla bana kahve ikram etti ve rahat bir koltuk çekti oturmam için.

Jesus the Sage; The Many Faces of the Christ; The Jesus Quest; Jesus, Paul and the End of the World ve *Women in the Ministry of Jesus* isimli kitapların yazarı olan ve İsa'yı konu alan makaleleri özel sözlüklerde ve bilimsel dergilerde yer almış olan Witherington'ın fazlasıyla aşina olduğu bir meseleydi bu.

Gordon-Conwell İlahiyat Fakültesinde (ilahiyat bilimleri yüksek lisansı, suma cum laude) ve İngiltere'nin Durham Üniversitesi'nde (Yeni Antlaşma üzerine İlahiyat doktorası) eğitim gören Witherington, Asbury, Ashland İlahiyat Okulu, Duke Üniversitesi İlahiyat Okulu ve Gordon-Conwell'de öğretim görevlisi olarak görev yapmıştır. Üyesi olduğu kurumlar arasında, the Society for the Study of the New Testament, the Society of Biblical Literature ve the Institute for Biblical Research de vardır.

Net ve dikkatli biçimde, kelimeleri tartarak konuşan Witherington kesinlikle bir uzman edasında tınlıyordu; ama sesinde yine de, irdelediği konuya karşı gizli bir hayranlık beslediğini –hatta huşu içerisinde olduğunu– hissettiren bir hava vardı. İsa resimleri ile İsa'nın yaşamıyla ve öğretisiyle yansıttığı lütuf, fedakârlık, insancıllık ve görkemi aksettiren sözlere sahip şarkıları birleştirdiği yüksek teknolojili stüdyosunda beni gezdirdiğinde de bu tavrının daha da belirginleştiğini hissettim.

İsa'ya dair teknik meseleleri değerlendirirken, fazlaca dipnot kullanarak, ayrıntılara dikkat ederek, özenli ve akademik bir dil kullanan Witherington, bu şekilde görsel ve işitsel sanatların bir arada kullanımlarıyla, İsa'nın sadece güzel sanatların kısmen yansıtabildiği bazı yönlerini, kendisi de şairane bir yaratıcılıkla kısmen yansıtabilmektedir.

Kaldığımız yerden devam edelim; Kutsal Kitap'ı ilk defa okuyan kimselerin kafalarında beliren soruların başında gelenlerinden birini Witherington'a yönelterek, İsa'nın kendi kimliğine dair iddialarını masaya yatırmaya karar verdim.

Witherington karşımdaki bir koltuğa yerleşirken, "İsa'nın kendi kimliğine dair söylemlerinin biraz muammalı olduğunu itiraf etmek gerekir, öyle değil mi?" diye sordum kendisine. "Doğrudan Mesih ya da Allah'ın Oğlu olduğunu iddia etmekten çekiniyordu sanki. Bu çekingenliği, aslında bu kimlikleri benimsemeyişinden mi, yoksa başka etkenlerden mi kaynaklanıyordu?"

Koltuğuna kurulup bacak bacak üstüne atan Witherington, "Çekingenlik şeklinde tarif ettiğiniz bu tavrı, bu kimlikleri benimsememesinden kaynaklanmamaktadır" dedi. "Kalkıp alenen, 'Merhaba arkadaşlar, ben Allah'ım' demiş olsaydı, bu söylemi, 'Ben Yehova'yım' şeklinde anlaşılırdı, çünkü o zamanlarda yaşayan Yahudiler Üçlübirlik kavramından bihaberdiler. Onlar için sadece –Yehova adıyla tanıdıkları– Baba olan Allah vardı, Oğul ve Kutsal Ruh'u tanımıyorlardı.

"Dolayısıyla bir kimse çıkıp da Allah olduğunu iddia edecek olsa, Yahudiler'in bunu anlaması mümkün olmazdı, hatta bu söylemi Allah'a küfür olarak algılarlardı. Ayrıca İsa'nın, öğretisini insanlara aktarma çabalarını da sekteye uğratabilecek bir yaklaşım olurdu bu.

"Üstüne üstlük, vaat edilen Mesih'in niteliklerine dair çok sayıda sabit fikir yerleşmişti birçok kişinin kafasına, İsa'ysa bu şekilde önyargılı yaklaşımlara kurban gitmek istemiyordu. Dolayısıyla halk arasındayken sarf edeceği sözleri özenle tartarak seçerdi. Sadece havarileriyle birlikte olduğunda ise daha farklıydı durum, ama ilk dört kitapta daha çok halk arasında söylediklerine yer verilmiştir."

İLK DÖNEMLERE HAS İNANIŞLARIN İNCELENMESİ

İngiliz ilahiyatçı John Hick ve kendisiyle benzer düşüncedeki yarım düzine meslektaşının 1977'de birlikte yazdıkları ve İsa'nın asla insan bedenine bürünmüş Allah veya Mesih kimliklerini benimsememiş olduğunu iddia eden kitap, büyük ölçekli tartışmaları tetiklemiştir. Yazarlar kitapta, bu kavramların daha sonraki dönemlerde ortaya çıktıkları ve sanki İsa gerçekten de bu kimlikleri benimsemiş gibi bir izlenim yaratacak biçimde ilk dört kitaba aşılandıklarını iddia etmişlerdir.

Bu suçlamanın aslı olup olmadığını keşfetmek isteyen Witherington, İsa'nın, ilk dönemlerde çevresindekilerce nasıl anıldığını incelemiştir. Efsanelerden etkilenmiş olmaları mümkün olmayan en eski kaynakları inceleyen Witherington, İsa'nın nasıl bir kimliği benimsediğine dair tatmin edici ipuçları edinmiştir.

Witherington'ın bu araştırmasında ne gibi ipuçlarına ulaştığını öğrenmek istiyordum. "İsa'nın diğer insanlarla ilişkilerinde sergilediği tavırlardan, nasıl bir kimliği benimsediğine dair ipuçları edinebilir miyiz?" diye sordum.

Witherington bir an için düşündükten sonra, "Havarileriyle olan ilişkisine bakın. İsa'nın on iki havarisi vardı, ama dikkat ederseniz, kendisi o Onikiler'den biri değildi" şeklinde cevap verdi.

Bu pek önem arz etmeyen bir ayrıntı gibi görünse de, Witherington bu ayrıntının oldukça önemli olduğunu söyledi.

"Eğer Onikiler yeniden yapılandırılmış bir İsrail'i temsil ediyorlarsa, bu senaryoda İsa'nın rolü nedir peki?" diye sordu bana. "Sadece İsrail'i teşkil eden unsurlardan biri ya da yeniden yapılandırılmış bu oluşumun öğelerinden biri değildir İsa; Allah, Eski Antlaşma'da nasıl halkını bir araya getirip on iki İsrail kavmini belirlediyse, kendisi de bu topluluğu yapılandırmıştır. Olaya bu açıdan bakarsanız, İsa'nın nasıl bir kimliği benimsediğine dair bir ipucu edinebilirsiniz."

İsa'nın, Vaftizci Yahya ile ilişkisinden edinilebilecek diğer bir ipucuna değindi Witherington. "İsa şöyle demişti: 'Kadından doğanlar arasında Yahya'dan daha üstün olanı yoktur.' Bunu söyledikten sonra İsa, görevinin çerçevesinde, mucizeler gerçekleştirmek gibi, Vaftizci Yahya'yı aşan işler sergilemiştir. Benimsediği kimliğe dair nasıl bir fikir verir sizce bu uygulamaları?"

"Din bilginleriyle iletişiminde de önemli ipuçları görebilirsiniz. İsa, kişiyi kirletenin bedenine girenler değil, kalbinden gelenler olduğunu söyleyerek, Eski Antlaşma öğretisine kıyasla çok farklı bir yaklaşım getirmiştir. Açıkçası bu yaklaşım, Eski Antlaşma'nın, temizliğe dair çok daha katı kurallar öngören Levililer Kitabı'nın büyük bir kısmını göz ardı eder."

"İsa'nın bu mesajı Ferisiler'in hoşuna gitmemişti. Onlar aynı uygulamaları sürdürmek istiyorlardı, ama İsa, 'Hayır, Allah'ın başka planları var. Yeni bir uygulamayı yürürlüğe sokuyor' demiştir. İnsanın aklına şu soru geliyor: Vahye dayanan Yahudi Kutsal Yazıları'nda geçen kuralları göz ardı ederek bu kuralların yerine kendi öğretisini yerleştirme yetkisine sahip olduğunu söyleyen bu adam kimdi?"

"Peki, ya Roma makamlarıyla iletişimine –iletişim denebilirse buna tabii– ne demeli? O'nu çarmıha germe sebepleri neydi ki acaba? Meseller anlatan zararsız bir bilgeden ibaret olsaydı, nasıl olmuştu da hiçbir Yahudi'nin kendi ırkından birinin idam edildiğini görmek istemeyeceği Fısıh Bayramı'nda çarmıha gerilmişti? Başının üzerinde asılı yaftada, 'Yahudiler'in Kralı Budur' yazılı olmasının bir sebebi olmalıydı."

Son sorusunu algılamamı beklercesine bir süreliğine duraksayan Witherington, ardından bu soruyu kendisi cevapladı: "İsa ya gerçekten de Yahudiler'in Kralı olduğunu iddia etmişti ya da birileri onun bu iddiada olduğu kanısına varmıştı."

TANRI'NIN ELİYLE

İsa'nın çevresindekilerle olan ilişkilerini inceleyerek hangi kimliği benimsediğine dair ipuçları edinebiliyoruz; Witherington'a göre İsa'nın işlerine (özellikle de mucizelerine) bakarak daha da fazla fikir edinebilme imkânına sahibiz. Bu esnada, Witherington'ın sözünü kestim.

"Sergilediği mucizelerin, İsa'nın Allah olduğunu kanıtladığını iddia etmiyorsunuz herhalde, ne de olsa kendisinden sonra havarileri de benzer mucizeler gerçekleştirmişlerdi ve bu havariler kesinlikle tanrısal varlıklar olduklarını iddia etmiyorlardı" dedim.

"Hayır, İsa'nın hangi kimliği benimsediğini anlamamızı sağlayan, salt mucizeleri değil, bu mucizeleri nasıl yorumladığıdır" diyerek cevapladı Witherington.

"Ne demek istiyorsunuz?" diye sordum.

"İsa şöyle der: 'Ama ben cinleri Allah'ın eliyle kovuyorsam, Tanrı'nın Egemenliği üzerinize gelmiş demektir'. Mucizeler gerçekleştiren diğer kişilerden farklıdır; bu kişiler şaşırtıcı işler sergilerler, ama ardından hayat normale döner. Hayır, İsa, gerçekleştirdiği mucizelerin, Allah'ın Egemenliği'nin gelişini işaret eden alametler olduğunu söylüyordu. Allah'ın Egemenliği'nin nasıl olacağına dair fikir veren belirtilerdi bunlar. İşte mucizelerinin bu şekilde anlamlı ve önemli oluşu, İsa'yı farklı kılmaktadır."

Tekrar sözünü kestim Witherington'ın. "Nasıl bir farklılıktan bahsediyorsunuz tam olarak, açıklar mısınız?" diye sordum.

"İsa, kendi mucizelerinin, daha önce emsali görülmemiş bir duruma, Allah'ın hâkimiyetinin gelişine işaret eden alametler olduğuna inanmaktaydı" dedi Witherington. "Sadece mucizeler gerçekleştiren biri olarak görmez kendini İsa; Allah'ın vaatlerinin vücut bulmuş hali ve vaatleri gerçekleştirecek kişi olarak görür kendini. Bu da ilk başta anlaşılması güç olsa da, İsa'nın doğaüstülüğünü ilan etmesidir aslında."

Anladığımı ifade eder biçimde başımı salladım. Şimdi daha iyi anlamıştım ne demek istediğini. İsa'nın hangi kimliği benimsediğine dair daha fazla ipucu edinebilmek için sarf ettiği sözleri inceleme sırası gelmişti.

"Öğrencileri kendisine *Rabbuni* ya da 'Rabbî' diye hitap etmekteydiler" dedim. O dönemlerde yaşamış diğer Yahudi bilginleriyle aynı öğretiyi paylaştığı anlamına gelmez mi bu?"

Witherington sırıtarak, "Aslına bakarsanız, İsa bambaşka, yepyeni bir usulle sunuyordu öğretisini. Öğretilerinin başında, 'şimdi söyleye-

ceklerimin doğruluğu üzerine önceden yemin ederim' anlamına gelen 'Amin derim size' sözlerini söylerdi İsa. Bu uygulama devrim niteliğindeydi."

"Neden devrim niteliğindedir?" diye sordum.

"Yahudi dininde herhangi bir olayda iki kişinin şahitliğine gerek vardı; A kişisi B kişisinin doğruluğuna, B kişisi de A kişisinin doğruluğuna şahitlik edebilirdi. İsa ise söylediklerinin şahitliğini de kendisi üstlenmektedir. Öğretisini, başkalarının yetkisine dayandırmamakta, kendi yetkisine dayanarak sürdürmektedir.

"Yani bu adam, Eski Antlaşma peygamberlerine verilmiş yetkilerden çok daha fazlasına sahip olduğunu düşünmekteydi. Kral Davut'a bahşedilmiş olan ilahi esinlenmeye sahip olmakla beraber, ilahi yetki ve doğrudan Allah'ın sözlerini aktarma kudretine de sahip olduğuna inanmaktaydı İsa."

Öğretilerinde "Amin" ibaresini kullanmasının yanı sıra, Allah'a hitaben konuştuğunda da "Abba" kelimesini kullanmaktaydı İsa. "Benimsediği kimliğe dair nasıl bir fikir verir bu bize?" diye sordum.

"'Abba' kelimesi, bir çocuğun babasına hitaben kullanabildiği, samimiyeti yansıtan bir kelimedir" dedi Witherington. "İlginçtir ki, Yahudilik'in erken dönemlerinde de, öğrencilerin çok sevdikleri öğretmenlerine hitap ederken kullanabildikleri bir kelimeydi bu. Ama İsa bu 'Abba' kelimesini, Allah'a hitaben kullanmaktaydı – ve anladığım kadarıyla o dönemde Allah'a bu şekilde hitap ederek dua edenler sadece İsa ve öğrencileriydi."

Hangi tabirlerin kullanıldığı meselesinin neden önemli olduğunu açıklamasını istediğimde, şöyle dedi Witherington: "İsa'nın öğretisini sunduğu dönemde, Yahudiler'in çoğu Allah'ın adını anmaktan kaçınırlardı. Allah'ın adı, bir kimsenin sarf edebileceği en kutsal kelimeydi ve bu kelimeyi yanlış telaffuz etmekten de korkardı Yahudiler. Allah'a seslendikklerinde, "Kutsal Olan, adın kutsal olsun' gibi bir ibare kullanabilirlerdi. Allah'a, samimiyet ima eden bir isimle seslenmezlerdi asla."

"'Abba' kelimesi de samimiyet, yakınlık ima eder, öyle değil mi?" dedim.

"Evet, fazlasıyla yakınlık ve samimiyet ima eden bir kelimedir. Bir çocuğun kendini babasına sevdirmek üzere kullanacağı türden samimi bir hitap şeklidir bu. 'Sevgili Baba, ne buyurursun bana?' şeklindeki ifadede görülen samimiyete denk gelen bir kelimedir 'Abba'.

Ancak, belirgin bir tutarsızlık fark etmiştim. "Bir saniye" diyerek sözünü böldüm Witherington'ın. "İsa'nın, dua ederken 'Abba' kelimesini kullanması, kendisinin Allah olduğuna inandığı anlamına geliyor olamaz, ne de olsa havarilerine de dua ederken aynı tabiri kullanmalarını öğretmiştir ve havarileri de Allah değildi."

"Aslına bakarsanız, 'Abba' kelimesini önemli kılan, İsa'nın bu kullanımı sunarak Allah ile daha önce görülmemiş ölçüde samimi bir iletişimin kurulmasına önayak olmasıdır" dedi Witherington. Mesele şu: Allah'la iletişim kurma usullerini kim değiştirebilirdi? Kimin Allah'la yeni bir antlaşmayı yürürlüğe sokma yetkisi olabilirdi ki?

Witherington'ın bu açıklaması makul gelmişti bana. "İsa'nın 'Abba' kelimesini kullanmış olması ne kadar önemlidir sizce?" diye sordum.

"Epeyce önemlidir, çünkü İsa'nın bu hitabında, yaşadığı zamanda geçerli olan Yahudi inancında mevcut olmayan ölçülerde Allah'la bir samimiyetinin olduğu görülmektedir. Meselenin asıl püf noktasıysa şudur: İsa, ancak kendisi aracı olduğu takdirde, Allah'a 'Abba' diye seslenmeye imkan veren türden bir dua üslubunun benimsenebileceğini söylemiştir. Bu söylemi, İsa'nın nasıl bir kimliği benimsediğine dair önemli bir fikir verir gerçekten de."

Witherington, bir diğer önemli ipucunu –İsa'nın, 'İnsanoğlu' sıfatını kendisi için tekrar tekrar kullanmasını– açıklamaya başlamıştı ki, kendisinden önce görüştüğüm bir diğer uzman, Craig Blomberg'in, İsa'nın bu söylemiyle Daniel 7'ye gönderme yaptığını zaten açıklamış olduğunu söyledim. Witherington da, "İsa'nın 'Abba' kelimesini kullanmasının, Mesihsel ya da doğaüstü bir kimliği benimsediğine dair önemli bir işaret olduğunu göstermiştir" dedi.

Bu arada durdum, Witherington'ın söylediklerini toparlamaya çalıştım. İsa'nın insanlarla ilişkileri, gerçekleştirdiği mucizeler ve sarf ettiği sözlerden elde edilebilen ipuçlarını bir arada değerlendirince, nasıl bir kimliği benimsediği oldukça net biçimde görülebiliyordu.

En eski kaynaklara dayanarak, İsa'nın kendini büyük işler gerçekleştiren bir adam, bir öğretmen ya da yeni bir Yahudi peygamberinden çok daha öte bir kişi saydığı söylenebilir. Kendini emsalsiz ve üstün saydığını gösteren yeterli delile sahiptik, ama kimliğine dair bu algılayışı gerçekten ne kadar kapsamlıydı?

YUHANNA'NIN İSA'YI TASVİRİ

Yuhanna, daha kitabının en başında, görkemli ve net bir dil kullanarak İsa'nın ulûhiyetini açıkça belirtmiştir.

> Başlangıçta Söz vardı. Söz Tanrı'yla birlikteydi ve Söz Tanrı'ydı. Başlangıçta O, Tanrı'yla birlikteydi. Her şey O'nun aracılığıyla var oldu, var olan hiçbir şey O'nsuz olmadı... Söz, insan olup aramızda yaşadı. O'nun yüceliğini –Baba'dan gelen lütuf ve gerçekle dolu biricik Oğul'un yüceliğini– gördük.
>
> Yuhanna 1:1-3, 14

Yuhanna'yı ilk defa baştan sona okuduğumda bu muhteşem girişi de okuduğumu hatırlıyorum. 'Yuhanna'nın kendisi hakkında yazdıklarını okuma fırsatı olsa acaba İsa'nın tepkisi ne olurdu?' diye düşündüğümü hatırlıyorum. Şaşırarak, 'Eyvah, Yuhanna beni yanlış anlamış! Öylesine süslemiş öylesine efsaneleştirmiş ki beni, ben bile tanıyamıyorum kendimi' mi derdi acaba? Yoksa onaylar biçimde başını sallayarak, 'Evet, ben aynen burada tasvir edilen niteliklere ve daha da fazlasına sahibim' mi derdi?

Daha sonraları uzman ve araştırmacı Raymond Brown'ın konuya dair şu yorumuna rastladım: "İsa'nın, Yuhanna'yı okuma fırsatına sahip olmuş olsaydı, bu kitaptaki tasvirinin, kimliğini uygun biçimde yansıttığını düşüneceğini öngören tezi makul buluyorum."[3]

İşte şimdi, ömrünü İsa'nın hangi kimliği benimsediğine dair yazılmış en ayrıntılı akademik çalışmalar dahil, her kaynağı incelemeye adamış Witherington'ın, Brown'un bu değerlendirmesine katılıp katılmadığını öğrenme fırsatına sahiptim.

Witherington hiç tereddüt etmeden, lafı da dolandırmadan, "Evet, Brown'un görüşüne katılıyorum" dedi. "Bu tespit bence de makuldür. Yuhanna söz konusu olduğunda, gerçekten de İsa'nın bir ölçüde yorumlanarak resmedildiğini inkâr edemeyiz, ancak ben bu yorumun İsa'nın tarihi kimliğine sadık kalınarak yapıldığına inanıyorum.

"Ayrıca şunu da eklemek lazım: İncil'in ilk dört kitabından biri olan Yuhanna'yı yok bile saysanız, diğer üç kitaptaki kimliğiyle Mesih olmayan bir İsa kimliğine ulaşılacağını düşünmek mantıksızdır. Mesih olmayan bir İsa tasvirine dört kitabın hiçbirinde rastlamazsınız."

Witherington'ın bu saptaması aklıma, Matta'da yer alan, İsa'nın havarileriyle gizli bir toplantısında geçen o meşhur diyalogu getirdi.

İsa bu toplantıda havarilerine, 'Siz ne dersiniz... Sizce ben kimim?' sorusunu yöneltmişti. Simun Petrus da tereddütsüz, 'Sen, yaşayan Tanrı'nın Oğlu Mesih'sin' yanıtını vermişti. İsa konuyu geçiştirmek tense, Petrus'un söylediklerini onayladı: 'Ne mutlu sana Yunus Oğlu Simun! Bu sırrı sana açan insan değil, göklerdeki Babam'dır' dedi (Bkz. Matta 16:15-17).

Bütün bunlara rağmen, *The Last Temptation of Christ (Günaha Son Çağrı)* filmi gibi bazı anlatımlarda İsa kimliği ve görevi konusunda kararsız kalmış bir kişi gibi tanıtılmaktadır. Belirsizlikler ve endişeleriyle boğuşan bir İsa'dır resmedilen.

"İsa'nın herhangi bir dönemde kimlik bunalımı yaşamış olduğuna işaret eden deliller var mıdır?" diye sordum Witherington'a.

"Kımlik bunalımı değil de, kimliğini yeniden doğrulama ihtiyacını hissettiği anlar olmuştu kanımca. Vaftiz olduğunda, denendiğinde, görünümü değiştiğinde, Getsemani Bahçesi'ndeyken – bu zamanlarda Allah İsa'ya görevini ve kimliğini hatırlatarak güven vermiştir" dedi Witherington.

"Örneğin, kurtuluş müjdesini yaymaya, vaftiz edildikten ve vaftizin ardından, "Sen benim sevgili Oğlum'sun, senden hoşnudum" şeklindeki Allah'ın sesini işittikten sonra başlamış olması tesadüfî değildir bence."

"Görevinin ne olduğunu düşünüyordu İsa?"

"Allah'ın halkını özgür kılmak üzere gönderilmiş olduğuna inanıyordu; yani İsrail halkına sesleniyordu" dedi Witherington.

"Meselesi İsrail'leydi yani" dedim bir açıklama bekler gibi.

"Evet, aynen öyle, kurtuluş müjdesini duyururken Yahudi olmayanlara hitap ettiğini gösterir pek fazla delil yoktur. Allah'ın sözünü Yahudi olmayanlara ulaştırma işi daha sonraki kiliseye bırakılmıştı. Bildiğiniz gibi, peygamberler aracılığıyla gelen vaatler İsrail'e yönelikti, dolayısıyla İsa da İsrail halkına gönderilmişti."

"BEN VE BABA BİRİZ"

Reasonable Faith (Makul İnanç) adlı kitabında William Lane Craig, İsa'nın çarmıha gerilmesini izleyen yirmi yıl içerisinde, İsa'nın insan bedenine bürünmüş Allah olduğu öğretisini yayan yoğun bir Mesihçilik akımının geliştiğini gösteren çok sayıda delil olduğuna işaret etmektedir.

Kilise tarihçisi Jaroslav Pelikan'a göre, bilinen en eski Hıristiyanlık vaazında, bir Hıristiyan'ın imanından dolayı öldürülmesini konu alan

en eski kayıtlarda ve en eski liturjik duada (1.Korintliler 16:22), İsa'ya hitaben Rab ve Allah kelimeleri kullanılmıştır. "Bu ifadeler, İsa Mesih'e hitaben 'Allah' isminin kullanılabileceği inancının kilisenin öğretisinde yer edinmiş olduğunu göstermektedir" der Pelikan.[4]

Bu tespitin ışığında, "Eğer İsa kendi kimliğini açıklarken doğaüstü ve Mesih'e has niteliklere sahip olduğunu iddia etmemiş olsaydı, kilisenin bu tür ifadeleri, özellikle de bu kadar kısa süre sonra benimsemiş olması mümkün olabilir miydi sizce?" diye sordum Witherington'a.

Witherington gayet katı bir şekilde, "Elçilerin, İsa'nın tarihî kimliğini tamamen unuttuklarını ve ölümünden yirmi yıl sonra ortaya çıkmaya başlayan inanç geleneklerinde hiçbir etkilerinin olmadığını ileri sürmeye kalkarsanız, derim ki, hayır, bu mümkün olamazdı" diye cevapladı. "Açıkçası, bir tarihçi olarak konuşmak gerekirse, bu gerçekten de mantıksızdır demeliyim."

"Tarih söz konusu olduğunda, çok farklı sonuçlara varmak mümkündür, ama bu sonuçların her biri aynı ölçüde olası değildirler" diye ekledi Witherington.

"İsa'nın ulûhiyetine işaret eden bütün bu inanışların, ölümünden yirmi yıl sonraki bir süreçte yoktan var edilmiş olmaları mümkün müdür, özellikle de yaşadığında nasıl bir kişi olduğunu gözleriyle görmüş olan kimseler de hâlâ hayattayken? Bu tür bir tarihsel varsayım, gerçekten de verilerden ulaşılabilecek en ihtimal dışı tespit olacaktır.

"Asıl mesele şu: İsa'nın çarmıha gerilmesinden sonra ne olmuştu ki, kendisini inkâr eden, buyruklarına uymayan ve O'nu terk eden havarileri bir anda farklı davranmaya başlamışlardı? İsa vaftiz edildiğinde nasıl bir deneyim yaşadıysa, havariler de böyle bir deneyim yaşamışlardı, Mesih olduğunu umdukları İsa'nın, gerçekten de Mesih olduğu doğrulanmıştı, işin aslı buydu."

Peki, İsa kimdi, neydi gerçekten de? Artık, Witherington'la görüşmemizin sonuna gelirken, bu soruma özet bir cevap vermesini istiyordum. Bugüne kadarki araştırmalarından edindiği bilgileri de hesaba kattığında, İsa'nın hangi kimliği benimsediğine dair görüşü neydi? Sorumu kendisine yönelttim, koltuğuma yaslandım ve açıklamasını dinledim – açıklaması etkili ve inandırıcıydı.

"İsa kendisinin, Allah'ın insanlığı kurtarmaya yönelik yüce emelini gerçekleştirmek üzere Allah tarafından görevlendirilmiş kişi olduğuna inanmaktaydı. Allah'ın bu görevi gerçekleştirmek üzere atadığı kişinin kendisi olduğuna inanıyordu; Allah tarafından yetkilendirildiğine, Al-

lah'ın kudretiyle hareket ettiğine, Allah'ın sözünü aktardığına ve kendisine yüklenen vazifeyi gerçekleştirmek üzere Allah'ın buyruğuyla hareket ettiğine inanıyordu. Yani İsa'nın sarf ettiği sözler, Allah'ın kelamıydı aslında. İsa'nın gerçekleştirdiği işler de Allah'ın eliyle gerçekleşen işlerdi.

"Yahudiler'in aracılık kavramı bağlamında, bir kimsenin 'aracısı' o kimseyle bir sayılırdı. İsa'nın Müjde'yi duyurmak üzere havarilerini gönderirken onlara, 'Size ne yaparlarsa, bana yapmış olurlar' dediğini hatırlıyor musunuz? Bir kimse ile o kimsenin belirli bir amaçla görevlendirdiği aracısı arasında önemli bir bağ vardı."

"İsa ilahi bir görevle geldiğine inanmaktaydı, bu görev, Allah'ın halkını kurtarmaktı. Allah'ın halkının yoldan çıkmış olduğu ve Allah'ın da –her zaman yaptığı gibi– müdahale ederek onları doğru yola sevk etmek amacını güttüğü kast edilmektedir. Ancak bu sefer daha farklı bir durum vardı. Bu, Allah'ın son müdahalesi olacaktı. Doğru yola dönmek için son şanstı bu.

"İsa kendisinin, Allah'ın Oğlu olduğuna, Allah'ın seçilmişi (meshedilmişi) olduğuna inanıyor muydu? Bu sorunun cevabı, evettir. İnsanoğlu vasfını üstlenmiş miydi? Evet üstlenmişti. Son Mesih (Kurtarıcı) olduğuna inanıyor muydu? Evet, bu kimliği de benimsemişti. Allah'tan daha az kudretli herhangi bir varlığın dünyayı kurtarabileceğine inanıyor muydu? Hayır, kanımca buna inanmıyordu.

"Peki, Allah dünyayı nasıl kurtarmayı planlıyordu? İnsanı insan yapan başta gelen özelliklerden biri ölümdür. Allah dünyayı Oğlu'nun ölümü aracılığıyla kurtaracaktı. İşte Allah'ın çelişkili gibi görünen bu yöntemi belki de anlaşılması en güç olan işlerinden biridir."

"İsa, Markos 10:45'te, 'Çünkü İnsanoğlu bile hizmet edilmeye değil, hizmet etmeye ve canını birçokları için fidye olarak vermeye geldi' der. Bu ya megalomaninin üst sınırlarına erişen bir kişinin sözleridir, ya da İsa'nın gerçekten de kendisinin sarf ettiği, 'Ben ve Baba biriz' sözlerine gönülden inandığını kanıtlayan bir ayettir. Bir diğer deyişle İsa'nın söylediği şudur: 'Baba'nın sözlerini aktarma yetkisine sahibim; Baba'nın işlerini yapacak kudrete sahibim; beni inkâr eden Baba'yı da inkâr etmiş olur.'

"Yuhanna'nın kitabını yok sayıp, sadece sinoptikleri (İncil'in ilk üç kitabı) okuyacak olsanız bile, aynı sonuca varırsınız. İsa ile bir araya gelerek Kutsal Kitap çalışması yapıp kendisine Allah'ın dünyayı nasıl kurtarmayı planladığını sorma fırsatımız olsa, İsa'nın vereceği cevap

da aynı olacaktır.

"Birinci yüzyılda yaşamış başka hiçbir Yahudi'nin, günümüzde milyonlarca takipçisi yoktur, neden acaba? Neden Vaftizci Yahya'nın takipçileri yoktur? Neden Roma imparatorları dahil, birinci yüzyılın önemli kişiliklerinin hapsi tarihe gömülmüşken, İsa'ya bugün halen tapınılmaktadır?"

"Çünkü bahsettiğimiz İsa –yani tarih sahnesinde yer almış olan İsa– aynı zamanda yaşayan Rab'dir. Kendisi hâlâ yaşamaktadır, diğerleri ise çoktan göçüp gitmiştir bu dünyadan; işte bu sebeple İsa'ya bugün milyonlarca insan tapınmaktadır."

ALLAH'IN KONUMUNDA YER ALMA

Witherington gibi, başka birçok uzman da en eski kaynaklarda bulunan delilleri araştırarak aynı sonuçlara varmışlardır.

Craig şöyle yazar: "Karşımızda gerçekten de emsalsiz biçimde Allah'ın Oğlu olduğuna inanan, ilahi yetkiyle konuştuğunu ve işler yaptığını ileri süren, mucizeler gerçekleştirdiğini söyleyen ve insanların ebedi kaderlerinin, kendisine inanıp inanmamalarıyla belirleneceğini öngören biri vardır."[5]

Craig, ardından gerçekten çok şaşırtıcı bir tespit yapar: "'İsa Araştırma Kurulu'nca güvenilir kabul edilmiş olan İsa'nın sözlerinin yüzde yirmilik küçük diliminde bile, İsa'nın benimsediği kimliğin fazlasıyla Mesihsel olduğunu gösteren deliller mevcuttur."[6]

İlahiyat uzmanı Royce Gordon Gruenler de, İsa'nın Allah konumunda yer almayı planladığını gösteren delillerin, 'tamamıyla inandırıcı' deliller olduklarını belirterek, İsa'nın ilahi kimliği benimsediği fikrini doğrular.[7]

"İsa'nın bu ulûhiyet iddiası öyle olağanüstüdür ki, akli dengesinin yerinde olup olmadığı meselesi bile sorgulanmaya başlandı" der Craig. Ayrıca James Dunn'ın, bu meseleye değinen destansı eserini tamamladığında, 'Son bir soru takılıyor insanın aklına: *İsa deli miydi?'* şeklindeki sorusuna dikkatimizi çeker Craig."[8]

Lexington havalimanında, beni Chicago'ya götürecek uçağın gelmesini beklerken, ankesörlü bir telefona birkaç madeni para atarak, ülkenin önde gelen psikoloji uzmanlarından biriyle görüşmek için randevu aldım.

İsa'nın deli olup olmadığını öğrenme vakti gelmişti.

8

PSİKOLOJİK DELİLLER

Allah'ın Oğlu Olduğunu İddia Eden İsa Deli miydi?

Bir psikolog veya psikiyatrist ifade verdiğinde, altmış santimden kısa olmayan koni biçimli bir şapka giyecektir. Şapka, yıldız ve şimşek şekilleriyle bezenmiş olacaktır. Ayrıca, kırk beş santimden kısa olmamak kaydıyla beyaz bir sakalı olacak ve ifadesinin önemli noktalarını vurgulamak için yanında bulunduracağı değneği havada sallayacaktır. Bir psikolog veya psikiyatrist ifade verdiğinde, icra memuru mahkeme salonunun ışıklarını kısacak ve salonda bulundurulacak Çin gonguna iki kere vuracaktır.

1997 yılında eyalet yasalarında böyle bir değişiklik öneren New Mexico eyalet senatörü Duncan Scott, bu önerisiyle, kimi davalıların deli olduklarını, dolayısıyla da işledikleri suçtan dolayı kanunen sorumlu tutulamayacaklarını ifade eden uzmanlara karşı ne tür hisler beslediğini açıkça belli ediyordu. Scott'ın bu alaylı eleştirel yaklaşımı meslektaşlarının çoğunca da paylaşılan bir bakış açısıymış ki, bıyık altından gülerek hazırlandığı belli olan bu yasa değişikliği önerisini onaylar biçimde oy vermişlerdir! Şaka mahiyetindeki bu öneri Temsilciler Meclisi'ne kadar ulaşmış, ama bu merci tarafından yasalaşması engellenmiştir.[1]

Davalıların akli dengelerine, savunmaları hazırlanırken avukatlarıyla iletişim kurup kuramadıklarına ve suçu işledikleri anda akli dengelerinin, kanunen deli sayılmalarına sebep olacak kadar bozuk olup olmadığına dair ifade veren psikiyatrist ve psikologlara karşı mahkemelerde gizli bir şüphe olduğu aslında bilinen bir gerçektir. Yine de birçok avukat, akıl sağlığı uzmanlarının, ağır ceza yargı sistemi için önemli sayılabilecek veriler sağladıkları görüşündedirler.

Yumuşak başlı bir ev hanımının, kocasını öldürmüş olmakla suçlandığı bir davayı hatırlıyorum. Bu kadın ilk bakışta sıradan bir anne gibi görünüyordu – iyi giyimli, tatlı, sevecen, mahallenin çocukları için çikolata parçacıklı kurabiyeler yapmış da birazdan onları sunacakmış gibi görünüyordu. Psikologun biri çıkıp da, kadının yargılanamayacak ölçüde akli dengesini yitirmiş olduğunu söylediğinde bunu pek ciddiye almamıştım doğrusu.

Ardından avukatı kadını tanıklık kürsüsüne davet etti. Gayet anlaşılır, mantıklı ve net bir üslupla başlamıştı ifadesini vermeye. Ancak gayet sakin ve ağırbaşlı biçimde, Dwight Eisenhower ve Napolyon'un hayaletinin kendisine saldırdığını anlatmaya başladığında ifadesi oldukça tuhaflaşmaya başladı. İfadesini tamamladığında, kadının gerçeklerden tamamen kopmuş olduğuna kimsenin şüphesi kalmamıştı. Yargıç, itham edildiği suçlardan yargılanabilecek düzeyde aklî sağlığına kavuşana kadar kadını bir akıl hastanesine sevk etti.

İlk bakışta görünenler yanıltıcı olabilir. Davalının ilk bakışta görünen kimliğinin altında yatan benliğine ulaşarak aklî dengesinin ne durumda olduğuna karar vermek psikologların işidir. Kesin sonuçlara varamayan bir bilim dalıdır psikoloji, yani kimi zaman hatalı sonuçlara da varabilen veya çarpıtmalara açık olabilen bir bilim dalıdır. Ancak yine de psikolojik analizlere dayanan ifadeler genel olarak davalıların savunulmasında önemli bir unsur olabilmektedir.

Bütün bunların İsa'yla ne alâkası vardır peki? Bundan bir önceki bölümde Dr. Ben Witherington III, İsa'yı anlatan en eski kaynaklarda bile, İsa'nın, Allah'ın insan bedeninde dünyaya gelmiş hali olduğuna inandığını doğrulayan güvenilir deliller olduğunu göstermiştir. Tabii bu meseleyi düşündüğümüzde doğal olarak, İsa bu iddiasını ileri sürdüğünde delirmiş miydi sorusu geliyor aklımıza.

İsa'nın akli dengesine dair bir uzmanın görüşünü almak için, psikoloji meselelerinde ülkenin önde gelen otoritelerinden birinin bu konudaki ifadesine baş vurmak üzere arabayla Chicago'nun eteklerinde bulunan bir iş merkezine gittim.

YEDİNCİ GÖRÜŞME: GARY R. COLLINS, PH.D.

Toronto Üniversitesi'nde psikoloji yüksek lisansı, Purdue Üniversitesi'nde klinik psikolojisi doktorasını tamamlayan Collins, otuz beş senedir insan davranışlarını konu alan çalışmalar yapmakta, dersler vermekte ve yazılı eserler sunmaktadır. Yirmi yıl Trinity Evangelical

Divinity Okulu'nda psikoloji profesörlüğü yapan Collins, bu yirmi yılın büyük çoğunluğu boyunca da psikoloji bölümünün başkanlığını yapmıştır.

Bitmek tükenmek bilmeyen enerjisi ve şevkiyle, Collins çok üretken bir yazardır. Akademik dergilerde ve süreli yayınlarda yer alan yaklaşık 150 makale yazmıştır ve halen *Christian Counciling Today*'in editörlüğü, *Psychology and Theology Dergisi*'nin de yardımcı editörlüğü görevlerini yürütmektedir.

Ayrıca, psikolojiyle alâkalı konulara değinen kırk beş kitap yazmıştır ki, bu da şaşırtıcı bir rakamdır. Bu kitapları arasında, *The Magnificent Mind; Family Shock; Can You Trust Psychology?* ve artık yaygın olarak kullanılan bir ders kitabı olan *Christian Counseling: A Comprehensive Guide* isimli kitaplar vardır. Ayrıca akıl sağlığı uzmanları için hazırlanmış olan, otuz ciltlik *Resources For Christian Counseling* isimli bir kitap serisinde de genel editörlük yapmıştır.

Başkanı olduğu, on beş bin üyeli American Association of Christian Counselors'ın aydınlık ve havadar bürosunda buldum Collins'i. Ağarmış saçları ve gümüş çerçeveli gözlükleriyle, kestane renkli balıkçı yakalı süveteri, spor ceketi ve gri pantolonuyla gayet şık görünüyordu (hayır, maalesef sivri uçlu bir şapkası veya uzun beyaz bir sakalı yoktu).

Görüşmemize, pencereden dışarıya işaret ederek giriş yaptım; dışarıda kar taneleri, yaprağını dökmeyen ağaçların üzerine usulca konuyorlardı. "Şu yönde birkaç kilometre giderseniz karşınıza bir eyalet akıl hastanesi çıkar" dedim. "O hastaneye gidecek olsak, eminim ki kendisinin Allah olduğunu iddia eden birkaç hastaya rastlarız. 'Bu adam deli' der geçeriz. İsa da Allah olduğunu söylemişti; peki ya o da delirmiş miydi?"

Collins kıkırdayarak, "Kısa bir cevap istiyorsanız eğer, cevabım 'hayır' olacaktır tabii" dedi.

Ama ben bunun daha fazla incelenmeyi hak eden kayda değer bir konu olduğu yönünde ısrar ettim. Uzmanlara göre, sanrısal psikoz geçiren kişiler çoğu zaman gayet mantıklı bireyler gibi görünseler de, kendilerinin mükemmel yaratıklar oldukları şeklinde abartılı inanışlara sahip olabilmektedirler. Hatta kimi zaman bu kişilerin dâhi kimseler olduklarını düşünen insanlar, onlara müritlik bile edebilirler. Belki İsa'yla da buna benzer bir durum yaşanmıştır şeklinde bir önermede bulundum.

"Psikolojik sorunları olan kimselerin, çoğu zaman bambaşka kim-

liklere bürünmeye çalıştıkları doğrudur" diye cevap verdi Collins, ellerini başının arkasında kavuşturarak. "Bu kimseler bazen İsa'nın ta kendisi, Amerika Birleşik Devletleri başkanı veya Lee Strobel gibi ünlü bir kişi olduklarını ileri sürebilirler" şeklinde esprili bir yaklaşımla devam etti.

"Ancak, psikologlar bir kişiyi tahlil ederken sadece söylediklerini dikkate almazlar. Çok daha derinlemesine incelerler kişiyi. Kişinin duygusal dengelerini incelerler; çünkü rahatsız bireyler, aşırı depresif, çok öfkeli veya fazlasıyla kaygılı olabilmektedirler. Ama İsa'yı tahlil ederseniz, hiçbir zaman duygusal aşırılıklar sergilediğini göremezsiniz. Örneğin, arkadaşı Lazar'ın ölümünde ağlamıştır İsa; duygusal olarak sağlıklı sayılabilecek bir bireyin sergileyeceği normal bir davranıştır bu."

"Evet, ama kimi zaman çok sinirlendiği de olmuştu İsa'nın" dedim.

"Haklısınız, ancak bu öfkesi, tapınak avlusunda ticaret yaparak yoksulların sırtından para kazanan kimselere yönelik, sağlıklı sayılabilecek bir öfkeydi. Birisinin kendisini rahatsız etmesi sebebiyle ölçüsüz derecede sinirlenmiş değildi; gösterdiği bu tepki, adaletsizliğe ve insanların açıkça kötüye kullanılmasına karşı bir tepkiydi."

"Kafası karışmış bazı insanlar birçok zaman olayları yanlış algılama eğiliminde olabilirler. Asılsız biçimde, insanların kendilerini izlediğini veya onları hedef aldıklarını düşünürler. Gerçeklerden kopmuştur bu insanlar. Başka kimselerin hareketlerini yanlış algılarlar ve karşılarındaki kişileri asılsız iddialarla itham ederler. İsa'nın böyle davranışlar sergilediğini göremiyoruz. Gerçeklerden kopmamış olduğu ortadaydı. Paranoyak değildi, ama çevresinde kendisine yönelik ciddi tehditlerin var olduğundan bihaber de değildi.

"Psikolojik zorlanmalar yaşayan kimselerin düşünsel sorunları da olabilmektedir; örneğin, mantıklı bir sohbet sürdüremezler, hatalı sonuçlara varırlar, mantıktan yoksundurlar. İsa'ya baktığımızda böyle bir durumun söz konusu olmadığını görüyoruz. Konuşmaları kolay anlaşılır, etkili ve zarifti. Üslubu harikaydı ve insan doğası konusunda şaşırtıcı derecede bilgiliydi.

"Psikolojik rahatsızlıklara işaret eden bir diğer belirti da uygunsuz davranışlardır; örneğin, garip giyinme veya diğer bireylerle iletişim kuramamak gibi. İsa'nın davranışları genel olarak toplumsal normlara uygundu ve birçok kesimden çeşitli kimselerle yakın ve sağlam ilişkileri de vardı."

Collins bir an duraksadı, ancak henüz sözünü tamamlamamış olduğunu sezdim. Devam etmesini sağlamak için, "Başka ne tür gözlemleriniz var İsa'nın psikolojisine dair?" diye sordum.

Collins, camdan dışarıya bakarak, karla örtülmüş manzaranın huzur veren zarafetini izledi bir süre. Soruma cevap vermek üzere söze devam ettiğinde, sanki eski bir arkadaşından bahsedermiş gibi bir havası vardı.

"Sevecen bir adamdı İsa, ama bu şefkatinin, kendisini etkisiz kılmasına da izin vermezdi; birçok zaman kendisine hayran kimselerden oluşan kalabalıklarca çevrelense de zayıf bir egosu yoktu; yaşam biçimi dolayısıyla güç şartlarla boğuşmak zorunda kalsa da dengesini yitirmezdi; o dönemlerde ehemmiyetsiz sayılan kadınlar ve çocuklar dahil, insanların hepsini önemserdi; günahlarını görmezden gelmese de insanları oldukları gibi kabul edebilmekteydi; bir kimseye yardım ettiğinde, o kimsenin bireysel konumu ve ihtiyaçlarını göz önüne alırdı."

"Peki, Doktor Bey, teşhisin nedir?" diye sordum.

Collins şu sonuca vardığını belirtti: "Enine boyuna değerlendirdiğimde, İsa'nın bilindik herhangi bir akıl hastalığından muzdarip olduğunu gösteren belirtilere rastlamadım." Ardından gülümseyerek; "Kendim de dahil olmak üzere, tanıdığım herkesten daha sağlıklı bir birey olduğunu söyleyebilirim İsa'nın!"

"ZIRDELİ"

Tamam, tarihi kaynakları incelediğimizde, İsa'nın sanrıların etkisinde olduğuna işaret eden belirtiler göremiyoruz. Peki ya kendisiyle yakın temasta bulunan kimseler? Onların görüşleri neydi İsa'nın akıl sağlığına dair?

"Birinci yüzyılda İsa'nın çevresinde bulunmuş kişilerden bazılarının görüşleri sizin görüşlerinize çok zıttır" dedim Collins'e. "Bu kimseler İsa'nın delirmiş olduğu sonucuna varmışlardı. Yuhanna 10:20'de, birçok Yahudi'nin, İsa'dan, 'O'nu cin çarpmış, delidir' şeklinde bahsettiklerini okuyoruz. Bunlar ağır ithamlardır!"

"Evet, ama bu suçlamaların, eğitimli bir akıl sağlığı uzmanının koyacağı teşhise denk olmadıklarını da unutmamak gerekir" diye karşılık verdi. "Yahudiler'in bu sözleri sarf etmelerine sebep olan neydi? İsa'nın, İyi Çoban olduğuna dair etkileyici ve derin anlamlar taşıyan öğretisiydi. Bazı Yahudiler'in bu şekilde tepki göstermiş olmaları,

İsa'nın gerçekten de akli dengesini yitirmiş olduğunu düşünmelerinden değil, İsa'nın kendine yakıştırdığı kimliklerin onların algılayabildikleri normlara uygun olmayışından kaynaklanmaktaydı.

"Ayrıca bu kimselerin, İsa'nın deli olduğu yönündeki iddialarına, karşıt fikirler belirten kişiler de ayet 21'de görüldüğü üzere vakit kaybetmeden seslerini yükseltmişlerdir; 'Bunlar cin çarpmış bir adamın sözleri değil. Cin, körlerin gözlerini açabilir mi?' demişlerdir.

"Diğer kişilerin bu karşıt görüşleri neden önemlidir ki?" diye sordum.

"Çünkü İsa kendi kimliğine dair acayip iddialar ortaya atmakla kalmıyordu; bu iddialarını, körleri iyileştirmek gibi merhamet yüklü mucizevî işler gerçekleştirerek doğruluyordu."

"Mesela, ben Amerika Birleşik Devletleri başkanı olduğumu iddia etsem saçma olur. Bana baktığınızda, başkanlık makamına özgü etkileyici endamdan yoksun olduğumu görürsünüz. Başkanı andırmadığımı fark ederdiniz. Kimse bana başkanmışım gibi hürmet etmezdi. Çevremde beni korumak üzere görevlendirilmiş gizli haber alma teşkilatı mensupları da olmazdı. Ama gerçekten de başkan olan kişi, bu kimliğini beyan ettiğinde, kendisinin gerçekten başkan olduğunu kanıtlayan gözle görülür deliller olacağı için kimse ona deli damgası vurmayacaktır."

"Benzer biçimde, İsa da Allah olduğunu iddia etmekle kalmamıştır – bu iddiasını olağanüstü biçimde hastaları iyileştirerek, doğaya hükmedebildiğini kanıtlayan şaşırtıcı işler gerçekleştirerek, insan bilincinin sınırlarını zorlayan ve daha önce emsali görülmemiş nitelikteki öğretileriyle, insan doğasına dair ilahi bilinciyle ve en önemlisi, bugüne kadar başka kimsenin yapamadığı biçimde, ölümden dirilerek kanıtlamıştır. Yani İsa'nın, kendisinin Allah olduğunu iddia etmesi, bir delinin boş iddiası değildi. Gerçeğin ta kendisiydi."

Ancak, Collins'in, İsa'nın iddialarını mucizelerinden bahsederek kanıtlaması da apayrı çelişkileri gündeme getiriyordu. Çantamdan bir kitap çıkarırken, "Bazıları, İsa'nın Allah'ın Oğlu olduğunu kanıtladıkları iddia edilen mucizeleri küçümseme eğilimindedirler" dedim. Kuşkuculuğuyla tanınan Charles Templeton'ın, kitapta yer alan sözlerini okudum Collins'e.

> Birçok hastalık, günümüzde olduğu gibi o zamanlarda da psikosomatik kaynaklıydı, dolayısıyla muzdarip kişinin psikolojik algısı değiştirildiğinde hastalık da 'iyileştirilebilirdi'. Nasıl ki gü-

nümüzde hasta, doktorun verdiği yalancı ilacın etkili olacağına inandığında gerçekten de iyileşebiliyorsa, eski zamanlarda da iyileştirici kimseye duyulan inanç, rahatsız edici belirtilerin yok olmasına sebep olabiliyordu. Her başarılı iyileştirme sonucunda, iyileştiricinin iyi şöhreti artar, böylece iyileştirici güçleri de artarak daha tesirli hale gelirdi.[2]

"Bu açıklama, İsa'nın, Allah'ın Oğlu olduğu yönündeki iddiasını doğruladığı söylenen mucizelerin aslında sadece bir nevi psikolojik tedaviden ibaret olduğunu göstermez mi?"

Collins'in cevabı şaşırttı beni. "Templeton'ın bu yazdıklarında büyük ölçüde doğruluk payı olabilir bence" dedi Collins.

"Nasıl yani?" diye sordum.

"Anlatayım. İsa kimi zaman hastaları telkin yoluyla iyileştirmiş olabilir miydi? Bu sorunun cevabı evet olabilir, makul bir olasılıktır bu. İnsanların psikosomatik kaynaklı hastalıklara tutulabildiklerini biliyoruz zaten ve bu kişilere yaşamlarını sürdürmeleri için bir amaç sunulduğunda, yeni bir yol gösterildiğinde bu hastalıktan arınabildiklerini de biliyoruz.

"Yalancı ilacın etkisi gibidir yani. İyileşeceğinize inanırsanız, çoğu zaman gerçekten de iyileşirsiniz. Bu kabul edilmiş tıbbi bir gerçektir. Dolayısıyla insanlar kendilerini iyileştirebileceğine inanarak İsa'ya yanaştıklarında, İsa gerçekten de iyileştirmekteydi onları. Sonuç itibariyle: Ne şekilde yapmış olursa olsun, İsa insanları iyileştirmiştir.

"Tabii ki, İsa'nın bütün iyileştirmelerini bu yalancı ilaç benzetmesiyle açıklamak mümkün değildir" diye ekledi Collins, duraksamadan. Psikosomatik rahatsızlıkların iyileştirilmesi genellikle zaman alan bir tedavi gerektirir; İsa ise hastaları anında iyileştirmekteydi. Ayrıca, psikolojik tedaviyle iyileşen insanların hastalık belirtileri çoğu zaman birkaç gün içinde nüksedebilmektedir, ama İsa'nın iyileştirdiği insanlarda böyle bir durumun görüldüğüne dair herhangi bir kayıt yoktur. Üstüne üstlük İsa doğuştan kör kimselerin görmelerini sağlamış, cüzamlıları iyileştirmişti. Bu tür hastalık veya özürlerin psikosomatik olmaları pek olası değildir.

"Dahası, İsa insanları ölümden diriltti ve ölüm psikolojik sorunlar sonucunda ortaya çıkan bir belirti değildir! Ayrıca, fırtınaların dindirilmesi, suyun şaraba dönüştürülmesi gibi doğaüstü mucizeleri de vardır İsa'nın."

Eh... Belki doğruluk payı olabilirdi Collins'in söylediklerinde. Ancak Collins'in suyun şaraba dönüştürülmesi mucizesini gündeme getirmesiyle, aklıma İsa'nın olağanüstü işlerini anlaşılır kılacak bir diğer mantıklı açıklama şekli geldi.

HİPNOZCU İSA

Bir hipnozcunun, sahneye çağırıp hipnotize ettiği bir kimseye su içirip, ardından da bu kimseyi içtiğinin aslında şarap olduğuna inandıracak biçimde telkin edişini izlediniz mi? Hipnoz kurbanı kişi dudaklarını şapırdatmaya başlar, sanki ucuz Bordo şarabı içmişçesine sarhoşluk hisseder, kişinin başı döner.

İngiliz yazar Ian Wilson, İsa'nın, Kana Köyü'ndeki düğüne katılan kimseleri, küplerdeki suyu en alasından mayalı bir içkiye dönüştürmüş olduğuna inandırmak için bir çeşit hipnoz uyguladığı yönündeki fikri ortaya atmıştır.

Hatta Wilson İsa'nın usta bir hipnozcu olabileceği ihtimalini ortaya atmış ve bunun, sergilediği sözde doğaüstü işleri açıklayabileceğini öne sürmüştür. Örneğin, hipnoz yeteneği, İsa'nın cin kovması, üç öğrencisinin, yüzünün güneş gibi parladığı ve giysilerinin ışık gibi bembeyaz olduğuna şahit oldukları 'görünümünün değişmesi' gibi mucizevî işlerini, hatta hastaları iyileştirmelerini bile açıklayabilir. Wilson, hipnozla bu tür 'mucizevî' gibi görünen sonuçların elde edilebildiğini kanıtlamak üzere, ciddi bir cilt bozukluğu olan bir çocuğun, bu sorununun, hipnoz ve telkin yoluyla açıklanamaz biçimde iyileştirilmiş olduğu, zamanımızda yaşanmış bir örneğe işaret etmiştir.

Belki de Lazar aslında ölümden diriltilmemişti. Ölü gibi görünmesine sebep olan hipnoz kaynaklı bir baygınlık geçiriyor olamaz mıydı? Diriliş hikâyesine gelince; belki de İsa [havarilerini] ölümünden belirli bir süre geçtikten sonra, önceden belirlenmiş işaret mahiyetindeki [ekmeğin bölünmesi gibi] olayların gerçekleşmesiyle kendisini gördüklerini sanrılamalarını sağlayacak biçimde onları şartlandırmıştı' şeklinde bir önerme ortaya attı Wilson.[3]

'Hatta bu durum İsa'nın, Kutsal Kitap'ta da aktarılan, kendi memleketi olan Nasıra'da mucize gerçekleştirememesi muammasını da açıklar niteliktedir' der Wilson:

> 'Tam da bir *hipnozcunun* başarısız olmasının olası olduğu yerde, kendisini en iyi tanıyan insanların, alelade bir insan gibi çocuk-

luktan yetişkinliğe adım atışına tanıklık etmiş kimselerin arasında başarısız olmuştu İsa. Başarı oranlarını etkileyen en önemli faktörler arasında, hipnozcuların kimliklerini huşu verici biçimde gizemli kılabilmeleri koşulu da yer alır; işte İsa memleketine gittiğinde bu koşulu yerine getirememişti.'[4]

"Takdir edersiniz ki, İsa'nın mucizelerini mantıklı biçimde açıklamak bağlamında bu varsayım da oldukça ilginçtir..."

Kuşku dolu bir surat ifadesiyle, "Bu adam hipnozun etkinliğine benden çok daha fazla inanmış, orası kesin!" dedi Collins. "Kurnazca bir varsayım bu, ama yakından incelendiğinde pek de elle tutulur olmadığı görülür. Kusurludur bu varsayım."

Collins bu kusurları teker teker sıralamaya başladı. "Birincisi, bu sürü insanın bir arada hipnotize edilmesi güçlüğü var. Bu sorunlu bir varsayımdır; çünkü herkes hipnozdan aynı derecede kolay etkilenmez.

"Sahnelerde gösteri yapan hipnozcular, izleyiciyle konuşurken sükûnet yansıtan bir ses tonu kullanırlar ve bu ses tonunun etkisine kapılan insanları saptamaya çalışırlar, ardından gönüllü denekleri seçeceklerinde, daha kolay etkileneceklerini bildikleri için bu kişileri seçerler. Büyük bir izleyici kitlesi olduğunda, hipnozun etkilerine karşı koyabilen birçok kişi çıkacaktır. İsa'nın ekmek ve balığı çoğaltmasına beş bin kişi tanıklık etmişti. Beş bin kişiyi birden nasıl hipnotize etmiş olabilirdi ki?

"İkincisi, kuşkucu ve şüpheci kimselerin hipnozdan genellikle etkilenmedikleri de bilinen bir gerçektir. Peki ya İsa, önceden kendisinden şüphe eden, ama dirilişten sonra kendisini ilk gören kardeşi Yakup'u nasıl hipnotize etmiş olabilir? Hıristiyanlık karşıtı olan ve kendisini dirilişinden önce görmemiş olan Tarsuslu Saul'u nasıl hipnotize etmiştir İsa? İsa'nın elindeki çivi izlerine parmağıyla dokunmadıkça Dirilişe inanmayacak kadar kuşkucu olan Tomas'ı nasıl hipnotize etmişti?

"Üçüncüsü, Diriliş meselesini düşünürseniz, İsa'nın mezarının boş oluşunu hipnozla açıklamak mümkün değildir."

Burada söze girdim, "Havarilerin mezarı boş görmek üzere hipnozla şartlandırılmış oldukları iddiası da öne sürülebilir aslında" dedim.

"Havarileri hipnotize etmiş olsa bile, İsa'nın, Ferisiler ve Romalı yetkilileri hipnotize etmesi mümkün olamazdı. İsa'nın cesedi halen mezarda olsaydı, bunu büyük bir zevkle ilan ederlerdi bu kişiler. Ak-

sine, bu kişilerin hiç seslerini çıkarmamış olmaları, mezarın boş olduğunu gösterir.

"Dördüncüsü, suyun şaraba çevrilmesi mucizesini hatırlayın. İsa düğüne katılan konuklarla hiç muhatap olmamıştır. Hizmet edenlere talimat verirken de onlara suyun şaraba dönüşeceğini söylemedi, sadece küplerdeki sudan biraz alıp şölen başkanına götürmelerini istedi. Hiçbir telkin olmaksızın, suyu tadan ve şaraba dönüşmüş olduğunu söyleyen de şölen başkanı olmuştur.

"Beşincisi, Wilson'un örnek gösterdiği, cilt bozukluğunun telkinle iyileştirilmesi vakasına gelince; bu iyileşmenin aniden gerçekleşmediğini biliyorsunuz herhalde?"

"Aslında, *British Medical Journal* dergisinde, ichthyosis adı verilen sürüngen cildine benzer dokunun bu gencin kolundan dökülmesinin hipnozdan beş gün sonra, yeni cildin normal bir görüntüye kavuşmasınınsa yine sürüngen dokusunun dökülmesinden birkaç gün sonra gerçekleştiği açıklanmıştı" dedim. Gencin vücudunun diğer bölgelerindeki cilt bozukluklarını iyileştirmeye yönelik, birkaç hafta zarfında uygulanan hipnozun başarı oranı ise yüzde 50 ila 95 olmuştur.[5]

"Hipnozla gelen bu iyileşme ile Luka 17'de anlatılanı, İsa'nın on cüzamlıyı iyileştirmesini kıyaslayın" dedi Collins. "Bu cüzamlılar anında iyileştirilmişlerdi ve tepeden tırnağa (%100) temizlenmişlerdi. Böyle bir iyileştirmenin, salt hipnozla açıklanması mümkün değildir. Ayrıca İsa'nın Markos 3'te anlatıldığı üzere eli sakat adamın elini iyileştirmesini de hipnozla açıklamak imkânsızdır. Bu olay gerçekleştiğinde orada bulunan insanların tümü de hipnotize edilmiş olsalar ve adamın elinin iyileştiğini sanrılamış olsalar dahi, hipnozun etkisinden kurtulduklarında, adamın elinin aslında iyileşmemiş olduğunu görürlerdi. Hipnozun etkisi çok da uzun süreli değildir.

"Son olarak şunu da belirtmek lazım: İncil'de İsa'nın yaptığı işler ve sarf ettiği sözlere dair detaylı bilgiler aktarılmıştır, ama bütün bu aktarılanlar arasında, İsa'nın insanları hipnotize etmeye çalıştığını düşündürecek hiçbir söz veya eylem görülmez. Wilson'ın bu hipnotizma iddiasına karşıt daha birçok şey sıralayabilirim aslında."

Gülerek; "Hatırlarsınız, bunun ilginç bir varsayım olduğunu söylemiştim; inandırıcı olduğunu söylememiştim" dedim. "Ama bu tür fikirleri yaygınlaştırmak üzere kitaplar bile yazılmaktadır" diye ekledim.

"İnsanların İsa'nın mucizelerini yalanlayabilmek için her türlü fikri benimseyebilmeleri, gerçekten inanılmaz bir durum" dedi Collins.

KÖTÜ RUHLARI KOVAN İSA

Görüşmeyi noktalamadan önce, kuşkucuların anlamakta güçlük çektikleri bir başka meselede, psikoloji uzmanı vasfıyla Collins'in görüşünü duymak istedim.

"Kutsal Kitap'ta İsa'nın kötü ruhları kovduğunu okuyoruz" dedim. "Kötü ruhlarla konuşarak onları azarlayan İsa, bu ruhları, bedenine hükmettikleri söylenen kişilerden çıkararak kovuyordu. Ancak, kimi hastalıklar veya tuhaf davranışların kötü ruhların etkisiyle ortaya çıktıklarına inanmak mantıklı mıdır gerçekten?"

Bu soru Collins'i rahatsız etmemişti. "Dinî inanışlarım dolayısıyla, kötü ruhların var olduklarını kabul ediyorum" diye başladı cevaplamaya. "Birçok kimsenin meleklerin varlığına inandığı bir toplumda yaşıyoruz. Ruhların varlığına inanıyor bu insanlar; bu ruhlardan bazılarının da kötü niyetli olabilecekleri sonucuna varmak çok da mantıksız olmasa gerek. Allah işe el koymaya başladığında, kötü niyetli bu güçler de daha yoğun olarak devreye girmeye çalışıyorlar, İsa'nın zamanında da bu oluyordu belki de."

Collins'in, klinik uzmanlığına dayanarak değil, dinî inançlarına dayanarak cevap verdiğini fark ettim. "Siz bir psikolog olarak, kötü ruhların varlığını kanıtlayan bir vakaya rastladınız mı hiç?" diye sordum kendisine.

"Hayır, ben şahsen böyle bir vakaya rastlamadım, ama bazı psikologlar gibi, kariyerimin büyük bir bölümünü akıl hastanelerinde geçirmiş olmadığımı da belirtmeliyim" dedi Collins. "Hastanelerde görev yapan arkadaşlarım böyle vakalara rastladıklarını söylüyorlar ve bu arkadaşlarım her türlü sorunu kötü ruhlarla açıklama eğiliminde olan insanlar değildirler. Vakalara kuşkucu biçimde yaklaşan insanlardır bunlar. M. Scott Peck de *People of the Lie (Yalanın Tutsakları)* isimli kitabında bu tür olaylardan bahseder."[6]

Ian Wilson da, İsa'nın aslında sadece cine tutulmuş olduklarına inanan kimseleri hipnoz ve telkinle iyileştirdiği iddiasını ortaya atmış, ardından da hiçbir 'gerçekçi insanın' bu kötü ruha tutsaklık gibi görünen durumu 'gerçekten de kötü ruhların işi' şeklinde yorumlamayacağını ileri sürmüştür.[7]

"Aslında birçok zaman bir mesele araştırıldığında, peşin hükümler doğrultusunda sonuçlara ulaşılır" dedi Collins. "Doğaüstünün varlığını inkâr eden kimseler, bu tür olayları, kötü ruhlar haricinde bir başka se-

bebe bağlayarak açıklayabilmek için çırpınırlar. Söz konusu hastayı, ilaç üstüne ilaçla tedavi etmeye çalışırlar, sürekli uyuştururlar, ama nafile, kişide bir iyileşme görülmez. İşte bunlar, normal tıbbi veya psikiyatrik tedavilere cevap vermeyen vakalardır."

"Peki, ama İsa'nın kötü ruhları kovması, psikosomatik bir tedavi olabilir miydi?" diye sordum.

"Evet, bazı durumlarda öyleydi belki de, ama olayları değerlendirirken anlatıların tümünü hesaba katmak gerekir. Örneğin, İsa'nın cine tutulmuş olan bir adamdan bu ruhları kovarak domuz sürüsüne göndermesi ve domuzların dik yamaçtan aşağı koşarak göle atlayışlarını düşünün. Eğer bu adamın rahatsızlığı psikosomatik idiyse, bütün bu olup bitenler nasıl açıklanır? Bence İsa gerçekten de kötü ruhları kovuyordu ve günümüzde de bunu yapan insanlar vardır kanımca.

"Ama tıbbi tedavi yöntemlerine cevap vermeyen inatçı belirtilerle karşılaştığımızda da, bunların her seferinde cin kaynaklı oldukları sonucuna da varmamalıyız. C.S. Lewis'in de belirttiği üzere, cinler meselesinde, birbirine zıt görüşler içeren, ama aynı derecede yanlış olan iki tür hatalı yaklaşım mevcuttur: 'Bunlardan biri, cinlerin varlığını tümden inkâr etmektir. Diğeriyse, varlıklarına inanıp, tehlikeli ve aşırı biçimde bu yaratıklara ilgi duyma eğilimidir. Bu hatalı yaklaşımların her ikisi de, bu yaratıkları aynı ölçüde memnun eder.'"[8]

"Anlıyorum Gary, ama C.S. Lewis'in bu fikri American Association of Christian Counselors tarafından kabul görse de, peki ya laik psikologlar, onlar cinlerin varlığını kabul etme meselesini mantıklı bulurlar mı dersin?" diye sordum.

Aslında tasarladığımdan daha yumuşak biçimde dile getirdiysem de, bu sorunun Collins'i rahatsız edeceğini düşünmüştüm, ama rahatsız olmamıştı.

"Bazı inanışların değişmeye başladığını görmek ilginç aslında" dedi Collins düşünceli bir edayla. "Günümüz toplumu 'ruhsal' meselelerle ilgilenmeye başladı sanki. Tabii bu 'ruhsal' terimi birçok anlama gelebilmektedir, ama nihayetinde doğaüstünün varlığını kabul eden akımlar için kullanılır. Günümüzde kimi psikologlar gerçekten ilginç inançlara sahiptirler. Bazıları Doğu mistisizminin etkisindedirler; bazıları Şamanların insan hayatını etkileyebilen güçlere sahip olduklarından bahsetmektedirler."

"Bundan yirmi-yirmi beş yıl önce cinlerin etkisinden bahsetmeye kalkışacak olsaydınız, sizi hiç kimse ciddiye almazdı; bugünse birçok

psikolog, gökte ve yeryüzünde bizim felsefelerimizin çözümleyemediği bazı şeylerin olabileceği ihtimalini kabul ediyor."

"AKIL ALMAZ BİR UYDURMACA!"

Collins'le süren sohbetimiz, görüşmemizin esas konusundan biraz sapmıştı. Evime doğru yola koyulduğumda Collins'le konuştuklarımızı düşünüyordum; beni onunla görüşmeye iten ana meseleyi tekrar düşündüm: İsa, Allah olduğunu iddia ediyordu. İsa'nın bilinçli olarak insanları kandırmaya çalıştığını ileri süren zaten yoktu. Psikoloji alanındaki otuz beş yıllık deneyimiyle Collins de, İsa'nın akıl sağlığını yitirmiş bir kişi olmadığı sonucuna varmıştı.

Ancak bu tespitten sonra başka bir soru belirdi zihnimde: Allah'ın vasıflarına sahip miydi İsa? Ne de olsa, bir kimsenin kendisinin Allah olduğunu ileri sürmesiyle, o kimsenin gerçekten de Allah'ı Allah kılan niteliklere sahip olması, çok farklı iki durumdu.

Bir trafik lambasına takıldığımda, çantamdan çıkardığım not defterine şöyle bir hatırlatma notu yazdım: *D.A. Carson'a ulaş.* Araştırmamın bir sonraki aşamasını teşkil edecek bu yeni sorunun cevabına ulaşabilmek için ülkenin önde gelen ilahiyatçılarından Carson'la görüşmem gerekeceğinden emindim.

Bu arada Gary Collins'le sohbetimiz, o gece İsa'yı anlatan kaynakları tekrardan gözden geçirmeye sevk etti beni. Herhangi bir delilik, hezeyan veya paranoya belirtisine rastlamamıştım. Aksine, İsa'nın yüce bilgeliği, olağanüstü anlayışı, şairane anlatımı ve engin sevgisi beni tekrar etkilemişti. Tarihçi Philip Schaff, İsa'nın bu etkileyici karakterini benden çok daha güzel dile getirmiştir.

> Gökyüzü kadar berrak, insanı dağ havası gibi dinçleştiren, keskin bir kılıç gibi hedefine saplanan, fazlasıyla sağlam ve etkili, her zaman tetikte ve dengeli olan – böylesine bir zihnin, kendi kimliği ve görevine dair, böylesine köklü ve ciddi bir yanılgıya düşmüş olması mümkün müdür? *Akıl almaz bir uydurmaca!*[9]

9

KİMLİK PROFİLİNDEN EDİNİLEN DELİLLER

İsa Gerçekten de Allah'ın Vasıflarına Sahip miydi?

Chicago'da bir apartman dairesinde, sekiz hemşirelik okulu öğrencisinin katledilmesinden kısa süre sonra, olaydan sağ kurtulan tek görgü şahidi olan ve halen o korkuyu yaşayan kız, emniyet teşkilatında görevli eskiz sanatçısının yanına sığınmış, bir yatağın altından gizlice izlediği katili, detaylı olarak tasvir etmekteydi.

Eskiz sanatçısının çizdiği resim –polis memurları, hastaneler, şehirlerarası garlar ve havalimanına– şehrin dört bir yanına ulaştırılmıştı. Çok geçmeden, acil serviste görevli bir doktor, dedektifleri arayarak, eskizde resmedilmiş kötü görünüşlü, kaçağa çok benzeyen bir adamı tedavi etmekte olduğunu bildirdi.

Bu ihbar üzerine polisler Richard Speck isimli ameleyi tutukladılar. İşlediği iğrenç cinayetlerden hemen suçlu bulunan adam otuz yıl sonra hapishanede öldü.[1]

1889 yılında, Scotland Yard, ilk defa bir görgü şahidinin hatırladıklarından yola çıkarak bir katil zanlısının temsili resmini çizdirdiğinden beri, adli tıpa bağlı eskiz sanatçıları emniyet teşkilatlarının işleyişine önemli ölçüde katkıda bulunmuşlardır. Bugün ABD polis teşkilatı birimlerinde görevli üç yüzün üzerinde eskiz sanatçısı vardır, birçok emniyet birimi de EFIT (Electronic Facial Identification Technique – Elektronik Surat Tespit Tekniği) isimli bilgisayara dayalı bir sistemden yararlanırlar.

Yeni gelişen bu teknoloji, 1997 yılında, benim Chicago'nun eteklerindeki evimin, sadece birkaç kilometre uzağındaki bir alışveriş merkezinde gerçekleşen kaçırma olayını aydınlatmada başarıyla kullanıl-

mıştır. Kurban, kendisini kaçıran kişiye dair ayrıntıları, bir bilgisayar teknisyenine anlattı. Teknisyen de bilgisayar ortamında, farklı burun, saç biçimleri ve benzeri yüz hatlarını teşkil eden özelliklerden seçerek suçlunun elektronik ortamda bir resmini hazırladı.

Resmin, bölgedeki polis birimlerine fakslanmasının hemen ardından, devriye gezmekte olan bir dedektif, resimde görülen şahsın, kendisinin daha önce rastladığı bir sabıkalıya tıpatıp benzediğini fark etmişti. Çok şükür ki böylece, adam kaçıran bu suçlu çabucak yakalanmış oldu.[2]

Tuhaf gelecek belki ama, eskiz sanatçılarının kişileri resmederek teşhis edilmelerini kolaylaştırmaları örneğinden yola çıkarak, İsa'ya dair gerçeklere ulaşmamıza hizmet edecek bir benzetme yapabiliriz.

Benzetmemiz şöyledir: Eski Antlaşma'da, Allah'ın nasıl bir varlık olduğunu ayrıntılı biçimde tasvir eden çok sayıda özelliği aktarılmıştır. Örneğin, Allah'ın her yerde ve her zaman var olduğu; alim-i mutlak olduğu, yani sonsuzluklar boyunca bilinebilecek her şeyi bildiği; kadir-i mutlak olduğu, yani gücünün her şeye yettiği; ebedi ve ezeli olduğu, bir başka deyişle, zamandan bağımsız olup aynı zamanda zamanın da kaynağı olduğu ve vasıflarının asla değişmediği aktarılmıştır. Allah şefkatlidir, kutsaldır, doğrudur, hikmetlidir, adildir.

İsa, kendisinin Allah olduğunu iddia eder. Peki, Allah'ın vasıflarına sahip midir? Bir başka deyişle, İsa'yı yakından incelediğimizde ulaşacağımız öz nitelikleri, Kutsal Kitap'ın diğer kısımlarında tasvir edilen Allah'ın vasıflarıyla örtüşmekte midir? Eğer örtüşmüyorsa, kendisinin Allah olduğuna dair iddialarının uydurmaca olduğu sonucuna varabiliriz.

Bu çok karmaşık ve anlaşılması güç bir meseledir. Örneğin, İsa Kefarnahum'un dışındaki dağa çıkarak Dağdaki Vaazını verdiğinde, aynı anda Eriha'nın ana caddesinde de bulunamıyordu, yani nasıl her yerde ve her zaman var olduğu söylenebilirdi ki? Peki, Markos 13:32'de İsa'nın kendisi, geleceğe dair her şeyi bilmediğini söylediğine göre, alim-i mutlak olduğu nasıl iddia edilebilirdi ki? Eğer ebedi ve ezeli ise, nasıl olur da Koloseliler 1:15'te kendisinden "...bütün yaratılışın ilk doğanı..." diye bahsedilir?"

Bu örnekler ışığında değerlendirildiğinde, İsa'nın niteliklerinin, Allah'ın vasıflarıyla örtüşmediği sonucuna varılabilir ilk bakışta. Ancak, mesleğim dolayısıyla bu tür karmaşık meselelere aşina olduğum için ilk izlenimin bazen yanıltıcı olabildiğini öğrenmiştim. Dolayısıyla, bu meseleleri, son yıllarda Hıristiyan düşünürleri arasında en ünlülerinden

biri olarak ön plana çıkan Dr. D.A. Carson'la tartışma imkânını bulduğum için seviniyordum.

SEKİZİNCİ GÖRÜŞME: DONALD A. CARSON, PH.D.

Trinity Evangelical Divinity Okul'unda Yeni Antlaşma alanında araştırma profesörlüğü görevini sürdüren D.A. Carson, aralarında *The Sermon on the Mount (Dağdaki Vaaz); Exegetical Fallacies; The Gospel According to John (Yuhanna'nın Müjdesi)* ve ödül kazanan *The Gagging of God (Allah'ın Susturulması)* isimli eserlerinin de bulunduğu kırktan fazla kitaba yazar veya redaktör olarak imzasını atmıştır.

Bir düzine dile, okuma anlama seviyesinde hakimdir (Fransız dilindeki yetkinliği de çocukluğunu Quebec'de geçirmiş olmasıyla bağlantılıdır); Tyndale Fellowship for Biblical Research, the Society for Biblical Literature ve Institute for Biblical Research üyesidir. Uzmanlık alanları arasında İsa'nın tarihsel kimliği, postmodernizm, Grekçe dilbilgisi ve elçilerden Pavlus ve Yuhanna'nın ilahiyat görüşleri de yer alır.

Öncelikle kimya eğitimi alan (McGill Üniversitesi'nden fen bilimleri lisans diploması alan) Carson, aynı okulda ilahiyat yüksek lisansını tamamladıktan sonra, meşhur Cambridge Üniversitesi'nde Yeni Antlaşma alanında doktorasını tamamlamıştır. 1978 yılında Trinity'de göreve başlamasından önce üç ayrı kolej ve ilahiyat okulunda öğretmenlik yapmıştır.

Trinity'nin Deersfield Illinois'te bulunan yerleşkesine kendiyle görüşmek üzere gelmeden önce Carson'la tanışıklığım yoktu. Açıkçası, mesafeli bir akademisyenle karşılaşacağımı düşünüyordum. Ancak, gerçekten de beklentilerimi karşılar ölçüde alanında uzmanlaşmış olan Carson'un, can sıkıcı sayılabilecek sorularıma bile, candan, samimi, huzur dolu bir ses tonuyla cevap vermiş olması beni şaşırttı.

Noel tatili dönemine denk geldiğinden, görüşmemizi yaptığımız fakülte salonunda bizden başka kimsecikler yoktu. Carson, gömlek üzerine beyaz bir anorak ve kot pantolon giymişti, ayağında da Adidas marka ayakkabılar vardı. İngiltere'ye yönelik ortak düşkünlüğümüzü (Carson'ın orada yaşadığı da olmuştur ve eşi Joy da İngiliz'dir) dile getirdiğimiz ısınma turlarının ardından, not defterimi çıkardım, kayıt cihazımın düğmesine bastım ve İsa'nın, Allah sayılmasına imkân tanıyacak "gerekli vasıflara" sahip olup olmadığını belirlememize yardımcı olabilecek biraz kişisel bir soru yönelttim Carson'a.

ALLAH GİBİ YAŞAMAK VE BAĞIŞLAMAK

İlk sorum, Carson'ın neye dayanarak İsa'nın Allah olduğuna inanabildiği meselesine odaklanmıştı. "İsa'yı sizin gözünüzde ilahî kılan, hangi sözleri veya işleridir?" diye sordum. Carson'ın bu soruya nasıl cevap vereceğinden emin olamıyordum aslında, ama İsa'nın doğaüstü işlerini öne süreceğini tahmin ediyordum. Yanılmıştım.

Epeyce konforlu görünen koltuğunda geriye yaslanırken, "Aslında gerçekleştirdiği mucizeler kanıt gösterilebilir, ancak mucize gerçekleştiren başka kimseler de olmuştur, dolayısıyla bunlar ulûhiyet belirtisi sayılabilecek olsalar da kesin kanıtlar değildirler. Tabii ki, İsa'nın ulûhiyetini tam anlamıyla kanıtlayan, Dirilişi'dir. Ancak gerçekleştirdiği onlarca mucizeden de öteye, kanımca en etkileyici işlerinden biri günahları bağışlayabilmiş olmasıydı."

Carson'ın oturduğu koltuğun tam karşısına konuşlanmış koltuğumda, kendisiyle doğrudan göz göze gelebilmek için kımıldanarak, "Gerçekten mi, neden ki?" diye sordum.

"Mesele şu; bana karşı bir suç işlerseniz, sizi bağışlama hakkı sadece benimdir. Ancak bana karşı bir suç işlediğinizde, bir başkası gelip de bu suçunuzu, 'Seni bağışlıyorum' diyerek benim yerime bağışlamaya nasıl cüret edebilir ki? Günah, bir insana karşı işlendiğinde dahi, öncelikli olarak Allah'a ve Allah'ın yasalarına karşı işlenmiş olur, dolayısıyla, bu şekilde bağışlama hakkına gerçek anlamda sahip olan sadece Allah'ın kendisidir."

"Davut zina ederek ve zina ettiği kadının kocasını ölüme yollayarak günah işlediğinde, 51'inci Mezmur'da Allah'a şöyle dedi: 'Sana karşı, yalnız sana karşı günah işledim, senin gözünde kötü olanı yaptım'. İnsanlara karşı suç işlemiş olmasına karşın, aslında, onu kendi suretinde yaratmış olan Allah'a karşı günah işlemiş olduğunun ve ancak Allah'ın kendisini bağışlayabileceğinin farkındaydı Davut.

"Tabii, İsa gelip de günahkârlara, 'Günahlarınızı bağışlıyorum' dediğinde, Yahudiler bu sözlerini Allah'a edilmiş küfür saydılar. 'Allah'tan başka kim günahları bağışlayabilir ki?' diyerek tepki gösterdiler. Bana kalırsa, bu şekilde günahları bağışlamış olması, İsa'nın en etkileyici işi olmuştur."

"İsa günahları bağışlamakla da kalmayıp, kendisinin tümüyle günahsız olduğunu ileri sürmüştür. Günahsız olmak da kesinlikle ilahî bir vasıftır" dedim.

"Evet, dikkat ederseniz Batı tarihinde en kutsal sayılan kimseler, kendi kabahatleri ve günahlarının da farkında olan kişilerdir. Kusurlarının, şehvet düşkünlüklerinin ve pişmanlığa yol açan eylemlerinin farkında olan ve Allah'ın lütfuyla bunlardan arınmaya çabalayan kimselerdir bunlar. Hatta bu kişiler arınma çabalarında öylesine başarılı olurlar ki, bazen çevrelerindeki insanlar bunu fark ederek, 'İşte kutsal bir adam veya kadın' derler.

"Ancak birdenbire İsa denen bu adam ortaya çıkmış ve hiç çekinmeden, 'Hanginiz bana günahlı olduğumu kanıtlayabilir?' demiştir. Bu sözü ben söylemiş olsam, emin olun ki, en başta eşim ve çocuklarım olmak üzere beni tanıyan herkes memnuniyetle kalkıp bana karşı ifade verebileceklerdir; hâlbuki Mesih'e karşı bu yönde tanıklık edebilecek hiç kimse çıkmadı."

Şüphesiz ki, ahlaki kusursuzluk ve günahları bağışlama yetkisi, Allah'a has vasıflardandırlar. Ancak kendi kimliğinin, Allah'ın kimliğiyle büsbütün örtüşebilmesi için, İsa'nın sahip olması gereken birkaç vasıf daha vardır. Bu vasıflara değinme vakti gelmişti. Carson'la görüşmemize, kendisine çerez sorular yönelterek başlamıştım, artık zor sorulara geçme vakti gelmişti.

ALLAH'IN İNSAN BEDENİNE BÜRÜNMESİ MUAMMASI

Yanımda getirdiğim bazı notlardan da yararlanarak, İsa'nın ulûhiyetine dair iddialarını yalanlayan, en önemli tutarsızlıkları art arda önüne getirdim Carson'un.

"Dr. Carson, iki yerde birden bulunamadığına göre, İsa'nın her yerde ve her zaman var olduğu nasıl iddia edilebilir ki?" diye sordum. "'İnsanoğlu bile tekrar geleceği saati bilmez' diyen İsa nasıl alim-i mutlak olabilir? Kutsal Kitap'ta, kendi memleketinde pek fazla mucize gerçekleştiremediği açıkça yazıldığına göre, kadir-i mutlak olabilir miydi ki İsa?" diye sordum.

"Açık sözlü olalım, Kutsal Kitap metninde bile İsa'nın ulûhiyetini tartışılır yapan kayıtlar yer alır" dedim, meselenin altını çizercesine, kalemimi kendisine doğrultarak.

Carson irkilmese de, sorduğum bu soruların kolay cevaplanamayacaklarını da itiraf etti. Ne de olsa Allah'ın insan bedenine bürünmesi – Allah'ın insan olması, ruhun bedene bürünmesi, sonsuz olanın sonlu olması, ebedi ve ezeli olanın zamanın sınırlamalarına dahil olması–

meselesinin muammalı oluşu da bundan değil midir? İlahiyatçıların yüzyıllardır anlamaya çabaladıkları bir meseledir bu. Carson da cevabını toparlamaya çalışırken, uzmanların bu meseleyi çözümleme çabalarında yıllardır öne sürmüş oldukları açıklamalara değinerek söze girdi.

"Çelişkili görünen bu meseleye, ilahiyat tarihinde iki üç farklı açıklama getirilmeye çalışılmıştır" dedi Carson; üniversitede vereceği bir derse giriş cümlesi olarak seçebileceği bir cümleydi bu sanki.

"Örneğin, geçen yüzyılın sonlarında, büyük ilahiyatçı Benjamin Warfield, İncil'in ilk dört kitabını tarayarak, metinlerde geçen kayıtlardan hangilerinin Mesih'in insancıl yönüne, hangilerininse ulûhiyetine işaret ettiğini belirlemeye çalışmıştır. İsa, Allah'ın vasıflarını yansıtan bir şey yaptığında, bu Mesih'in ulûhiyetini yansıtan bir belirti sayılır. İsa'nın, kısıtlı güçlerini, sonlu oluşu veya insancıllığını yansıtan –örneğin, gözyaşı dökmüş oluşu (Allah ağlar mı ki?)– davranışları ise Mesih'in insancıl yönlerini yansıtan belirtiler sayılırlardı."

Bana kalırsa, bu açıklama çelişkilerle doluydu. "Bu şekilde bir ayrım yapıldığı takdirde İsa şizofren gibi görünmez mi?" diye sordum.

"Evet, farkında olmadan böyle bir görüntü yaratılmış oluyor belki de" dedi Carson. "Bu fikri destekler görüşteki söylemlerdeyse, İsa'nın insani ve ilahî yönlerinin birbirinden ayırt edilebildikleri, ancak bu iki özelliğin tek bir kişide birleştiği söylenmiştir. İnsan düşüncesine sahip İsa ile göksel düşünceye sahip Mesih şeklinde, iki farklı unsurun müşterekliğine dayanan bir açıklamayı kabul edilir bulmuyorsunuz sanırım? Fakat bu bazılarınca kabul görmüş bir açıklama biçimidir, dolayısıyla tümüyle reddetmek doğru olmayabilir."

"Diğer bir açıklama biçimi ise bir çeşit *kenosis*, yani 'vazgeçme' fikrine dayalıdır. Bu fikir, Pavlus'un bize İsa'nın 'Tanrı özüne sahip olduğu halde, Tanrı'ya eşitliği sımsıkı bir hak saymadığını (ki bu açıklayıcı bir tespittir), ama kul özünü alıp ululuğunu bir kenara bıraktığını' aktardığı Filipililer 2'den türemiştir. İsa ululuğunu bir kenara bırakarak sıradan bir insan bedenine bürünmüştür.

Bu açıklama da biraz yetersiz gelmişti bana. "Biraz daha açık konuşur musunuz?" dedim. "İsa'nın, vazgeçtiği özellikleri neydi yani?"

Belli ki konunun can damarına basmıştım. Carson memnun biçimde başını sallayarak, "İşte asıl mesele bu. Yüzyıllar boyunca insanlar bu soruyu çeşitli biçimlerde cevaplandırmaya çalışmışlardır. Örneğin, İsa ulûhiyetinden mi vazgeçmişti? Eğer öyleyse artık Allah değildi.

"İlahi vasıflarından mı vazgeçmişti? Bu önermeyi de kabul etmekte güçlük çekiyorum, çünkü vasıflar ile kimliği birbirinden ayırt etmek çok güçtür. Örneğin, eğer bir ata benzeyen, at gibi kokan, at gibi yürüyen ve bir atın tüm niteliklerine sahip bir hayvana sahipseniz, o hayvanın bir at olduğu ortadadır. Yani Allah'ın vasıflarından vazgeçip de halen Allah olmasının nasıl mümkün olabileceğini anlayamıyorum.

"Bazılarıysa, 'Vasıflarından tümüyle vazgeçmemiş, vasıflarını kullanmaktan vazgeçmiştir', yani kendini bir nevi kısıtlamıştır görüşünü öne sürmüşlerdir. Bu daha mantıklı bir açıklama gibidir, ama yine de kimi zaman yaptıklarıyla bu açıklamayı da geçersiz kılar İsa – ne de olsa ancak Allah'ın yapabileceği biçimde insanların günahlarını bağışlıyordu, bu da ilahî bir vasıftır.

"Diğer bazı kimseler ise, 'İlahî vasıflarını bağımsız biçimde kullanma hakkından vazgeçmiştir' şeklinde daha karmaşık bir fikir ileri sürmüşlerdir. Yani Allah'lık vasıflarını, sadece göklerdeki Babası kendisine doğrudan izin verdiğinde sergilemekteydi. Bu epeyce mantıklı bir açıklama gibi görünür. Ancak unutmamak gerekir ki, ebedi ve ezeli Oğul'un aslında her zaman Babası'nın emirlerine uygun hareket etmiş olduğuna inanılır. Dolayısıyla 'vazgeçme' eylemi bu düşünceye ters düşer, çünkü böyle bir eylem, Oğul'un ezelden beri başına buyruk olduğu, ama insan bedenine büründüğündeyse Baba'nın emirlerine itaat etmeyi seçmiş olduğu görüntüsünü yaratmaktadır. Yine de fena bir açıklama değildir bu."

Hedefi on ikiye yakın bir yerden vuracağımızı sezinliyordum, ama tam on ikiden vurabileceğimizi sanmıyordum. Carson da benimle aynı fikirdeydi galiba.

"Açıkçası, Filipililer 2'de ebedi ve ezeli Oğul'un tam olarak hangi vasfından vazgeçtiği aktarılmamıştır. Evet, bir vazgeçme eylemi söz konusudur, ancak bu söz konusu olan eylemin, Hıristiyan inancının en gizemli öğelerinden biri olan Allah'ın insan bedenine bürünmesi olayı kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini de unutmamak gerekir.

"Bir yanda biçimden ve bedenden yoksun, alim-i mutlak, her yerde ve her zaman bulunan, kadir-i mutlak Ruhlardan, diğer yanda ise elle tutulur, fiziksel, zaman boyutuna hapsolmuş yaratıklardan bahsediyoruz. Bunlardan birinin diğerinin suretine bürünmesi, kaçınılmaz biçimde, içinden çıkılması güç bir gizemler ağı yaratmıştır.

"Yani Hıristiyan ilahiyatının bir kolu, bazılarının iddia ettiği üzere, 'meseleyi örtbas etme' değil, Kutsal Kitap'ta bulunan delilleri bir

araya getirerek, adil biçimde değerlendirerek, tümüyle açıklayıcı olmasalar bile, makul kabul edilebilecek sentezlere ulaşma çabasında olmuştur."

Carson bu yorumuyla, sanki süslü bir dille, 'İlahiyatçılar Allah'ın insan bedenine bürünmesi olayının her ince ayrıntısını açıklayamasalar da, mantıklı sayılabilecek açıklamalar getirebilmektedirler' der gibiydi. Bu yöntem bir bakıma mantıklı görünüyordu. Eğer Allah gerçekten de insan bedenine büründüyse, ölümlü insan beyninin böyle bir olayı algılayamamasına şaşmamak gerekir aslında.

İsa'nın, dünyaya geldiğinde, Yeni Antlaşma'da kesinlikle sahip olduğu söylenen, ulûhiyetini kanıtlayan 'mutlak vasıfları' –alim-i mutlak, kadir-i mutlak ve her yerde ve her zaman bulunan olduğunu– neden genellikle sergilemeyi tercih etmediğini açıklamada, bu "vasıflarını bağımsız biçimde kullanma hakkından gönüllü olarak 'vazgeçmiş' olması" fikri oldukça akla yatkındı.

Bu 'Vazgeçme' muamması, İsa'nın ulûhiyeti meselesindeki sorunlardan sadece biridir. Not defterimin bir sonraki sayfasına geçerek, İsa'nın, kendisinin Allah olduğu iddiasına tümüyle ters düşer görünen bir takım Kutsal Kitap ayetlerini sorgulamaya başladım.

YARATAN MI, YARATILAN MI?

İsa'nın ilahî doğaya sahip olduğu iddiasının kabul edilir olabilmesi için, bu iddianın, Allah'ın, Eski Antlaşma'da bildirilen, yaratılmış bir varlık olmaması, yani ezelden beri var olması vasfıyla uyumlu olması gerekir. "Yeşaya 57:15'de Allah, 'Sonsuzlukta yaşayan' şeklinde tanımlanmıştır. Ama İsa'nın ise yaratılmış bir varlık olduğuna açıkça işaret eden bazı ayetler bulunmaktadır" dedim Carson'a.

"Mesela, Yuhanna 3:16'da İsa'dan, 'Allah'ın biricik Oğlu' şeklinde bahsedilir, Koloseliler 1:15'te de '...bütün yaratılışın ilk doğanı O'dur' denir. Bu ayetler açıkça İsa'nın yaratan değil de yaratılmış bir varlık olduğuna işaret etmezler mi?" dedim.

Carson'ın uzmanlık alanlarından biri de, Grekçe dilbilgisidir. Alıntıladığım iki ayetteki dil kullanımlarına değindiğinde de, bu uzmanlığının getirdiği bilgi dağarcığından yararlandığını açıkça görmek mümkündür.

"Yuhanna 3:16'yı ele alalım; Kutsal Kitap'ın Kral James tercümesinde (KJV), bu ayet Grekçe'den 'biricik Oğlu' şeklinde tercüme

edilmiştir. Bu tercümeyi doğru kabul edenler, bunun Allah'ın insan bedenine bürünmesi olayına –yani Bakire Meryem'in rahminde beden bulmasına– işaret ettiğini savunurlar. Ama aslına bakarsanız, Grekçe metinde geçen kelimenin anlamı bu değildir" dedi Carson.

"Grekçe metindeki kelime, aslında 'yegâne olan' şeklinde tercüme edilmelidir. Birinci yüzyılda bu kelime genellikle 'yegâne ve sevgili' olan anlamında kullanılırdı. Yani Yuhanna 3:16'da söylenen, İsa'nın, 'yegâne ve sevgili Oğul' –ya da New International tercümesindeki (NIV) gibi, 'Tek Oğul'– olduğudur."

"Bu sadece bahsi geçen o bölümdeki metnin anlamını açıklıyor" dedim.

"Tamam, 'ilk doğan' kavramının geçtiği Koloseliler'deki ayeti de inceleyelim. Muhafazakâr olsun liberal olsun, yorumcuların büyük çoğunluğu, Eski Antlaşma döneminde, ilk doğanın, haleflik yasaları uyarınca terekenin aslan payını aldığı veya kraliyet aileleri söz konusuysa, ilk doğanın kral olduğunu bilir ve kabul ederler. Dolayısıyla ilk doğan, babanın tüm haklarına sahip olan evlattı.

"İsa'dan önce ikinci yüzyıla gelindiğinde, bu kelime artık 'bağrından çıkıp gelmek' ya da ilk doğan olma kavramlarını yansıtır biçimde değil, yasal varis olan kişiye atfen kullanılan yetki belirtir bir manada kullanılmaya başlanmıştır. Uzmanların çoğu da, İsa için kullanıldığında söz konusu kelimeye yüklenen anlamın bu olduğu yönünde fikir birliği içerisindedirler. Kabul etmek gerekir ki, 'ilk doğan' kavramının kullanımı yanlış anlaşılmalara sebep olabilmektedir."

"Daha uygun bir tercüme ne olabilirdi peki?" diye sordum.

"Bence 'yüce mirasçı' daha uygun olurdu" diye cevap verdi Carson.

Bu açıklamasıyla Koloseliler'de geçen bölümü aydınlatan Carson, bununla yetinmeyip başka bir örnek vermek istedi.

"Koloseliler 1:15'ten bahsedecekseniz eğer, kayıtların bütünlüğünden ödün vermemek için Koloseliler 2:9'u da hesaba katmanız gerekir. Koloseliler 2:9'da aynı yazar, 'Çünkü Allah'ın bütün doluluğu bedence Mesih'te bulunuyor' der. Yazar kendi kendisiyle çelişecek değildir. Yani 'ilk doğan' kavramı, İsa'nın ebedi varlığıyla ters düşemez, çünkü ebediyet de 'Allah'ın bütün doluluğu' dendiğinde kast edilen vasıflardan biridir.

Bana kalırsa bu sözleriyle meseleye yeterince açıklık getirmişti Carson. Ama anlaşılması güç başka ayetler de vardı. Örneğin, Markos

10:17'de birisi İsa'ya "iyi öğretmenim" diye hitap ettiğinde İsa da bu kişiye, "Bana neden iyi diyorsun? İyi olan yalnız biri var, O da Allah'tır" şeklinde cevap verir.

"İsa bu sözleriyle ulûhiyetini inkâr eder gibi görünmüyor mu?" diye sordum.

"Hayır, bence İsa bu sözleri sarf ederken, bu adamı, kendisine hitap ederken kullandığı 'iyi' sıfatının ne anlama gelebileceğini düşünmeye sevk etmeyi amaçlıyordu" dedi Carson. "Aynı olay, Matta'da biraz daha detaylı anlatılmıştır ve bu kitaptaki kayıtlarda İsa ulûhiyetine ters düşen bir şey söylememiştir.

"Bana kalırsa İsa'nın söylemeye çalıştığı aslında şudur: 'Bir dakika şimdi; neden bana iyi diyorsun? İyi günler derkenki gibi kibarlık ifade eden bir söz müdür bu? İyi kelimesini kullanırken kast ettiğin nedir? Bana iyi öğretmenim diyorsun – yoksa amacın bana yağ çekmek mi?'

"Esasen iyi olan tek bir kimse vardır, o da Allah'tır. Ancak İsa'nın söylemeye çalıştığı da, 'Bana öyle hitap etme!' değildir. Kast ettiği şudur: 'Bu söylediğin şeyin ne anlama geldiğinin farkında mısın? Bana, aslında sadece Allah'a hitaben kullanılması gereken bir sıfatla hitap ediyor olduğunun farkında mısın?'

"İsa'nın sözlerinden şu anlamlar çıkarılabilir: 'Gerçekten de söylediğin gibi iyi öğretmenim ben; yani bilmeden de olsa doğru kelimeleri seçtin bana hitap ederken'; ya da tam aksine, 'Asla bana öyle hitap etme, bir dahaki sefere herkes gibi sen de bana günahkâr İsa şeklinde hitap et'. İsa'nın, Kutsal Kitap kayıtlarında geçen diğer sözlerini ve işlerini göz önünde tutarsanız, sizce bu yorumlardan hangisi daha mantıklıdır?"

İsa'nın 'günahsızlığı', 'kutsallığı', 'doğruluğu', 'saflığı', 'lekesiz oluşu' ve 'günahkârlardan farklı oluşunu' vurgulayan öyle çok ayet vardır ki, bu sorunun cevabı ortadadır.

İSA, ALLAH'TAN DAHA DÜŞÜK BİR MERTEBEDE MİDİR?

Diyelim ki ulûhiyetini kabul ettik, peki nasıl bir ilahtı İsa? Baba olan Allah'a denk miydi, ilahî vasıflara haiz olan, ama Eski Antlaşma'da tasvir edilen Allah'ın altında, düşük mertebedeki bir ilah mıydı?

Beni, İsa'nın mertebesine dair bu soruyu sormaya iten, daha önceden Carson'ın önüne getirdiğim bir başka ayette geçen sözlerdi. "İsa Yuhanna 14:28'de, 'Baba benden üstündür' der. Bazı insanlar bu ayeti

okuduklarında, İsa'nın, Baba olan Allah'tan daha düşük mertebedeki bir ilah olduğu kanısına varırlar. Böyle bir yargıya varmak doğru mudur?" diye sordum.

Carson iç çekti. "Babam bir vaizdi ve ben büyürken evimizde geçerli olan bir söz vardı: 'Hangi çerçevede (zaman dilimi, kültürel yapı vs.) ne anlama geldiği belirsiz olan bir metin, karşıt fikir beyan etmeye hevesli kişilerin elinde kanıt metnine dönüşür'. Bu ayetin de hangi bağlamda ne anlama geldiğini doğru anlamak gerekir" şeklinde cevap verdi.

"İsa, kendilerinden ayrılacağını söylediğinde havarileri yakınmaya başladı. İsa da onlara, 'Beni sevseydiniz, Baba'ya gideceğim için sevinirdiniz. Çünkü Baba benden üstündür' dedi. Yani, İsa kendisinin olan görkeme yeniden bürünmek üzere göklere dönmektedir, dolayısıyla havariler O'nun kim olduğunu gerçekten biliyor ve O'nu layıkıyla seviyor olsalar, daha yüce olduğu âleme dönmesine sevinmeleri gerekirdi. Yuhanna 17:5'te İsa şöyle der: 'Baba, dünya var olmadan önce ben senin yanındayken sahip olduğum yücelikle şimdi beni yanında yücelt' – yani bir başka deyişle, 'Baba benden üstündür' demektedir.

"'Üstünlük' kavramı her zaman ontolojik olarak üstün anlamına gelmeyebilir. Örneğin, 'Amerika Birleşik Devletleri başkanı benden üstündür' desem, bu onun ontolojik olarak benden üstün bir varlık olduğu anlamına gelmez. Evet, benden üstün bir askeri gücü vardır, siyasi hünerleri ve halkın gözündeki yeri benden üstündür, ama benden üstün bir insan olduğu anlamına gelmiyor bütün bunlar. Her ikimiz de insanız en nihayetinde.

"Öyle ki İsa, 'Baba benden üstündür' dediğinde, bu sözü hangi çerçevede söylediğine bakmak gerekir. İsa bu sözüyle, 'Baba benden üstündür, çünkü o Allah'tır, ben ise değilim' mi diyordur? Bana kalırsa bu çok saçma bir yorumlama olur. Bir yerde kürsüye çıkıp, 'Allah'ın benden üstün olduğunu resmen ilan ederim' dediğimi farz edin'. Bu oldukça fuzulî bir açıklama olacaktır.

"Sözlerindeki kıyaslamanın anlamlı olabilmesi için İsa'nın, Baba olan Allah ile aslında aynı kudrete sahip olduğu halde, bazı sınırlamalara tabi olduğunu bilmek gerekir. İnsan bedeni alması dolayısıyla yetkileri sınırlanmıştır İsa'nın –yakında çarmıha gerilecek ve ölecektir– ama böylece Baba'nın yanına dönecektir; dünya var olmadan önce Baba'nın yanındayken sahip olduğu yüceliğe tekrar erişmek üzere Baba'nın yanına dönecektir.

"Yani şöyle diyor İsa: 'Öleceğim için sızlanıyorsunuz; aslında eve dönecek oluşuma seviniyor olmalısınız'. 'Baba benden üstündür' sözünün bu şekilde yorumlanması daha doğru olacaktır."

"Yani, bu sözleriyle ulûhiyetini reddetmiyor, öyle mi?" diye sordum

"Hayır, reddetmiyor. İsa'nın bu sözleri hangi çerçevede sarf ettiğini göz önüne alırsanız, bunu anlayabilirsiniz" dedi Carson.

İsa'nın, Baba olan Allah'tan daha düşük mertebedeki bir ilah olmadığı gerçeğini kabul edebiliyordum, ama başka bir mesele daha vardı kabul etmekte güçlük çektiğim. Bir öncekinden de hassas bir meseleydi bu: Şefkatli bir ilah olduğu iddia edilen İsa, nasıl olur da kendisini reddedenlerin sonsuza dek acı çekeceklerini söyleyebilmektedir?

CEHENNEM MESELESİNİN YARATTIĞI SIKINTI

Kutsal Kitap, Baba olan Allah'ın sevecen olduğunu söyler. Yeni Antlaşma'da da İsa için aynı şey söylenir. Peki ama Baba'yla Oğul'un bir yandan sevecen olmaları, öte yandan insanları cehenneme mahkûm etmeleri çelişkili değil midir? Ne de olsa İsa, Kutsal Kitap'ta bir başkasının değinmediği ölçüde çok, defalarca cehennemden bahsetmiştir öğretilerinde. Sözde yumuşak huylu, şefkatli olan İsa'nın, bu vasıflarına ters düşmez mi cehennem öğretisi?

Bu sorumu Carson'a yöneltirken, agnostik (bilinemezci) görüşleriyle tanınan Charles Templeton'ın keskin, itham dolu sözlerinden yararlandım: "Sevecen olduğu söylenen Göksel bir Baba, nasıl olur da dipsiz bir cehennem yaratmış ve yüzyıllar boyunca, bazı dinî inançları kabul etmedikleri veya kabul edemedikleri için milyonlarca insanı bu cehenneme gönderebilmiştir?"[3]

Çarpıcı bir etkisi olacağı umuduyla seçtiğim bu soru, Carson'ı hiç de kızdırmış gibi görünmüyordu. Aydınlatıcı bir bilgi vererek başladı cevaplamaya. "Öncelikle, Allah'ın insanları, sırf birtakım dinî inançları kabullenmedikleri için cehenneme göndermiş olduğunu sanmıyorum."

Bir an için duraksayarak düşündü Carson. Ardından, birçok modern insanın antika bir inanış saydıkları "günah" kavramından yola çıkarak daha detaylı bir cevap vermeye girişti.

"Yaratılış'ın ilk zamanına dönelim; kendi suretinde bir erkek ve kadın yaratan Allah'ı canlandırın kafanızda" dedi. "Sabah kalktıklarında Allah vardır zihinlerinde. O'na olan sevgileri tamdır. O'nun buy-

ruklarını yerine getirmekten keyif alırlar; onları mutlu kılan yegâne şey budur. O'nunla ve birbirleriyle olan bağları, olması gerektiği gibidir.

"Günahın ve başkaldırının dünyaya girmesinden sonra ise, Allah'a benzer surette yaratılmış bu insanlar, evrenin en önemli varlıkları olduklarını düşüncesine kapılırlar. Tam olarak olmasa da, düşünceleri bu yöndedir. Biz de bu düşünce biçimine sahibiz. 'Sosyal patolojiler' dediğimiz –savaş, tecavüz, düşmanlık, haset, gizli kıskançlıklar, kibir, aşağılık kompleksleri gibi– şeyler, Allah'la olan bağımızın gerektiği gibi olmayışından kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak da insanlar acı çekmektedirler.

"Allah'ın gözünde, bu olanlar çok ama çok iğrençtir. Peki, Allah bunlara nasıl müdahale etmeli? 'Bana ne, hiç umurumda değil' diyecek olsa, kötülüğün kendisini rahatsız etmediğini söylemiş olacaktır. 'Yahudi Soykırımı mı? Boş ver, umurumda değil' demek gibi olurdu bu. Allah'ın bu tür mesellere dair ahlaki değer yargılarına sahip olmaması dehşet verici olmaz mıydı?

"Ama bu tür meselelere dair ahlaki değer yargılarına sahipse Allah, prensipte, kendi suretinde yarattığı bütün bu varlıkların, ufacık yumruklarını kendisine öfke belirtir biçimde sallayıp, Frank Sinatra'ya eşlik ederek, 'I did it my way' (Kendi yolumda yürüdüm) şarkısını söyleyişlerine yönelik ahlaki bir yargıya varabilmelidir. Günahın asıl doğası da insanın bu tavrıdır.

"Şunu da unutmamak lazım, cehenneme gönderilen insanlar, 'aslında iyi insanlar oldukları halde doğru şeylere inanmadıkları için cehenneme gönderiliyor' değildirler. Cehenneme gönderilmelerinin öncelikli sebebi, Yaratıcı'ya karşı gelerek evrenin en önemli varlığı olmak isteyişleridir. Cehenneme gönderilmiş kimseler, tövbe etmiş olan kimseler değildirler; Allah o kadar acımasız mıdır ki böyle insanları cehenneme hapsetsin? Hayır, cehenneme gönderilmiş kimseler, evrenin en önemli varlığı olma arzularından asla (sonsuzluklar boyunca) vazgeçmeyecek ve Allah'a karşı isyan ve inkârlarını ısrarla sürdürecek olan kimselerdir.

"Allah ne yapmalı peki? Hiçbir şeyi umursamadığını söyleyen bir Allah'a kim tapınmak ister ki? Böyle bir Allah ya ahlaktan yoksun ya da gerçekten ürpertici bir varlıktır. İnsanın bu alenî başkaldırısı karşısında, bu varlığı cezalandırmayıp başka türlü davranmayı seçmiş olsaydı Allah, bu tavrıyla kendi Allahlığını şüpheli kılardı."

Carson'ın sözünü kestim, "Tamam, ama sanırım insanları en fazla

rahatsız eden, Allah'ın insanları ebedi azaba mahkûm edebileceği düşüncesidir. Bu biraz acımasızca bir tavır değil midir?"

"Birincisi; İncil'de, cehennem azabının farklı derecelerinin olduğu yazılmıştır, dolayısıyla herkesin aynı ölçüde ıstırap çekmesinin söz konusu olduğunu sanmıyorum.

"İkincisi, eğer Allah, bu günahlı dünyadan tamamen elini eteğini çekmiş olsa, yani insanın kötülüğünü dizginleyen hiçbir güç olmasa, biz dünyayı cehenneme çeviririz zaten. Yani bir sürü günahkârı, birbirlerinden başka kimseye zarar veremeyecekleri kısıtlı bir bölgeye hapsettiğinizde, bu bölge cehennemin ta kendisi olacaktır, öyle değil mi? Aslında bu ıstırabın sürmesine kendileri sebep oluyorlar ve istedikleri de bunun sürmesidir; çünkü tövbe etmemekte ısrar ediyorlar."

Bir anlık sessiz kalmıştı Carson, dolayısıyla cevabını tamamlamış olduğunu düşündüm. Ardından önemli bir ekleme yaptı: "Kutsal Kitap'ta altı çizilen bir husus da, dünyanın sonunda adaletin yerini bulacağı, dahası, buna herkesin tanıklık edeceği ve her ağzın kapanacağıdır" dedi Carson.

Bu son sözlerini zihnime kaydettim hemen. "Bir diğer deyişle, yargı gününde, Allah'ın kendisini haksız yargıladığını söyleyebilecek kimse çıkmayacaktır. Allah'ın, kendileri ve dünyanın geri kalanını yargılarken dağıttığı adaletin kusursuzluğunu herkes idrak edecektir" dedim.

"Aynen öyle" dedi Carson bastırarak. "Bu dünyada adalet her zaman yerini bulmamaktadır; her gün tanık oluruz bu duruma. Ancak Son Günde, herkesin gözü önünde adalet yerini bulacaktır. 'Bana haksızlık edildi' diyen kimse çıkmayacaktır o gün."

İSA VE KÖLELİK

Carson'la tartışmak istediğim bir mesele daha vardı. Saatime baktım. "Birkaç dakika daha ayırabilir misiniz?" diye sordum. Olumlu cevap alınca, bir diğer tartışmalı konuyu gündeme getirdim.

Allah olabilmesi için İsa'nın ahlaken kusursuz olması gerekirdi. Ama Hıristiyanlık inancını eleştiren bazı kimseler, İsa'nın, ahlaken iğrenç kabul edilen kölelik uygulamasını üstü kapalı biçimde onayladığını ileri sürmüşlerdir. Örneğin, Morton Smith şöyle yazmıştır,

> İmparator ve Roma devletinin sayısız kölesi vardı; Kudüs'teki Tapınağın köleleri vardı; Başkâhinin köleleri vardı (ki İsa tutuklanırken bunlardan birinin kulağı kesilmiştir); zenginler ve orta

sınıf mensubu kişilerin neredeyse tümünün köleleri vardı. Bize aktarılanlar itibariyle, İsa bu uygulamayı eleştirmemiştir hiçbir zaman...

İsa'nın gençlik döneminde, Filistin ve Ürdün'de kölelerin ayaklandıkları sanılmaktadır; mucizeler gerçekleştiren bu adam, bu ayaklanmaların önderliğini üstlenmiş olsaydı eğer, önemli ölçekteki bir kitlenin desteğini kazanabilirdi. Köleliğin yanlış olduğunu ve kaldırılması gerektiğini ilan etmiş olsa veya özgürlük vaat etmiş olsa, bundan haberimiz olurdu sanırım. Ancak bu yönde hiçbir kayıt ulaşmamıştır günümüze, yani çok büyük ihtimalle bu konuda görüş bildirmemiştir İsa.[4]

Allah'ın tüm insanları eşit ölçüde sevdiği söylenirken, İsa'nın köleliğin kaldırılması yönünde bir çağrıda bulunmamış olması nasıl açıklanabilir? "Neden 'Kölelik yanlıştır' diye haykırmamıştır İsa?" diye sordum. "Allah'ın suretinde yaratılmış insanları aşağılayan bir uygulama olan köleliğin kaldırılmasına yönelik hiçbir çaba sarf etmeyişi, İsa'nın ahlaken kusurlu olduğunu göstermez mi?"

Carson koltuğunda doğruldu. "Bu eleştiriyi öne süren kimselerin, meseleyi saptırdıkları kanısındayım" dedi. "İzin verirseniz, eski çağlarda ve günümüzde köleliğin ne anlama geldiğini açıklamakla başlayayım; unutmamak gerekir ki, bizim kültürümüzde kölelikten bahsedildiğinde, eski çağlarda kimsenin düşünmeyeceği bazı fikirler de akla gelir."

Arzu ettiği biçimde devam etmesini isteyerek, "Buyurun" dedim.

ZULMÜN ORTADAN KALDIRILMASI

"Afrika kökenli Amerikalı uzman Thomas Sowell, *Race and Culture*[5] isimli kitabında, modern dönemlere gelinene kadar, tarih sahnesinde yer almış başlıca dünya medeniyetlerinin istisnasız tümünde, kölelik uygulamasının görülmüş olduğuna işaret etmiştir" dedi Carson. "Askeri fetihlerle de alakası olabilir, ancak kölelik daha çok ekonomik bir işleve sahipti. O dönemlerde iflas yasaları yoktu, dolayısıyla borç batağına girdiğinizde, kendinizi ve/veya ailenizi köle olarak satardınız. Borç ödemeye olanak tanıdığı gibi, iş imkânı da yaratıyordu kölelik uygulaması. Yani tümüyle kötü bir uygulama sayılmazdı; en azından insanların hayatta kalmalarına olanak tanıyan bir uygulamaydı.

"Lütfen yanlış anlamayın: Köleliği iyi bir şeymiş gibi yansıtmaya çalışmıyorum. Ancak Roma İmparatorluğu döneminde kölelerin bazıları gerçekten de hizmetçilik yapan, bazılarıysa günümüz profesörleri kadar nitelikli olup, ailelere öğretmenlik yapan kimselerdi. Ayrıca köleliğin ırkla bir ilişkisi de yoktu.

"Amerikan usulü kölelikte ise, sadece tümüyle siyah olan kimseler kölelik ederlerdi. Amerika'daki kölelik sistemini korkunç kılan da buydu zaten; bugün halen karşıt mücadele gerektiren, siyahların aşağılık ırk oldukları yönünde bir inanışa sebep olmuştur bu uygulama.

"Kutsal Kitap'ta köleliğe dair ne söylenmiş ona bakalım bir de. Yahudi toplumunda, Yasa uyarınca her 50 yılda bir, köle konumundaki herkes özgür bırakılırdı. Bir başka deyişle her yedinci yılda köleler özgür kılınıyorlardı. Bu uygulamaya tümüyle sadık kalınıyor muydu bilinmez, ancak sonuç itibariyle Allah'ın buyruğu bu yöndeydi ve İsa da bu anlayış çerçevesinde yetiştirilmişti.

"İsa'nın aslî görevinin ne olduğunu da unutmamak gerekir. Gelişinin esas sebebi, kölelik uygulamasını da barındıran, Roma iktisadi düzenini yıkmak değildi. Erkek ve kadın, tüm insanları günahlarından arındırmak üzere gelmişti dünyaya. Söylemeye çalıştığım şudur: İsa'nın müjdesi insanları değiştirerek, Allah'ı bütün kalpleri, ruhları, akıl ve güçleriyle sevmelerini ve komşularını kendileri gibi sevmelerini sağlar. İsa'nın bu öğretisinin kölelik karşıtı olduğu da ortadadır.

"Havari Pavlus'un Filimon'a yazdığı ve Onisimos isimli kaçak bir köleye değindiği mektupta yazdıklarına bakınız. Pavlus köleliğin kaldırılması gerektiğini açıkça söylememiştir, çünkü böyle bir şey söylese idam edileceğinin farkındadır. Pavlus Filimon'dan, Onisimos'un Rab'be ait biri ve çok sevilmesi gereken bir kardeş olduğunu unutmamasını ve kendisini nasıl kabul ettiyse onu da o şekilde kabul etmesini istemiştir. Ardından, bunun kendisi için ehemmiyetini vurgularcasına, 'Senin kendi yaşamını bile bana borçlu olduğunu söylememe gerek yok' der Pavlus.

"Dolayısıyla, köleliğin kaldırılması, iktisadi bir düzenin değiştirilmesinden ziyade, Müjde'nin etkisiyle erkek ve kadının düşüncede değişmesinin gerçekleşmesiyle mümkün olacaktır. Salt iktisadi bir düzen yıkılıp da yerine zorla başka bir düzen getirildiğinde neler olabildiğine hepimiz tanık olduk. Komünizm'in hedefi, 'devrimci ruhlu insan' modeliyle yola çıkarak, 'yeni insan' modeline ulaşmaktı. Sorun şu ki, hayal ettikleri 'yeni insan' modeli asla gerçekleşmedi. Köylüleri ezen zümreyi devirdiler, ancak sonuçta köylüler özgürlüklerine kavuşmadılar;

bu sefer de başka karanlık bir rejimin boyunduruğuna girdiler. Sonuç itibariyle, kalıcı bir değişimin gerçekleşebilmesi için değişimin insanların yüreklerinde başlaması gerekir. İsa'nın hedefi de bunun gerçekleşebilmesine olanak tanımaktı.

"Sowell'ın sorduğu soruyu da yinelemekte fayda var kanımca: Kölelik nasıl sona ermiştir? Köleliğin kaldırılmasını sağlayan başlıca etkenin, İngiltere'de Hıristiyanlar'ın uyanışı olduğunu söyler Sowell. On dokuzuncu yüzyılın başlarında Hıristiyanlar, Parlamento aracılığıyla köleliğin kaldırılmasını kabul ettirmişler, sonradan da Britanya donanmasına bağlı savaş gemilerini kullanarak Atlantik üzerinden yapılan köle ticaretini durdurmuşlardır.

"Amerika'ya, köle olarak çalıştırılmak üzere gemilerle nakledilen yaklaşık on bir milyon Afrikalı'ya kıyasla –ki bunlardan birçoğu yolda telef olmuşlardır– Arap dünyasında köle olarak çalıştırılmak üzere gemilerle nakledilen Afrikalı sayısı yaklaşık on üç milyondur. Basra Körfezi'ne savaş gemileri göndererek bu bölgedeki köle ticaretine dur diyenler de yine, Mesih'e iman edip yürekten değişmiş kimselerin telkiniyle hareket eden Britanyalılar olmuştur."

Carson'ın bu açıklaması sadece tarihsel açıdan değil, benim kendi gözlemlerim ışığında da mantıklı gelmişti bana. Örneğin, yıllar önce, fanatik derecede ırkçı olan, kendisinden farklı bir ten rengine sahip herkese karşı üstünlük taslayan ve onları aşağı gören bir işadamıyla tanışmıştım. Afrika kökenli Amerikalılar'a karşı beslediği tiksintiyi gizlemeye yönelik neredeyse hiçbir çabası yoktu, örümcek kafalı görüşlerini, kaba şakalar ve incitici sözler sarf ederek yansıtırdı. Ne kadar tartışsanız da, bu iğrenç fikirlerinden vazgeçirmeniz mümkün değildi onu.

Daha sonraysa, aynı adam İsa'ya iman etmiştir. Yüreği Allah tarafından aklanan bu adamın, zamanla tavırları, olaylara bakış açısı ve değer yargılarının şaşırtıcı biçimde değişmesine tanık oldum. Kutsal Kitap'ta, tüm insanların Allah suretinde yaratıldıklarını okuyan bu adam, artık hiçbir insana karşı kötü niyet besleyemeyeceğinin farkına varmıştı. Bugün artık bu adamın, kendisinden farklı bile olsalar, çevresindeki insanlara karşı gerçekten duyarlı ve önyargıdan arınmış bir tavır sergilediğini bütün içtenliğimle söyleyebilirim.

Bu adamı değiştiren, yasal yaptırımlar değildi. Akıl yoluyla da değişmemişti. Çevresindekilerin yalvarıp yakarmaları da değildi onu değiştiren. Ona sorarsanız, kendisini, yüreğinden başlayarak, kararlı biçimde, tamamen ve kalıcı biçimde değiştiren Allah idi. Müjde'nin gü-

cünün, Carson'un bahsettiği gibi, intikam peşindeki nefret dolu insanları iyiliksever kimselere, katı yürekli mal mülk düşkünlerini yumuşak yürekli yardımsever kimselere, güç düşkünlerini fedakâr hizmetçilere, kölelik yaptırarak veya başka türden zulümler uygulayarak insanları istismar eden kişileri de herkese kucak açan kimselere dönüştürmesine tanık olduğum pek çok durumdan sadece birkaçıdır bunlar.

Pavlus'un Galatyalılar 3:28'de söylediğiyle de örtüşür bu anlayış: "Artık ne Yahudi ne Grek, ne köle, ne özgür, ne erkek, ne dişi ayrımı var. Hepiniz Mesih İsa'da birsiniz."

ALLAH'IN VASIFLARINA UYUM

Carson'la sohbetimiz, bazen gerçekten de eğlenceli biçimde, iki saat boyunca devam etti – bu bölüme sığmayacak kadar çok sayıda kaseti doldurduk. Kanımca, sorularıma verdiği cevaplar mantıklı ve sağlam teolojik temellere dayanıyordu. Sonuç itibariyle, Allah'ın insan bedenine bürünmesi –Ruh'un bedene bürünmesi– meselelerini hâlâ anlamakta güçlük çekiyordum.

Ne olursa olsun, Kutsal Kitap'taki kayıtlar uyarınca Allah'ın insan bedenine bürünmüş olduğu su götürmezdir. Yeni Antlaşma, İsa Mesih'in, Allah'ın tüm vasıflarına sahip olduğunu açıkça anlatmaktadır:

- Alim-i mutlak? Yuhanna 16:30'da havari Yuhanna, "Şimdi senin her şeyi bildiğini anlıyoruz" diyerek İsa'nın alim-i mutlak olduğunu doğrulamıştır.
- Her yerde bulunma? İsa, Matta 28:20'de, "İşte ben dünyanın sonuna dek her an sizinle birlikteyim", Matta 18:20'de ise, "Nerede iki ya da üç kişi benim adımla toplanırsa, ben de orada aralarındayım" demiştir.
- Kadir-i mutlak? Matta 28:18'de de şöyle der İsa: 'Gökte ve yeryüzünde bütün yetki bana verildi.'
- Ebedi ve ezeli? Yuhanna 1:1'de İsa için şöyle denir: "Başlangıçta Söz vardı. Söz Tanrı'yla birlikteydi ve Söz Tanrı'ydı."
- Vasıflarının değişmezliği? İbraniler 13:8'de, 'İsa Mesih dün bugün ve sonsuza dek aynıdır' denir.

Ayrıca, Eski Antlaşma'da Allah; Alfa ve Omega, Rab, Kurtarıcı, Kral, Yargıç, Işık, Kaya, Zahir, Çoban, Yaratan, yaşam veren, günahları

bağışlayan ve ilahî yetki sahibi sıfatlarıyla tasvir edilmiştir. Ne ilginçtir ki, Yeni Antlaşma'da da, İsa'nın tasvir edilişinde bu sıfatların tümünün kullanıldığını görüyoruz.[6]

Aslında İsa'nın Yuhanna 14:7'de geçen şu sözleri her şeyi özetler: 'Beni tanısaydınız, Babam'ı da tanırdınız. Artık O'nu tanıyorsunuz, O'nu gördünüz.' Bu sözler şöyle yorumlanabilir: 'Eski Antlaşma'da Allah'a atfedilen sıfatları incelerseniz, benim de bu sıfatlara sahip olduğumu görürsünüz.'

10

PARMAK İZİ DELİLLERİ

Vaat Edilen Mesih, Gerçekten de İsa mıydı?
Yoksa Aynı Vasıfları Taşıyan Başka Kimseler de
Olmuş mudur?

Hiller'ların Chicago'daki evlerinde olağan bir Cumartesi günü yaşanıyordu. Clarence Hiller, West 104'üncü Sokak'taki iki katlı evinin dış cephesindeki kornişleri boyayarak geçirmişti öğleden sonrasını. Kendisi ve ailesi akşamın erken saatlerinde uyumak üzere odalarına çekilmişlerdi. Ne var ki, kısa süre sonra gerçekleşecek olay, Amerikan suç yasalarını ilelebet değiştirecekti.

Hiller'lar, 1910 yılı 19 Eylül sabahının erken saatlerinde uyandıklarında, kızlarının yatak odası yakınlarındaki gaz lambasının sönmüş olduğunu sandılar. Clarence yataktan kalkarak ışığa bakmaya gitti. Karısı art arda gelen bir dizi gürültü işitti: İtişme sesleri, merdivenlerden yuvarlanan iki adam, iki el silah sesi ve ön kapının gürültüyle kapanması. Odasından çıktığında, Clarence'ı merdivenlerin dibinde ölü halde yatar buldu.

Polis, olay yerinin yaklaşık bir buçuk kilometre kadar uzağında, daha önce de hırsızlıktan hüküm giymiş Thomas Jennings'i yakalayarak tutuklamıştı. Elbiseleri kan içinde, sol kolu da yaralıydı –Jennings, bu yaraların, daha önce tramvayın çarpması sonucu oluştuğunu söyledi. Cebinde, Clarence Hiller'i vuran silahla aynı türde bir silah bulmuşlardı; ancak cinayette kullanılan silahın bu olup olmadığını saptayamamışlardı.

Jennings'i mahkûm edebilmek için daha fazla delil bulmaları gerektiğinin farkında olan dedektifler, destekleyici ipuçlarına ulaşabilmek umuduyla Hiller'ların evini taradılar. Çok geçmeden bir ipucuna ulaştılar: Katil, mutfağın arka tarafındaki bir pencereden girmişti eve. Dışarıya çıkan dedektifler, pencerenin yanında, kurbanın, öldürülmeden

birkaç saat önce tırabzanlara özenle sürdüğü beyaz boyanın üzerinde, sonsuza dek delil olarak kalacak, gayet açıkça seçilebilen, birisinin sol eline ait dört parmak izi buldular.

O dönemde, parmak izi tespitinin yargıda delil olarak kullanılması fikri çok yeniydi. Bu uygulama, kısa süre önce St. Louis'de yapılan uluslararası bir polis fuarında yeni tanıtılmıştı. Amerika Birleşik Devletleri'nde, henüz parmak izi tespitiyle mahkûm edilen cinayet zanlısı olmamıştı.

Savunma avukatları, itiraz ederek, parmak izi tespitinin bilimsel olmadığı, dolayısıyla kabul edilir bir delil sayılamayacağını ileri sürdüler. Dört polis memuruysa, boyada saptanan parmak izlerinin Thomas Jennings'in parmak izleriyle uyuştuğu ve başka kimsenin parmak iziyle uyuşmadığı yönünde ifade verdiler. Jüri üyeleri Jennings'i suçlu buldular, Illinois Yüksek Mahkemesi de tarihe geçecek bir oturum sonrası bu mahkûmiyet kararını tasdik etti; ardından Jennings de asılarak idam edildi.[1]

Parmak izi delillerinin kullanımı, her bireyin parmaklarındaki çiziklerin benzersiz olduğu gerçeğine dayanır. Bir nesnenin üzerinde, bir kişinin parmaklarındaki çiziklerle uyuşan parmak izleri bulunduğunda araştırmacılar bilimsel temellere dayanarak ilgili kişinin o nesneye dokunmuş olduğu sonucuna varabilirler.

Parmak izi delilleri, birçok davada varılacak hükmü büyük ölçüde belirler. Bir sigara paketinde tespit edilen tek bir başparmak izinin, yirmi yaşındaki bir hırsızın, üniversite öğrencisi bir kızı öldürmek suçuyla mahkûm edilmesini sağladığı bir duruşmayı haberci olarak takip ettiğimi hatırlıyorum.[2]

İyi ama, bütün bunların İsa Mesih'le ne alakası vardır peki? Şöyle alakalıdır: Parmak izi delilleriyle benzerlik gösteren ve şaşırtıcı derecede somut biçimde, İsa'nın gerçekten İsrail'in ve dünyanın Mesih'i olduğunu belirleyen bir başka delil vardır.

Hıristiyanlar'ın Eski Antlaşma dedikleri, Yahudi Kutsal Kitap'ında, Allah'ın, halkını kurtarmak üzere göndereceği Mesih'in geleceğini bildiren birkaç düzine önemli peygamberlik sözü vardır. Nitekim bu peygamberlik sözleri, ancak Meshedilmiş Olan'la özdeşleşebilecek olan tasavvurî bir parmak izi teşkil etmektedir. Dolayısıyla, İsrail halkı, sahtekârları teşhis ederek gerçek Mesih'in kim olduğunu tespit etme olanağına sahipti.

'Mesih' kelimesinin Grekçe karşılığı Hristos'tur. Peki, İsa gerçek-

ten de beklenen Mesih miydi? Doğumundan yüzlerce yıl önce yazılmış olan bu peygamberlik sözlerinde vaat edilen Mesih'in özelliklerini mucizevî biçimde sergilemiş miydi? Ayrıca, Eski Antlaşma'da peygamberlerin tasvir ettikleri Mesih'in özelliklerini, tarih boyunca sergilemiş olan tek kişinin İsa olduğundan emin miyiz?

Bu konuda danışabileceğim bir dolu unvan sahibi, çok sayıda uzman vardı. Ancak, bu meseleyi sadece soyut akademik bir çalışma olarak ele almayacak bir uzmanla görüşmek istiyordum. Bu isteğim beni, güney Kaliforniya'da hiç beklemediğim bir yere sürükledi.

DOKUZUNCU GÖRÜŞME: LOUIS S. LAPIDES, M.DIV., TH.M.

Normalde, birisine Kutsal Kitap'a dair sorular yöneltecekseniz, bunu bir kilisede yapmak doğal bir seçim olur. Ancak, Pastör Louis Lapides'le, Pazar günü sabah tapınmasının ardından, cemaatinin toplandığı kilisede bir araya gelişimizde sıra dışı bir şeyler vardı. Sıraların doldurduğu ve vitraylardan süzülen güneşin aydınlattığı kilise toplantı salonu, New Jersey, Newark'lı uslu bir Yahudi çocuğuyla karşılaşmak için pek uygun bir yer değildi.

İşte Lapides'in geçmişi kısaca buydu. Kendisi gibi Yahudi kökenli kimseler için, İsa'nın vaat edilen Mesih olup olmadığı sorusu, kuramsal olmaktan öteye, fazlasıyla kişisel bir sorudur. Lapides ile görüşmek istememin sebebi de, kendisinin bu yaşamsal meseleyi nasıl araştırıp ne sonuca ulaştığını öğrenmekti.

Lapides, Dallas Baptist Üniversitesi'nden ilahiyat lisans diplomasını almış, ardından Talbot İlahiyat Okulu'nda da ilahiyat ve teoloji yüksek lisans bölümlerini tamamlamıştır. Yaklaşık on yıl kadar Yahudi kökenli üniversite öğrencilerine İsa'yı anlatma görevini üstlendiği, Chosen People Ministries (Seçilmiş İnsanlara Hizmet Vakfı) için çalıştı. Biola Üniversitesi'nin Kutsal Kitap bölümünde ders verdi, Walk Through the Bible Araştırma Kurulu'nda da yedi yıl boyunca eğitmen olarak hizmet etti. Ayrıca, on beş Mesihçi topluluğun bir araya geldiği ulusal bir ağın da eski başkanlarındandır kendisi.

Zayıf yapılı olan ve gözlük kullanan Lapides, yumuşak bir üsluba sahip olsa da, gülümsemekten ve kahkaha atmaktan çekinmez. California'da, Sherman Oaks'ta bulunan Beth Ariel Kilisesi'nin ön taraflarında oturmak üzere beni davet ederken gayet nazik ve neşeliydi. Kutsal Kitap'a dair ayrıntıları tartışarak başlamak istemiyordum; Lapi-

des'ten bana kendi ruhanî geçmişini anlatmasını istedim.

Cevabını vermeden önce, ellerini kucağında kavuşturup, gözlerini koyu renkli ahşap duvarlara dikti bir an için. Sonra da, Newark'tan Greenwich Village'e, oradan Vietnam'a ardından da Los Angeles'a kadar uzanan, kuşkuculuktan imana, Yahudilik'ten Hıristiyanlık'a, İsa'nın önemsiz bir karakter olduğu görüşünden İsa'nın Mesih olduğu inancına kadar uzanan hikâyesini anlattı.

"Bildiğiniz gibi bir Yahudi ailesinden geliyorum" diyerek başladı söze. "Bar mitzvah'a hazırlanmak üzere yedi yıl boyunca muhafazakâr bir Yahudi sinagoguna devam ettim. Sinagog'da verilen eğitimi çok önemli saysak da, ailemizin Yahudi olması gündelik yaşamımızı pek fazla etkilemezdi. Şabat Günü'nde çalışmaya devam ederdik; evimizde Yahudi yasalarına sıkı sıkıya bir bağlılık yoktu."

Gülümseyerek, "Ancak, 'En Kutsal Günler'de daha katı kuralları uygulayan Gelenekçi sinagoga giderdik, çünkü babam, Allah'a daha yakın olabilmek için bu tip bir sinagoga gidilmesi gerektiğini savunurdu!"

Sözünü keserek, ailesinin ona Mesih hakkında ne öğretmiş olduğunu sorduğumda, Lapides hiç tereddütsüz cevap verdi; "Bahsi bile açılmazdı."

Buna inanamadım; hatta yanlış anladığımı düşündüm. "Hiçbir zaman sözü bile geçmedi yani, öyle mi?" diye sordum.

"Hayır, hiçbir zaman" diyerek yineledi sözünü Lapides. "İbranice okulunda bile sözü edildiğini hatırlamıyorum."

Doğrusu bu şaşırtıcıydı. "Peki ya İsa? Ondan bahsedilir miydi hiç? Adı geçmiş miydi?"

"Sadece aşağılayıcı biçimde bahsedilirdi!" dedi şakayla karışık. "Kısacası hiçbir zaman gündeme gelmezdi İsa. O zamanlarda İsa'ya dair sahip olduğum fikirler, Katolik kiliselerinde gördüğüm çarmıh, dikenli taç, böğrü delinmiş ve başından aşağı kan akan heykellerden ibaretti. Elleri ve ayaklarından çivilenerek çarmıha gerilmiş bir adama neden tapılırdı ki? Bu hiç mantıklı gelmiyordu bana. İsa'nın, Yahudi halkıyla bir ilişkisi olabileceği aklımın ucundan bile geçmezdi. Yahudi olmayan kimselerin ilahı olduğunu düşünürdüm hep."

Lapides'in Hıristiyanlar'a karşı tutumunun, sadece inançlarını anlayamayışından kaynaklandığını sanmıyordum. "Hıristiyanlar'ın, Yahudi karşıtı faaliyetlerin merkezinde yer aldıklarını düşünüyor muydunuz?" diye sordum.

"Yahudi olmayanlar ya da Hıristiyanlar dendiğinde aynı insanlar gelirdi akla ve bize Yahudi olmayan kimselere karşı temkinli davranmamız gerektiği, çünkü Yahudi karşıtı görüşlere sahip olabilecekleri söylenirdi" dedi biraz diplomatik bir tavırla.

Bu meseleyi biraz daha irdelemek istiyordum. "Hıristiyanlar'a karşı olumsuz bazı düşünceler mi besliyordunuz o dönemde?" diye sordum kendisine.

Bu sefer sözünü sakınmadan, "Evet, aslında bazı önyargılara sahiptim" dedi. "Hatta Yeni Antlaşma bana ilk defa sunulduğunda, gerçekten de Yahudi karşıtı fikirler içeren bir kitapla karşılaşacağımı düşünüyordum: Yahudiler'den nasıl nefret etmeli, Yahudiler nasıl öldürülmeli, Yahudi soyu nasıl yok edilebilir gibi konulara değineceğini düşünüyordum. Amerikan Nazi Partisi'nin, elkitabı olarak kullanabileceği bir eser olduğunu düşünüyordum."

'İnanılır gibi değil' anlamında başımı salladım; ne çok Yahudi çocuğun, belki de bu şekilde, Hıristiyanlar'ın kendilerine düşman olduklarını varsayımıyla yetiştirildiklerini düşündüm ve üzüldüm.

RUHANİ YOLCULUĞUN BAŞLANGICI

Lapides, yaşı ilerledikçe, yaşadığı bazı deneyimler sonucunda Yahudi inancına olan sadakatinin azaldığını söyledi. Bu deneyimlerin ne olduğunu merak ediyordum; biraz daha ayrıntılı anlatmasını rica ettim. Lapides hiç tereddüt etmeden, belki de hayatının en acıklı olan dönemini anlatmaya başladı bana.

"Ben on yedi yaşındayken annemle babam boşandı" dedi; üstünden yıllar geçmiş olsa da, bu olaydan bahsettiğinde, sesinde bir burukluk sezmiştim. "Bu olay, var olan kısıtlı dinî inancımı iyice sarstı. Allah'ın böyle olaylarda rolü neydi, merak etmiştim? Neden danışmanlık hizmeti almak üzere bir hahama gitmemişlerdi? Eğer böyle meselelerde insanlara bir yardımı dokunamıyorsa, din ne işe yarardı ki? Annemle babamı bile bir arada tutamamıştı din. Ailemiz parçalandığında, benim de içim parçalanmıştı."

"Ayrıca, Yahudi inancının beni Allah ile yakınlaştırdığını da hissetmiyordum. Çok sayıda şaşaalı tören ve gelenek vardı bu inançta, ancak Yahudi Allah'ı, Sina Dağı'ndan halkına seslenerek, 'İşte kurallar – bunlara uyarsanız sorununun olmaz; hadi görüşürüz' deyip köşesine çekilmiş bir Allah gibi geliyordu bana. Hormonları azmış ergenlik ça-

ğındaki bir gençtim ve bilmek istiyordum: Bu Allah benim dertlerime cevap sunabilir miydi? Gördüğüm kadarıyla sunamıyordu."

"Annemle babamın boşanmaları sonrasında, bir asilik dönemi geçirdim." Zamanın müzikleri ve Jack Kerouac ile Timothy Leary'nin yazılarının etkisinde geçen bu dönemde, Greenwich Village kafelerinde vakit geçirmekten üniversiteye girememişti Lapides, dolayısıyla da askere çağırılma olasılığı yüksekti. 1967 yılında bir anda dünyanın öteki ucunda, Vietkong'lar için cazip bir hedef teşkil edecek –mühimmat, bomba, roket ve benzeri patlayıcı maddelerle dolu– bir kargo gemisinde bulmuştu kendini.

"Vietnam'da bize verilen ön/uyum eğitiminde şöyle dendiğini hatırlıyorum: 'Yüzde yirminiz muhtemelen öleceksiniz, geri kalan yüzde sekseniniz ise muhtemel zührevi bir hastalık kapacak, alkolik olacak veya uyuşturucu müptelası olacaksınız'. 'Bu ortamdan normal çıkma olasılığım yüzde birden de az!' diye düşündüğümü hatırlıyorum.

"Bu, hayatımın çok karanlık bir dönemiydi. İnsanların ıstırabına şahit oldum. Sayısız ceset torbası gördüm, savaşın yarattığı yıkımı gördüm. Amerikan ordusundaki askerler arasında Yahudi karşıtlarıyla karşılaştım. Bunlardan güneyli olan birkaçının bir gece diktikleri çarmıhı ateşe verişlerine de tanıklık ettim. Sanırım Yahudi kimliğimden olabildiğince uzaklaşmak istiyordum – beni Doğu inanışlarını araştırmaya sevk eden de bu olmuştu galiba."

Lapides Japonya'dayken, Doğu felsefelerini anlatan kitaplar okuyup Budist tapınaklarını ziyaret etmişti. "Vietnam'da tanık olduğum acı, sefalet ve kötülük beni çok rahatsız etmişti ve bu kötülüğe çözüm öneren bir inanç arıyordum" dedi Lapides. "Şöyle derdim kendi kendime: 'Sina Dağı veya Fuji Dağı, hiç fark etmez, yeter ki Allah'a ulaşayım. Nerde bulursam bulayım, O'nu kabul etmeye hazırım.'"

Vietnam'dan canlı çıkan Lapides, memleketine döndüğünde marihuana kullanmaya başlamıştı ve Budist rahibi olmayı tasarlıyordu. Geçmişte işlediği günahların yarattığı kara bulutları kovma umuduyla, çileci (nefsini dizginleyen), fedakâr bir hayat biçimini benimsemeye çalışan Lapides, bu şekilde hatalarını affettiremeyeceğini çok geçmeden anladı.

Bu sözlerden sonra biraz sustu. "Depresyona girdim" dedi. "Metroya binip belki de rayların üzerine atlamak iyi bir çözüm olur diye düşündüğümü hatırlıyorum. Bu bedenden sıyrılarak Allah'la bütünleşebilirdim. Kafam çok karışıktı. Daha da kötüsü, LSD (sanrı yaratan

uyuşturucu) denemeye başlamıştım."

Sonunda hayatında yeni bir sayfa açmak umuduyla California'ya taşınmaya karar verdi Lapides. Ruhanî arayışları burada da sürdü. "Budist toplantılarına gidiyordum, ama bunlar boş geldi bana. Çin Budizm'i ateist eğilimliydi, Japon Budizm'inde Buda'nın heykellerine tapınılıyordu, Zen Budizm'i ise çok belirsizdi. Scientology toplantılarına katıldım, bu oluşum da çok çıkarcı ve kontrolcüydü. Hinduizm'de tanrıların olağanüstü sefahat dolu ayinlerine inanılmakta ve mavi filler gibi tuhaf yaratıklar ilah kabul edilmekteydi. Bunlardan hiçbiri mantıklı gelmedi bana; hiçbiri tatmin etmedi beni."

Şeytancı eğilimleri olan bazı toplantılara bile katılmıştı bazı arkadaşlarıyla birlikte. "Bu toplantılarda, 'Burada bir şeyler oluyor, ama iyi şeyler değil bunlar' diye düşündüğümü hatırlıyorum. Uyuşturucuların etkisinde yaşarken, beni aşan ve beni kullanarak etkisini gösterebilen başlı başına bir varlık olan, kötü bir gücün olduğuna inandığımı söyledim arkadaşlarıma. Ömrüm boyunca tanık olduğum bütün kötülükler beni buna inanmaya itmişti."

Alaylı bir gülümsemeyle bana dönerek, "Sanırım Allah'ın varlığını kabul etmeden önce Şeytan'ın varlığını kabul etmiştim" dedi.

"İSA'YA İNANAMAM"

Sene 1969; Lapides merakından, kendisini iki buçuk metre uzunluğundaki bir çarmıha germiş olan müjdeci bir adamı görmek için Sunset Strip'e gitmiş. Adam bu eylemi, kendisinin, işletmeleri önünde vaaz vermesini engelleten yerel meyhane sahiplerini protesto etmek amacıyla yapıyordu. Kaldırımda dururken, karşılaştığı birkaç Hıristiyan, Lapides'le ayaküstü ruhani meseleleri tartışmaya başlamışlar.

Lapides, biraz kendini beğenmiş bir edayla Doğu felsefesinden edindiği bilgilerle sataşmış onlara. Göklere doğru işaret ederek, "Yukarıda, bizim dışımızda bir Allah yok. Allah biziz. Allah Ben'im. Allah Siz'siniz. Artık bunun farkına varmalısınız" demiş Lapides.

"Peki, eğer sen Allah'san bir kaya yarat bize. Herhangi bir şey yarat. Allah yaratandır" diye cevap verdi adamlardan biri.

Uyuşturucunun etkisindeki zihninde Lapides, elinde bir kaya parçası tuttuğunu sanrılayarak, "Alın size kaya işte" dedi, aslında bombo**ş** olan elini onlara doğru uzatarak.

"İşte gerçek Allah'ı senden farklı kılan bu, Allah bir şey yarattığında bunu herkes görebilir. Yarattığı şey nesneldir, hayali değildir" dedi Hıristiyanlar'dan biri, alaycı biçimde.

Bu adamın söylediğini makul bulmuştu Lapides. Bir süre düşünüp taşındıktan sonra, eğer 'ulaşabileceğim bir Allah varsa, gerçekten de nesnel olmalı bu Allah' dedi kendi kendine. 'Kendi gerçeğini kendin yarat, her şey kafanda biter felsefesine dayanan bu Doğu felsefeleriyle işim yok artık; hayal gücümden öteye bir Allah varsa eğer, bu varlık nesnel gerçekliğe dayalı olmalı' demiş kendi kendine Lapides.

Bu Hıristiyanlar'dan biri İsa'dan bahsetmeye kalkışınca, Lapides her zaman kullandığı hazır cevabı öne sürerek onun bu girişimini savuşturmaya çalışmış. "Ben Yahudi'yim, İsa'ya inanmam mümkün değil" şeklinde savunmuş kendini.

Orada bulunan önderlerden biri, "Mesih'e dair peygamberlik sözlerini biliyor musun?" diye sormuş.

Lapides hazırlıksız yakalanmıştı. "Peygamberlik sözleri mi? Hiç duymadım böyle şeyler" diye cevap vermiş.

Önder, Eski Antlaşma'da geçen birtakım peygamberlik sözlerini kendisine aktardığında, Lapides irkilmiş. 'Bir dakika yahu!' diye düşündü Lapides. 'Bu adam bu sözleri biz Yahudiler'in Kutsal Kitap'ından aktarıyor! Bizim kitabımızda İsa'nın ne işi olabilir ki?'

Önder kendisine bir Kutsal Kitap vermek istediğinde, Lapides çekinmiş almaya. "Yeni Antlaşma da mı var o kitabın içinde?" diye sormuş adama. Önder 'evet' anlamında başını sallamış. "Tamam, Eski Antlaşma'yı okurum, ama diğerine hiç bakmayacağım" demiş Lapides.

Bu tepkisine, önderin verdiği cevap Lapides'i şaşırttı. "Olur, sadece Eski Antlaşma'yı oku öyleyse, sonra da İbrahim'in, İshak'ın ve Yakup'un Allah'ından –yani İsrail halkının Allah'ından– sana İsa'nın gerçekten Mesih olup olmadığını göstermesini iste. İsa öncelikli olarak Yahudi halkına gelmişti, ardından bütün dünyanın Kurtarıcısı olmuştu" dedi önder.

Bütün bunlar, Lapides'in daha önce hiç duymadığı şeylerdi. İlgi çekici bilgiler, şaşırtıcı bilgilerdi bunlar. Apartmanına dönen Lapides, Eski Antlaşma'nın ilk bölümü olan Yaratılış'tan başlamış okumaya; Nasıralı marangozun doğumundan yüzlerce yıl önce yazılmış bu metinlerde, İsa'ya dair kayıtlar aramaya başlamış.

İSYANLARIMIZ YÜZÜNDEN BEDENİ DEŞİLEN ADAM

"Bir süre sonra, Eski Antlaşma'yı her gün okumaya başladım; ardı ardına sıralanmış peygamberlik sözleriyle karşılaşıyordum. Örneğin, Yasa'nın Tekrarı'nda, Musa'dan bile daha yüce olacak ve sözüne uymamız gereken bir peygamberden bahsedilir. 'Musa'dan yüce sayılabilecek birisi var mıydı?' diye düşündüm. Sanki Mesih'e işaret ediyordu bu peygamberlik sözü – Musa kadar yüce ve saygın olan, ancak Musa'dan daha fazla yetkiye sahip, daha yüce bir öğretmen tarif ediliyordu. Yasa'nın Tekrarı'nda anlatılan bu Mesih benzeri kişiye dair daha fazla kayıt bulmak umuduyla okumaya devam ettim."

Eski Antlaşma'yı her gün okuyan Lapides, Yeşaya 53'te yazılanları okuduğunda şok olmuştu. İsa'nın yeryüzüne gelişinden yedi yüz yıl, hatta daha önce yazılan bu metinde, gayet açık bir dille ve ayrıntılı biçimde, İsrail ve bütün dünya halklarının günahları için acı çekip ölüme gidecek olan bir Mesih tasvir ediliyordu, şairane bir dille yansıtılmış bir kehanetti bu.

İnsanlarca hor görüldü, yapayalnız bırakıldı.
Acılar adamıydı, hastalığı yakından tanıdı.
İnsanların yüz çevirdiği biri gibi hor görüldü,
Ona değer vermedik.

Aslında hastalıklarımızı o üstlendi, acılarımızı o yüklendi.
Bizse Tanrı tarafından cezalandırıldığını,
vurulup ezildiğini sandık.
Oysa, bizim isyanlarımız yüzünden onun bedeni deşildi,
Bizim suçlarımız yüzünden o eziyet çekti.
Esenliğimiz için gerekli olan ceza ona verildi.
Bizler onun yaralarıyla şifa bulduk.
Hepimiz koyun gibi yoldan sapmıştık,
her birimiz kendi yoluna döndü.
Yine de RAB hepimizin cezasını ona yükledi.

O baskı görüp acı çektiyse de ağzını açmadı.
Kesime götürülen kuzu gibi,
Kırkıcıların önünde sessizce duran koyun gibi,
Açmadı ağzını.
Acımasızca yargılanıp ölüme götürüldü.
Halkının isyanı ve hak ettiği ceza yüzünden

Yaşayanlar diyarından atıldı.
Onun kuşağından bunu düşünen oldu mu?
Şiddete başvurmadığı, ağzından hileli söz çıkmadığı halde,
Ona kötülerin yanında mezar verildi,
Ama öldüğünde zenginin yanındaydı...

Pek çoklarının günahını o üzerine aldı,
başkaldıranlar için de yalvardı.

Yeşaya 53:2–9, 12

Lapides, bu şairane anlatımda tasvir edilen kişinin kim olduğunu hemen anlamıştı: Nasıralı İsa'ydı bu! Çocukluğunda Katolik kiliselerinin yanından geçerken gözüne çarpan resimlerde tasvir edilenin acı çeken İsa, çarmıhtaki İsa, yani 'pek çoklarının günahını üzerine alarak', 'isyanlarımız yüzünden bedeni deşilen' İsa olduğunu anlamıştı Lapides. Eski Antlaşma döneminde Yahudiler, günahlarına kefaret olmak üzere, nasıl ki hayvan kurbanlar sundular, işte İsa da Allah'ın yegâne kurbanlık kuzusu olmuş ve günahın bedelini bir seferde sonsuza dek ödemişti. Allah'ın, halkını kurtarma tasarısı, İsa'da gerçekleşmişti.

Keşfettiği bu peygamberlik sözleri öylesine heyecan vericiydi ki, ancak tek bir biçimde açıklanabilirdi: Düzmeceydi bunlar! Lapides, Hıristiyanlar'ın, Eski Antlaşma'yı yeniden yazarak Yeşaya'nın sözlerini değiştirmek suretiyle, bu peygamberin İsa'nın gelişini haber verdiği izlenimini yarattıklarına inanıyordu.

Bu aldatmacayı teşhir etmek üzere konuyu araştırmaya karar vermiş. "Üvey annemden bana bir Yahudi Kutsal Kitap'ı göndermesini istedim, böylece farklılıkları saptayabilecektim" dedi. "Üvey annemin gönderdiği Yahudi Kutsal Kitap'ı çok geçmeden elime ulaştı; okuduğumda ne öğrendim bilin bakalım? Bizim kitabımızda da aynı şeyler yazıyormuş! Artık gerçekten de bu okuduklarımı ciddiye almam gerekecekti."

İSA'NIN YAHUDİLİĞİ

Lapides Eski Antlaşma'yı okudukça, art arda peygamberlik sözleri çıkmış karşısına – toplamda dört düzineden de fazla önemli kehanet bulmuştu. Yeşaya'da, Mesih'in doğumuna dair kehanette bulunulmuş (bakireden doğacak oluşu); Mika'da, doğum yerine dair kehanette bu-

lunulmuş (Beytlehem); Yaratılış ve Yeremya'da, soyuna dair kehanette bulunulmuş (İbrahim, İshak ve Yakup soyundan Yahuda oymağından, Davut'un soyundandı İsa); Mezmurlar'da, nasıl ele verileceği, sahte tanıkların kendisini suçlayışları, nasıl öleceği (el ve ayaklarından çivileneceği; kaldı ki bu kehanetin yapıldığı dönemde çarmıha germe uygulaması mevcut değildi) ve dirilişine (bedeninin çürümeyeceği, göğe yükseleceği) dair kehanetler yer almıştır; vs...[3] Bu peygamberlik sözleriyle karşılaştıkça Lapides'in kuşkucu tavrı gitgide yumuşamaya başlamış, öyle ki sonunda önemli bir adım atmaya hazırlanmış.

"Yeni Antlaşma'yı önüme açtım, sadece ilk sayfayı okumaya karar vermiştim" dedi Lapides. "Biraz endişeli biçimde Matta'nın ilk sayfasını açtım, her an gökten şimşek çakacakmış gibi geliyordu bana!"

Matta'da geçen ilk sözler hemen dikkatimi çekti: "İbrahim oğlu, Davut oğlu İsa Mesih'in soy kaydı şöyledir..."

Bu cümleyi ilk okuduğu anı aktarırken gözleri kocaman açıldı Lapides'in. "Vay canına! İbrahim oğlu, Davut oğlu... – yap boz bulmacası parçaları gibi oturuyordu her şey yerli yerine! İsa'nın doğumunu anlatan bölümlere geçtiğimde, 'Şuna bak!' dediğimi hatırlıyorum kendi kendime. Matta, Yeşaya 7:14'ten alıntı yapmış: 'İşte, kız (bakire) gebe kalıp bir oğul doğuracak'. Ardından da Yeremya peygamberin sözlerini yinelediğini gördüm Matta'nın. Bütün bunları okuduğumda, aklıma takılan bazı şeyler olmuştu. Bu kayıtlar Yahudiler'i ilgilendiren meseleler değil miydi? Yahudi olmayanları neden ilgilendiriyordu ki bu olup bitenler? Kafam karışmıştı."

"Kitabı okumadan duramıyordum. İlk dört kitabı baştan sona okudum ve bu metinlerin Amerikan Nazi Partisi'nin elkitabı olmadıklarını anladım; İsa ile Yahudi halkı arasında yaşananlar anlatılıyordu burada. Elçilerin İşleri Kitabı'ndaysa, Yahudiler'in İsa öğretisini Yahudi olmayanlara ne şekilde anlatabileceklerinin tartışıldığını gördüm – bu çok şaşırtıcıydı. Bugünse bunun tam tersi bir durum yaşanıyordu, ne garip!"

Eski Antlaşma'da geçen, Mesih'e dair peygamberlik sözlerindeki tasvirlerle öylesine örtüşüyordu ki İsa'nın kimliği; Lapides, çevresindekilere, İsa'nın, Mesih olduğuna inandığını söylemeye başlamıştı. İlk başta sadece düşünsel olarak mümkün olabileceğine inandığı bir varsayımdı bu. Ancak eğer bu gerçekse, bunu kabul etmek de etmemek de zor olacaktı.

"Eğer Mesih olduğuna inanarak İsa'ya iman edecek olursam, yaşam şeklimi önemli ölçüde değiştirmem gerekeceğini fark etmiştim" dedi

Lapides. "Uyuşturucu, cinsellik ve yaşamımdaki diğer çarpıklıkları çözümlemem gerekecekti. Yaşamımı kendi başıma düzene sokmam gerekeceğini düşünüyordum, bu değişiklikleri yaparken Allah'ın bana yardımcı olacağını akıl edemiyordum."

ÇÖLDEKİ TECELLİ

Lapides ve birkaç arkadaşı, kaçamak yapmak üzere Mojave Çölü'ne gitmişler. Lapides ruhsal çatışmalar yaşıyordu. Bir grup köpeğin, iki yanından ısırıp zıt yönlerde çekiştirerek kendisini parçalara ayırdıkları, oldukça rahatsız edici kâbuslar görmüştü. Çöldeki çalılıkların arasında otururken, Sunset Strip'de birisinin, kendisine söylediği şu sözler geldi aklına: "Ya Allah'tan yanasın ya da Şeytan'dan."

Kötülüğün, insan tasarısı bir kavram olmadığına, cisimleşebildiğine inanıyordu ve kötülüğün yanında yer almak istemiyordu Lapides. "Allah'ım, bu mücadelenin bitmesini istiyorum. İsa'nın Mesih olduğundan şüphe etmeksizin emin olabilmek istiyorum. İsrail halkının Allah'ı olan senin, benim bu yönde inanmamı istediğinden emin olmalıyım" şeklinde dua etti Lapides.

Bu hikâyesini bana anlatırken, dua ettikten sonra yaşadığı deneyimi nasıl anlatabileceğini kestiremediği için duraksadı. Birkaç dakika geçti. Sonra şöyle dedi: "O gün dua ettikten sonra olanları basitçe ifade etmek gerekirse; Allah'ın doğrudan benimle iletişime geçerek yüreğimi değiştirdiğini hissettim diyebilirim. Deneyimsel biçimde varlığını ispat etmişti bana. Tam bu anda işte, çölün ortasında, bütün içtenliğimle, 'Allah'ım, İsa'yı yüreğime kabul ediyorum. İsa hayatıma dahil olduğunda, bunun etkileri nasıl olacak bilmiyorum, ama yine de O'nun varlığını hissetmek istiyorum. Hayatım altüst olmuş durumda; değişmek için yardımına ihtiyacım var' dedim.

"Allah, o gün beni değiştirmeye başladı ve bu değişim bugün halen devam etmektedir. Artık hayatımın farklı bir yönde ilerlediğini arkadaşlarım da fark etmişlerdi ve değişimin neden olduğunu anlayamamışlardı. Şöyle diyorlardı: 'Çölde bir şeyler oldu sana. Uyuşturucu kullanmak istemiyorsun artık. Sende bir değişiklik var.'

"Benim cevabım da şu oldu: 'Yaşadığım deneyimi tam olarak açıklamam güç. Sadece şunu biliyorum ki, artık hayatımda kutsal ve doğru bir kimse var, bu kimse hayata dair olumlu düşünceler beslememi ve hayatımda bir bütünlük olduğunu hissetmemi sağlıyor' dedim."

Son söylediği şey, bu deneyimin hayatına olan etkisini tek kelimeyle ifade ediyordu sanki. "*Bütünlük* hissetmiştim, daha önce hiç hissetmediğim ölçüde" diye vurguladı Lapides.

Hayatındaki olumlu değişimlere rağmen, farklı bir inancı benimsediğini ailesine söylemekten çekiniyordu Lapides. Sonunda cesaret edip onlara olup biteni anlattığında, tepkiler karışık olmuş. "Önce sevinmişlerdi, çünkü uyuşturucu bağımlılığımın sona erdiğini ve duygusal olarak çok daha dengeli olduğumu fark etmişlerdi. Ancak bu değişimleri tetikleyenin ne olduğunu anladıklarında bu sevinçleri biraz gölgelenmişti sanki. Yüzlerini buruşturarak, 'Neden İsa? Başka bir yol bulamadın mı değişmek için?' dediler. Bu durumu kabullenmeleri güç olacaktı."

Kederli bir ses tonuyla, "Bugün halen kabullenebilmiş olduklarından şüpheliyim" dedi.

Olağanüstü bir tesadüfler zinciri sonrasında, Lapides'in bir eş bulma yönündeki duası, kendisi gibi Yahudi (kökenli) olup İsa Mesih inanlısı olan Deborah'la tanışmasıyla cevaplandı. Deborah, Lapides'i kendi gittiği kiliseye götürdü – ilginç biçimde bu kilisenin önderi, Lapides'le aylar önce Sunset Strip'te karşılaşıp onu Yeni Antlaşma'yı okumaya ikna eden vaizdi.

Lapides güldü. "Biliyor musunuz? Kilisenin kapısından girdiğimi gördüğünde, ağzı açık kala kaldı önderin!"

Birkaç Güneyli göçmenin yanı sıra, eski motorcular, eski hipiler ve Sunset Strip'te takılan eski uyuşturucu bağımlıları teşkil ediyorlardı bu kilisenin cemaatini. Yahudi karşıtı görüşler besleyen kişilerle karşılaşmaktan ürktüğü için kendisinden farklı olan insanlarla muhatap olmaktan kaçınan Newark'lı bu Yahudi genci için bu cemaatteki gibi çok farklı geçmişlerden gelen insanlara "kardeşlerim" şeklinde seslenebilmek huzur verici bir deneyim olmuştu.

Tanışmalarının bir yıl sonrasında Lapides ile Deborah evlendiler. Evlilikleri sonrasında Deborah iki oğul doğurdu. İkisi birlikte, İsa aracılığıyla bütünlük kazanmış Yahudi ve Yahudi olmayanların bir araya gelebildikleri Beth Ariel Topluluğu'nu oluşturmuşlardı.

İTİRAZLARIN CEVAPLANMASI

Lapides, iman hayatıyla ilgili hikâyeyi anlattıktan sonra koltuğuna yaslanıp sessiz kaldı bir süreliğine. Bu sessizliği ben de bozmak iste-

medim; kilisenin vitrayları, Kaliforniya güneşinin ışınlarını kırmızı, sarı ve yeşil huzmeler şeklinde süzüyordu. Bir tek kişinin bile kendi imanla ilgili tanıklığının ne kadar etkileyici olabildiğini idrak ediyordum. Zamanında savaşın etkileriyle ve uyuşturucunun tesirinde yoğrulmuş, Greenwich Village'den Sunset Strip'e oradan da Mojave çölüne kadar uzanan bu destansı hayat öyküsünü hayranlıkla dinlemiştim; karşımda oturan bu aklı başında vaizin, böyle bir öykünün baş kahramanı olmuş olabileceğini aklımın ucundan bile geçiremezdim.

Ancak, Lapides'in bu öyküsünün bende uyandırdığı bazı soru işaretleri de yok değildi. Kendisinin de müsaadesiyle, aklıma en fazla takılmış olan soruyu yönelttim ona: "Eğer Eski Antlaşma'da yer alan peygamberlik sözleri gerçekten de söylediğiniz ölçüde gözle görülür iseler ve bu kehanetler hakikaten İsa'ya işaret ediyorsa, nasıl olur da daha fazla Yahudi İsa'nın vaat edilen Mesih olduğunu kabul etmiyor?"

Lapides, Sunset Strip'te bir Hıristiyan'ın, kendisini Yahudi Kutsal Kitabı'nı okuması yönünde ikna etmesinin üzerinden geçen şu son otuz yıl boyunca kendisinin de bu soruya cevap arayışının sürdüğünü söyledi. "Ben zaman ayırıp kitabı dikkatle okudum. Ne gariptir ki, Yahudiler'in çoğunun yüksek zekâya sahip kimseler oldukları söylense de, bu meselelerde önemli ölçüde bir cehalet söz konusudur" dedi.

"Ayrıca, Mesih'e dair peygamberlik sözlerini yalanlamak amacıyla sinagoglarda toplantılar düzenleyen, misyonerlik karşıtı teşkilatlar da mevcuttur. Bu teşkilatların karşıt öğretisini duyan Yahudiler de, bunları bahane ederek, peygamberlik sözlerini kendileri incelemekten kaçınırlar. Şöyle der bu kimseler: 'Haham bunların hepsinin safsata olduğunu söyledi zaten.'

"Ben de onlara şu şekilde karşılık veririm: 'Sizin haham, Hıristiyanlar'ın bilmedikleri, İsa'nın Mesihliği'ne itiraz etmeyi meşru kılacak bir çelişki mi tespit etti? Bakın, uzmanlar bu meseleleri yüzyıllardır inceliyorlar! Sizin hahamın öne sürdüğü iddiaları ve benzeri iddiaları çürüten, Hıristiyan uzmanlarca sunulmuş açıklamalar, kaleme alınmış önemli eserler mevcuttur'. Merak ettikleri takdirde, daha fazla bilgi edinmelerine de yardımcı olacağımı söylerim."

Hıristiyan olmayı seçen bir Yahudi'nin, akrabaları veya çevresindekilerce dışlanmasının söz konusu olup olmadığını sordum Lapides'e. "Bu da önemli bir etken tabii ki, bazı kimseler, aileleri veya Yahudi cemiyetince dışlanmaktan korktukları için Mesih'e dair peygamberlik sözlerinin kendilerini etkilemesine izin vermezler. İnanın bana, tecrü-

beme dayanarak söyleyebilirim ki, bu şekilde dışlanmayı göze almak kolay değildir" dedi Lapides.

Ne olursa olsun, Eski Antlaşma'da geçen peygamberlik sözlerini çürütmek üzere öne sürülen karşıt iddiaların bazıları epeyce ikna edicidirler. Dolayısıyla, nasıl açıklamalar yapabileceğini görmek üzere en bilindik itirazları teker teker getirdim Lapides'in önüne.

1. Rastlantı İddiası

Lapides'e, İsa'nın, bu peygamberlik sözlerinde bahsi geçen alametleri tesadüfen gerçekleştirmiş olup olamayacağını sorarak başladım. Belki de İsa, tarih boyunca bu alametleri gerçekleştirmiş, yani Eski Antlaşma'da tasvir edilen Mesih'in parmak iziyle uyuşan çok sayıdaki kişiden sadece biriydi.

"Hiç olası değil. İhtimal hesaplamaları bunun mümkün olmadığını gösteriyor. Adamın biri zamanında hesapladı bunu ve peygamberlik sözlerinde geçen alametlerden sadece sekiz tanesinin bile, tek bir kişi tarafından gerçekleştirilebilmesi olasılığının yüz milyon milyarda bir olduğu sonucuna vardı. Bu rakam da, tarih boyunca yeryüzünde var olmuş insan sayısının milyonlarca katıdır!" dedi Lapides.

"Aynı adam, hesapladığı sayı kadar gümüş dolar bir araya getirilecek olsa, bunların Teksas eyaletini altmış santim kadar kaplayabileceğini hesaplamıştır. Bütün bu gümüş dolarlar arasından tek bir tanesi işaretlenecek olsa, ardından da gözleri bağlanmış bir kimse, bu işaretli gümüş doları bulmak üzere tüm eyaleti dolaşacak, eğilip parayı bulmaya çalışacak olsa, sizce bulma olasılığı ne olacaktır?"

Kendi sorusunu kendi cevapladı Lapides: "Tarih boyunca bir kimsenin, peygamberlik sözlerinde geçen alametlerden sadece sekizini bile gerçekleştirme olasılığı neyse, işte o kişinin işaretlenmiş parayı bulma olasılığı da o kadardır."

Mesih'e dair peygamberlik sözlerini, kendi araştırmama yönelik olarak incelerken, Peter W. Stoner isimli matematikçinin bu istatistiksel analizini ben de gözden geçirmiştim. Stoner diğer bir analizinde de, tek bir kişinin kırk sekiz alameti birden gerçekleştirme olasılığının ise trilyonun, trilyonunun, trilyonunun, trilyonunun, trilyonunun, trilyonunun, trilyonunun, trilyonunun, trilyonunun, trilyonunun, trilyonunun, trilyonunun, trilyonda biri olduğunu hesaplamıştır!

Bu ölçekteki bir sayıyı zihnimizde canlandırmamız olanaksızdır. Bu şaşırtıcı istatistiksel veri, bizim evrenimize eş boyuttaki trilyon,

trilyon, trilyon, trilyon, milyar evrende yer alabilecek en küçük boyuttaki atomların sayısına eştir![4]

"Sadece bu ihtimal hesaplamalarıyla bile, tek bir kimsenin Eski Antlaşma'daki peygamberlik sözlerinde geçen alametleri gerçekleştirmesinin mümkün olmadığı ortaya çıkar" dedi Lapides. "Ancak İsa – tarih boyunca sadece İsa– bütün bu alametleri gerçekleştirebilmiştir."

Havarilerden Petrus'un sözleri geldi aklıma: "Ama bütün peygamberlerin ağzından Mesih'inin acı çekeceğini önceden bildiren Allah, sözünü bu şekilde yerine getirmiştir" (Elçilerin İşleri 3:18).

2. İncil'de Gerçeklerin Çarpıtılarak Aktarılmış Oldukları İddiası

Bir diğer iddiayı getirdim Lapides'in önüne: "İncil'in ilk dört kitabını yazan kimselerin, olup bitenleri aktarırken, İsa'nın, peygamberlik sözlerinde geçen alametleri gerçekleştirdiği izlenimini yaratmak üzere, metinlere eklentiler yapmış olmaları olası değil midir?

"Örneğin, peygamberlik sözlerinden birinde İsa'nın kemiklerinin kırılmayacağı yazılmıştır. Dolayısıyla, Romalılar'ın, İsa'yla beraber çarmıha gerilen iki hırsızın bacaklarını kırıp, İsa'nın bacaklarını kırmadıkları hikâyesini belki de Yuhanna kendisi uydurmuştur. Diğer bir peygamberlik sözündeyse, İsa'nın otuz gümüş parçası karşılığında ele verileceği yazılmıştır. Matta, olup bitenleri aktarırken, belki de bu peygamberliğin yerine geldiği izlenimini yaratmak üzere, 'Yahuda, aynen bu bedel karşılığında İsa'yı ele vermiştir' diyerek gerçekleri saptırmış olabilir" dedim.

Öne sürdüğüm bu iddiayı da bir önceki gibi çürüttü Lapides. "Allah sonsuz hikmetiyle, İsa'ya dair kayıtların, hem Hıristiyan cemaati mensupları hem de bu cemaat dışındaki kimselerce denetlenebilir olmasını sağlamıştır. İlk dört kitabın kaleme alınıp çoğaltılarak insanlara ulaşmaya başladığı dönemde, kitaplardaki kayıtlarda anlatılan olaylara tanıklık etmiş kimselerden bazıları halen hayattaydılar. Eğer ki Matta bazı şeyleri yanlış aktarmış olsaydı, birileri çıkıp ona, 'Olayların öyle gelişmediklerini sen de biliyorsun. İsa'nın erdemli ve doğru yaşamını aktarmaya çalışıyoruz, yalanlarla bulandırmamalısın bunu' derdi.

"Ayrıca, İsa'nın öğretisi uğruna ölmeyi dahi göze alabilen Matta'nın, peygamberlik sözlerinde geçen alametleri İsa'nın gerçekleştirmiş olduğu fikrini uydurmuş olması pek olası değildir. Gizliden gizliye Mesih olmadığını bildiği birisi için neden hayatını versin ki Matta? Bu pek mantıklı değil.

"Dahası, Yahudi toplumu da, ilk dört kitaptaki kayıtlarda yalan söylenmiş olsa, bunları açığa vurmaktan geri kalmazdı kesinlikle. Örneğin, şöyle diyebilirlerdi: 'İsa çarmıha gerildiğinde ben de oradaydım ve Romalılar'ın onun kemiklerini *kırdıklarını* gördüm'. Yahudiler'in Talmud kitabında İsa'dan aşağılayıcı biçimde bahsedilse de, peygamberlik sözlerinin gerçekleşmediği yönünde bir iddiaya yer verilmemiştir. Bu yönde bir tek iddia bile yoktur bu kitapta" dedi Lapides.

3. Kasıtlı Yön Verme İddiası

Kimi kuşkucular da, İsa'nın aslında kasıtlı biçimde kendi yaşamına, peygamberlik sözleriyle örtüşecek biçimde yön verdiği düşüncesindedirler. "Zekeriya'da, Mesih'in Kudüs'e eşek sırtında gireceğini okumuş ve ardından da bunu aynen gerçekleştirmeyi tasarlamış olamaz mıydı İsa?" diye sordum.

Lapides, bu iddiaların olası olabileceğini kısmen kabul etti. "Peygamberlik sözlerinde geçen kehanetlerin bazıları için bu söylediğiniz türde iddialar geçerli olabilir belki, ancak bazı alametler vardır ki, bunların bahsettiğiniz biçimde açıklanması mümkün değildir" dedi Lapides.

"Örneğin, Yüksek Kurul'un Yahuda'ya, kendisini ele vermesi için otuz gümüş parçası vermesini nasıl sağlayabilirdi ki İsa? Doğum yerini veya hangi soydan geleceğini, çarmıha gerilerek idam edileceğini, askerlerin mintanını alarak kime düşeceğine karar vermek üzere kura çekmelerini, ya da çarmıhta geriliyken bacaklarının askerlerce kırılmamasını nasıl ayarlamış olabilirdi ki? Kuşkucu kimselerin huzurunda nasıl olur da mucizeler gerçekleştirebilmişti? Dirilişini nasıl ayarlamış olabilirdi? Ayrıca doğumun vaktini nasıl önceden ayarlamış olabilirdi?"

Lapides'in son söylediği merak uyandırdı bende. "Doğumunun vakti derken ne kast ediyorsunuz?" diye sordum.

"Daniel 9:24-26 yorumlandığında, Mesih'in, Pers Kralı Koreş'in Yahudiler'e İran'dan ayrılarak Kudüs'teki duvarları tekrar inşa etmeleri yönünde buyruk vermesinden belirli bir süre sonra geleceğinin bildirildiği anlaşılabilir" dedi Lapides.

Açıklamasını pekiştirmek için öne eğilerek, "Daniel'de, Mesih'in gelişine dair öne sürülen bu zaman dilimi, tam da İsa'nın ortaya çıkışıyla örtüşmektedir" dedi Lapides. "İsa'nın bunu da ayarlamış olması kesinlikle mümkün değildir."[5]

4. Yorumlamanın Hatalı Olduğu İddiası

Öne sürülen diğer bir itiraz da Hıristiyanlar'ın, Mesih'e dair kehanet saydıkları, Eski Antlaşma'da geçen bölümlerin, gerçekten de Meshedilmiş Olan'ın gelişine mi işaret ettiği, yoksa yanlış mı yorumlandıkları meselesidir.

Lapides derinden bir ah çekti; "İnandığımız şeyleri yıkmak amacıyla yazılmış birçok kitabı inceliyorum. Bu can sıkıcı olabiliyor, ama kitaplarda yer alan karşıt iddiaların her birini inceleyerek, ilgili bölümleri, orijinal dilde yazılmış metinlerden, olayların gerçekleştiği zamanın koşullarını ve kullanılan kelimelerin karşılık gelebilecekleri diğer anlamları da göz önüne alarak, teker teker gözden geçiriyorum üşenmeden. Mesih'e dair peygamberlik sözleri kabul edilmiş bölümler, ne kadar irdelenirlerse irdelensin, bu vasıflarını korurlar" dedi.

"Kuşkuculara şunu öneriyorum: Ne benim söylediklerime, ne de hahamınızın söylediklerine körü körüne inanın. Yılmadan metinleri okuyup kendiniz inceleyin. Günümüzde hiç kimse, 'Bilgi edinemiyorum' diyemez. Bu konu üzerine yazılmış çok sayıda kitap vardır.

"Bir şey daha: Allah'a dua ederek, size, İsa'nın vaat edilmiş Mesih olup olmadığını göstermesini isteyin. Ben bunu yaptım ve kimsenin yol göstermesine gerek kalmadan, Eski Antlaşma'da tasvir edilen Mesih'in kim olduğunu keşfettim."

"YAZILMIŞ OLANLARIN TÜMÜNÜN GERÇEKLEŞMESİ GEREKTİR..."

Lapides'in önüne getirdiğim itirazlara verdiği cevaplar beni hoşnut etmişti. Ama o gece uçakla Chicago'ya dönerken asıl aklıma takılan, Lapides'in kişisel ruhsal değişim serüveniydi. İsa'nın, Eski Antlaşma'da vaat edilmiş Mesih'in ta kendisi olduğu yönündeki iddiaları yalanlamak üzere yola çıkıp, sonradan Lapides'inki gibi bir sonuca varan, birçok başarılı ve aydın Yahudi'nin olduğunu biliyordum.

Kızının, üniversiteye gittiğinde *Yeşu'ya* (İsa) iman etmesinin ardından, Hıristiyanlık "tarikatının" geçersizliğini teşhir etmek amacıyla yola çıkan Doğu Yakası (Kıyısı) işadamlarından Stan Telchin'i anımsadım. Araştırmaları sonucunda, kendisi de (eşi ve ikinci kızı da) Mesih'e ulaştığında hayrete düşmüştü Telchin. Bu araştırmaları ve ulaştığı sonucu aktardığı '*İhanet*' (Betrayed) isimli kitabı yirmiden fazla dile

çevrilmiş olan Stan Telchin, İsa'ya iman ettikten sonra Hıristiyan vaizi olarak hizmet etmeye başlamıştır.[6]

Bir de Arkansas Little Rock'da, kanser tedavisi uzmanlığı görevini sürdüren Jack Sternberg vardı. Eski Antlaşma'yı incelediğinde karşısına çıkanlar öylesine dehşete düşürmüştü ki Sternberg'i, üç ayrı hahamdan, İsa'nın bahsi geçen Mesih olmadığını kanıtlamalarını istemişti. Hahamların hiçbiri bunu başaramamıştı ve bugün Sternberg de İsa Mesih'te yeni bir yaşama başlamış olan Yahudiler'den biridir.[7]

Kansas City bölgesinde doğum uzmanı-jinekolog olarak görev yapan, aynı zamanda Missouri Üniversitesi Kansas City Tıp Okulu'nda klinik yardımcı doçentlik görevini sürdürmekte olan Peter Greenspan'in hikâyesini de anımsadım. Lapides gibi, Greenspan de, birilerince Yahudi kaynaklarında Mesih'e dair söylenmiş olanları araştırması yönünde ikna edilmişti. Eski Antlaşma'da karşısına çıkanlardan rahatsız olan Greenspan, İsa'nın Mesihlik vasıflarını yalanlayacak bilgilere ulaşmak amacıyla Torah ve Talmud'u inceledi. Neticede, tam tersine, İsa'nın, Kutsal Kitap'taki peygamberlik sözlerinde geçen alametlerinin tümünü gerçekleştirmiş olduğu sonucuna vardı.

Greenspan, İsa'nın Mesihliğini ispat eden delilleri yalanlamak üzere yazılmış kitapları okudukça, bu kaynaklardaki karşıt iddiaların temelsiz olduğunu fark etti. İlginç biçimde, "Sanırım, *Yeşu*'ya iman edişimde karşıt iddiaların da etkisi büyüktür" dedi Greenspan.[8]

Lapides ve diğerleri gibi, Greenspan de, İsa'nın Luka'da yer alan şu sözlerinin doğruluğunu fark etmişti: "Musa'nın Yasası'nda, peygamberlerin yazılarında ve Mezmurlar'da benimle ilgili yazılmış olanların tümünün gerçekleşmesi gerektir" (Luka 24:44). Gerçekleşmişti bu yazılanlar; tarih boyunca, Allah'ın Mesih'ine dair bildirilmiş alametlerin tümünü sergileyen tek kişide, İsa'da gerçekleşmişti.

BÖLÜM 3

Diriliş'in Yeniden Araştırılması

11

TIBBİ DELİLLER

İsa'nın Ölümü Yalancıktan, Dirilmesi de Aldatmaca mıydı?

Görüşmek üzere gittiğim doktorun muayenehanesinin bekleme odasında duvara asılı olan levhadaki yazıya takıldı gözüm: "Sohbetler sona ersin. Gülücükler kaçışsınlar. Ölümün, yaşayanlara yardım eli uzattığı yerdir burası."

Takdir edersiniz ki, alelade doktorlardan değildi bu muayenehanenin sahibi. Dünyanın önde gelen adli patologlarından Dr. Robert J. Stein'in muayenehanesiydi burası. Gazeteciliğim süresince, cesetleri incelerken ulaştığı beklenmedik ipuçlarını anlatarak beni eğlendirmiş olan Dr. Stein, boğuk sesli, dikkat çekici bir adli tıp dedektifidir. Dr. Stein'a göre ölülerin de dili vardı – hatta bazen yaşayanların dünyasında adaleti sağlayabilecek şeyler bile söylerlerdi.

Illinois, Cook County'de tıbbi baş denetçi görevini yürüttüğü uzun memuriyet döneminde, yirmi binin üzerinde otopsi gerçekleştirdi Dr. Stein. Bunların her birinde de kurbanın ölümüne dair fikir edinebilmek üzere titizlikle çalıştı. Bu adli tıp dedektifi, ayrıntılara karşı hassasiyeti, insan anatomisi konusundaki ansiklopedik bilgi dağarcığı ve olağanüstü araştırmacı sezgileriyle, sayısız cinayet vakasını aydınlatmıştır.

Ulaştığı sonuçlar, bazen zanlıların masumiyetini kanıtlardı. Ama Stein'ın incelemeleri sonucunda ulaşılan deliller, davalının tabutuna atılan son çivi mahiyetinde olurdu genellikle. John Wayne Gacy davasında da böyle olmuştu; Stein'ın yardımıyla bu adam otuz üç kanlı cinayetten suçlu bulunmuş ve cellâdın önüne getirilmişti.

İşte tıbbi deliller bu derece belirleyici olabilirler. Bir çocuğun kaza sonucu düşerek mi, yoksa dayak sonucu mu öldüğünü belirleyebilir; bir kişinin doğal sebeplerle mi öldüğü, yoksa birisinin, kahvesine arsenik koyarak zehirlemesiyle cinayete mi kurban gittiğini aydınlatabilir bu deliller. Merhumun gözlerindeki potasyum miktarını ölçmeye dayanan

etkileyici bir yöntemle, ne zaman öldüğü kesin olarak belirlenebilmektedir, böylece de davalının, cinayet sırasında nerede olduğuna dair ifadesinin doğruluğu tespit edilebilir.

Evet, iki bin yıl önce, Romalılar'ın çarmıha gererek vahşice idam ettikleri bir kişinin ölümüne dair fikir bile verebilir tıbbi deliller. İsa'nın, ulûhiyetinin en önemli kanıtı sayılan 'dirilişinin', aldatmacadan ibaret olduğunu öne süren kimselerin, en sık gündeme getirdikleri iddiayı da çürütebilir tıbbi deliller.

DİRİLİŞ Mİ, YOKSA ÖLÜMDEN DÖNME Mİ?

Yedinci yüzyılda yazılmış olan Kur'an'da[1] İsa'nın aslında çarmıhta ölmemiş olduğu belirtilir – hatta Ahmediye Müslümanları da İsa'nın aslen Hindistan'a kaçmış olduğunu iddia ederler. Kaşmir, Srinagar'da güya İsa'nın gömüldüğü yere kurulmuş olan bir tapınak da günümüzde halen ayaktadır.[2]

On dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde, Karl Bahrdt, Karl Venturini ve diğer bazı kimseler, İsa'nın çarmıhta geriliyken sadece yorgunluktan bayıldığı ya da kendisine, ölmüş gibi görünmesini sağlayacak bir hap verildiği ve mezardaki serin nemli havanın etkisiyle ayıldığı iddiasını ortaya attılar.[3]

Komplo teorisyenleri de, çarmıhta geriliyken İsa'ya süngerle bir sıvının içirilmesini (Markos 15:36) ve Pilatus'un, İsa'nın ne kadar çabuk öldüğünü duyduğunda şaşırmasını (Markos 15:44) öne sürerek, bayılma kuramını savundular. Dolayısıyla, İsa'nın tekrar ortaya çıkmasının da, mucizevî biçimde dirilmesiyle değil, sadece tesadüfen ölümden dönmüş olmasıyla açıklanabileceğini, mezarının da bu sebeple boş olduğunu ileri sürdüler.

Saygıdeğer uzmanlar bu sözde bayılma iddiasını reddetseler de, bu fikir popüler edebiyatta tekrar tekrar ortaya atılmaktadır. 1929 yılında, D.H. Lawrence da bu iddiadan yola çıkarak, İsa'nın Mısır'a kaçıp, rahibe İsis'e âşık olduğunu anlattığı kısa bir hikâye kurguladı.[4]

1965 yılında Hugh Schonfield da çok satan *The Passover Plot* isimli romanında, İsa'nın çarmıhtan canlı inme tasarısının, ancak, beklenmedik biçimde Romalı bir askerin böğrünü mızrakla delmesiyle engellenmiş olduğunu iddia etti; gerçi Schonfield daha sonra, "Bu kitapta anlatılanların, gerçekleri yansıttığını asla iddia etmedik" dedi.[5]

Bu bayılma kuramı, Donovan Joyce'ın 1972 tarihli *The Jesus Scroll* isimli kitabında da tekrar çıkar karşımıza, ki bu kitapta "Schonfield'ın

kitabındakinden de fazla ihtimal dışı iddiaya yer verilmiştir" demiştir diriliş uzmanı Gary Habermas[6]. 1982 tarihli *Holy Blood, Holy Grail* isimli eserdeyse, İsa'nın ölmeden önce çarmıhtan indirilmesine göz yumması için Vali Pilatus'a rüşvet verilmiş olduğu fikri ileri sürülür. Bu eserin yazarları da, "Aslında, bu varsayımımızın doğruluğunu hiçbir zaman ispat edemedik" dediler.[7]

Yakın geçmişte, 1992 yılında, Avustralyalı pek tanınmamış bir akademisyen Barbara Thiering de, *Jesus and the Riddle of the Dead Sea Scrolls* isimli kitabında, bayılma kuramını tekrar ortaya atarak dikkatleri üzerine çekti. Kitap, saygın bir ABD yayıncı şirketince piyasaya sürüldü ve şaşaalı biçimde tanıtımı yapıldı. Emory Üniversitesi akademisyenlerinden Timothy Johnson ise kitabı alaycı bir üslupla, "Tam anlamıyla zırvalık, dikkatli incelemeden ziyade, kafası bulanık bir kimsenin hayal ürünü" diye tasvir ederek elinin tersiyle reddetti.[8]

Baygınlık kuramı, aynen bir şehir efsanesi gibi yayılır. Ruhanî arayışlar içerisindeki kimselerle Diriliş meselesini tartıştığımda, hep karşıma çıkar bu kuram. Peki ama deliller neye işaret eder gerçekten? İsa'nın çarmıha gerilmesinde tam olarak neler yaşanmıştı? Böyle bir deneyimden canlı çıkmış olması gerçekten de mümkün müydü? İşte tıbbi delillerin bu soruyu cevaplandırabileceğini umut ediyordum.

Bu umutla, Nasıralı İsa'nın ölümüne dair tarihsel, arkeolojik ve tıbbi verileri (tabii, İsa'nın bedeni gizemli biçimde kaybolmuş olduğu için otopsi yapılamamıştır) derinlemesine araştırmış olan tanınmış bir doktorla görüşmek üzere Kaliforniya'ya uçtum.

ONUNCU GÖRÜŞME: ALEXANDER METHERELL, M.D, PH.D.

Bulunduğumuz ortam öylesine şatafatlıydı ki, tartıştığımız konu ile hiç bağdaşmıyordu. Metherell'in Kaliforniya'daki konforlu evinde, oturma odasına kurulmuştuk. Sıcakça bir ilkbahar akşamıydı, okyanustan gelen ılık rüzgâr pencerelerden usulca esiyordu, biz ise, akıl almaz vahşilikler içeren bir mevzudan bahsediyorduk: İnsan bilincinin algılayamadığı ölçüde barbarca işkenceler ve insanın insana uygulayabildiği insanlık dışı cezaların en berbat örneklerinden olan, korkunç bir idam biçiminden bahsediyorduk.

Kendisinin, Çarmıha Geriliş meselesine açıklık getirebilecek ölçüde, tıbbi ve bilimsel alanlarda yetkin olduğunu duymuş olduğum için

görüşmek istemiştim Metherell'le. Onunla görüşmeyi tercih etmemin bir diğer sebebi de vardı: Kendisinin bu meseleyi hem tarafsızca hem de kapsamlı biçimde tartışabileceği söylenmişti bana. Bu benim aradığım bir özellikti, çünkü ben olayların, duygusal tepkiler yaratacak biçimde abartılı veya taraflı yansıtılmasından olabildiğince kaçınmak istiyordum.

Tıp okulu mezunu (Florida'da bulunan Miami Üniversitesi) olup üstüne bir de mühendislik alanında doktora (İngiltere'deki Bristol Üniversitesi) yapmış birisinden beklenebilecek biçimde bilimsel bir hassasiyetle konuşur Metherell. Metherell'in teşhis yetkisi, Amerikan Radyoloji Kurulu'nca tasdik edilmiştir. Maryland'deki Bethesda Ulusal Sağlık Enstitüsü'nün Ulusal Kalp, Ciğer ve Kan Enstitüsü'ne danışmanlık yapmaktadır.

Zamanında, Kaliforniya Üniversitesi'nde araştırmacı bilim adamlığı görevini de yürüten Metherell, beş ayrı bilimsel kitabın redaktörlüğünü yapmıştır. Ayrıca *Aerospace Medicine*'den *Scientific American*'a kadar birçok yayında yazılarına rastlanır. Kas hareketlerine dair dâhiyane analizi, *The Physiologist*'te ve *Biophysics Dergisi*'nde yayımlandı. Görünüşü bile seçkin tıp adamı rolüne çok uygundur: Gümüş saçlı, nazik, ama ciddi tavırlar sergileyen, ağırlığı olan bir karakterdir Metherell.

Dürüst olmak gerekirse, kimi zaman Metherell'in ne hissettiğini kestirmek çok güç oluyordu. Bilimsel bir sorumlulukla, ağır ve düzenli konuşan Metherell, İsa'nın ölümüne dair ürpertici ayrıntıları bile hiçbir heyecan veya duygusal tepki belirtisi göstermeden anlattı. İsa'nın acı kaderinden bahsederken, bir Hıristiyan olarak içten içe acı çekiyor olsa bile, yılların laboratuar araştırmacılığıyla gelen profesyonellik anlayışı sayesinde bu hislerini geri plana itebiliyordu.

Bana sadece somut gerçekleri anlattı Metherell – ne de olsa ülkenin yarısı kadar bir yol gelmiş olmamın sebebi de bu gerçeklere ulaşmaktı.

ÇARMIHA GERİLİŞ ÖNCESİNDEKİ İŞKENCELER

Metherell'in beni öncelikle, İsa'nın ölümünün hemen öncesinde gerçekleşenlere dair bilgilendirmesini istiyordum. Birbirimize biraz da olsa ısındıktan sonra, buzlu çayımı masaya bırakıp koltuğumda doğrularak, ciddi meseleleri tartışmaya hazırlandım. "İsa'nın başına gelenleri tasvir edebilir misiniz?" diye sordum kendisine.

Boğazını temizledi Metherell. "Fısıh Yemeği'nin ardından başladı olaylar" dedi. "İsa havarileriyle birlikte Zeytin Dağı'na –Getsemani Bahçesine– gitmişti. Hatırlarsanız, orada bütün gece dua etmişti. Bu süreç boyunca, bir sonraki gün gerçekleşecek olaylara hazırlanıyordu. Ne kadar çok acıya katlanmak zorunda kalacağını bildiği için doğal olarak önemli ölçüde ruhsal bir gerilim yaşıyordu."

Elimi kaldırdım, durmasını istercesine. "Orda durun – Getsamani bahçesinde gerçekleştiği iddia edilen şeyler, kuşkucularca fazlasıyla tiye alınırlar" dedim Metherell'e. "İncil'de bu esnada İsa'nın terinin, kan damlalarını andırdığı yazılmıştır. Makul olalım, bu iddia, fazla işleyen bir hayal gücünün ürünü olmasın? Böyle bir iddia, İncil yazarlarının güvenilirliğine gölge düşürmez mi?"

Bu ithamlar hiç etkilememişti Metherell'i. Başını sallayarak, "Hiç de bile; bu tıbben hematidrosis diye tanımlanan bir durumdur. Pek sık rastlanan bir durum değildir, ancak şiddetli ruhsal gerilim durumlarında görülebilir.

"Aşırı tedirginlik, ter bezlerindeki kılcal damarları çatlatacak kimyasalların salınmasına sebep olur. Sonuçta ter bezlerinde, az da olsa bir kanama meydana gelir ve akan ter kanın rengini almış olur. Fazla bir kanama değildir bu, çok küçük miktarda bir kanamadır."

Metherell'in bu cevabından sonra, ilk sorumdaki kadar keskin bir üslupla olmasa da sorgulamamı sürdürdüm. "Bu tıbbi durumun vücutta başka etkileri de olur muydu?" diye sordum.

"Bu durumda kişinin teni aşırı hassas bir hâl alır, öyle ki, bir sonraki gün İsa Romalı asker tarafından kırbaçlandığında, teni çok, çok hassas olmalıydı."

'İşte önemli bir noktaya geldik' diye düşündüm kendi kendime. Zihnimde canlanacak korkunç manzaralara katlanabilmek üzere hazırladım kendimi. Gazetecilik günlerimde, araba kazalarında, yangınlarda ve mafya hesaplaşmalarında ölmüş birçok kişinin cesedini görmüştüm. Ancak bir adamın, mümkün olan en korkunç acıları tattırmak amacındaki cellâtlarca, acımasızca dövülmesiyle ilgili ayrıntıları dinlemek gerçekten dayanılmaz olabiliyordu.

"Söyler misiniz, Romalılar'da kırbaçlama nasıl olurdu?" diye sordum.

Metherell gözlerini benden ayırmadan anlatmaya koyuldu. "Kırbaçlama usullerindeki acımasız tavırlarıyla tanınırdı Romalılar. Bu ceza verildiğinde, genellikle otuz dokuz kırbaç darbesi uygulanırdı. Ancak

çoğu zaman, kırbacı vuran askerin keyfine bağlı olarak, daha fazla olurdu bu sayı."

Askerin kullandığı kırbaç, içine metal topların yerleştirildiği deri sırımlardan oluşurdu. Kırbaç deriye vurduğunda, metal topların darbeleriyle derin ezikler ve çürükler oluşurdu. Darbeler sürdükçe, sonunda deri yarılırdı. Metal topların yanı sıra kırbaca keskin kemik parçaları da yerleştirilirdi ki, bu parçaların darbeleriyle de derin kesikler oluşurdu.

"Kırbaçlanan kişinin sırtı öylesine parçalanırdı ki, derin kesiklerden omurganın bir kısmı bile görülebilirdi bazen. Omuzlardan başlanarak, sırt, kalça ve bacakların arka bölgelerine kadar kırbaçlanırdı kişi. Korkunç bir uygulamaydı bu."

Metherell duraksadı bir anlık. "Devam edin" dedim.

"Romalıların kırbaçlama usullerini araştırmış olan bir doktor şöyle demişti: 'Kırbaçlama sürdükçe, yırtılmalar gittikçe ilerlerler, darbeler daha derinlerdeki iskelet kaslarına kadar ulaşır, kanayan ve titreyen şerit şeklindeki bu lif dokular gözle görülür olurlar'. Eusebius isimli, üçüncü yüzyıldan bir tarihçi de kırbaçlamayı şöyle tarif eder: 'Kurbanın damarları ortaya çıkar, kas dokuları, sinirleri ve bağırsakları açığa çıkar'.

"Birçok kurbanın, bu kırbaçlamalar sonucunda, daha çarmıha bile gerilmeden öldüklerini biliyoruz. Ölmese bile, çok şiddetli acı çeker ve aşırı kan ve sıvı kaybı dolayısıyla (hipovolemik) şoka girer."

Metherell, anlamını bilmediğim tıbbi bir terim kullanmıştı. "Hipovolemik şok ne anlama gelir?" diye sordum.

"*Hipo* 'düşük' anlamına gelir, *vol* yoğunluk, *emik* ise 'kan' anlamına gelir. Yani hipovolemik şok, yoğun miktarda kan kaybı sonucunda ortaya çıkan belirtilerin görülmesi durumudur" şeklinde açıkladı doktor. "Hipovolemik şok durumunda dört önemli şey olur. Birincisi, yoğun kan kaybına rağmen, kalp daha fazla kan pompalayabilmek için var gücüyle çalışır; ikincisi, kan basıncının düşmesiyle, kişi bayılır veya yere yığılır; üçüncüsü, böbrekler vücutta kalan sıvıyı korumak için idrar üretimini durdururlar; dördüncüsü, vücut kaybettiği yoğun miktardaki kanı tekrar oluşturmayı istediği için kişi çok susar."

"İncil'in ilk dört kitabındaki kayıtlarda, İsa'nın da hipovolemik şoka girmiş olduğuna dair bir delil var mıdır?" diye sordum.

"Evet, vardır; İsa çarmıhın yatay duracak olan direğini yüklenmiş, Kafatası denen infaz bölgesine sendeleyerek ilerlerken hipovolemik şoktaydı. Bir süre sonra İsa dayanamayarak yere yığıldı, Roma askeri de çarmıhı Simun'a taşıttı. Ardından, İsa'nın 'susadım' dediği ve ken-

disine ekşi şarap verdiklerini biliyoruz.

"İsa'nın sağlık durumu, işkencenin korkunç etkileriyle, elleri ve ayakları çivilenmeden önce bile, berbattı, hatta kritik düzeylerdeydi."

ÇARMIH ISTIRABI

Kırbaçlama usulünün ayrıntılarını dinlemek ne kadar rahatsız edici olsa da, sırada daha da iğrenç bir deneyimin tarifi olduğunun farkındaydım. İsa'nın o gün kendisine yapılan işkenceden canlı çıkarak çarmıha gerilmiş (ki asıl mesele de budur) olduğu, tüm tarihçilerce doğru kabul edilmiştir.

Günümüzde, ölüme mahkûm edilen suçluların, kayışlarla bağlanarak iğneyle zehir verilmek veya tahta bir iskemleye bağlanıp elektrik akımı vermek suretiyle idam edilmelerinde, her şey tamamen kontrollü yürür. Mahkûmun ölümü kesindir ve çabuk gerçekleşir. Tıp uzmanları, kurbanı dikkatle inceleyerek ölümünü tasdik ederler. Yakın mesafede duran tanıklar, baştan sona, olup bitenleri dikkatle izlerler.

Peki, çarmıha germe denilen bu kaba, yavaş ve sonucu muammalı idam biçimi, mahkûmun kesin ölümünü sağlıyor muydu? Aslına bakarsanız, çarmıha gerilmenin bir kişiyi nasıl ölüme götürebileceğini çoğumuz bilmiyoruz. İsa'nın resmen ölmüş olduğunu tasdik edecek eğitimli bir tıp uzmanının da o dönemde orada olmadığını düşünürsek, ne kadar işkence edilmiş ve kan kaybetmiş olsa da, çarmıhtan indirildiğinde halen yaşıyor olabilir miydi acaba?

İsa'nın çarmıha gerildiği gün olup bitenlerin aydınlanmasını istiyordum; "Çarmıha gerileceği bölgeye getirilmesinin ardından ne olmuştu?" diye sordum.

"Yere yatırılmış ve elleri iki yana gerilerek, çarmıhın yatay direğine çivilenmiştir. Çarmıhın yatay duran bu kısmına patibulum denirdi ve çivileme işlemi yapılırken bu parça, yere dik duracak biçimde sabitlenmiş diğer parçadan ayrı dururdu."

Bunu zihnimde canlandırmakta güçlük çekiyordum; daha fazla ayrıntı duymalıydım. "Neyle çivilenmişti İsa? Tam olarak neresinden çivilenmişti?" diye sordum.

"Romalılar, mahkûmu çarmıha çivilemek üzere, 13 ila 18 cm. uzunluğunda ucu sivriltilmiş büyük çiviler kullanırlardı." Sol el avuç içinin yaklaşık üç santim gerisine işaret ederek, "Bilek bölgesini yararak saplanırdı bu çiviler" dedi Metherell.

"Durun bir dakika" diyerek böldüm lafını. "Çivilerin avuç içini delerek saplandığını sanıyordum. Çarmıha gerilmeyi konu alan resimlerde hep bu şekilde gösterilmiştir. Hatta Çarmıha geriliş denildiğinde ilk akla gelen sembollerden biridir bu."

"Bilek bölgesinden" diye tekrarladı Metherell. "Çivinin bu bölgeden saplanmasıyla el de sabitlenmiş olurdu; çiviler avuç içinden saplanmış olsaydı eğer, bedeninin ağırlığıyla elin derisi parçalanır ve çarmıhtan düşerdi İsa. Yani çiviler, o günkü tanımla el ile yekpare sayılan, bileğe çakılırdı."

"Bir diğer önemli husus da, çivinin, medyan sinirinin geçtiği noktadan saplanmasıydı. Ele giden bu en büyük sinir, çivinin bu bölgeden saplanmasıyla parçalanırdı."

İnsan anatomisine dair sadece temel bilgiye sahip olduğum için Metherell'in bu anlattığının tam olarak ne anlama geldiğini anlayamamıştım. "Nasıl bir acıya sebep olurdu bu sinirin parçalanması?" diye sordum.

"Şöyle anlatayım: Dirseğinizi bir yere vurduğunuzda, çarptığınız yer, dirsek bölgesindeki sinire denk geldiği takdirde nasıl bir acı hissedersiniz bilir misiniz? Bu bölgeden geçen de, ulna adı verilen bir başka sinirdir. Yanlışlıkla çarpıldığında çok acı hisseder insan."

"Elinize bir pense alarak, bu siniri sıkıştırıp parçaladığınızı hayal edin." Metherell, elinde tuttuğu hayali bir penseyle sıkma ve kıvırma hareketi yaparken, *sıkıştırmak* kelimesini özelikle vurgulamıştı. "İşte İsa'nın hissettiği de buna benzer bir acıydı" dedi.

Koltuğumda şöyle bir kıpırdandım, çizilen tablo karşısında acıyla irkildim.

"Kesinlikle dayanılmaz bir acıydı bu; kelimeler kifayetsiz kalır bu acıyı tasvir etmekte, öyle ki, yeni bir kelime türetilmiştir bu acıyı anlatmak için: *'Excruciating'*. Bu kelime, 'çarmıhtan gelme' anlamına gelir. Düşünün; çarmıha geriliş sırasında yaşanılan bu yoğun acıyı tasvir etmekte yeterli olacak bir kelime olmadığı için yeni bir kelime türetme ihtiyacı duymuşlardı."

"Bu esnada, yatay direğin, sabit duran dik direğe monte edilebilmesi için İsa, direkle beraber yukarı kaldırılmış, ardından ayaklarından çiviler saplanmıştır. Bu sefer de ayaklarındaki sinirlerin parçalanmasıyla, yine aynı ölçüde acı çekmiştir."

Sinirlerin parçalanması ve kopması meselesi ne kadar korkunç olsa da, çarmıhta gerili olmanın İsa üzerindeki etkisi nasıl olmuştu, bunu bil-

mek istiyordum. "Çarmıhta gerili olmak İsa'nın bedenini nasıl etkilemişti?"

Metherell şöyle cevapladı: "Bir defa kolları anında gerilirdi, yaklaşık on beş santim genişlerdi kollarının iki yana açılmış hali, her iki omzu da yerinden çıkardı – çok basit matematiksel hesaplamalarla bile kanıtlanabilir bu.

"Böylece, Eski Antlaşma'da, Mezmur 22'de geçen ve vukua gelmesinden yüzyıllarca önce İsa'nın çarmıha gerileceğini bildiren, 'Bütün kemiklerim oynaklarından çıkıyor' peygamberlik sözü de yerine gelmiş oldu."

ÖLÜM NEDENİ

Çarmıha gerilme işleminin başında çekilen acıları –oldukça ayrıntılı biçimde– tasvir etmişti Metherell. Benim öğrenmek istediğim ise, çarmıha gerilen kurbanın tam olarak nasıl öldüğüydü. Çarmıha gerilip ölü rolü yapmanın ya da çarmıhtan canlı inmenin mümkün olup olmadığını saptayabilmekti istediğim. Bu doğrultuda, 'Ölüm nedeni neydi?' sorusunu yönelttim Metherell'e.

"Çarmıhta olduğu gibi, yere dik konumlanmış biçimde asıldığında kişi, sancılı ve yavaş biçimde boğularak ölür" dedi Metherell.

"Kasların ve diyaframın gerilmiş olması, göğüs kafesinin, nefes alış pozisyonunda kalmasına sebep olurlar; nefes verebilmek için kişinin ayaklarıyla kendini yukarıya iterek gerilmiş olan kaslarını bir anlık rahatlatması gerekirdi. Kişi bunu yaptığında, ayaklardaki çiviler deriyi parçalayarak ayak bileğine kadar ilerleyip burada takılırdı."

"Nefes verdikten sonra, kişi kendini aşağı salarak tekrar nefes alabilecektir. Nefes verebilmek içinse, yine aynı biçimde ayaklarıyla kendisini yukarı itmesi gerekecektir, bunu her yaptığında da kırbaç darbeleriyle parçalanmış sırtını çarmıhın işlenmemiş tahtasına sürtüyor olacaktır. Bu inme kalkma hareketi, kişi tümüyle tükenene kadar devam edecek, eninde sonunda kendini yukarı kaldıramayacak, dolayısıyla nefes alamayacaktır kişi."

"Nefes alıp vermesi yavaşladıkça, solunum asidozu (respiratory acidosis) denilen durum görülür kişide – kandaki karbondioksit karbonik aside dönüşerek emilir, kandaki asit oranı artar. Asit oranının artışı, kalp atışının düzenini bozar. Aslına bakarsanız, İsa'nın, kalp atışının dengesiz olduğunu fark etmemiş olması mümkün değildi, dolayısıyla ne

zaman öleceğini de kestirerek, 'Baba, ruhumu ellerine bırakıyorum!' diyebilmişti. Daha sonra kalbi durmuş ve ölmüştür İsa."

Çarmıha gerilmeyle gelen ölüme dair duyduğum en iyi açıklamaydı bu – ancak Metherell'in söyleyecekleri bitmemişti.

"Ölüm öncesinde bile aşırı kan ve sıvı kaybı sebebiyle (hipovolemik şok), kalp atış hızı zaten artar ki bu da kalp yetmezliğine yol açar. İflas eden kalbin etrafındaki zarda (pericardial effusion) ve ciğerlerin etrafında sıvı toplanır (pleural effusion)."

"Neden önemlidir bu ayrıntı?"

"Bir Roma askerinin, İsa'nın öldüğünden emin olmak için O'na yaklaşarak, böğrünün sağ tarafını mızrakla deldiğinde ne olduğunu hatırlayın. Büyük olasılıkla sağ tarafıydı; bu kesin değil, ama kayıtlardan, delinen yerin kaburgaların arasında, sağ tarafta olduğu anlaşılıyor."

"Mızrak, sağ ciğerden geçerek kalbe saplanmış olmalıydı, dolayısıyla mızrak geri çekildiğinde bir sıvı – kalp ve ciğer çevresinde toplanan sıvılar– akmıştır. Bu sıvılar, su gibi şeffaf görünümlü olacaklardır, sıvıların ardından da bol miktarda kan akacaktır delinen bölgeden; aynen, olaylara görgü şahitliği eden Yuhanna'nın, kitabında aktardığı gibi."

Yuhanna, delinen bölgeden hem suyumsu bir sıvının hem de kanın aktığını gördü, ama nedenini bilmiyordu. Tıp eğitimi almamış birisinin böyle farklı bir sıvı görünce şaşırması normaldir. Bunun için Yuhanna'nın tasviri, tam da modern tıbbın öngördüğü yöndedir. Yuhanna'nın görgü şahidi olarak güvenilirliğini tasdik eder nitelikteydi bu olay; ancak bence önemli bir çelişki mevcuttu Yuhanna'nın kayıtlarında.

Kutsal Kitabımı çantamdan çıkarıp Yuhanna 19:34'ü açtım önüme. "Bir dakika Hocam" diyerek bir itirazım olduğunu belirttim. "Yuhanna'nın olayı aktarışını dikkatlice okursanız 'kan ve su' aktığını söylediğini görürsünüz; önce kan sonra su demiştir Yuhanna. Ancak size göre öncelikle şeffaf sıvı akmalıydı. Yani önemli bir çelişki söz konusudur."

Metherell hafifçe gülümsedi. "Grekçe dil uzmanı değilim ben, ama olan kişilerin söylediklerine bakılırsa, eski Grekçe'de kelimeler, olayların gerçekleşme sıralarından ziyade önem sırasına göre sıralanırlardı. Yani delinen bölgeden, suya kıyasla çok daha fazla kan akmış olacağı için, Yuhanna'nın öncelikle kanı belirtmiş olması normaldir."

Metherell'in açıklamasını şimdilik kabul etmiştim, ama Grekçe'ye

dair bu iddiasını daha sonra doğrulamak üzere zihnimin bir köşesine kaydettim. "Mızrak darbesinden sonra İsa'nın sağlık durumu neydi?"

Metherell gözlerini gözlerime dikti. Kendinden emin biçimde cevap verdi: "Hiç şüphesiz ki İsa ölmüştü."

ŞÜPHECİLERE CEVAP

Dr. Metherell'in savı, mevcut delillerle sağlam biçimde destekleniyor gibiydi. Ancak değinmek istediğim birkaç ayrıntı daha vardı hâlâ. Ayrıca, Kutsal Kitap'ta geçen kayıtların güvenilirliğine gölge düşürebilecek zayıf bir nokta daha vardı kanımca.

"Kutsal Kitapta, Romalı askerlerin, İsa'yla birlikte çarmıha gerilen haydutların bacaklarını kırdıkları yazılmıştır" dedim. "Neden böyle bir şey yapsın ki askerler?"

Romalılar, ölümü hızlandırmak istediklerinde –ki Şabat ve Fısıh Bayramı yaklaşırken, Yahudi önderleri de bu çarmıha gerilme olaylarının şafak sökmeden bitmiş olmasını istiyorlardı– kısa bir mızrağın çelik sapını kullanarak çarmıhtaki kurbanın diz altı bölgelerini parçalarlardı. Bacakları kırılmış olan kurban, artık kendini yukarı itemeyecek, kısa süre sonra boğularak ölecektir.

"Tabii Yeni Antlaşma'da, askerlerin İsa'ya geldiklerinde, O'nun ölmüş olduğunu gördükleri, dolayısıyla da İsa'nın bacaklarını kırmadıkları, ancak içlerinden birinin, emin olmak için İsa'nın böğrünü mızrakla deldiği yazılmıştır. Böylece Eski Antlaşma'da yer alan, Mesih'e dair peygamberlik sözlerinden biri daha, kemiklerinin kırılmayacağı yönündeki kehanet de gerçekleşmiştir."

Yine sözünü kestim Metherell'in. "Bazı kimseler, Çarmıha Gerilme hikâyesinin hatalı olduğunu ileri sürerek, Kutsal Kitap'ta yer alan kayıtları şüpheli kılmaya çalışmışlardır" dedim. "Örneğin, yıllar önce *Harvard Theological Review*'de yayımlanan bir makalede, 'Çarmıha gerilen kişilerin ayaklarının çivilendiğini gösteren pek fazla bir delil olmadığı' öne sürüldü. Makaleye göre, kurbanın elleri ve ayakları, çivilenmek yerine, çarmıha iplerle bağlanırlardı.[9] Bu saptama, Yeni Antlaşma'da geçen anlatının güvenilirliğini şüpheli kılmıyor mu sizce?"

Dr. Metherell koltuğunda öne kaykılarak, "Hayır, çünkü artık günümüzde, arkeolojik araştırmalar sonucunda, çarmıha germe işleminde çivilerin kullanımının, tarihte görülmüş bir uygulama olduğu kanıtlanmıştır. Tabii kurbanların, kimi zaman çarmıha iplerle bağlanmış olabileceklerini da inkâr etmiyorum."

"Çivilerin kullanıldığını kanıtlayan bulgular olmuş mudur?"

"1968 yılında, Kudüs'teki kazıları yürüten arkeologlar, İ.S. 70 yılında, Roma'ya karşı gelişen ayaklanmada ölmüş olan yaklaşık üç düzine Yahudi'nin cesedini buldular. Adının Yohanan olduğu sanılan kurbanlardan biri, çarmıha gerilmişti. Gelin görün ki, bu adamın cesedi incelendiğinde, ayaklarına saplanmış on sekiz santim uzunluğunda bir çivi bulundu; çivinin ucunda da zeytin ağacından yapılma çarmıh tahtasından kopmuş bir parça bulundu. Kutsal Kitap'ta geçen çarmıha germe anlatısının doğruluğunu tasdik eden mükemmel bir arkeolojik bulguydu bu."

Bu karşıt iddiayı da alaşağı etmişti Metherell. "Tartışma konusu olan bir diğer husus da, Romalılar'ın, İsa'nın ölüp ölmediğini saptamada, yetersiz kalmış olabilecekleridir" dedim. "Romalı askerlerin, insan anatomisi ve tıp alanlarında gayet ilkel düzeylerde oldukları bilinen bir gerçektir. İsa'nın ölmüş olduğuna karar verdiklerinde, yanılmamış olduklarından nasıl emin olabiliriz ki?"

"Haklısınız, sonuçta bu askerler tıp okulu mezunu değildiler. Ama unutmayın ki, adam öldürmek konusunda uzmandılar – meslekleri buydu ve bu işte gayet başarılıydılar. Birisinin ölmüş olup olmadığını anlamakta güçlük çekmezlerdi; zaten anlaşılması güç bir durum da değildir bu."

"Ayrıca, mahkûmlardan biri, bir şekilde kaçacak olsa, o mahkûmdan sorumlu olan askerin kendisi idam edilirdi. Dolayısıyla, askerlerin, çarmıhtan indirilen her mahkûmun ölü olduğundan emin olmak gibi yükümlülükleri vardı."

SON BİR İTİRAZ

Tarihsel, tıbbi ve arkeolojik verilere ve hatta Roma askeri kurallarına dayanarak, hiçbir soru işaretine mahal vermeyecek bir açıklama sunmuştu Metherell: İsa'nın çarmıhtan canlı inmiş olması mümkün değildi. Bu açıklamasına rağmen, ben ısrarla onu sıkıştırmaya devam ettim. "İsa'nın, kırbaçlanıp çarmıha gerildikten sonra sağ kalmış olması mümkün müydü?" diye sordum.

Metherell başını salladı ve parmağıyla bana doğru, kendi sözlerinin altını çizercesine bir işaret yaparak, "Kesinlikle hayır" dedi. "Unutmayın ki, çarmıha gerilmeden önce bile, yoğun kan kaybı dolayısıyla şoktaydı İsa. Ölü numarası yapmış olamazdı, çünkü insanın uzun süre

nefessiz kalması mümkün değildir ve nefes vermek için hareket etmesi gerektiğini de biliyoruz. Ayrıca kalbine mızrak saplamış olmaları da ölümünü kesinleştirmiştir. Roma askerlerinin, İsa'nın çarmıhtan canlı inmesine izin vererek kendi canlarını tehlikeye atmaları da hiç olası değildir."

"Yani, birileri karşınıza çıkıp, İsa'nın, çarmıhtayken aslında sadece baygınlık geçirmiş olduğunu iddia ettiklerinde..." demeye kalmadan lafı ağzımdan aldı Metherell.

"Bunun imkânsız olduğunu söylerim onlara. Tamamen hayal ürününden ibaret, hiçbir temeli olmayan bir kuramdır bu."

Ancak ben meseleyi kapanmış kabul etmeye hazır değildim. Doktor Metherell'i kızdırmayı da göze alarak, "İmkânsız dediğiniz şeyin gerçekleştiğini ve İsa'nın bir şekilde çarmıhtan sağ kurtulmuş olduğunu varsayalım. Farz edelim ki, sarılmış olduğu keten bezden bir şekilde sıyrılıp, mezarının önünü kapayan kocaman taşı yerinden oynatıp, mezarın önünde nöbet tutan Romalı askerleri de atlatabilmiş olsun İsa. Havarilerine ulaştığında, tıbben nasıl bir vaziyette olurdu?"

Metherell böyle farazi önermelerden uzak durmak istiyordu belli ki. Biraz daha baskın bir üslupla, "Bakınız, çarmıhtan sağ inmesi gerçekten de mümkün değildi" dedi.

"Hadi farz edelim ki, sağ kalmış olsun; çivi saplanmış o ayaklarıyla kalkıp etrafta yürümüş olması mümkün müydü? Nasıl olur da kısa sürede uzun bir mesafe kat ederek, Emmaus yolunda belirebildi ki? Gerilerek oynaklarından çıkmış olan kollarını nasıl kullanıyor olabilirdi? Unutmayın ki, sırtında çok derin yaralar, böğründe de bir mızrak yarası vardı."

Bir an duraksadı Metherell. Aniden parlak bir fikir gelmişti aklına; bayılma kuramını tam kalbinden vurarak, tek hamlede saf dışı bırakacak son sözlerini söylemeye hazırdı artık. Metherell, 1835 yılında Alman ilahiyatçı Davis Strauss'un ileri sürdüğü ve bugüne kadar kimsenin çürütemediği bir iddiayı öne sürecekti.

"İsa'nın, o zavallı haliyle, havarilerine görünerek, kendisinin, mezarı yenen Yaşam Kaynağı olduğunu tüm dünyaya ilan etmelerini sağlayacak ölçüde onları büyülemesi mümkün değildi."

"Ne demek istediğimi anlıyor musunuz? Bu korkunç işkenceleri çektikten, ölümcül miktarda kan kaybettikten ve şiddetli darbelere maruz kaldıktan sonra, öyle acınacak bir halde olurdu ki İsa, kendisini gören havarilerinin, onu ölümü yenen muzaffer kurtarıcı kabul etmiş

olmaları mümkün olamazdı. Havariler, o halde gördükleri İsa'ya, acıyacak ve kendisini tedavi ederek sağlığına kavuşturmaya çalışacaklardır.

"O zavallı haliyle, onlara görünmüş olsa, havarilerinin gördükleri bu dirilmiş bedene özenerek, bir gün kendilerinin de bu şekilde dirilecekleri umuduyla, dünya çapında bir inanç hareketi başlatmış olacakları düpedüz saçma bir önermedir. Bu kesinlikle mümkün değildir."

KİŞİSEL BİR SORU

Metherell, tıbbi delillere dayanan savunmasını inandırıcı ve yetkin biçimde, şüpheye yer bırakmadan sunmuştu. İsa'nın idam cezasının, "nasıl" infaz edildiğine odaklanarak sunmuştu savunmasını. 'İsa'nın idamı nasıl gerçekleşmişti ki, ölümü kesin olmuştu?' sorusunu cevaplamıştı. Artık görüşmemizin sonuna gelirken, bir şeylerin eksik olduğu hissine kapılmıştım. Engin bilgi dağarcığından yararlanmıştım Metherell'in, ancak yüreğinde ne hissettiğine, kendisinin neye inandığına dair fikir edinememiştim. El sıkışmak üzere ayağa kalktığımızda, İsa'nın nasıl olur da böylesine bir deneyime boyun eğdiğini öğrenmek için Metherell'e son bir soru sormam gerektiğini hissettim.

"Alex, ayrılmadan önce, izin verirsen bir konudaki şahsi görüşünü sormak istiyorum – tıbbi görüşün ya da bilimsel bir değerlendirme değil istediğim, yüreğinden geçenleri öğrenmek istiyorum."

Metherell'in, görüşme süresince takındığı temkinli duruşundan biraz olsun uzaklaştığını hissettim. "Tamam, elimden geldiğince cevaplamaya çalışacağım" dedi.

"İsa bilinçli olarak, kendisini ele verecek kişinin önüne gelmiş, kendisini tutuklayanlara karşı çıkmamış, yargılandığında kendini savunmamıştı – sizin küçük düşürücü ve ıstıraplı diye nitelediğiniz işkencelere boyun eğmeye hazır olduğu da açıktı. Böyle bir şeyi neden kabul ettiğini bilmek istiyorum. Bir insan hangi akla hizmetle, böyle cezalara boyun eğebilirdi?"

Alexander Metherell –bu sefer doktorluk unvanının getirdiği sorumlulukla değil, yüreğinden geçenlere dayanarak cevap vermek üzere– doğru kelimeleri arıyordu.

"Açıkçası, bunun alelade bir insanın yapabileceği bir şey olduğuna inanmıyorum. İsa başına gelecekleri zaten biliyordu ve bunlara boyun eğmeyi kabullenmişti; çünkü bizi ancak bu şekilde –Allah'a karşı is-

yanımızdan dolayı aslında tamamen hak ettiğimiz ölüm cezasını, bizim yerimize üstlenerek– kurtarabileceğini biliyordu. Dünyaya geliş sebebi de bunu gerçekleştirmekti zaten."

Bu açıklamasından sonra olayları akılcı, mantıklı ve düzenli biçimde değerlendirmeye alışmış olan Metherell'in, sorduğum sorunun köküne inerek mümkün olan en yalın cevabı bulma arayışında olduğunu sezinlemiştim.

"Böyle cezalara neden boyun eğmiş olduğunu soruyorsunuz; aslında... Sanırım bu sorunun cevabı tek kelimede saklıdır, '*sevgi*'" dedi sonunda.

Metherell'in evinden ayrılıp yola koyuldum. Yol boyunca aklıma takılan da doktorun bu son cevabı olmuştu.

Artısıyla eksisiyle, Kaliforniya'ya gitmem gerçekten verimli olmuştu. Metherell, İsa'nın çarmıha geriliş deneyiminden (öylesine iğrenç bir zulümdü ki bu, Romalılar, vatana ihanet suçları dışında, kendi vatandaşlarına uygulamazlardı bu cezayı) sağ çıkmış olmasının mümkün olmadığını ikna edici biçimde aktarmıştı.

Metherell'in ulaştığı sonuçlar, bu meseleyi dikkatle incelemiş olan diğer doktorların tespitleriyle uyumluydu. Diğer doktorlardan biri de, 1986 yılında *Journal of the American Medical Association* dergisinde yayımlanan makalesinde, "Tarihsel ve tıbbi deliller, somut biçimde, İsa'nın, böğrüne mızrak saplanması öncesinde ölmüş olduğuna işaret eder... Dolayısıyla, İsa'nın çarmıhtan sağ inmiş olduğu varsayımına dayalı yorumlamalar, modern tıbbın bulgularıyla çelişirler" demiş olan Dr. William D. Edwards'dır.[10]

Diriliş'i yalanlamak amacıyla, İsa'nın, Kafatası bölgesinden canlı çıktığını iddia eden kimselerin, somut gerçeklerle uyumlu, daha makul bir kuram geliştirmeleri gerekmektedir.

Onlar da, cevabı hepimizi ilgilendiren, şu meşhur soruyla yüzleşmelidirler eninde sonunda: İsa'yı, çarmıha gerilme olayında gördüğümüz bu korkunç zulme ve işkenceye boyun eğmeye iten neydi?

12

KAYIP BEDENE DAİR DELİLLER

Gerçekten de Mezarında Değil miydi İsa'nın Bedeni?

Candy mirasçısı Helen Vorhees Brach, kuru ve soğuk bir sonbahar öğleden sonrasında dünyanın en işlek havalimanına inmiş, kalabalığa dalmış, ardından geride hiçbir iz bırakmadan ortadan kaybolmuştur. Kaybolmasının üzerinden geçen son yirmi senede, bu kızıl saçlı, hayvan sever, hayırsever bayanın başına ne geldiği sorusu, hem polis hem de gazetecilerin aklında bir soru işareti olarak takılı kalmıştır.

Dedektifler, kadının cinayete kurban gittiğine inansalar da, cesedi hiçbir zaman bulunamadığı için olayın tam olarak nasıl gerçekleştiğini öğrenememişlerdir. Polis, olaya tahmini açıklamalar getirmeye çalışmış, basını tatmin etmek umuduyla suni açıklamalar sunmuş, hatta hâkim kararıyla kadının kayboluşundan kaçak bir suçluyu sorumlu tutmuşlardır. Ama ortada ceset olmadığı için kadının cinayete kurban gidip gitmediği resmen belirlenememiştir. Kadını öldürmekle suçlanan bir kimse de olmamıştır.

Brach davası, kısıtlı delillerden yola çıkarak olanları çözümleme umuduyla, bazen geceler boyu uyanık kalmama sebep olan, muammalı olaylardandır. Sonuç itibariyle boşa kürek çekmiş oluyordum; o gün havalimanında olanları *bilmek* istiyordum, ama tahminden öteye gitmemi sağlayabilecek herhangi bir somut delile de sahip değildim.

Ucuz kurgu romanlarında ya da bazen de gerçek hayatta, cesetlerin kaybolduğu görülür, ama boş bir mezara çok sık rastlanmaz. Helen Brach davasından farklı olarak, İsa meselesindeki sorun, İsa'nın tümüyle ortadan kaybolmuş olması değildir. Mesele, İsa'nın önce diriyken *görülmüş olması*, ardından cesedinin *görülmüş olması*, sonra da tekrar diri *görülmüş olmasıdır.* Kutsal Kitap'ta anlatılanlara inanıyorsak eğer, söz konusu olan sadece bir cesedin kaybolmuş olması değil-

dir. Mesele, İsa'nın, bir önceki bölümde ayrıntılı biçimde tasvir edilen, dehşet verici biçimde çarmıha gerilmesi ve herkesin önünde hayata gözlerini yummasının ardından bugün halen hayatta olmasıdır.

Boş mezar, Diriliş'i kanıtlayan sağlam bir sembol olarak, İsa'nın, kendisinin Allah olduğu iddiasını da doğrular niteliktedir. Elçi Pavlus, 1.Korintliler 15:17'de, Diriliş'in Hıristiyanlık inancının temel dayanağı olduğunu söylemiştir: "Mesih dirilmemişse imanınız yararsızdır, siz de hâlâ günahlarınızın içindesiniz."

İlahiyatçı Gerald O'Collins'in açıklamasıysa şöyledir: "İşin aslı şudur; 'Diriliş' olmadan Hıristiyanlık, son bölümü eksik olan, yetersiz bir kayıt olmakla kalmaz, Diriliş olmadan Hıristiyanlık diye bir inanç da olmaz."[1]

Diriliş, İsa'nın ilahî kimliğinin ve vahyedilmiş öğretisinin nihai tasdikidir. Günahı ve ölümü yendiğinin kanıtıdır. Kendisini takip edenlerin de dirileceklerini gösterir İsa'nın dirilmesi. Hıristiyan umudu da diriliş inancına dayanır. Mucizeler mucizesidir bu olay.

Eğer ki diriliş bir gerçek ise; şüphecilere göre, İsa'nın bedeninin kaybolmuş olması, aynı Helen Brach'ın cesedinin bulunamaması gibi muammalı bir durumdur. Onlara göre, bu hususta güvenilir bir sonuca varmaya olanak tanıyacak ölçüde delil mevcut değildir.

Diğer bazı kimseler ise, İlk Paskalya sabahında mezarın boş olduğuna dair kesin deliller bulunduğu için bu davanın tartışılmaz biçimde kapandığı görüşündedirler. Bu görüşü inandırıcı biçimde yansıtacak birisini arıyorsanız eğer, aradığınız adam, çoğu kimsece, Diriliş konusunda dünya çapındaki en bilgili kişilerden biri sayılan William Lane Craig'dir.

ON BİRİNCİ GÖRÜŞME: WILLIAM LANE CRAIG, PH.D., D.TH.

Bill Craig'i işbaşında ilk izlemem, ilginç bir vesileyle olmuştu. Kendisi, yaklaşık sekiz bin kişilik kalabalık bir insan topluluğunun karşısında, sayısız insanın da radyodan kulak verdiği bir programda Hıristiyanlık'ı savunurken, ben de hemen gerisinde oturuyordum.

Craig ile Amerikan Ateistler Birliği ulusal temsilcisince seçilmiş bir ateist arasındaki bu açık oturuma ben de başkanlık ediyordum. Craig'in Hıristiyanlık'ı kibar bir dille, ama sağlam temellere dayandırarak savunmasına ve aynı sırada ateizmin karşıt iddialarını da çürüt-

mesine hayranlıkla tanıklık etmiştim. Oturduğum yerden, Hıristiyanlık'ın, ağır eleştiri ve mantıklı analizlerden alnının akıyla çıkabildiğini keşfeden kimselerin (birçokları için yeni bir keşifti bu) yüz ifadelerini görebiliyordum.

Oturum pek de çekişmeli geçmemişti doğrusu. O gece toplantı salonuna gelen ateist, agnostik ya da kuşkucu görüşteki kimselerin yüzde 82'lik önemli bir bölümü, Hıristiyanlık'a dair sunulan delillerin daha inandırıcı olduğu görüşüyle ayrılmışlardı oradan. Oturuma inançsız olarak katılan kırk yedi kişi de Hıristiyan olarak ayrılmışlardır salondan. İşte Craig'in Hıristiyanlık inancına dair savunması bu denli inandırıcıydı. Özellikle de ateizme dair sunulan yetersiz delillere kıyasla çok üstündü Craig'in savunması. Bu arada, oturum sonucunda ateizm inancını benimseyen hiç kimse olmamıştı.[2]

Dolayısıyla, bu ortak tecrübemizden sonra kendisiyle okuduğunuz bu kitap için görüşmek üzere Atlanta'ya uçtuğumda, İsa'nın mezarının boş olması muammasına yönelik eleştirel/şüpheci yaklaşımlara nasıl yanıt vereceğini merak ediyordum.

Birkaç sene evvel karşılaştığımızda nasıl görünüyor idiyse şimdi de aynıydı. Kısa kesilmiş siyah sakalı, kemikli yapısı ve keskin bakışlarıyla Craig hâlâ ciddi akademiysen kimliğine uygun bir görünümdeydi. İkna edici cümleler kurar, kafası dağılmadan sıralar görüşlerini; cevapları düzenlidir, her bir hususa ve meseleye sırayla değinir.

Bütün bunları, sizi sıkmayan ilahiyatçı kimliğiyle yapar Craig. İşinden keyif alan şen şakrak bir adamdır. Karmaşık önermeler ve kuramları kurgularken, açık mavi renkli gözleri fıldır fıldırdır; cümlelerini, anlaşılma ve kabul görme arzusuyla, el hareketleriyle destekler. Kendisinin çok ilginç bulduğu, anlaşılması güç ilahiyat meselelerinden bahsederken, sesinde belirgin bir heyecan sezilir. Çok etkileyici bulduğu bazı hususların, başka uzmanları neden hiç etkilemediğini sorgularken ise itidalli bir içtenliğe bürünür sesi.

Kısacası, bir konuyu tartışırken zihni tümüyle devrededir; ama duygularını da işin içine katmaktan kaçınmaz. Tartışma şansı bulduğu şüpheci kimselerden bahsederken, kendini beğenmiş bir edayla veya düşmanca bir tavır takınarak konuşmaz. Bu kişilerin hoş yönlerine değinmeye çalışır elinden geldiğince – Ahmet etkileyici bir konuşmacıydı, Mehmet'le yemek sohbeti çok keyifliydi, vs.

Sohbetimiz sürdükçe Craig'in, savunmalarıyla kendisinden farklı görüşlere sahip kimseleri ezmek gibi bir niyetinin olmadığını; Allah'ın

gözünde önemli olduğuna inandığı bu insanları imana döndürmeyi amaçladığını fark ettim. Bazı kimselerin, mezarın boş olduğu gerçeğine inanmakta güçlük çekmelerine veya inanmamakta ısrar etmelerine hayret eder.

BOŞ MEZAR İDDİASININ SAVUNULMASI

Kot pantolon altına beyaz çorap, üstünde de kırmızı yakalı, lacivert bir balıkçı yaka kazak giymiş olan Craig, evinin oturma odasındaki çiçekli kanepeye kurulmuştu. Kanepenin arkasındaki duvarda, çerçevelenmiş Münih manzaralı büyükçe bir resim asılıydı.

Trinity İlahiyat Okulu'nda yüksek lisansını, İngiltere'deki University of Birmingham'da da felsefe doktorasını tamamlayan Craig, ardından ilahiyat alanında doktora yapmak üzere Münih Üniversitesi'ne gitmiş, Diriliş meselesini de ilk defa burada araştırmaya başlamıştır. Craig, daha sonraki dönemde Trinity İlahiyat Okulu'nda ders vermiş, ardından Brüksel yakınlarında bulunan Louvain Üniversitesi'nin Yüksek Felsefe Enstitüsü'nde ziyaretçi uzman olarak görev yapmıştır.

Yazdığı kitaplar arasında, Oxford University Press tarafından yayınlanan *Reasonable Faith; No Easy Answers; Knowing the Truth about the Resurrection; The Only Wise God; The Existence of God and the Beginning of the Universe* ve (Quentin Smith ile beraber yazdıkları) *Theism, Atheism ve Big Bang Cosmology* sayılabilir.

Ayrıca, *The Intellectuals Speak Out about God; Jesus under Fire; In Defence of Miracles* ve *Does God Exist?* İsimli eserlere de katkısı olmuştur. Ayrıca, *New Testament Studies; Journal of American Scientific Affiliation* ve *Philosophy* isimli bilimsel dergilerde de makaleleri yayımlanmıştır. Aralarında American Academy of Religion ve American Philosophical Association'ın da bulunduğu dokuz ayrı meslek locasına üyedir.

Uluslararası arenada daha çok bilim, felsefe ve ilahiyatı harmanladığı yazılarıyla tanınmış olsa da, bahsi geçtiğinde kendisini hâlâ heyecanlandıran ünlü meseleyi –İsa'nın dirilmesi meselesini– değerlendirmekten kaçınmıyordu Craig.

İSA GERÇEKTEN DE DEFNEDİLMİŞ MİYDİ?

İsa'nın mezarının boş olup olmadığı meselesine gelmeden, öncelikle cesedinin gerçekten o söz konusu mezara defnedilmiş olup olmadığını

öğrenmeliydim. O çağdaki uygulamalara baktığımızda, çarmıha gerilen suçluların genellikle kuşlara yem olmak üzere çarmıhta bırakıldıklarını veya cesetlerinin toplu mezarlara atıldığını görürüz. Bu tarihsel uygulamadan yola çıkarak, İsa Araştırma Kurulu'ndan John Dominic Crossan, toplu bir mezara gömülmüş olacağını iddia ettiği İsa'nın cesedinin, yabani köpeklerce kazılıp, çıkarılıp yendiği görüşünü ileri sürmüştür.

"Çarmıha germe geleneğinde görülen genel uygulamalar ışığında, gerçekten de İsa'nın cesedinin başına, buna benzer bir şey gelmiş olamaz mıydı?" diye sordum Craig'e.

"Eğer sadece geleneksel uygulamaları göz önüne alırsanız, bu açıklama makul kabul edilebilir. Ama bu durumda, İsa'nın çarmıha gerilmesinde, daha farklı uygulamaların geçerli olduğuna işaret eden delilleri göz ardı etmiş olursunuz" dedi Craig.

"Tamam, bu farklı uygulamaları değerlendirelim o zaman" dedim. Hadiseyi bu şekilde değerlendirmeyi kabul etmemin ardından, ilk aklıma gelen aleni bir çelişkiyi dile getirdim: İncil'in ilk dört kitabında, İsa'nın cesedinin, Yahudi Yüksek Kurulu üyelerinden Aramatyalı Yusuf'a teslim edildiği yazılmıştır ki, bu Kurul İsa'nın idamını isteyen merci idi aynı zamanda. "Bu mercide görevli bir kimsenin, İsa'nın cesedini defnetmek istemesi mantıksız değil midir?" dedim, istediğimden daha keskin bir itham olmuştu bu.

Avının üzerine atlayacak panter misali sorduğum soruya saldıracakmışçasına, şöyle bir kımıldandı koltuğunda Craig. "Hayır, bu definin gerçekleşmiş olduğuna dair delilleri hesaba katarsanız, mantık dışı olmadığını anlarsanız" dedi. "Bu delillerden bahsedeyim. Öncelikle, ilk kilisenin en eski inanç ilkelerinden birini aktardığı 1.Korintliler 15:3-7'de, elçi Pavlus değinmiştir İsa'nın defnedilmesine."

Daha önceki bir görüşmemde, Dr. Craig Blomberg de bu inanç ilkesine ayrıntılı olarak değinmişti, dolayısıyla anladığımı belirtmek için başımı salladım. Blomberg'in, bu inanç ilkesinin Pavlus'a, İsa'nın çarmıha gerilmesinden sadece birkaç yıl sonra, kendisinin iman etmesi sonrasında, Şam'da veya ardından gittiği ve havarilerden Petrus ve Yahya'yla tanıştığı Kudüs'te verilmiş olduğu yönündeki ifadesine katıldığını söyledi Craig.

Craig'in, bu inanç ilkesine gönderme yapacağını hesaplayarak, Kutsal Kitap'ı önüme alıp ilgili bölümü gözden geçirdim hızlıca: "Aldığım bilgiyi size öncelikle ilettim: Kutsal Yazılar uyarınca Mesih gü-

nahlarımıza karşılık öldü, gömüldü ve Kutsal Yazılar uyarınca üçüncü gün ölümden dirildi..." İnanç ilkesinin geri kalan kısmında da, İsa'nın dirildikten sonra inanlılara görünmesine dair anlatılar yer alır.

"Bu inanç ilkesi öylesine erken dönemlerden kalmadır ki, güvenilir bir kaynak olduğu kesindir" dedi Craig. "Esas itibariyle dört kısımdan oluşan bir inanç ilkesidir bu. Birinci kısım İsa'nın Çarmıha gerilmesine, ikincisi cesedin defnedilmesine, üçüncüsü Dirilişe, dördüncü kısım da İsa'nın imanlılara görünmesine değinir. Gördüğünüz üzere, ikinci kısımda, İsa'nın defnedildiği doğrulanmaktadır."

Kanımca bu çok belirsiz bir açıklamaydı. "Durun bir dakika" diyerek sözünü kestim Craig'in. "Evet, belki gömüldü İsa, ama gerçekten de bahsi geçen mezara mı gömüldü? Ayrıca, İsa'nın bu mezara gömülmesini sağlayan, bir anda esrarengiz biçimde ortaya çıkan, Aramatyalı Yusuf muydu gerçekten de?"

Craig sabrını yitirecek biri değildi. "Pavlus'un Korintliler'de aktardığı bu inanç ilkesi, aslında ilk dört kitaptaki kayıtlarla baştan sona uyumlu bir özet niteliğindedir" dedi. "İncil'in ilk dört kitabına baktığımızda, bu defnedilme kaydının birden fazla bağımsız kaynakça doğrulandığını görüyoruz. Bu meseleye değinen dört ayrı anlatının her birinde de Aramatyalı Yusuf'un adı geçmektedir. Üstüne üstlük, Markos'ta geçen defin kaydı öyle erken tarihlere aittir ki, efsanelerle örülmüş olması mümkün değildir."

"Markos'ta geçen kaydın erken tarihlere ait olduğundan nasıl emin olabiliyorsunuz?" diye sordum.

"Emin olabilmemizin iki sebebi vardır" dedi Craig. "Birincisi Markos, İncil'in ilk dört kitabı arasında en erken yazılmış olanı kabul edilir. İkincisi, Markos'un kitabı, akıcı bir hikâyeden ziyade, ipliğe dizilmiş inciler misali, genel olarak İsa'ya dair kısa hikâyeciklerden oluşur."

"Ancak İsa'nın yaşamının son haftasına dair kısımlara gelindiğindeyse –İsa'nın çilesi diye geçen süreç– bu sefer düzenli bir anlatı göze çarpar. Markos'un, İsa'nın çilesiyle ilgili bu kaydı daha da eski bir kaynaktan aldığına inanılır – ki bu kaynakta İsa'nın mezara gömülmesi anlatısına da yer verilmiştir."

ARAMATYALI YUSUF GERÇEKTEN YAŞAMIŞ BİR KİMSE MİDİR?

Craig'in sunduğu bu savunmalar hayli etkileyici olsalar da, Markos'un olayları aktarışında bir çelişki olduğunu fark etmiştim. "Markos, Yük-

sek Kurul'un tüm üyelerinin İsa'yı mahkûm etmeyi onaylar yönde oy kullandıklarını aktarır" dedim. "Eğer bu doğruysa, Aramatyalı Yusuf da İsa'nın ölümünü onaylar yönde oy vermişti. Bu yönde oy verdikten sonra, onurlu biçimde defnetmek üzere İsa'nın cesedini almak istemesi, gerçekten olası mıdır sizce?" diye sordum.

Meğerse, benim bu şüphemi paylaşan başkaları da varmış. "Luka da, Aramatyalı Yusuf'un kurul üyesi olmasının, çelişkili bir izlenim yarattığının farkındaydı sanırım" dedi Craig ve devam etti; "Bu hassasiyetinden dolayı olmalı ki Luka, önemli bir ayrıntıya yer verir meseleyi aktarırken – Yüksek Kurul'da resmi oylama yapıldığı sırada Aramatyalı Yusuf yoktu. Bu ayrıntı meseleye açıklık getirir. Ancak daha da önemli olan, Aramatyalı Yusuf'un, Hıristiyan efsanelerinde veya Hıristiyan yazarların eserlerinde uydurulacak bir karakter olmadığıdır."

Meselelerin yüzeysel açıklamalarla geçiştirilmesinden kaçınmak istiyordum; daha mantıklı bir izahat istiyordum. "Aramatyalı Yusuf'un bu çevrelerce uydurulmuş hayali bir karakter olmadığından nasıl emin olabiliyorsunuz?" diye sordum.

"İlk Hıristiyanlar'ın, İsa'nın çarmıha gerilmesine önayak olan Yahudi liderlerine karşı öfke ve kin beslediklerini göz önüne alırsanız, bu Yahudi liderlerden birinin, İsa'nın onurlu biçimde defnedilmesini sağlamak gibi doğru bir iş yaptığına dair bir hikâye uydurmuş olmalarının pek inanılır şey olmadığını hesap edebilirsiniz – kendi havarileri bile İsa'yı terk etmişken böyle bir hikâyenin uydurulmuş olması gerçekçi değildir! Ayrıca, Yahudi Yüksek Kurulu gibi herkesçe bilinen bir mecliste görevli bir şahıs uydurmaları da saçma olurdu, çünkü bu kişinin varlığı herkesin soruşturmasına açık olurdu. Kısacası, Aramatyalı Yusuf kesinlikle tarihi olarak yaşamış bir kişidir."

Ben, konuya dair bir başka soru soramadan devam etti Craig. "Ayrıca, eğer İsa'nın cesedinin Aramatyalı Yusuf tarafından defnettirilmesine dair anlatı, sonradan gelişmiş olan ve efsanelerden türemiş bir hikâye olsaydı, İsa'nın cesedinin nasıl kaybolduğuna dair başka karşıt hikâyelere de rastlardık herhalde. Ancak böyle hikâyelere rastlamıyoruz.

"Sonuç olarak, günümüz Yeni Antlaşma uzmanlarının büyük çoğunluğu, İsa'nın defnedilmesine dair İncil'de yer alan kayıtların esas itibariyle güvenilir oldukları görüşünde birleşirler. Cambridge Üniversitesi'nde Yeni Antlaşma uzmanı olarak görev yapmış olan merhum John A.T. Robinson da, bu onurlu defin anlatısının, İsa'nın tarihsel

kimliğine dair sahip olduğumuz en eski ve güvenilir gerçeklerden biri olduğunu söylemiştir."

Craig, açıklamalarıyla, İsa'nın cesedinin gerçekten de Aramatyalı Yusuf'un hazırlattığı mezara defnedilmiş olduğuna ikna etmişti beni. Ama bahsettiği inanç ilkesindeyse bir belirsizlik söz konusuydu: Belki de Diriliş'ten sonra bile İsa'nın cesedi halen mezardaydı.

"Söz konusu inanç ilkesinde, İsa'nın çarmıha gerilmiş, defnedilmiş, ardından da dirilmiş olduğu aktarılsa da, mezarın boş olup olmadığına dair bir bilgi verilmemiştir" dedim. "Bu bilginin verilmemesi, aslında Diriliş'in sadece ruhani boyutta gerçekleşmiş olabileceği, yani İsa'nın cesedinin mezarda kalmış olabileceğine işaret etmiyor mu?" diye sordum.

Craig bu görüşe katılmıyordu. "İnanç ilkesinde mezarın boş olduğu ima ediliyor kesinlikle. Yahudiler'in diriliş anlayışı, fiziksel diriliş düşüncesine dayanırdı. Bu anlayış gereğince, diriliş, ölen kişinin kemikleriyle başlardı – bedenin diğer dokularıysa dayanıksız sayıldıkları için kayda değer kabul edilmezlerdi. Yahudiler, dokuların çürüyerek yok olmasından sonra, ölülerinin kemiklerini toplayıp, dünyanın sonunda gerçekleşecek dirilişe dek saklamak üzere bir kutuya koyarlardı. Allah'ın, son günde, İsrail'in doğru kişilerini dirilteceğine ve bu kişilerin Allah'ın son krallığında bir araya geleceklerine inanırlardı" dedi Craig.

"Bu diriliş anlayışı ışığında, eski zamanlarda, bir Yahudi'nin, cesedi hâlâ mezarda bulunan bir kimsenin dirildiğini iddia etmesinin saçma kabul edileceği söylenebilir. Yani erken tarihlere ait bu inanç ilkesinde, İsa'nın gömülmüş, ardından da üçüncü günde dirilmiş olduğu aktarıldığında, üstü kapalı biçimde olsa da, kast edilen şey, mezarın artık boş olduğudur."

MEZARIN ÇEVRESİNDEKİ GÜVENLİK ÖNLEMLERİ NEYDİ?

İsa'nın cesedinin defnedilmiş olduğuna dair deliller yeterince ikna edici görünüyordu. Şimdiyse öğrenmek istediğim, cesedin konduğu mezarın çevresindeki güvenlik önlemlerinin ne düzeyde olduğuydu. Güvenlik ne kadar sağlam idiyse, cesede ulaşma olasılığı da o denli düşüktü. "İsa'nın mezarının çevresindeki güvenlik önlemleri ne düzeydeydi?" diye sordum.

Arkeologların, birinci yüzyıla ait kalıntılarda yaptıkları kazı çalış-

malarında ulaştıkları verilere dayanarak, bu tür mezarların görünümlerini tasvir etmeye koyuldu Craig.

"Yer seviyesinden aşağıda kalan girişin önünde, eğimli bir oyuk vardı, değirmen taşı şeklindeki büyükçe bir kaya bu oyuğun içine yuvarlanır, böylece mezarın ağzı kapatılmış olurdu." Anlattıklarını el hareketleriyle de destekliyordu Craig. "Ardından, daha küçük boyuttaki bir diğer kaya kullanılarak büyük kaya sabitlenirdi. Büyük kayayı oyuğun içine yuvarlamak oldukça kolay olsa da, mezarın ağzını açmak üzere bu kayanın tekrar yukarı yuvarlanması, ancak birkaç adamın bir araya gelerek yapabileceği bir iştir. Bu bağlamda mezarın epeyce güvenli olduğu söylenebilir."

İsa'nın mezarı çevresinde, görevlerinde başarısız oldukları takdirde idam edileceklerini bilen, çok disiplinli Romalı askerlerin yirmi dört saat nöbet tuttukları yönündeki yaygın görüşün güvenilirliğinin kimi şüphecilerce sorgulandığından haberdardım. Peki, İsa'nın mezarı çevresinde nöbetçi görevlendirilmiş miydi acaba?

"İsa'nın mezarı çevresinde Romalı askerlerin nöbet tuttuklarına inanıyor musunuz?" diye sordum.

"Mezarın çevresine nöbetçi yerleştirildiğini sadece Matta aktarır" dedi Craig. "Ne olursa olsun, bana kalırsa nöbetçilerin varlığı, Diriliş'in gerçekliği meselesinde önemsiz bir ayrıntıdır. Bir kere, günümüz uzman çevrelerinde çok fazla tartışma konusudur bu mesele. Tedbirli davranarak, kendi savunmalarımı, uzmanların büyük çoğunluğunca kabul görmüş delillere dayandırmayı tercih ederim, dolayısıyla nöbetçi meselesini tartışmamayı yeğliyorum."

Craig'in bu yaklaşımı şaşırtmıştı beni. "Bu durumda savunmanız zayıflamış olmuyor mu?" diye sordum.

Craig 'hayır' dercesine salladı başını. "Açıkçası, nöbetçilerin varlığı meselesi, eleştirmenlerce, havarilerin İsa'nın cesedini çalmış oldukları varsayımının ileri sürüldüğü on sekizinci yüzyılda önemli sayılıyor olabilirdi belki. Ancak bu varsayımı bugün hiç kimse desteklememektedir" şeklinde yanıtladı Craig.

"Yeni Antlaşma'yı okuduğunuzda, elçilerin, ölümlerine dek doğruluğunu savundukları Diriliş gerçeğine yürekten inandıklarını görürsünüz. Mezarın boş olmasının, aldatmacaya, komploya veya cesedin çalınmasına bağlı olduğu yönündeki görüşler, günümüzde reddedilen görüşlerdir. Yani nöbetçilerin varlığı meselesi esasen önemsiz kabul edilmiştir."

HİÇ NÖBETÇİ VAR MIYDI MEZAR ÇEVRESİNDE?

Ben yine de, Matta'nın, nöbetçilere dair söylediklerinin bir esası olup olmadığını öğrenmek istiyordum. Craig'in bu meseleye neden değinmek istemediğini anlasam da, nöbetçilerin yerleştirilmesi hikâyesinin doğrulunu kanıtlayan herhangi bir tarihsel veri olup olmadığını sordum kendisine.

"Evet, vardır" dedi Craig. "Birinci yüzyılda Yahudiler ile Hıristiyanlar arasında süregelen Diriliş tartışmalarını bir düşünün.

"Tartışmaları başlatan, Hıristiyanlar'ın, 'İsa dirildi' iddialarıdır. Yahudiler'in bu iddiaya verdikleri cevap, 'Havariler cesedini çaldı' olmuştur. Hıristiyanlar ise bu hırsızlık iddiasını çürütmek için, 'Ama mezarda görevli nöbetçiler, böyle bir hırsızlığa engel olurlardı' demişlerdir. Bu sefer Yahudiler ise, 'Ama mezarı bekleyen nöbetçiler uyuya kaldılar' demiş; ardından Hıristiyanlar da, 'Hayır, Yahudiler, uyuduklarını söylemeleri için nöbetçilere rüşvet verdiler' şeklinde yanıt vermişlerdir.

"Bakınız, eğer mezarda nöbetçi bulunmuş olmasaydı, tartışma şu şekilde gelişirdi: Hıristiyanlar'ın Diriliş iddiasına, Yahudiler'in cevabı, 'Hayır, havariler cesedini çaldı' olur; Yahudiler'in bu ithamına Hıristiyanlar'ın vereceği cevapsa, 'Ama mezarda görevli nöbetçiler, böyle bir hırsızlığı engellerdi' olurdu; Yahudiler bu cevaba, 'Hangi nöbetçiler? Delirmişsiniz siz! Nöbetçi yoktu ki mezarda!' şeklinde tepki gösterirlerdi. Ama biliyoruz ki Yahudiler'in asla böyle bir tepkileri olmamıştır.

"Yahudiler'in böyle bir tepki göstermemiş olmaları, gerçekten de mezar çevresine nöbetçi yerleştirildiğini ve Yahudiler'in de bundan haberdar olduklarını tasdik eder niteliktedir. Ayrıca Yahudiler'in, 'Nöbetçiler uyurken havariler cesedi çaldılar' şeklinde acayip bir hikâyeyi neden uydurma gereği duyduklarını da açıklar niteliktedir."

Yine rahatsız edici bir soru işareti belirmişti zihnimde. "Bu açıklamanızda da bir diğer çelişki var sanki..." dedim ve itirazımı olabildiğince öz biçimde belirtecek cümleyi tasarladım.

"Peki, Yahudi yetkililer mezarın önüne neden nöbetçi koymak istemiş olabilir ki? Eğer İsa'nın gerçekten dirileceğini veya havarilerin İsa'nın dirildiği izlenimini yaratmak isteyeceklerini tahmin ediyor idiyse bu Yahudi yetkililer, İsa'nın peygamberlik sözlerini, kendi havarilerinden bile daha iyi anlamış olmalıydılar! Ne de olsa havariler bile İsa'nın dirileceğine pek inanır gibi değildi."

"Dikkat çekici bir noktaya temas ettiniz" dedi Craig. "Ancak mezarın önüne nöbetçi yerleştirmelerinin sebebi, belki de Fısıh Bayramı'nda mezar hırsızlığı veya benzeri rahatsız edici durumların önüne geçebilmekti. Bunu bilemiyoruz. Yahudi yetkililerin bu davranışları, önemli bir tartışma konusudur gerçekten de; hak veriyorum bu iddianıza. Ancak bunun açıklanamayacak bir çelişki olduğuna da inanmıyorum."

Evet, belki Yahudi yetkililerin bu tutumları açıklanabilirdi, ama bu iddianın, nöbetçi meselesini daha karmaşık kıldığı da ortadaydı. Ayrıca bu çelişkiyi düşünürken bir diğer itiraz konusu geldi aklıma. "Matta, Romalı nöbetçilerin, Yahudi yetkililerin buyruğunda olduklarını aktarmıştır; bu askerlerin aslen Pilatus'un emrinde oldukları düşünülürse, Matta'nın bu iddiası mantıksız değil midir?" diye sordum.

Craig hafifçe gülümsedi. "Metinleri dikkatle okursanız, Matta'nın nöbetçilerden bahsettiğinde, bu kişilerin Romalı olduklarını söylemediğini görürsünüz. Yahudiler, Pilatus'a giderek kendisinden nöbetçi istediklerinde, Pilatus onlara, 'Yanınıza asker alın, gidip mezarı dilediğiniz gibi güvenlik altına alın' demiştir. Pilatus bunu söylerken acaba, 'Buyurun, size bir müfreze Roma askeri veriyorum' mu demek istemiştir? Yoksa, 'Kendi tapınak muhafızlarınız var, onlardan yararlanın' mı demek istemiştir?

"Nöbetçilerin Yahudi olup olmadıkları uzmanlarca da tartışılmıştır. Sizin de belirttiğiniz, Romalı askerlerin Pilatus'un emrinde oldukları gerçeğine dayanarak, ben de mezarın dışına yerleştirilen nöbetçilerin Yahudi olmaları gerektiği görüşündeydim ilk başlarda. Ancak bu meseleyi tekrar değerlendirdim ve Matta'nın nöbetçilerden bahsederken kullandığı kelimenin, tapınak muhafızlarından ziyade, genellikle Roma askerlerinden bahsedilirken kullanılan bir kelime olduğunu fark ettim.

"Ayrıca unutmayınız ki, Yuhanna da, İsa'yı tutuklamak üzere gelen Romalı askerlerin başındaki Romalı yüzbaşının, Yahudi liderlerin yönlendirmeleriyle hareket ettiğini aktarmıştır. Yani, Romalı askerlerin, Yahudi din bilginlerinin emrine verildikleri daha önce de görülmüştü. Dolayısıyla bu Romalı askerlerin, mezarı korumakla görevlendirilmiş olmaları da mümkündür."

Bütün delilleri göz önüne aldığımda, gerçekten de mezarın başında nöbetçilerin görevlendirilmiş olduğu düşüncesi ağır basıyordu. Ama Craig'in, savunmalarında nöbetçi hikâyesinden yararlanmayı tercih etmediğini de göz önüne alarak, bu meseleyi daha fazla irdelememeye

karar verdim. Öte yandan, İsa'nın mezarının Paskalya Sabahı'nda boş olduğu inanışını reddeden karşıt iddialardan belki de en inandırıcı olanını Craig'in önüne getirmek için sabırsızlanıyordum.

PEKİ, YA ÇELİŞKİLER?

Hıristiyan inancına eleştirel yaklaşan kimseler, İncil'in ilk dört kitabındaki anlatım farklılıklarından yola çıkarak mezarın boş olduğu inancını yalanlamayı hedeflemişlerdir yıllardır. Örneğin, şüphecilerden Charles Templeton yakın zamanda şöyle demiştir: "İlk dört kitapta yer alan diriliş anlatıları... birçok konuda birbirlerinden öylesine farklıdırlar ki, ne kadar iyi niyetli olursak olalım, bu dört farklı anlatının uyumlu olduklarını söyleyemeyiz."[3]

İlk bakışta, bu itiraz, boş mezar anlatılarını kökten çürütür gibi görünmektedir. Görüşmemizde Craig'e de okuduğum, Boston Üniversitesi'nden Dr. Michael Martin'in konuyu özetleyen açıklamasını göz önüne alın:

> Matta'da, Mecdelli Meryem ve diğer Meryem, tanyeri ağarırken mezara gittiklerinde, mezarın önündeki taş yerindedir, büyük bir deprem olur, gökten inen bir melek, mezarın yanına gidip taşı bir yana yuvarlar. Markos'ta ise kadınlar mezara güneşin doğuşunda giderler ve taşın yana yuvarlanmış olduğunu görürler. Luka'da ise kadınlar sabahın çok erken saatlerinde mezara giderler ve taşı mezarın girişinden yuvarlanmış bulurlar.
>
> Matta'da melek taşın üzerine oturmuştur, Markos'ta kadınlar, mezarın içinde genç bir adamla karşılaşırlar, Luka'da ise mezarın içinde iki kişiyle karşılaşırlar.
>
> Matta'da, mezarı görmeye gittiği söylenenler Mecdelli Meryem ve öbür Meryem'dir. Markos'ta, mezara gidenler, Mecdelli Meryem, Yakup'un annesi Meryem ve Salome şeklinde sıralanır. Luka'da ise mezara giden kadınların, Mecdelli Meryem, Yakup'un annesi Meryem, Yohanna ve öbür kadınlar oldukları yazılmıştır.
>
> Matta'da, kadınlar korku ve büyük sevinç içinde mezardan uzaklaşırlar ve havarilere haber vermek üzere koştururlar, yolda da İsa'yla karşılaşırlar. Markos'ta, kadınlar mezardan çıkıp kaçmışlar, onları bir titreme ve şaşkınlık kaplamış, korkularından da

kimseye bir şey söyleyememişlerdir. Luka'daysa gördüklerini elçilere bildirmişler, ancak elçiler kadınlara inanmamışlardır; üstelik kadınların yolda İsa'yla karşılaştıklarına dair bir anlatı da yoktur Luka'da.[4]

"Ayrıca, Martin, Yuhanna'da geçen kayıtların diğer üç kitaptaki kayıtlarla önemli ölçüde çeliştiğine işaret eder" dedim Craig'e. "Şu sonuca varır Martin; 'Kısacası, mezarda olup bitenleri aktaran dört kayıt ya tutarsızdır ya da ancak akıldışı yorumlamalarla tutarlı oldukları izlenimi yaratılabilir.'"[5]

Okumayı kestim ve tekrar başımı kaldırarak Craig'e baktım. Gözlerimi gözlerine dikerek doğrudan sorumu yönelttim kendisine: "Anlatılarda bütün bu tutarsızlıklar mevcutken nasıl oluyor da mezarın boş olduğu hikâyesini doğru kabul edebiliyorsunuz?"

Craig'in üslubuyla alakalı ilginç bir ayrıntı fark etmiştim. Sohbet havasındaki konuşmalarda veya boş mezar konusunda ileri sürülen çok da keskin olmayan itirazları cevaplarken oldukça soğukkanlı davranabiliyordu. Ancak cevaplaması daha güç bir soruyla veya daha keskin bir ithamla karşılaştığındaysa, daha heyecanlı ve dikkatli bir üslup kullanıyordu. Yüz ifadesine bakarak, tehlikeli sularda gezinmesini gerektirecek olsa da, son sorduğum soruyu cevaplamaya can attığını sezmiştim.

Craig, boğazını temizledikten sonra başladı anlatmaya. "Haksızlık etmek istemiyorum, ama unutmayın ki Michael Martin tarihçi değil, filozoftur ve kanımca tarihçiliğin inceliklerinden bihaberdir. Filozoflar bir meselede tutarsızlık gördüklerinde, çelişkiler kanunu uyarınca, 'Bu doğru olamaz, geçerli kabul edilemez!' diyerek kestirip atarlar. Tarihçiler ise anlatılara bakıp, 'Evet, bazı tutarsızlıklar görüyorum, ama bu tutarsızların ortak bir noktaları vardır: Hepsi ikincil ayrıntılardır' diyebilirler.

"Mezara gömülme ve Diriliş kayıtları ana hatlarıyla aynıdır: Aramatyalı Yusuf, İsa'nın cesedini alır, mezara defneder; çarmıha gerilmesinden sonraki Pazar gününün sabahında mezarını ziyaret etmek üzere gelen İsa'nın kadın müritlerinden birkaçı da vardıklarında mezarın boş olduğunu görürler. Aynı kadınlar, bir görümde, kendilerine İsa'nın dirilmiş olduğunu söyleyen melekler görürler."

"Dolayısıyla, meseleyi kestirip atan filozofun aksine, dikkatli bir tarihçi, yiğidi öldürür, ama hakkını yemez. Bu dikkatli tarihçi, çarmıh

sonrası olayların aktarılışlarını incelediğinde şöyle der: 'Anlatıların ana hatlarıyla uyuşmaları, ikincil ayrıntılar ne kadar tutarsız olurlarsa olsunlar, bu hikâyenin tarihsel gerçekliğe sahip olduğunu gösterir'.

"Dolayısıyla anlatıların hepsinde ortak olan hikâyenin, ana hatlarını doğru kabul edebiliriz. Mezara giden kadınların kim oldukları, kadınların mezara sabahın hangi saatinde gittikleri, görümdeki meleklerin sayısı ve diğer bazı hususlarda tutarsızlıklar olsa da, günümüz Yeni Antlaşma uzmanlarının büyük çoğunluğu hikâyenin ana hatlarını doğru kabul ederler. Bahsi geçen bu ikincil meselelerde var olan tutarsızlıklar, tarihçileri rahatsız etmez."

Edinburgh Üniversitesi'nde Profesör olarak görev yapan ve Cambridge'deki Trinity Okulu'nda da araştırma görevlisi olan, genel itibariyle şüpheci yaklaşımıyla tanınan Michael Grant, *Jesus: An Historian's Review of the Gospels (İsa: Bir Tarihçi Tarafından İncil'in İlk Dört Kitabının İncelenmesi)* isimli kitabında şöyle der: "Evet, mezarın boş bulunması hikâyesi ilk dört kitapta farklı biçimlerde aktarılır, ancak bu metinleri değerlendirirken diğer eski edebi eserlere uyguladığımız kıstaslardan yararlanırsak, anlatının ana hatlarının tutarlı olduğunu görürüz, dolayısıyla mezarın gerçekten de boş bulunduğu, güvenilir ve kabul edilir ölçüde kanıtlanır."[6]

TUTARSIZLIKLARIN UYUMLU YANLARI DA VAR MIDIR?

Ağır ceza mahkemelerinde görülen davaları takip ettiğimde, iki görgü şahidinin, bütün ayrıntılar dahil, tamamen aynı ifadeyi verdiklerine tanık olmuşumdur. Ancak, savunma avukatları her seferinde, söz konusu şahitlerin duruşma öncesinde sözleştiklerini saptayarak, yerin dibine sokmuşlardır bu kişileri. Bu deneyimlerimden yola çıkarak, şöyle dedim Craig'e: "Eğer İncil'in ilk dört kitabında geçen anlatılar, en küçük ayrıntılarına kadar tıpatıp aynı olsalardı, bu sefer de yazarlar aşırmacılıkla suçlanırlardı herhalde."

"Önemli bir tespittir bu" dedi Craig. "Boş mezara dair anlatılarda görülen farklılıklar, boş mezar hikâyesine dair birden fazla bağımsız tanıklığa sahip olduğumuzu gösterir. İnsanların, 'Matta ve Luka, Markos'un yazılarından aşırmışlardır' dediklerini duyarız bazen. Ancak bu kitaplarda yer alan anlatıları yakından incelediğimiz takdirde, Matta ve Luka'nın, gerçekten de Markos'un anlatısından haberdar olsalar bile, kendilerine has, bağımsız kaynaklardan yararlanmış olduklarına işaret eden farklılıkların mevcudiyetini görürüz."

"İşte bu çok sayıdaki bağımsız kaydın varlığı sayesinde, hiçbir tarihçi, sırf ikincil ayrıntılarda görülen tutarsızlıkları ileri sürerek, hikâyenin güvenilmez olduğunu iddia edemeyecektir. Laik tarihsel anlatılardan bir örnek vereyim size."

"Hanibal'in, Roma'ya saldırmak üzere Alpler'i geçişini aktaran iki ayrı kayıt vardır ve bunlar tümüyle uyumsuz ve birbirleriyle bağdaşmayan kayıtlardır. Ancak hiçbir klasik dönem tarihçisi, Hanibal'in böyle bir sefere çıktığından şüphe etmez. İşte bu da, ikincil ayrıntılarda görülen tutarsızlıkların, tarihsel bir hikâyenin güvenilirliğine gölge düşüremediklerini kanıtlayan, Kutsal Kitap harici bir örnektir."

Craig'in bu savunmasının geçerliliğini kabul ediyordum. Martin'in tenkitlerini de inceledikçe, tutarsızlık olduğunu öne sürdüğü birçok hususun aslında açıklanabilir oldukları sonucuna varmıştım. Ulaştığım bu sonuçlara değinmek üzere, Craig'e şöyle bir soru yönelttim: "Bu kayıtlar arasında tutarsız görünenlerden bazılarının uyumlu yanları da yok mudur?"

"Tabii ki uyumlu yanları vardır" şeklinde cevap verdi Craig. "Örneğin, kadınların mezarı ziyaret ettiği saatle ilgili anlatılar. Yazarlardan biri, havanın halen karanlık olduğunu, bir diğeriyse havanın aydınlanmaya başladığını öne sürmüş olabilir. Aslına bakarsanız, bu durum, iyimser bir kimse ile kötümser bir kimsenin, bardağın doluluk oranını tartışmalarını andıran bir durumdur. Sonuç itibariyle, kadınlar mezarı tan vakti civarında ziyaret etmişlerdi, yani yazarlar aynı saatleri farklı kelimelerle tasvir ediyorlardı."

"Kadınların sayısı ve isimleri meselesine gelince; ilk dört kitabın hiçbirinde, mezara giden kadınların tümünün isimlerinin aktarıldığı iddia edilmemiştir. Kitapların dördünde de Mecdelli Meryem ve öbür kadınlardan bahsedilir. Muhtemelen İsa'nın kadın müritlerinden oluşan kalabalık bir grup gitmişti mezara, bunlarınsa sadece bir kısmının isimleri aktarılmış, bazılarıysa kayda geçmemişti. Bence bunun tutarsızlık olduğunu savunmak bilgiçlik taslamak olur."

"Peki, ya kadınların mezarı boş bulmaları sonrasında gelişen olayların farklı aktarılmalarına ne demeli? Markos, kadınların gördüklerini hiç kimseye anlatmadıklarını söyler, diğer yazarlarsa anlattıklarını söylerler."

Craig, "Markos'un ilahiyat anlayışına baktığınızda, ilahî varlıkların huzurunda insanların huşu içerisinde kalarak, korku ve dehşetin etkisinde tapındıkları görüntüsünü vermeyi tercih ettiğini görürsünüz" dedi.

"Dolayısıyla kadınların bu tepkisi –korkuya kapılarak kaçmaları, titremeleri ve korkudan hiç kimseye bir şey söyleyememeleri– Markos'un edebi üslubu ve ilahiyat anlayışıyla alakalıdır."

"Belki de kadınların bu sessizliği geçiciydi, yani sakinleştiklerinde, diğer müritlerin yanına giderek olup biteni anlattılar belki de." Gülümseyerek ekledi Craig, "Kadınların sessizliği gerçekten de kısa süreli *olmuş olmalıydı*, aksi takdirde Markos'un bu hikâyeyi anlatmaşı mümkün olamazdı!"

Sıklıkla işaret edilen bir diğer tutarsızlığa da değinmek istiyordum. "Matta 12:40'da İsa şöyle der: 'Yunus, nasıl üç gün üç gece o koca balığın karnında kaldıysa, İnsanoğlu da üç gün üç gece yerin bağrında kalacaktır'. Ancak, İncil'in ilk dört kitabındaysa İsa'nın mezarda sadece bir tam gün, iki tam gece ve iki yarım gün kalmış olduğu aktarılır. Bu durum, İsa'nın kendisi için öngörülen peygamberlik sözlerini yerine getiremediğini gösteren bir örnek değil midir?" diye sordum.

"Bazı iyi niyetli Hıristiyanlar, İncil'deki anlatıyı, peygamberlik sözünde kehanet edilen süreyle uyumlu kılmak üzere, Matta'da geçen bu ayetten yararlanarak İsa'nın Cuma günü değil Çarşamba günü çarmıha gerilmiş olduğunu ileri sürmüşlerdir!" dedi Craig. "Ancak çoğu uzman, Yahudiler'in eski dönemlerde geçerli olan zaman kavramları uyarınca günün herhangi bir saatini tam bir gün saydıklarını göz önüne alarak değerlendirir bu meseleleri. İsa, Cuma günü öğleden sonra mezara gömülmüş, Cumartesi günü tüm gün ve Pazar sabahı mezardaydı – Yahudiler'in o dönemdeki zaman kavramları uyarınca, bu süre üç güne tekabül ederdi."

"İşte, tutarsızlık gibi görünen bu meselelerden birçoğunun, biraz altyapıya sahipseniz eğer, veya bunları önyargısız biçimde değerlendirebiliyorsanız, aslında açıklanabilir olduklarını veya kabul edilir ölçülere indirgenebildiklerini görürsünüz."

GÖRGÜ ŞAHİTLERİ GÜVENİLİR MİDİR?

Mezarın boş olmasının, İsa'nın yakın arkadaşı ve müridi olan kadınlarca keşfedilmesi, dört kitabın da birleştiği ortak bir anlatıdır. Ama Martin'in gözünde, anlatının bu şekilde tüm kitaplarda ortak olması, "muhtemelen tarafsız gözlemci olamayacakları" gerçeği de göz önüne alınırsa, kadınların ifadelerini şüpheli kılar.

Bu hususta aklıma takılan soruyu Craig'e yönelttim: "Kadınların İsa'ya yakın olmaları, ifadelerinin güvenilirliğini şüpheli kılar mı?"

Akılsızca bir hamleyle, kendimi Craig'in insafına teslim etmiştim. "Aslına bakarsanız bu itiraz, genellikle ters tepen bir itirazdır" diye cevapladı Craig. "Tabii ki, bu kadınlar İsa'nın yakın arkadaşlarıydı. Ancak birinci yüzyıl Yahudi toplumunda kadınların konumunu düşündüğünüzde, boş mezar hikâyesinde, mezarı boş bulan kimselerin kadın olmalarının olağanüstü bir durum olduğunu görürsünüz."

"Birinci yüzyıl Filistin'inde kadınlar sosyal katmanların epeyce aşağı seviyelerinde yer alırlardı. Öyle ki, 'Yasa'da geçen sözler kadınlara teslim edilmektense yakılsınlar daha iyi' veya 'Çocukları erkek olana ne mutlu, ama çocukları kız olanın vay haline' şeklinde eski Yahudi özdeyişleri bile vardır. Kadınların şahitliği öylesine işe yaramaz kabul edilirdi ki, Yahudi yüksek mahkemelerinde kanunen tanıklık etmelerine izin verilmezdi.

"Kadınların Yahudi toplumundaki bu konumlarını göz önüne alırsanız, mezarın boş olduğuna görgü şahitliği edenlerin, İsa'nın yakın arkadaşları olan bu kadınlar olması kesinlikle olağanüstüdür. Boş mezar anlatısı, daha sonraki dönemlerde ortaya çıkan efsanelerden türemiş olsaydı, bu anlatıda, mezara gidenler, kesinlikle erkek havariler olurdu – örneğin, Petrus veya Yuhanna olurdu. Boş mezarın ilk görgü şahitlerinin kadınlar olduğu anlatısının en mantıklı açıklaması –hoşunuza gitsin veya gitmesin– *hakikaten* de ilk kâşiflerin kadın oluşlarıdır! İlk dört kitap yazarlarının, olup bitenleri ne kadar utanç verici olsa da, gerçeğe sadık kalarak aktardıklarını gösterir bu. Boş mezar anlatısının, efsanelere değil, tarihsel gerçeklere dayandığını da kanıtlar."

KADINLAR MEZARA NEDEN GİTMİŞLERDİR?

Craig'in bu açıklamaları, bu sefer de başka bir soru işareti doğurmuştu zihnimde: Mezarının mühürlenmiş ve nöbetçilerle sarılmış olduğunu biliyor idiyseler, bu kadınlar neye güvenerek İsa'nın cesedine baharat sürmek üzere mezara gitmişlerdir? "Bu mantıklı bir davranış mıdır?" diye sordum.

Craig cevap vermeden önce bir süre düşündü – bu sefer münazara üslubundan kaçınarak daha yumuşak bir üslup benimsedi. "Lee, bu kadınların İsa'ya duydukları sevgi ve bağlılıktan bihaber olan uzmanların, kadınların yapmak istedikleri şeyin yapılabilirliğine dair atıp tutmaya hakları yoktur kanımca."

"Can-ı yürekten sevdikleri ve takipçisi oldukları bir kimseyi yitiren ve yas tutmakta olan bu kadınların, yitirdikleri bu kimsenin cesedine

baharat sürebilme umuduyla mezara gitmek istemeleri... – yüzyıllar sonra bir eleştirmenin, bu olayı kadınların duygularını hiçe sayarak değerlendirip, 'Gitmemeliydiler' demeye hakkı yoktur bence."

Omuz silkti Craig. "Belki de mezarın çevresinde, taşı yerinden oynatabilecek adamlar olabileceğini düşündüler. Mezarda nöbetçiler var idiyse, belki de bu nöbetçilerin kendileri için taşı oynatacaklarını ümit ediyorlardı. Bilemiyorum."

"Ölen kişinin yakınlarının, mezarını ziyaret ederek cesedinin üzerine baharat sürmeleri, kesinlikle tarihsel bir Yahudi geleneğiydi; tek mesele taşı kimin yerinden oynatacağıdır. Bence biz, 'Kadınlar evde kalmalıydılar' şeklinde yargılara varma hakkına sahip değiliz."

HIRİSTİYANLAR, BOŞ MEZARA NEDEN HİÇ DEĞİNMEMİŞLERDİR?

Craig'le yapacağım görüşmeye hazırlanırken, Diriliş anlatısına dair ne tür karşıt iddialar geliştirdiklerini görmek üzere, birkaç ateist teşkilatın internet sayfasını ziyaret etmiştim. Nedense çok az sayıda ateist bu konuya değinmişti. Ancak, bir eleştirmenin, Craig'e sunmak isteyeceğim türdeki bir itirazına rastladım.

Bu eleştirmen, boş mezar hikâyesine karşı öne sürülen başlıca itirazlardan birinin, havarilerden veya daha sonraki dönem Hıristiyan önderlerinden hiçbirinin mezardan bahsetmeyişleri olduğunu belirtir. Şöyle diyordu bu eleştirmen: "İlk dönem Hıristiyan önderlerinin, eleştiriler karşısında: 'Bize inanmıyor musunuz? O halde gidin de mezarı bir de kendiniz görün! A caddesiyle C caddesinin kesiştiği yerdedir, sağdan üçüncü kabir' demiş olmalarını bekliyor insan."

Ancak, Petrus, Elçilerin İşleri 2'de geçen öğretisinde boş mezardan hiç bahsetmemiştir. Eleştirmen şu sonuca varır: "Havariler bile boş mezar hikâyesini güvenilir bulmuyordu, o halde biz neden inanalım ki bu hikâyeye?"

Bu soruyu önüne getirdiğimde Craig'in gözleri fal taşı gibi açıldı. Şaşkınlık ifade eden bir ses tonuyla, "Petrus'un boş mezara değinmediği iddiasının doğru olduğuna inanmıyorum" dedi, aynı sırada Kutsal Kitap'ı eline almış, Petrus'un Pentikost Günü Konuşması'nın kaydedildiği Elçilerin İşleri ikinci bölümü açmıştı önüne.

Craig ısrarla, "Petrus'un konuşmasında, boş mezara *değinilmiştir*" dedi. "24'üncü ayette Petrus'un, 'Tanrı ise, ölüm acılarına son vererek O'nu diriltti' sözleri geçer."

"Ardından, Allah'ın, Kutsalı'nın çürümesine izin vermeyeceğini ileten bir mezmurdan alıntı yapmış Petrus. Davut'un yazdığı sözlerdi bunlar ve Petrus bu sözleri aktardıktan sonra, 'Kardeşler, size açıkça söyleyebilirim ki, büyük atamız Davut öldü, gömüldü, mezarı da bugüne dek yanı başımızda duruyor' dedi. Ardından da İsa için, 'O, ölüler diyarına terk edilmedi, bedeni çürümedi. Allah, İsa'yı ölümden diriltti ve biz hepimiz bunun tanıklarıyız' diye ekledi."

Craig, Kutsal Kitap'tan okumayı keserek tekrar bana döndü. "Petrus bu konuşmasında, o güne dek yerinde duran Davut'un mezarı ile İsa'nın ölümden diriltileceğini –bedeninin çürümeyeceğini– ileten Davut'un peygamberlik sözlerini kıyaslamaktadır. Petrus'un bu sözlerinden, İsa'nın gömüldüğü mezarın, boş bulunduğu açıkça anlaşılır."

Tekrar Kutsal Kitap'a dönerek, Elçilerin İşleri'nde bir başka bölümden okumaya koyuldu. "Elçilerin İşleri 13:29-31'de Pavlus şöyle der: 'O'nunla ilgili yazılanların hepsini yerine getirdikten sonra O'nu çarmıhtan indirip mezara koydular. Ama Allah O'nu ölümden diriltti. İsa, daha önce kendisiyle birlikte Celile'den Yeruşalim'e gelenlere günlerce göründü'. Mezarın boş olduğu bu ayetlerde de açıkça ortadadır."

Kutsal Kitap'ı bir kenara kaldırarak, "Sırf açıkça *boş mezar* kelimelerini sarf etmedikleri için bu ilk dönem önderlerinin, boş mezara hiç değinmedikleri sonucuna varmak vurdumduymazlık olur kanımca. Elçilerin, İsa'nın mezarının boş olduğunu bildikleri –dinleyici kitlelerin de öğretilerinden bunu çıkarabildikleri– şüphesizdi."

TASDİK EDİCİ DELİLLER NELERDİR?

Görüşmemizin ilk bölümü boyunca, boş mezar anlatısını sorgulayan itiraz ve iddialarla kışkırtmaya çalışmıştım Craig'i. Kendisine, boş mezar anlatısına dair tasdik edici bir savunma sunma fırsatını tanımamış olduğumu fark ettim. Craig, kendisini, İsa'nın mezarının boş olduğuna inanmaya iten sebepleri açıklamıştı aslında, ama ben onu biraz daha sıkıştırmak istiyordum. "Elinizden gelen en iyi açıklamayı yapar mısınız? Boş mezar hikâyesinin tarihsel bir gerçeğe dayandığını kanıtlayan en önemli dört ya da beş sebebi sunun bana" dedim.

Craig, talebime cevap verdi. Anlatının doğruluğuna inanmasını sağlayan temel unsurları, lafı uzatmadan, ama etkileyici biçimde teker teker sıraladı.

"Birincisi, boş mezar kavramı, Pavlus'un 1.Korintliler 15'te aktardığı eski gelenekte üstü kapalı olarak aktarılmıştır ki, bu gelenek, İsa'ya dair tarihsel bilgiler sunan, çok eskiye dayanan ve güvenilir bir kaynaktır.

"İkincisi, İsa'nın mezarının yeri, sadece Hıristiyanlar değil Yahudiler'ce de biliniyordu. Dolayısıyla, mezar boş olmasaydı eğer, İsa'nın halkın gözü önünde idam edilip mezara gömüldüğü kentte, Diriliş inancına dayanan bir inancın ortaya çıkması imkânsız olurdu."

"Üçüncüsü, Markos'un, kaleme aldığı boş mezar hikâyesini –hatta İsa'nın çektiği acılarla ilgili anlatısını– kullandığı dil, gramer ve üsluba dayanarak, daha eski bir kaynaktan aldığını anlayabiliyoruz. Bu kaynağın da İ.S. 37 yılından önce, yani efsanelerden etkilenmeyecek kadar erken bir tarihte yazılmış olduğuna dair kanıtlar da vardır."

"Oxford Üniversitesi'nin saygın Greko-Romen klasik dönem tarihçilerinden A.N. Sherwin White, bu kadar kısa sürede efsanelerin gelişip anlatılara karışarak ilk dört kitabı çarpıtmış olmalarının, tarihte emsali görülmemiş süratte bir efsaneleşme olacağını söyler.

"Dördüncüsü, Markos'ta geçen boş mezar hikâyesinin sadeliğini de unutmamak gerekir. İkinci yüzyılda kaleme alınmış kurmaca apokrif anlatılardaysa, İsa'nın mezardan görkemli ve kudretli biçimde çıktığının ve kâhinler, Yahudi önderleri ve Romalı nöbetçiler dahil herkesin kendisini gördüğünün iddia edildiği, renkli hikâyelere yer verilmiştir. İşte efsaneleşmiş anlatılarda böyle abartılı hikâyeler görülür, ancak bu tür anlatılar, aktarılan olayların gerçekleştikleri tarihten nesiller sonra, görgü şahitleri de öldükten sonra ortaya çıkarlar. Bu tür anlatılara kıyasla, Markos'un, boş mezar hikâyesini çok sade bir üslupla ve kendi ilahiyat inançlarını katmadan anlattığı görülür.

"Beşincisi, boş mezarı keşfedenlerin kadınlar olduğu fikrinin, ilk dört kitap yazarlarının doğruluğunda birleştikleri bir fikir olması, bu hikâyenin geçerliliğini kanıtlar niteliktedir; çünkü anlatılarda kadınların şahitliğine yer vermek esasen elçilerin hiç işine gelmezdi ve kadınların şahitliği efsane olsaydı eğer, kesinlikle hasır altı edilirdi.

"Altıncısı, en eski Yahudi ithamlarında bile mezarın boş olması tarihsel bir gerçek kabul edilmiştir. Bir başka deyişle, İsa'nın cesedinin halen mezarda bulunduğunu iddia eden yoktu. Tartışma konusu olan, 'Cesede ne olduğuydu?'

"Yahudiler, nöbetçilerin uyuya kaldıkları yönünde saçma sapan bir hikâye ileri sürmüşlerdir. Mezarın boş olmasına, kendi çıkarları doğ-

rultusunda bir açıklama getirmek için çırpındıkları besbelliydi. Asıl mesele şudur: Yahudiler de mezarın boş olduğu varsayımından yola çıkarak geliştirmişlerdi karşıt tezlerini! Neden? Çünkü mezarın boş olduğunu biliyorlardı!"

PEKİ, YA ALTERNATİF KURAMLARA NE DEMELİ?

Craig'in söylediklerini dikkatle dinlemiştim ve kanımca bu altı husus etkileyici bir savunma teşkil ediyordu. Ancak meseleye son noktanın konduğu sonucuna varmadan önce Craig'in bu savunmasında gedik olup olmadığını saptamak istiyordum.

"1907 yılında Kirsopp Lake, kadınların aslında yanlış mezara gitmiş olduklarını ileri sürmüştü" dedim. "Kadınların yollarını şaşırdıkları ve boş bir mezara geldiklerinde, bu mezarın bakıcısının kendilerine, 'Nasıralı İsa'yı arıyorsunuz. O burada değil' dediğini ve kadınların da korkarak kaçtıklarını iddia etmiştir Kirsopp Lake. Bu makul bir açıklama değil midir?"[7]

Craig derinden bir iç çekti ve, "Lake'in bu iddialarını ciddiye alan olmamıştır" dedi. "Çünkü İsa'nın gömüldüğü mezarın yeri Yahudi yetkililerce bilinmekteydi. Dolayısıyla, kadınlar böyle bir hataya düşmüş olsalar bile, havariler İsa'nın dirildiğini ilan etmeye başladıklarında, Yahudi yetkililer, büyük bir zevkle doğru mezarı gösterip havarilerin yanılgısını açığa vururlardı. Bildiğim kadarıyla, günümüzde artık hiç kimse Lake'in kuramını ciddiye almamaktadır."

Açıkçası, diğer kuramlar da pek makul değildirler. Havarilerin, İsa'nın cesedini çalıp ardından da kurmaca bir diriliş hikâyesine dayanan bir inanç için hayatlarını vermeleri pek akla yatkın değildir; Yahudi yetkililerin de cesedi mezardan almak için bir sebepleri yoktu. Geriye sadece, 'boş mezar hikâyesinin daha sonradan ortaya çıkan bir efsane olduğu ve mezarın konumu unutulduğu için de bu efsanenin yalanlanamadığı' kuramı kalıyor.

"1985 yılında David Strauss'un, bu hikâyelerin sadece efsaneler olduklarını ileri sürüşünden beri tartışıla gelmiştir bu kuram" dedi Craig. "Bu görüşmemizde, efsaneleşme varsayımına böylesine odaklanarak, boş mezar hikâyesinin, aktarılan olayların gerçekleşme tarihlerinden sadece birkaç yıl sonra kaleme alındığının altını çizmemiz de bundandır. İşte anlatıların bu kadar erken tarihlerde kaydedilmiş olmaları, efsaneleşme iddialarını tümüyle çürütür. Aktarılan boş mezar hikâyesinin

ikincil ayrıntılarında bazı efsane unsurları görülse de, hikâyenin ana hatları sağlam biçimde korunmuştur."

Evet, bu alternatif açıklamalar da yalanlanabiliyordu. İncelendiklerinde, bütün bu kuramlar, delillerin ve mantıklı değerlendirmelerin yardımıyla çürütülebiliyordu. Geriye kalan tek seçenekse, çarmıha gerilen İsa'nın yaşama döndüğünü kabul etmekti – tabii bu inanış da bazı kimseler için yenilir yutulur cinsten değildir.

İsa'nın yaşama döndüğü inancını kabul etmenin, birçok kişi için güç olduğunu ifade etmek istiyordum Craig'e. Şöyle bir soru yönelttim kendisine: "Bu alternatif kuramlar gerçekten de bazı gedikler içerse bile, yine de İsa'nın insan bedenine bürünmüş Allah olduğu ve ölümden diriltildiği inanışından daha akla yakın değil midirler?"

Craig öne doğru eğilerek, "Zaten asıl sorun da budur sanırım" dedi. "Bu alternatif kuramları ileri süren kimseler, zannımca şunu itiraf edeceklerdir: 'Evet, bizim öne sürdüğümüz kuramlar pek inandırıcı değildir, ancak Diriliş denen bu akıl almaz mucizenin gerçekleşmiş olması daha da olanak dışıdır'. Tabii bu durumda mesele artık tarihsel gerçeklik tartışması olmaktan çıkar; mucizelerin mümkün olup olmadıklarına dair felsefi bir tartışmaya dönüşür."

"Peki, sizin bu tartışmaya cevabınız nedir?"

"Allah'ın, İsa'yı ölümden diriltmiş olduğu varsayımının hiç de olanak dışı olmadığı görüşündeyim. Hatta mevcut deliller ışığında, olup bitenlere getirilebilecek en mantıklı açıklamadır bu. Asıl İsa'nın ölümden, kendiliğinden dirilmiş olması olanak dışıdır. Bu gerçekten de tuhaf bir iddiadır. İsa'nın cesedinin kendiliğinden dirilmiş olduğu iddiası ortaya atılabilecek en mantık dışı varsayımdır."

"Ancak Allah'ın İsa'yı ölümden dirilttiği varsayımı ise, ne bilimsel şartlara ne de deneyimlerden kaynaklanan inanışlara ters düşer.. Bu varsayımın gerçek olabilmesi için gerekli olan unsur Allah'ın varlığının kabul edilmesidir ve bence Allah'ın varlığını kanıtlayan, güvenilir bağımsız göstergeler vardır."

Craig, şu perçinleyici sözlerle bitirdi savunmasını: "Allah'ın varlığı mümkün olduğu sürece, aynı Allah'ın, İsa'yı ölümden dirilterek insanlık tarihine müdahale etmiş olması da mümkündür."

SONUÇ: MEZAR BOŞTU

Craig ikna edici konuşmuştu: Gerçekten de olağanüstü bir mucizeye işaret eden boş mezar hikâyesi, mevcut deliller ışığında gayet inandı-

rıcı bir hikâyeydi. Ancak Diriliş gerçeğinin sadece bir kısmına açıklık getiriyordu bu hikâye. Craig'in Atlanta'daki evinden, İsa'nın Diriliş'ten sonra görünmesiyle ilgili konularda bilgili sayılan tanınmış bir uzmanla görüşmek üzere Virginia'ya gitmeye hazırlanıyordum. Virginia'dan da, ikinci derece deliller konusunda, bir başka uzmandan bilgi almak üzere California'ya gidecektim.

Craig ve eşi Jan'e misafirperverlikleri için teşekkür ederken, kot pantolon ve beyaz çoraplarıyla, Craig'in, dünyanın en dişli Diriliş karşıtı eleştirmenlerine rakip olup, onları saf dışı edebilecek bir adama benzemediği düşüncesi geçti aklımdan. Ancak bu tartışmaların kaset kayıtlarını kendim de dinlemiştim.

Boş mezar kayıtlarını doğrulayan delillerin sağlamlığı karşısında eleştirmenler, İsa'nın cesedini tekrar mezara yerleştirme girişimlerinde başarısız olmuşlardır. Çırpınıp debelenirler, çabalarlar, ümitsizce her yola başvururlar, kendileriyle çelişir, mevcut delilleri de yalanlayabilmek umuduyla uçuk kaçık, olmadık varsayımlar uydururlar. Ancak bütün bu çabaları boşunadır ve her seferinde mezarın boş olduğu tekrar kanıtlanır.

Gelmiş geçmiş en önemli hukuk düşünürlerinden, Cambridge eğitimli, Princeton Üniversitesi'nde ders vermiş, Harvard Üniversitesi'nce kendisine ömür boyu profesörlük layık görülmüş olan ve University of London'da Hukuk Fakültesi Dekanı olarak görev yapmış olan Sir Norman Anderson'ın konuya dair değerlendirmesi geldi aklıma.

Ömrü boyunca bu meseleyi hukuksal açıdan incelemiş olan Anderson vardığı sonucu tek bir cümlede özetlemiştir: "Demek ki boş mezar olgusu, Diriliş'i, akılcı varsayımlarla açıklama girişimlerinin çarparak kırıldıkları sağlam bir kaya durumuna getirmiştir."[8]

13

İSA'NIN DİRİLİŞTEN SONRA İNSANLARA GÖRÜNDÜĞÜNE DAİR DELİLLER

Çarmıhtaki Ölümünden Sonra İsa Tekrar Canlı Görülmüş müdür?

1963 yılında, ırkçı beyazların korkunç kilise bombalama eylemleri sonucunda katledilen dört Afrika kökenli Amerikalı kızdan biri olan on dört yaşındaki Addie Mae Collins'in naaşı Birmingham, Alabama'da defnedilmişti. 1998 yılında aile bireyleri, kızın naaşını başka bir mezarlıkta defnetmek üzere gömüldüğü yerden çıkarmaya karar verdiler.

Ancak naaşı çıkarmak üzere gönderilen işçiler, toprağı kazdıklarında şaşırtıcı bir durumla karşılaştılar: Mezar boştu.

Tabii ki aile bireyleri çılgına döndü. Mezarlık yetkilileri, naaşa ne olduğunu çözümlemek için ellerinden geleni yaptılar, ama mezarlık kayıtlarının karman çorman olması, işlerini oldukça zorlaştırıyordu. Birkaç olasılık öne sürüldü, ki bunlardan en fazla üzerinde durulanı, kızın mezar taşının yanlış yere dikilmiş olduğuydu.[1]

Naaşa ne olduğu tartışması sürerken, diğer bir olası açıklama kimsenin aklına gelmemişti: Addie Mae isimli gencin diriltilmiş ve tekrar yeryüzünde dolaşıyor olabileceğini kimse tasavvur etmemişti. Neden? Çünkü sadece mezarın boş olmasıyla, cesedin dirilmiş olacağı sonucuna varılamaz.

Dr. William Lane Craig'le yaptığım görüşmenin sonunda, çarmıha gerilmesini izleyen Pazar gününde İsa'nın mezarının boş oluğuna dair sağlam delillere ulaşmıştım zaten. Mezarın boş olmasının, dirilişe işaret eden önemli bir delil olduğunun farkındaydım, ancak cesedin kayıp olduğu gerçeğinin de tek başına böylesine bir mucizeyi kanıtlamadığını

gayet iyi biliyordum. İsa'nın gerçekten de ölümden dirildiğini doğrulayabilmek için daha fazla somut delil gerekiyordu.

Uçağa atlayarak Virginia'ya gitmemin sebebi de buydu. Uçağım, altındaki ağaçlı tepelerin üzerinden yumuşakça süzülürken, Hıristiyanlık'ın temel inanışlarına şüpheyle yaklaşmayı teşvik eden Boston Üniversitesi profesörü Michael Martin'in bir kitabını okuyor, son dakika araştırması yapıyordum. Martin'in şu sözlerini okuduğumda gülümsediğimi hatırlıyorum: "Gary Habermas'ın diriliş inancına dair savunması, belki de bu konuda günümüze kadar sunulmuş en yetkin savunma olmuştur."[2]

Saatime baktım. Uçaktan iner inmez bir araba kiralarsam, Lynchburg'e ulaşmam ve kitapta bahsi geçen Gary Habermas'la saat ikideki randevuma ucu ucuna yetişmem mümkün olur diye düşündüm.

ON İKİNCİ GÖRÜŞME: GARY HABERMAS, PH.D, D.D.

Habermas'ın oldukça gösterişsiz bürosunun duvarlarında, buzun üzerinde var güçleriyle çarpışan hokey oyuncularını resmeden, iki ayrı imzalı fotoğraf asılıydı. Fotoğraflardan birinde, Chicago Blackhawks'un unutulmaz oyuncusu Bobby Hull; diğerindeyse Philadelphia Flyers'ın, kavgacı, kaya gibi sağlam forveti Dave "Çekiç" Schultz vardı.

"Hull en sevdiğim buz hokeyi oyuncusudur, Shultz ise en fazla tuttuğum savaşçı ruhlu oyuncudur" dedi Habermas. Gülümsedi Habermas, ardından, "Bunlar farklı özelliklerdir" diye ekledi.

Sakallı, çam yarması gibi bir adam olan Habermas da savaşçı ruhludur; asla sözünü sakınmayan bu adam, sırça köşkte yaşayan bir aydından ziyade, gece kulüplerinde güvenlik görevlisi olarak çalışan tiplere benziyordu. Tarihsel delillere dayanan, itiraz tanımayan savunmalarıyla mütemadiyen çarpışmaya hazır gibidir.

Dünyanın önde gelen, felsefeye dayalı ateizm savunucularından Antony Flew de, "İsa Ölümden Dirilmiş midir?" konusunun ele alındığı bir açık oturumda, Habermas'ın savaşçı ruhundan nasibini almıştır. Oturum sonunda ulaşılan sonuç gayet açıktı. Çeşitli kolej ve üniversitelerden gelen ve oturumun içeriğine gözlemcilik eden beş bağımsız felsefeciden dördü, münazaradan Habermas'ın galip çıktığı sonucuna varmışlardı. Diğer felsefeci ise münazaranın berabere bittiği yönünde görüş belirtti. Felsefecilerden hiçbiri Flew lehine oy kullan-

mamıştı. Gözlemci felsefecilerden birinin yorumu şöyle olmuştu: Flew'in meseleye yaklaşımının ne kadar zayıf olduğunu gördüğümde çok şaşırdım (hatta şoke oldum diyebilirim)... Ben kendim bu durumdan şu sonucu çıkarmıştım: Diriliş karşıtı görüş, gerçekten de Antony Flew'in savunması kadar zayıftı; sanırım diriliş meselesini ciddiye almanın zamanı gelmişti benim için."[3]

Açık oturum katılımcılarının münazara tekniklerini değerlendiren (bu alanda da Habermas galip gelmişti) beş kişilik diğer bir münazara gözlemci grubundaki uzmanlardan biri de iki tarafın görüşlerini şöyle yorumlamıştı: "Kusurlu yanları olsa da, tarihsel delillerin, mantık sahibi kimselerin İsa'nın gerçekten de ölümden dirildiği fikrini benimsemeleri için yeterli oldukları sonucuna vardım... Habermas, Diriliş'in tarihsel bir gerçek olduğuna dair 'önemli ölçüde inandırıcı deliller' sundu, Flew ise bu delilleri çürütebilecek 'doğa bilimlerine dayanan herhangi mantıklı bir delil' sunamamıştır. Dolayısıyla, bence, münazaranın galibi Habermas'tır."[4]

Diriliş üzerine yazdığı tezle Michigan State Üniversitesi'nde doktorasını tamamlayan Habermas, daha sonra da İngiltere'nin Oxford Kenti'ndeki Emmanuel Koleji'nde de 'üçlübirlik' doktora çalışmasını tamamlamıştır. İsa'nın ölümden dirilmesini konu alan yedi kitap yazdı; bunların arasında, *The Resurrection of Jesus: A Rational Inquiry; The Resurrection of Jesus: An Apologetic; The Historical Jesus ve* Antony Flew ile münazarasından yola çıkarak yazdığı *Did Jesus Rise From the Dead? The Resurrection Debate* isimli kitaplar sayılabilir. Diğer bazı kitapları arasında, *Dealing with Doubt* ve (J.P. Moreland'la beraber yazdıkları) *Beyond Death: Exploring the Evidence for Immortality*, isimli eserler sayılabilir.

Ayrıca, *In Defence of Miracles* isimli kitabın redaksiyonuna katkıda bulunmuş, *Jesus under Fire* ve *Living Your Faith: Closing the Gap Between Mind and Heart* isimli kitaplara da yazılarıyla katkıda bulunmuştur. Kaleme aldığı yüz makale, çok okunan yayınlar (*Saturday Evening Post* gibi), akademik dergiler (örneğin, *Faith and Philosophy and Religious Studies)* ve bazı kaynak kitaplarında (*The Baker Dictionary of Theology* gibi) yer almışlardır. Ayrıca, Evangelical Philosophical Society'nin (Müjdeci Filozoflar Topluluğu) de eski başkanlarındandır.

Daha önceki tasvirlerimde amacım, Habermas'ı gereksiz yere tartışma yaratan bir kimse şeklinde resmetmek değildi; aksine, günlük

sohbetlerde gayet dost canlısı ve alçakgönüllüdür. Aslında demek istediğim, buz hokeyi sahasında karşılaşırsak, vuracağı topun karşısında yer almak –veyahut bir açık oturumda rakibi olmayı– istemeyeceğimdir. Rakibinin zayıf noktalarına kolayca odaklanmasını sağlayan doğal bir radara sahiptir sanki. Ayrıca, görüşmemiz sona ermeden – beklenmedik biçimde– hassas bir yanının var olduğunu öğrenecektim.

Liberty Üniversitesi'nde, kıdemli profesörlük unvanıyla, Felsefe ve İlahiyat Bölümü başkanlığı ve inanç savunması lisans programı koordinatörlüğü görevlerini yürüten Habermas'ı, üniversite yerleşkesindeki bürosunda buldum. 'Aşırılığa gerek yok' dedirtecek kadar basit döşenmişti burası. Siyah bir dosya dolabı, ahşap görünümlü kaplaması olan metal bir masa, yıpranmış bir halı ve katlanır misafir koltuklarının bulunduğu oda, pek gösterişli sayılmazdı. Sahibi gibi bu oda da fiyakadan yoksundu.

"ÖLÜLER KALKIP DOLAŞMAZLAR"

Görüşmemize resmen giriş yapmak üzere kayıt cihazını çalıştırdığım sırada, masasının ardına kurulmuş olan Habermas da düğmeli mavi gömleğinin kollarını kıvırıyordu.

Zanlıyı itham eden bir savcı edasıyla, "İsa'nın dirilmesine hiç kimse görgü şahitliği etmemiştir, değil mi?" dedim.

"Kesinlikle haklısınız, gerçekten de Diriliş'e doğrudan şahit olup bunu aktaran kimse olmadı" dedi Habermas. Aslında böyle sert bir ithama itiraz etmemiş olması, meseleyi sadece yüzeysel olarak bilen kimselere şaşırtıcı gelebilir.

"Gençliğimde, C.S. Lewis'in bir kitabında, Yeni Antlaşma'da Diriliş'e dair hiçbir anlatının yer almadığı görüşünü yansıtan sözlerine rastlamıştım. Bu sözlerin yer aldığı sayfanın kenarına, kocaman harflerle, "Olamaz!" yazmıştım. Bir süre sonra, Lewis'in ne kastettiğini anlamıştım: Mezarın içinde olup, cesedin titreşmeye başlayıp doğrulduğuna, ardından keten sargılardan kurtularak bunları bir kenara katladıktan sonra, kayayı yuvarlayıp, nöbetçileri bayıltıp mezardan uzaklaştığına tanıklık eden bir kimsenin olmadığıydı kastettiği."

Diriliş anına hiç kimsenin tanıklık etmemiş olmasının, kayıtlara gölge düşürdüğü kanısındaydım. "Mezarda olup bitenlere görgü şahitliği etmiş kimsenin olmayışı, Diriliş olgusunun tarihsel bir gerçek olduğunu kanıtlama çabalarınızı zora sokmuyor mu?" diye sordum.

Daha rahat oturabilmek için koltuğunu biraz geriye aldı Habermas. "Hayır, mezarda olup bitenleri görmüş birisinin olmayışı bizim çabalarımızı zora sokmaz; çünkü bilimsel değerlendirmelerde, etki ve tepkilerden yola çıkarak sonuca ulaşılır. Dinozorları göremesek de fosillerini inceleyebiliyoruz. Bazı hastalıkların nasıl ortaya çıktıklarını bilmesek bile, belirtilerinden yola çıkarak tedavi edebilmek için elimizden geleni yapıyoruz. İşlenen kimi suçlarda görgü şahidi olmayabilir, ancak polisler delillerden yola çıkarak ipuçları elde ederler.

"İşte ben de Diriliş'e dair delilleri benzer biçimde değerlendiriyorum: Birincisi, İsa çarmıhta ölmüş müydü? İkincisi, daha sonra insanlara görünmüş müydü? Bu soruların her ikisine de 'Evet' cevabını verebiliyor isek, sonuç ortadadır. Ne de olsa ölülerin kalkıp dolaştıkları, duyulmuş şey değildir."

İsa'nın çarmıha gerilerek idam edildiğine işaret eden yeterli miktarda delilin olduğu konusunda hemfikirdir tarihçiler. Daha önceki görüşmelerimden birinde de Dr. Alexander Metherell, İsa'nın bu korkunç idam usulünden canlı çıkmış olmasının mümkün olmadığını anlatmıştı zaten. Geriye ikinci sorunun cevaplanması kalır: İsa öldükten sonra tekrar insanlara görünmüş müydü?

"Ölümünden sonra insanların İsa'yı tekrar görmüş olduklarına dair ne tür deliller sunabilirsiniz?" diye sordum.

Habermas, "Hıristiyan kayıtlarına eleştirel yaklaşan uzmanların çoğunun bile reddetmeyecekleri bir delil sunarak başlayayım" dedi, önündeki Kutsal Kitap'ı açarken. "1.Korintliler'i Pavlus'un yazmış olduğundan şüphe eden kimse yoktur ve Pavlus'un, bu mektubun iki farklı yerinde, kendisinin, dirilmiş olan İsa'yla bizzat karşılaşmış olduğunu aktardığını görürüz. 1.Korintliler 9:1'de şöyle der Pavlus: 'Elçi değil miyim? Rabbimiz İsa'yı görmedim mi?' 1.Korintliler 15:8'de de; 'Son olarak bana da göründü' der.

Habermas'ın son alıntıladığı söz tanıdık gelmişti; bu söz, daha önce Craig Blomberg'le bahsettiğimiz, ilk kilise döneminde kullanıma giren inanç ilkesinin parçasıydı. William Lane Craig'in belirttiği üzere, bu inanç ilkesinin ilk kısmında (3 ila 4'üncü ayetler) İsa'nın çarmıhta ölmesine, gömülmesine ve dirilmesine değinilir.

İnanç ilkesinin son kısmında ise (5 ila 8'inci ayetler) İsa'nın Diriliş'ten sonraki görünümlerine değinilir: '[Mesih] Kefas'a, sonra Onikiler'e göründü. Daha sonra da beş yüzden çok kardeşe aynı anda göründü. Bunların çoğu hâlâ yaşıyor, bazılarıysa öldüler. Bundan sonra

Yakup'a, sonra da bütün elçilere görünmüştür.' Şöyle devam eder Pavlus, 'Son olarak, zamansız doğmuş bir çocuğa benzeyen bana da göründü.'

İlk bakışta, Pavlus'un bu aktarımı, ölümden sonra İsa'nın tekrar canlı olarak görülmüş olduğuna dair önemli bir ifade gibi görünür. Ne de olsa İsa'yı, ölümünden sonra tekrar canlı görmüş kimselerin ve kalabalıkların isimleri veriliyor bu ayetlerde. Ayrıca Pavlus bunları kaleme aldığı sırada, ayette adı geçen kimselerin birçoğu halen hayattaydılar, dolayısıyla Pavlus'un iddialarını teyit etmek mümkündü. Diriliş'in doğrulanmasında önemli rol oynayabileceğini bildiğim için bu inanç ilkesini daha derinlemesine incelemek istiyordum: Tarihçiler neye dayanarak, Pavlus'un bu ayetlerde geçen sözlerinin eski bir inanç ilkesinden alıntı olduğunu ileri sürerler? Eğer gerçekten öyleyse, bu inanç ilkesine ne denli itimat edilebilir? Hangi tarihlere dayanır bu inanç ilkesi?

"Bu inanç ilkesi konusunda sizi enine boyuna sınamak istiyorum müsaade ederseniz" dedim Habermas'a.

'Buyurun' dercesine bir el hareketiyle sınanmaya hazır olduğunu ima etti Habermas. Ardından, "Lütfen, devam edin" dedi.

"BUNUN BİR İNANÇ İLKESİ OLDUĞUNA İKNA EDİN BENİ"

Habermas, Craig, Blomberg ve diğer kimselerin, bu bölümde yazılı olanların, neden sadece (bu mektubu, mektubun bugün hâlâ korunmakta olduğu Korintliler kilisesine yazmış olan) Pavlus'un kendi sözleri değil de, ilk kiliseden aktarılmış bir inanç ilkesi olduğuna inandıklarını bilmek istiyordum.

Habermas'tan talep ettiğim şey basit ve açıktı: "Bu sözlerin gerçekten de bir inanç ilkesi olduğuna ikna edin beni" dedim.

"Aslına bakarsanız, birden fazla güvenilir dayanak sunabilirim size. Birincisi; Pavlus bu anlatıyı aktarırken, *alınmıştır* ve *aktarılmıştır* ibarelerini [bazı çevirilerde *iletilmiştir* kelimesi geçer] kullanır ki bu ibareler, hahamlarca, kutsal gelenekler aktarılırken kullanılan ibarelerdir.

Öne sürdüğü dayanakları, parmaklarıyla tek tek saymaya başlayan Habermas, eline bakarak şöyle devam etti: "İkincisi, metinde görülen koşutluk ve metnin belirgin bir üslupla yazılmış olması da bunun bir inanç ilkesi olduğu izlenimini verir. Üçüncüsü, metnin orijinal elyazmasında Grekçe'de Kaya anlamına gelen Petrus için Aramice *Kifas* adı kullanılmıştır. Metnin Aramice yazılmış olması bile çok eskiye dayan-

dığına işaret eder. Dördüncüsü, bu inanç ilkesinde, Pavlus'un genelde kullanmayacağı 'Onikiler', 'üçüncü gün' veya 'diriltilmişti' gibi kavramlar yer alır. Beşincisi, bazı kelimelerin kullanılışları, Aramice veya Mişna İbranicesi'yle yazılmış anlatılarda görülen kullanımları andırır."

Bir elindeki parmak sayısına ulaşan Habermas duraksadı ve bana baktı. "Devam edeyim mi?" diye sordu.

"Tamam, tamam" dedim. "Siz kendiniz muhafazakâr, müjdeci bir Hıristiyan olarak bu verilere dayanıyor, bahsettiğiniz ayetlerde geçen sözlerin, erken dönemlere ait bir inanç ilkesi olduğuna ikna olduğunuzu ifade ediyorsunuz" dedim.

Gerçekten de iğneleyici sayılabilecek bu sözlerim, Habermas'ı kırmıştı sanırım. Biraz öfkeli bir tavırla, "İkna olan sadece muhafazakâr Hıristiyanlar değildir" diye ısrar etti. "Size aktardığım bu değerlendirme, çok farklı akımlara mensup çeşitli uzmanlarca kabul görmüştür. Tanınmış akademisyenlerden Joachim Jeremias, bu inanç ilkesi için, 'en eski geleneksel öğreti' demiştir; Ulrich Wilkens de bu inanç ilkesinin, 'şüphesiz ki Hıristiyanlık tarihinin en eski dönemlerine ait' olduğunu söylemiştir."

Uzmanların bu saptamaları, bu inanç ilkesinin ne kadar eski tarihlere dayandığı sorusunu gündeme getirmişti. "Hangi tarihlerde yazıya geçirildi bu inanç ilkesi?" diye sordum.

"Pavlus'un 1.Korintliler'i İ.S. 55 ila 57 yıllarında kaleme almış olduğunu biliyoruz. Kaldı ki 1.Korintliler 15:1-4'te, bu inanç ilkesini Korint'teki kiliseye daha önceden iletmiş olduğunu söyler Pavlus; dolayısıyla inanç ilkesinin kendisi, Pavlus'un Korint kilisesini İ.S. 51 yılındaki ziyaretinden önce de sözlü anlatılarda geçiyordu. Yani bahsi geçen bu inanç ilkesi, Diriliş'ten en fazla yirmi yıl sonra kullanılmaya başlandı, ki bu da oldukça erken bir tarihtir.

"Ancak, bana kalırsa bazı uzmanların, inanç ilkesinin daha da erken tarihlerde, Diriliş'ten sadece iki ila sekiz yıl sonraki bir dönemde, yani İ.S. 32 veya 38 yıllarında (Pavlus, işte bu tarih aralığında Şam'da veya Kudüs'teyken öğrenmiştir bu inanç ilkesini) sözlü anlatıma girmiş olduğu yönündeki görüşleri de oldukça inandırıcıdır. Yani 1.Korintliler'de geçen bu inanç ilkesi, çok erken tarihlere dayanan, İsa'nın, ölümünden sonra Pavlus ve Yakup gibi iki kuşkucuya görünmüş olduğuna dair katıksız, süssüz bir ifade niteliğindedir."

"Ama birinci ağızdan iletilen bir ifade değildir bu" diyerek itiraz ettim. "Pavlus, İsa'yı gören kişileri sıralarken, aslında bir başkasından

öğrendiği, yani dolaylı olarak edindiği bilgileri aktarmıştır. Bilgilerin dolaylı aktarımı, ifadenin güvenilirliğine gölge düşürmez mi?"

Habermas benimle aynı kanıda değildi. "Unutmayınız ki, Pavlus, İsa'nın kendisine de göründüğünü teyit etmiştir, bu da birinci ağızdan iletilmiş bir tanıklıktır. Ayrıca Pavlus, 1.Korintliler'de aktardığı, İsa'nın görünmüş olduğu kişiler listesini de yoldan geçen yabancının birinden öğrenmiş değildi. Genel kanı, Pavlus'un bu bilgileri, bizzat olaylara görgü şahitliği eden Petrus ve Yakup'tan edindiği ve bilgilerin doğruluğunu teyit etmek için çok çaba sarf ettiği yönündedir."

Bu oldukça önemli bir iddiaydı. "İnanç ilkesine dair bilgileri Petrus ve Yakup'tan edinmiş olduğu sonucuna nasıl vardınız?"

"Kimi uzmanların, Pavlus'un bu bilgilere, iman etmesinden üç yıl sonra, Kudüs'e giderek Petrus ve Yakup'la görüştüğünde ulaştığı yönündeki görüşlerine ben de katılıyorum. Pavlus, Kudüs'e gidişini Galatyalılar 1:18-19'da anlatır ve bu ayetlerde çok ilginç Grekçe bir kelime kullanır – *historeo*."

Bu kelimenin ne anlama geldiğini bilmiyordum. "Bu kelimenin kullanılmış olması neden önemlidir?" diye sordum.

"Pavlus'un bu kelimeyi kullanmış olması, Petrus ve Yakup ile görüştüğünde, çene çalmaktan fazlasını yaptıklarına işaret eder. Bu iki elçiyle görüşmeye gitmesinin, araştırmaya yönelik olduğunu gösterir. Pavlus, araştırmacı bir gazeteci gibi olayların aslını öğrenmek istiyordu. Pavlus'un, anlatının doğruluğunu teyit ederken, inanç ilkesinde isimleri açıkça belirtilmiş olan iki görgü şahidinin –Petrus ve Yakup– ifadelerinden de yararlanmış olması, inanç ilkesini daha da güvenilir kılmıştır. Az sayıdaki Yeni Antlaşma üzerine uzmanlaşmış Yahudi akademisyenlerden biri olan Pinchas Lapide, 'İnanç ilkesinin doğruluğunu tasdik eden deliller öyle sağlamdırlar ki, bu inanç ilkesi, görgü şahitlerinin ifadesi bile sayılabilir' der."

Ağzımı açmama fırsat tanımadan sözüne devam etti Habermas: "Pavlus daha sonra 1.Korintliler 15:11'de, diğer elçilerin de aynı müjdeyi, yani Diriliş'e dair bu inanç ilkesini yaymayı kabul etmiş olduklarını aktarır. İnanç ilkesinin bu ortak kabulü, İsa'nın dirilmiş olduğuna görgü şahitliği eden Pavlus'un, diğer görgü şahitlerinden Petrus ve Yakup ile aynı öğretiyi aktardığını kanıtlar."

İtiraf etmeliyim ki Habermas'ın bu anlattıkları oldukça ikna ediciydi. Ancak bu inanç ilkesine dair bazı kuşkularım vardı hâlâ, dolayısıyla Habermas'ın güvenle aktardığı bu tarihsel iddiaların, meseleyi daha

derinlemesine irdeleme isteğimin önüne geçmesine izin vermeyecektim.

BEŞ YÜZ KARDEŞ MESELESİ

İsa'nın, bir seferde beş yüz kişiye görünmüş olduğu yönündeki iddiaya, sadece 1.Korintliler 15'te aktarılan inanç ilkesinde rastlanır, başka hiçbir tarihsel belgede rastlanmaz. İncil'in ilk dört kitabında bu iddiayı doğrulayıp teyit eden herhangi bir bilgi yoktur. Dönemin laik tarihçileri de böyle bir olaydan bahsetmezler. Bana kalırsa, başka bir kaynaktan tasdik edilemiyor olması, bu iddianın güvenilirliğini şüpheli kılmaktadır.

"Eğer hakikaten vukua geldiyse, nasıl olur da kimse değinmemiştir bu olaya?" diye sordum Habermas'a. "Kanımca, gerçek olsaydı eğer, elçilerin böylesine bir olayı her gittikleri yerde, İsa'nın dirilmesine dair bir delil olarak sunmuş olmaları gerekirdi. Ateist inancıyla tanınan Michael Martin'in de belirttiği üzere, 'Kabul etmek gerekir ki, bu olayın hakikaten vukua gelmiş olması pek olası değildir' ve böyle bir anlatıya yer vermiş olması da 'güvenilir bir kaynak sayılan Pavlus'un bu vasfına gölge düşürmektedir.'"[5]

Pavlus'un güvenilirliğine dil uzatılması, Habermas'ın canını sıkmıştı. Böyle bir iddianın öne sürülmüş olmasına şaşırmış ve bozulmuş olduğunu belli eden bir ses tonuyla, "Bu beş yüz kişi meselesinin, Pavlus'un güvenilirliğine gölge düşürdüğünü ileri sürmek düpedüz saçmalıktır" dedi Habermas.

"İnsaf artık! Birincisi, tek bir kaynakta geçiyor olsa da bu anlatı, unutmayınız ki yer aldığı bu bölüm, en erken tarihlere dayanan ve en sağlam biçimde tasdik edilmiş olan bölümdür! Bu önemli bir *ayrıntı* olsa gerek."

"İkincisi, Pavlus'un bahsettiği bu kişilerle (beş yüz) bir tanışıklığının olduğu da ortadadır. Ne de olsa bu kişiler için şöyle der Pavlus: 'Bunların çoğu hâlâ yaşıyor, bazılarıysa öldüler'. Pavlus bu kimselerden bazılarını tanıyor olmalıydı, ya da bu kimseleri tanıyan birisi, hâlâ hayatta olduklarını ve gerekirse sorgulanmaya da hazır olduklarını bildirmişti Pavlus'a.

"Biraz durup düşünün: Bu kimselerin, İsa'yı hayatta gördüklerini teyit edeceklerinden tamamen emin olmasanız, böyle bir ifadeye yer verir miydiniz anlatınızda? Pavlus insanları, olayları sorgulamaları yö-

nünde teşvik ediyordu resmen! İsa'yı gördüğünü söylediği bu kimselerin, kendisinin bu iddiasını doğrulayacaklarından emin olmasa, asla böyle bu ifadeye yer vermezdi.

"Üçüncüsü, eğer bir anlatıya sadece tek bir kaynakta rastlarsanız, 'Neden başka kaynaklarda da yer almıyor bu anlatı?' diye sormakta haklı olabilirsiniz. Ancak, 'Başka hiçbir yazar bu anlatıya yer vermediğine göre, yer vermiş olan yazarın güvenilirliği şüphelidir' sonucuna varmanız doğru olmaz. Yani, inanın bana, beş yüz kişi ifadesinin yalnızca 1.Korintliler'de yer almış olması Pavlus'un güvenilirliğine gölge düşürmez. Martin, Pavlus'u güvenilmez kılabilmeyi ölesiye ister, ama bunu kabul edilir biçimde gerçekleştirmesi mümkün değildir."

"Pavlus'un dahi güvenilmez ilan edilmeye çalışıldığı bu örnekte, bazı eleştirmenlerin nasıl da her türlü açıklamaya bir kulp takma eğiliminde olduklarını görüyoruz. Aslında bu eleştirmenler, genelde İncil'in ilk dört kitabında Diriliş'e dair söylenenleri güvenilmez addeder, olaylar konusunda en yetkili ağız sayılan Pavlus'un sözlerini ciddiye alırlar. Ama 'beş yüz kardeş' meselesine gelindiğindeyse, bu sefer de ilk başta güvenilmez addettikleri metinleri tercih ederek Pavlus'un güvenilirliğini sorgulamaya başlarlar! Bu nasıl bir yöntem, bilimsel kabul edilebilir mi sizce?"

İsa'nın böylesine kalabalık bir topluluğa nasıl olur da aynı anda görünebilmiş olduğunu anlamakta hâlâ güçlük çekiyordum. "İsa'nın beş yüz kişiye görünmesi olayı nerede gerçekleşmiş olabilirdi?" diye sordum.

"Celile bölgesinin kırsalında gerçekleşmiş olabilir" diyerek fikir yürüttü Habermas. "Beş bin kişiyi doyurabildiyse, beş yüz kişiye rahatça vaaz verebilirdi İsa. Ayrıca Matta, İsa'nın bir tepede belirdiğini de aktarmıştır; belki o sırada on bir havariden başka kimseler de vardı orada."

İsa'nın bir tepe başında beş yüz kişiye görünmesini gözümün önüne getirmeye çalışırken, nasıl olur da başka hiç kimsenin bu olaya değinmediğine şaşıyordum. "O dönemin tarihçilerinden Josephus'un, bu ölçekteki bir olaydan bahsetmiş olması gerekmez miydi?" diye sordum.

"'Josephus'un bu olaya değinmiş olması gerekirdi' fikri doğru değildir bence. Josephus, bu olayın gerçekleşmesinden altmış yıl sonra yazmaya başlamıştı. Yerel hikâyeler ne kadar süreyle anlatıla gelirler ki?" diye sordu Habermas. "Yani Josephus ya bu olaydan bihaberdi, ki bu gayet mümkündür, ya da bahsetmemeyi seçmişti. Josephus'un Hıristi-

yan olmadığını biliyoruz, dolayısıyla bu da makul bir açıklama olabilir. Josephus'un, inanmadığı bir öğretinin temelini teşkil eden bilgileri aktarmasını beklemek saçmadır."

Ben bir an sessiz kalınca, Habermas devam etti. "Keşke bu anlatıyı beş ayrı kaynaktan doğrulayabilsem. Ama maalesef bu mümkün değil. Tek bir kaynağa sahibiz, ama unutmayınız ki bu kaynak mükemmeldir. Bu inanç ilkesi öylesine güvenilirdir ki, Alman tarihçi Hans von Campenhausen şöyle der: 'Bu tarihî anlatı, tarihsel güvenilirliğin belirlenmesinde aranan tüm kıstasları karşılar'. Ayrıca, Diriliş'i kanıtlayabilmek için Pavlus'un bahsettiği bu beş yüz kişinin tanıklığına başvurmanız da gerekli değildir. Ben bu beş yüz kişi meselesine genellikle hiç değinmem."

Habermas'ın cevabı mantıklı gibiydi. Ancak inanç ilkesiyle alakalı kafama takılan bir husus daha vardı: İsa'nın ilk olarak Petrus'a göründüğü aktarılıyor bu inanç ilkesinde, hâlbuki Yuhana ise İsa'nın ilk olarak Mecdelli Meryem'e göründüğünü aktarır. İlginçtir ki, İncil'in ilk dört kitabında İsa'nın takipçisi olan kadınlardan birçok defa bahsedilse de, bu inanç ilkesinde hiçbir kadından bahsedilmez."

"Bu çelişkiler, inanç ilkesinin güvenilirliğine gölge düşürmez mi?" diye sordum.

"Hayır, hayır" dedi Habermas. "Öncelikle, inanç ilkesini yakından inceleyiniz: İsa'nın *ilk olarak* Petrus'a göründüğü söylenmez. Sadece, İsa'nın göründüğü kimselerin isimleri sıralanırken ilk olarak Petrus'un ismi verilir. Ayrıca, birinci yüzyılda geçerli olan Yahudi kültüründe kadınların tanıklıkları geçerli sayılmadığı için bu inanç ilkesinde de kadınlardan bahsedilmemiş olması normaldir. Birinci yüzyılda geçerli olan sosyolojik yapıda, kadınların tanıklığı beş para etmezdi. Öncelikle Petrus'un isminin verilmesi, isimlerin İsa'nın kişilere göründüğü zamanlara bağlı olarak değil, kişilerin önem sırasına göre verildiklerini gösterir.

"İşte bu eleştiri de inanç ilkesinin güvenilirliğini sarsamamıştır. Evet, sorularınızla, inanç ilkesinde anlaşılması güç bazı hususların var olduğuna işaret etmiş oldunuz. Ancak bu hususların, inanç ilkesinin çok erken dönemlere ait olduğu, söylencelerin etkisinde kalmamış olduğu, belirsizlikten uzak olup kesin bilgiler sunduğu ve tümüyle görgü şahidi tanıklıklarına dayandığına dair gayet inandırıcı olan delilleri yalanlayamadıklarını kabul etmez misiniz?"

Habermas haklıydı gerçekten de, bunu inkâr etmenin bir anlamı

yoktu. Mevcut deliller, bu inanç ilkesinin, İsa'nın Diriliş'ten sonra insanlara göründüğüne dair önemli ölçüde teyit edici bir unsur olduğunu işaret ederler.

Öylesine etkilidir ki bu inanç ilkesinin teyit ediciliği, bir önceki bölümde görüştüğüm Diriliş uzmanı William Lane Craig, belki de dünyanın yaşayan en ünlü ve en önemli ilahiyatçısı olan Wolfhart Pannenberg'in, 'bütün ilahiyat anlayışını, Pavlus'un aktardığı bu listenin İsa'nın dirilmesine dair sağladığı tarihsel verilere dayandırarak, çağdaş kuşkucu Alman ilahiyat çevrelerini derinden sarstığını' söylemişti.[6]

1.Korintliler 15'te geçen inanç ilkesinin güvenilirliğine dair ikna olmuştum. Şimdi sıra, İsa'nın dirildikten sonra çeşitli kimselere görünmesiyle ilgili olayları daha ayrıntılı biçimde aktaran İncil'in ilk dört kitabını incelemeye gelmişti.

İLK DÖRT KİTABIN TANIKLIKLARI

Sorgulamamın bu bölümüne Habermas'tan, Matta, Markos, Luka ve Yuhanna kayıtlarında İsa'nın, Diriliş'ten sonraki görünümlerine dair aktarılanları anlatmasını talep ederek başladım.

"İncil'in ilk dört kitabında ve Elçilerin İşleri'nde, İsa'nın çeşitli kişilere görünmesine dair çok sayıda kayıt yer almaktadır – İsa bazen bireylere, bazen de grup halinde toplanmış kimselere; bazen kapalı mekânlarda, bazense dışarıda; Yuhanna gibi yumuşak kalpli kimselerin yanı sıra Tomas gibi kuşkuculara da görünmüştür" diyerek başladı anlatmaya Habermas.

"Göründüğü kimselerin bazısı, İsa'ya dokunabilmiş, onunla birlikte yemek yiyebilmişlerdi. Kutsal Kitap metninde geçen bu anlatılar sayesinde, İsa'nın bedensel surette dirildiğini anlayabiliyoruz. İsa bütün bu insanlara, birkaç haftalık bir süre içinde görünmüştü. İsa'nın görünümlerine dair bu anlatıları güvenilir kılan bir takım sebepler de vardır – örneğin bu anlatılarda, efsanelere özgü özelliklere rastlamayız."

"İlk dört kitap ve Elçilerin İşleri'nde yer alan, İsa'nın görünmesine dair anlatılar içeren ayetleri ve İsa'nın kimlere görünmüş olduğunu sıralar mısınız?" dedim.

Habermas, tek tek sıralamaya başladı ezberinden. "İsa şu kişilere göründü:

- Mecdelli Meryem'e, Yuhanna 20:10-18;
- Öbür kadınlara, Matta 28:8-10;

- Emmaus Yolunda, Kleopas ve bir diğer öğrenciye, Luka 24:13-32;
- Onbirler ve onlarla birlikte olanlara, Luka 24:33-49;
- On havari ve onlarla birlikte olanlara, Tomas aralarında değildi, Yuhanna 20:19-23;
- Tomas'a ve diğer bazı havarilere, Yuhanna 20:26-30;
- Yedi ayrı havariye, Yuhanna 21:1-14;
- On bir öğrenciye, Matta 28:16-20.
- Ayrıca, göğe yükselmeden önce de Zeytin Dağı'nda havarileriyle beraberdi, Luka 24:50-52 ve Elçilerin İşleri 1:4-9.

"Cambridge Üniversitesi akademisyenlerinden C.H. Dodd'un, İsa'nın bu görünümlerini özenle inceledikten sonra, bunlardan bazılarının gerçekten de çok erken tarihlerde yazıya dökülmüş kayıtlara dayandıkları sonucuna varması da oldukça ilginçtir" dedi Habermas. "Bunlardan, İsa'nın 'öbür kadınlara' görünmesi (Matta 28:8-10); Onbirler'e görünerek Son Buyruğu'nu vermesi (Matta 28:16-20) ve on havariye görünerek onlara ellerini ve böğrünü gösterdiğini (Yuhanna 20:19-23) aktaran metinler en erken tarihlere dayanan metinlerden birkaçıdır."

İsa'nın, ölümden sonra görünmesine dair çok sayıda örnek sıralamıştı Habermas. Bir iki kişinin, hayalet gibi bir karakteri göz ucuyla görmeleri değildi bu anlatılanlar. Çok sayıda kişiye, birden fazla durumda görünmüştü İsa. Bu görünüşlerinden birkaçı da sadece 1.Korintliler 15'te yer alan inanç ilkesinde ya da ilk dört kitabın sadece birinde değil, bu kaynakların birkaçında birden yer alırlar.

"İsa'nın, dirildikten sonra insanlara göründüğünü doğrulayan başka deliller de var mıdır?" diye sordum.

"Elçilerin İşleri'ni inceleyin" dedi Habermas. İlk kilisenin kuruluşunu aktaran Yeni Antlaşma kitabını kast ediyordu. İsa'nın insanlara göründüğünden sıkça bahsedilir ve olaylar ayrıntılı olarak aktarılır. Ayrıca havarilerin bu olaylara tanıklık ettikleri de bu kitaptaki anlatıların çoğunda doğrulanır."

"En önemli husus ise, Elçilerin İşleri 1-5, 10 ve 13'te yer alan anlatıların bir kısmında, 1.Korintliler 15'tekine benzer, İsa'nın ölümü ve dirilmesine dair çok erken tarihlere dayanan veriler aktaran inanç ilkelerinin yansıtılmış olmasıdır" dedi Habermas.

Bu tespitinin ardından önüne açtığı bir kitaptan, konunun uzmanlarından John Drane'in görüşünü okudu.

'Dirilişe dair elimize ulaşan kaynaklardan en erken tarihlere dayananlar, çok büyük ihtimalle, diriliş olayının gerçekleştiği söylenen zamandan hemen sonraki dönemde kaydedilmişlerdi. Elçilerin İşleri'nde yer alan ilk vaazlardan anlaşılan budur... Elçilerin İşleri Kitabı'nın ilk birkaç bölümü okunduğunda, kitap yazarının çok eski kaynaklardan yararlanmış olduğu açıkça görülür.'[7]

Gerçekten de Elçilerin İşleri, İsa'nın dirildikten sonraki görünüşlerine yapılmış göndermelerle doludur. Özellikle elçilerden Petrus, diriliş olayını ısrarla gündemde tutar. Petrus, Elçilerin İşleri 2:32'de, "Allah, İsa'yı ölümden diriltti ve biz hepimiz bunun tanıklarıyız" der. Elçilerin İşleri 3:15'te de benzer biçimde, "Siz Yaşam Önderi'ni öldürdünüz, ama Allah O'nu ölümden diriltti. Biz bunun tanıklarıyız" der. Elçilerin İşleri 10:41'de de olup bitenleri Kornelius'a anlatırken, "Ölümden dirilmesinden sonra kendisiyle yiyip içen bizlere göründü" der Petrus.

Diriliş müjdesini bildirmede Petrus'tan geri kalmayan Pavlus'un da Elçilerin İşleri 13:31'de şu sözleri yer alır: "İsa, daha önce kendisiyle birlikte Celile'den Yeruşalim'e gelenlere günlerce göründü. Bu kişiler şimdi halka O'nun tanıklığını yapıyor."

Habermas şöyle bir önermede bulundu: "Diriliş inancı, hiç şüphesizdir ki, kuruluşundan itibaren ilk kilisenin en temel öğretisi olmuştu. İlk Hıristiyanlar, İsa'nın öğretilerini ilan etmekle kalmıyorlar; çarmıha gerilmesinden sonra onu tekrar canlı gördüklerine canı yürekten inanıyorlardı. Hayatlarını değiştiren ve kilisenin kurulmasını sağlayan unsur, *Diriliş*'ti. Bu Diriliş inancı, ilk Hıristiyanlar'ın imanlarının temel unsuruydu, dolayısıyla bu olayın doğruluğundan kesinlikle emin olmalıydılar."

Habermas'ın, ilk dört kitaptan ve Elçilerin İşleri'nden örnekler vererek, İsa'nın dirilişten sonra görünmesi olaylarına dair sunduğu deliller –çeşitli yer ve zamanlarda görünmesi, çok sayıda kimseye görünmesi, olayların ayrıntılı aktarımları ve doğrulayıcı delillerin bolluğu– çok etkileyiciydi. Eski çağlardan günümüze ulaşmış kayıtlar arasında, bunun kadar çok sayıda kaynakla doğrulanan başka bir anlatı anımsamıyordum.

Habermas'ın önüne getirmek istediğim başka bir mesele vardı. Bu

seferki sorum, çoğu uzmanca İsa'nın yaşamını anlatan metinler arasında, ilk kaleme alınan olduğuna inanılan, ilk dört kitaptan biriyle alakalıydı.

MARKOS'UN DİRİLİŞ ANLATISINDAKİ EKSİKLİK

Diriliş'i araştırmaya başladığımda, kullandığım Kutsal Kitap'ın sayfa kenarında bulunan notlarda rahatsız edici bir açıklamayla karşılaşmıştım: "Erken tarihlere dayanan elyazmaları ve diğer kaynakların en güvenilir olanlarında Markos 16:9-20 arası ayetlere rastlanmaz." Bir başka deyişle, çoğu uzman, Markos'un kitabının, 16:8'de, kadınların mezarı boş buluşlarını aktaran ayetle, İsa'nın canlı olarak görünmesine dair herhangi bir tanıklık aktarmadan sona erdiği kanısındadır. Bu bana şaşırtıcı gelmişti.

"İncil'in ilk dört kitabı arasında en erken tarihte kaleme alınmış olanında, İsa'nın, Diriliş sonrası görünümlerine dair hiçbir kaydın olmaması sizi rahatsız etmiyor mu?" diye sordum Habermas'a.

Aksine, hiç de rahatsız olmuş gibi görünmüyordu Habermas. "Hayır, bu beni hiç rahatsız etmiyor; tabii ki Markos, İsa'nın dirilişten sonra kimlere göründüğünü bildirmiş olsaydı güzel olurdu. Markos, kitabında bu ayrıntıları aktarmış olmasa da, İsa'nın dirilişine dair birtakım ipuçları vermiştir; şöyle ki:

"Markos'un kitabı hakikaten 16:8'den öteye gitmiyor olsa bile (kaldı ki birçok kişi bu tespiti doğru kabul etmez), mezarın boş olduğunu ve mezarda görünen beyaz kaftan giymiş genç bir adamın, 'O dirildi, burada yok!' diyerek, mezara gelmiş olan kadınlara İsa'nın görüneceğini bildirmesini aktarmıştır. Yani öncelikle, Diriliş'in gerçekleşmiş olduğuna dair bir bildiri, ardından da İsa'nın görüneceğine dair öngörüyü okuruz.

"En sevdiğiniz romanın sonuna gelip, 'İnanamıyorum, olayların nasıl sonuçlanacaklarını anlatmamış yazar', gibi bir tepki vermeniz olasıdır; ancak bunun üzerine kalkıp da, 'Yazar olayların sonuçlanacağına inanmıyor' şeklinde bir yorum yapmanız doğru olmayacaktır. Markos, olayların gelişerek sonuçlanacaklarına inanıyordu. Diriliş'in gerçekleşmiş olduğuna inanıyor olduğu aşikârdı zaten. Ne de olsa, beyaz kaftan giymiş genç adamın, kadınlara, İsa'nın Celile'de görüneceğini bildirdiğini aktararak sonlandırmıştır kitabını Markos. Unutmayınız ki, bu öngörünün doğru çıktığı da, daha sonraları başkalarınca teyit edilmiştir."

Hıristiyan çevrelerinde, Markos'un görgü şahitlerinden Petrus'un yoldaşlarından olduğu, yaygın bir inanıştır. "Eğer İsa gerçekten de Petrus'a görünmüş idiyse, Markos'un bunu aktarmaması tuhaf değil midir sizce?" diye sordum.

"Markos, İsa'nın dirildikten sonra görünmesiyle ilgili olayların hiçbirini aktarmaz, dolayısıyla Petrus'a görünmesini aktarmaması da tuhaf değildir" dedi Habermas. "Ancak aslına bakarsanız Markos, kitabında Petrus'u ön plana çıkarır. Markos 16:7'de şöyle deniyor: 'Şimdi öğrencilerine ve Petrus'a gidip şöyle deyin: İsa sizden önce Celile'ye gidiyor. Size bildirdiği gibi, kendisini orada göreceksiniz.'

"1.Korintliler 15:5'te geçen, İsa'nın Petrus'a göründüğünü doğrulayan anlatıyla da paraleldir Matta'da geçen öngörü. Ayrıca Luka 24:34'de aktarılan, erken döneme ait bir başka inanç ilkesinde de; 'Rab gerçekten dirildi, Simun'a (Petrus'a) görünmüş!' sözleriyle teyit edilmiştir, İsa'nın Petrus'a görünmüş olduğu.

"Yani ilk kilisenin, erken dönemlere dayanan ve çok güvenilir sayılan iki inanç ilkesinde, Markos'un, İsa'nın Petrus'a görünmesine dair aktardığı öngörünün gerçekleştiği bildirilmiştir – ayrıca Elçilerin İşleri'nde, İsa'nın kendisine görünmüş olduğunu Petrus bizzat kendisi de doğrular."

İSA'NIN ÖLÜMDEN SONRA GÖRÜNMESİNİ BAŞKA ŞEKİLDE AÇIKLAMAK MÜMKÜN DEĞİL MİDİR?

İsa'nın Diriliş'ten sonra göründüğüne dair ifade ve doğrulayıcı delillerin bolluğu hiç şüphesiz ki, dudak uçuklatıcıdır. Misal vermek gerekirse; İsa'nın dirilmiş olduğuna görgü şahitliği etmiş her bir kimseyi, teker teker ve sadece on beşer dakikalığına sorgulanmak üzere, yargı kürsüsüne çağıracak olsanız ve bu oturumu ara vermeksizin sürdürecek olsanız, bütün bu şahitlerin ifadesini alabilmeniz için Pazartesi sabahı kahvaltı saatinden, Cuma günü akşam yemeği saatine kadar mahkeme salonunda bulunmanız gerekecektir. 129 saat boyunca, aralıksız olarak görgü şahidi ifadelerini dinleyen bir kimsenin, ikna olmadan o mahkeme salonundan ayrılma olasılığı nedir ki?

Ağır ceza mahkemelerinde görülen davalar olsun, kamu davaları olsun, çok sayıda duruşmayı izlemiş olan bir adliye muhabiri olarak, ilk Paskalya Günü'nün derinlemesine hukukî tahlilini yapmış olan İngiliz Yüksek Mahkemesi hâkimlerinden Sir Edward Clarke'ın değerlendir-

mesine katılmaktan alamıyordum kendimi. Clarke'ın değerlendirmesi şöyle olmuştu: "Bana kalırsa deliller tümüyle ikna edicidir, Yüksek Mahkeme'de defalarca, bu delillerin yarısı kadar bile ikna edici olmayan delillere dayanarak hüküm vermek zorunda kalmışımdır. Bir avukat olarak, İncil'in ilk dört kitabında yer alan tanıklıkların, dürüst adamların, doğruluğunu kanıtlayabildikleri gerçeklere dayanarak verdikleri ifadeler oldukları kanısına vardım."[8]

Dirilmiş olan İsa'nın, elçilere ve diğerlerine göründüğünü aktaran kayıtların, daha makul biçimde açıklanmaları mümkün değil midir? Bu anlatılar söylenceden ibaret olabilir miydi? Acaba görgü şahitleri aslında İsa'yı gördüklerini sanrılamış mıydılar? Cevaplarını merak ettiğim bu soruları Habermas'a yöneltmeye karar verdim.

1. Olasılık: İsa'nın Dirilmiş Olarak Göründüğü İddiaları, Efsaneden İbarettir.

Markos'un kitabının, İsa'nın dirildikten sonra göründüğünü anlatan hikâyelerin hiçbirini aktarmadan son bulduğu doğru ise, ilk dört kitabın efsanelerle süslenmiş oldukları öne sürülebilir. Markos'ta İsa'nın dirildikten sonra göründüğü bildirilmez, Matta'da bu görünme olaylarının bir kısmı bildirilir, keza Luka'da da sadece bir kısmı bildirilir, en fazla sayıda görünüm kaydı Yuhanna'dadır.

"İsa'nın ölümden sonra tekrar görünmesiyle ilgili öykülerin, zamanla gelişen efsanelerden ibaret olduklarını kanıtlamaz mı bu?" diye sordum.

"Hayır, kanıtlamaz, nedenlerini sıralayayım. Birincisi, Markos'un, ilk dört kitap arasından, ilk yazılan olduğu görüşüne herkes katılmamaktadır. Azınlıkta da olsalar, Matta'nın daha önce kaleme alınmış olduğuna inanan uzmanlar vardır."

"İkincisi, sizin tezinizi doğru kabul edersek, efsanelerin zamanla kayıtlara eklenmiş olduklarını kabul etmiş oluruz – ancak bu tez, İsa'nın ölümden dirilmiş olduğu yönündeki inancın baştan beri nasıl var olduğunu açıklamaz. Elçileri, ilk kilise öğretisini Diriliş inancı üzerine inşa etmeye sevk eden *bir şey* olmuştu. Ayrıca ilk dönemlerde kaydedilmiş görgü şahidi ifadelerinin de efsane oldukları iddia edilemez. Bir başka deyişle, efsanelerin varlığı, hikâyelerdeki abartılar konusunda açıklayıcı olabilir; ancak anlatıların ortaya çıkışında, olaylara dahil olan kimseler, hem görgü şahitliği etmiş hem de olayları gecikmeden kay-

detmişseler eğer, bu anlatıların, efsanelerin etkisinde kaldıklarını iddia etmek makul olmaz.

"Üçüncüsü, 1.Korintliler 15'te geçen ve İsa'nın ölümden sonra tekrar görünmesine dair önemli iddialar içeren inanç ilkesinin, ilk dört kitaptan daha eskiye dayandığını unutuyorsunuz. Hatta İsa'nın bir seferde kalabalık bir kitleye göründüğü iddiasına –aynı anda beş yüz kişiye diri olarak görünmesi– ilk defa bu inanç ilkesinde rastlanır! İnanç ilkesinin bu tanıklığı, Diriliş inancının, efsanelerin etkisinde geliştiği yönündeki iddiayı çürütür. Efsane kuramını yalanlayan en önemli veriler, 1.Korintliler 15 ve Elçilerin İşleri'nde geçen ve her ikisi de, İncil'in ilk dört kitabında yer alan metinlerden daha erken dönemlere dayanan inanç ilkelerinde bulunur.

"Dördüncüsü, peki mezarın boş olmasına ne demeli? Diriliş inancı bir efsaneden ibaret olsaydı eğer, mezarda halen bir ceset olması gerekirdi. Oysa ki Paskalya sabahında boştu mezar. Bu durumda, efsane kuramının yanı sıra mezarın boş olmasını izah edecek bir diğer kuramın da geliştirilmesi gerekir."

2. Olasılık: İsa'nın Görünümleri, Kendisine İnananların Sanrılamalarıydı

İsa'yı gördüklerine inanan görgü şahitlerinin, belki de bu inançları içtendi gerçekten. Belki de olup bitenleri olduğu gibi aktarmışlardı. Ama İsa'yla karşılaştıklarını, aslında sanrılamış olabilirler miydi?

Habermas sorumu duyunca tebessüm etti. "Gary Collins'i tanır mısınız?" diye sordu.

Bu sorusu beni oldukça şaşırtmıştı. "Tabii ki tanıyorum" dedim. "Sizinle yaptığım görüşmenin de yer alacağı bu kitapla ilgili olarak kısa süre önce onunla bürosunda görüştüm."

"Sizce Collins işinin ehli bir psikolog mudur?" diye sordu Habermas.

Habermas'ın, bu sorusuyla beni köşeye sıkıştırmayı planladığını hissettiğim için biraz ihtiyatlı cevap verdim. "Doktora sahibi, yirmi yıllık bir profesör, psikoloji bilim dalıyla alakalı meseleleri konu alan düzinelerce kitabın yazarı, ulusal psikologlar derneklerinden birinin başkanı olan bu adam – evet, tabii ki işinin ehlidir."

İsa'nın bu görünüşlerinin, insanların sanrılamalarından ibaret olup olamayacağını sordum Gary'e. "Bu konudaki profesyonel görüşü şöyle

oldu" diyerek, bir belge uzattı bana Habermas. Belgeyi gözden geçirdim.

Sanrılar kişilerin bireysel olarak yaşadıkları deneyimlerdir. Belirli bir sanrıyı belirli bir zaman diliminde ancak bir kişi görebilir. Bir grup insanın aynı sanrıyı görmeleri mümkün değildir. Ayrıca, bir kişinin, diğer bir kimsenin belirli bir şeyi sanrılamasını sağlaması da imkânsızdır. Sanrılar bireysel düzeyde, öznel deneyimler oldukları için başka kimselerin aynı sanrıları gözlemleyemeyecekleri aşikârdır.[9]

"Gary Collins'in bu değerlendirmesi, İsa'nın görünümlerinin sanrılardan ibaret olduğu kuramını çürütür niteliktedir. Ne de olsa İsa'nın, bir arada bulunan çok sayıda insana göründüğünü ve bu insanların da onu gördüklerine dair aynı tanıklığı verdiklerini aktaran birçok kaynak vardır" dedi Habermas.

"İsa'nın görünümlerinin, sanrıdan ibaret olduklarını öne sürerek meseleyi kestirip atmanın mümkün olmadığını gösteren birkaç husus daha vardır" diyerek devam etti. "İsa'nın çarmıha gerilmesinden sonra havariler korku içindeydiler, bütün umutlarını yitirmiş ve inançlarından şüphe eder vaziyetteydiler; halbuki sanrılama eğilimindeki kimselerin, ciddi umutları ve beklentileri vardır. Şu örneklere bakın: Petrus gayet aklı başında bir adamdı, Yakup ise tam bir kuşkucuydu – yani her ikisinin de sanrılara kapılma ihtimali neredeyse sıfırdır."

"Ayrıca sanrılama deneyimi sık rastlanan bir durum da değildir. Sanrılara sebebiyet veren de genellikle uyuşturucu madde kullanımı veya ciddi sağlık sorunlarıdır. Bu iki etken dışındaki bir başka sebepten dolayı sanrılamış birilerini tanıma olasılığınız oldukça düşüktür. Sanrılara dair bilinen bütün bu gerçeklere rağmen, birkaç haftalık bir süre zarfında, muhtelif mekanlarda, çeşitli çevrelerden gelen, farklı yaradılışlara sahip kimselerin hepsinin de sanrılara kapılmış olduklarına inanmamız bekleniyor, öyle mi? Bütün bu hususlar, İsa'nın görünümlerinin sanrılardan ibaret olduğu kuramını oldukça şüpheli kılıyor, öyle değil mi?

"Ayrıca İncil'in ilk dört kitabında yer alan kayıtları güvenilir kabul ediyorsak, havarilerin İsa'yla beraber yiyip içtikleri ve O'na dokunduklarını aktaran anlatıları nasıl izah ederiz? İsa'nın, Emmaus yolundaki iki öğrencinin yanlarına gelerek onlarla beraber yürümesine ne demeli? Peki ya mezarın boş olması? İsa'yı gördüklerini iddia eden

kimseler, aslında bunu sanrılamış olsaydılar eğer, İsa'nın cesedi halen mezarda olmalıydı."

Tamam, belki sanrılamamıştı bu insanlar, belki daha makul bir açıklama getirilebilirdi bu olup bitenlere, diye düşündüm kendi kendime.

"Acaba örgütlü düşünce sonucu, kişilerin birbirlerini, aslında var olmayan bir şeyleri görmek üzere telkin yoluyla etkilemeriyle mi ortaya çıkmıştı İsa'nın dirildiği inanışı?" diye sordum. "Michael Martin'in de dediği gibi, 'İnanç ateşiyle dolup taşan bir kimse, gerçekte var olanları görmektense, görmek istediği şeyleri görebilir'" diye ekledim.[10]

Habermas güldü. "İlginçtir ki, münazara ettiğim ateistlerden biri olan Antony Flew, ateist inançtaki başka kimselerin, Martin'in bu görüşüne benzer görüşler ileri sürdüklerini duyduğunda oldukça rahatsız olduğunu söylemişti bana; Flew bu görüşün iki ucu keskin bir bıçağa benzediğinin farkındaydı tabii. Şöyle demişti: 'Hıristiyanlar inanma arzusunda oldukları için inanırlar, ateistler ise inanmak istemedikleri için inanmazlar!'"

"Aslına bakarsanız, İsa'nın diri görüldüğü inancının, havarilerin birbirlerine telkin etmeleri sonucu ortaya çıkmış kurmaca bir inanç olamayacağına işaret eden birkaç gerekçe vardır. İmanlarının temeliydi Diriliş inancı, dolayısıyla bunun kurmaca olması mantıksız olurdu; bu inanç uğruna ölüme gitmişti bu adamlar. En azından aralarından birkaçı, örgütlü düşünce sonucu kabul ettikleri kurmaca inançları daha sonra tekrar gözden geçirerek, bu saçma inançtan caymaz mıydılar? İsa'ya inanmayan Yakup veya Hıristiyanlar'a zulmeden Pavlus gibi adamlar nasıl oldu da bir şeyler gördüklerine inandırılabilmişlerdi? Ayrıca, mezarın boş olması nasıl izah edilir?

"Bütün bunların yanı sıra, 1.Korintliler 15'te yer alan inanç ilkesinde ve diğer bazı bölümlerde rastlanan, görgü şahitliğine dayalı üslubun nasıl gelişmiş olabileceğini de açıklamaz bu örgütlü düşünce kuramı. Görgü şahidi sayılan kimseler, İsa'yı diri *görmüş* olduklarına gönülden inanıyorlardı, örgütlü düşünce kuramı bu kişilerin tanıklıklarına izahat getiremez."

Habermas, bir an duraksayarak önüne bir kitap çekti ve savunmasını güçlendirmek üzere tanınmış ilahiyat ve tarih uzmanı Carl Braaten'den bir alıntı yaptı: "Kuşkucu yaklaşımlarıyla tanınan tarihçiler bile, Hıristiyanlık'ın ilk dönemlerinde bile... İsa'nın ölümden dirilmesinin, inanlıların hayal güçlerinden türeyen efsane benzeri bir uydurmaca ol-

duğuna değil, tarihsel bir gerçek ve imanın temeli olduğuna inanıldığını kabul ederler."[11]

"Bazı kimseler, İsa'nın ölümden sonra tekrar görünmesine dair anlatıları kendilerince izah edebilmek umuduyla, üşenmeden boşa kürek çekerler. Türlü türlü açıklamalar getirmeye çabalarlar. Ancak mevcut deliller ışığında en makul açıklama, İsa'nın dirildiğidir."

"ŞÜPHE GÖTÜRMEZDİR"

İsa çarmıhta can vermişti – Alexander Metherell bunun nasıl gerçekleştiğini ayrıntılı biçimde tasvir etmişti. Paskalya sabahı İsa'nın gömüldüğü mezar boştu – William Lane Craig mezarın boş olduğunu su götürmez biçimde ispat etmişti. Diriliş sonrasında, havarileri İsa'yı görmüş, O'na dokunabilmiş ve O'nunla beraber yiyip içmişlerdi – Gary Habermas da, bu tespitin doğruluğunu çok sayıda delil sunarak teyit etmişti. Tanınmış İngiliz ilahiyatçılardan Michael Green'in dediği gibi, "İsa'nın ölümden sonraki görünüşleri, antik çağdan günümüze ulaşan ve doğruluğuna itimat edilen diğer anlatılar kadar güvenilirdir... Bu tekrar görünme anlatılarının gerçeklere dayandıkları şüphe götürmezdir. İlk Hıristiyanlar'ın da, ta o dönemlerden itibaren Diriliş'in gerçek olduğundan emin olabilmeleri de bundandır. Gönül rahatlığıyla, 'Rab'bi gördük' diyebiliyorlardı. Gördüklerinin o olduğunu *biliyorlardı.*"[12]

Bu uzmanların sundukları delillerin dışında, daha üzerinde durulmamış bir hayli delil vardı. Diriliş'in tarihsel bir gerçek olduğuna işaret ettiği söylenen, irdelemek istediğim son birkaç delil vardı. Son soruşturmamı gerçekleştirebilmek için son bir uzmanla görüşecektim; beni ülkenin diğer ucundaki bu uzmana götürecek olan uçağın biletini şimdiden ayırtmıştım.

Ancak, bürosundan ayrılmadan önce Habermas'a yöneltmek istediğim son bir soru vardı. Aslına bakarsanız bu soruyu sormaktan çekiniyordum, çünkü bu çok klasik bir soruydu ve Habermas'ın da basmakalıp bir cevap vereceğini düşünüyordum.

Yönelteceğim soru, Diriliş'in önemine dair bir soruydu. Bu soruyu Habermas'a yönelttiğim takdirde, 'Diriliş'in, Hıristiyan öğretisinin temelini teşkil ettiği ve Hıristiyan inancının ekseni olduğu' biçimindeki bilindik cevabı vereceğini zannediyordum. Bu zannımda haklı çıkmıştım – gerçekten de alışılagelmiş türden bir cevap verdi Habermas.

Ancak asıl şaşırtıcı olan, bu bilindik cevabın yanı sıra söylediği şeylerdi. Her zaman meselenin özüne odaklanan bu akademisyen, bu

iriyarı, sözünü sakınmayan münazara uzmanı, Hıristiyanlık inancının, daima hazır ve nazır savunucusu olan bu adam, ömrü boyunca başından geçmiş en acı deneyimden yola çıkarak verdiği cevapla, yüreğini bana açmıştı.

DEBBİE'NİN DİRİLİŞİ

Habermas ağaran sakalını sıvazladı. Tez canlı, hazır cevap üslubundan arınmış, münazara uzmanlığının verdiği eleştirel yaklaşımı da bir kenara bırakmıştı sanki. Başka uzmanlara gönderme yapma, Kutsal Kitap'tan alıntılamalar sunma, yekpare bir savunma teşkil etme girişimlerini tamamlamıştı. Diriliş'in önemini sormuştum kendisine; Habermas ise, kendisi için oldukça hassas sayılabilecek bir meseleye değinmeyi, 1995 yılına dönerek, eşi Debbie'nin, mide kanserinden kaynaklanan yavaş ölümünü anlatmayı seçmişti. Habermas'ın bu anısı, çok nazik bir meseleyi konu alıyordu, dolayısıyla sesimi çıkarmadan dinleme zorunluluğu hissetmiştim.

Gözlerini boşluğa dikmiş, dalmıştı Habermas. "Evimizin sundurmasına çıkmış oturuyordum" diyerek başladı anlatmaya. Derin bir iç çekti, ardından anlatmaya koyuldu. "Eşim üst kattaydı, ölüm döşeğindeydi. Birkaç haftalık bir süre dışında, evde bulunmuştu bu süreç boyunca. Korkunç bir dönemdi; başımıza gelebilecek en kötü şeydi bu."

Kafasını çevirdi ve gözlerini bana dikti. "Ama asıl müthiş olan neydi biliyor musun? Öğrencilerim beni ararlardı –sadece biri değil, birkaçı birden arardı– ve, 'Böyle korkunç bir deneyimi yaşarken, Diriliş'in gerçek olması sizi mutlu etmiyor mu?' derlerdi. Yaşadığımız olayın ciddiyetine rağmen, öğrencilerimin bu sözleri beni teskin ederek gülümsememi sağlıyordu. Gülümseyebilmemin iki sebebi vardı. Birincisi, öğrencilerim beni kendi öğretilerimle avutmaya çalışıyorlardı. İkincisi, bu çabaları boşa çıkmamıştı."

"Sundurmada oturduğumda, bir sürü korkunç deneyim geçiren Eyüp'ü düşünürdüm; Eyüp, kendisinin elem çekmesine göz yuman Allah'ı sorgulamıştı, Allah ise her şeyi tersine çevirerek *Eyüp*'ü sorgulamıştı."

"Allah benimle konuşsaydı, kendisine yöneltecek tek bir sorum vardı: 'Rab, Debbie'yi neden ölüm döşeğinde terk ettin?' Sanırım Allah da benim bu soruma, usulca, bir başka soruyla karşılık verirdi, 'Gary, Oğlum'u ölümden dirilttim mi?'"

"Benim cevabım da, 'İnsaf et Allah'ım, bu meseleye değinen yedi kitap yazdım ben! Tabii ki ölümden dirilttin İsa'yı. Peki ya Debbie için ne söyleyeceksin?' olurdu.

"Sanırım Allah, benim her soruma, aynı soruyla cevap verirdi – 'Oğlum'u ölümden dirilttim mi?' 'Oğlum'u ölümden dirilttim mi?' Ta ki ne kastettiğini ben idrak edene dek, böyle sürerdi bu. Kast ettiği şuydu: Diriliş gerçeği ışığında, eğer iki bin yıl önce İsa diriltildiyse, Debbie'nin 1995'teki ölümü de izah edilebilirdi. İşin aslı şudur: O gün sundurmada otururken, bu izahatı tatmin edici bulmuştum ve bugün halen tatmin edici buluyorum.

"Gerçekten duygusal bakımdan korkunç, sarsıcı bir dönem oldu benim için, lakin Debbie'nin ıstıraplarına getirilebilecek tek izahatın, 'Diriliş gerçeği' olduğunu inkâr etmem mümkün değildi. Hâlâ endişeliydim; dört çocuğumuzu tek başıma nasıl yetiştireceğimi düşünüyordum kara kara. Ancak Diriliş gerçeği beni mütemadiyen teskin ediyordu.

"Eşimi yitirmem, yaşadığım en acılı deneyimdi, ama eğer Diriliş gerçeği bu acıyı bile katlanılabilir kılıyorsa, bu gerçeğin kudretiyle her türlü deneyime göğüs gerebilirdim. İ.S. 30 yılında olanları katlanılabilir kılmıştı bu gerçek, dolayısıyla 1995 yılında olanları, 1998 veya daha sonraki yıllarda olabilecekleri de katlanılabilir kılardı."

Habermas gözlerimin içine bakarak, "Vaaz vermiyorum" dedi usulca. "Buna yürekten inanıyorum. Diriliş gerçek ise, cennetin varlığı da gerçektir. İsa dirildiyse, Debbie de dirildi ve günün birinde ben de dirileceğim."

"İşte o gün her ikisini de görebileceğim."

14

TALİ DELİLLER

Dirilişi Teyit Eden Destekleyici Gerçekler Var mı?

Timothy McVeigh'in kiraladığı Ryder marka bir kamyonete iki ton gübre kaynaklı patlayıcıyı yerleştirmesine hiç kimse şahit olmadı. Aracı, Oklahoma City'de bulunan federal hükümet binasının önüne çekerek, 168 kişinin ölümüne sebep olacak bombayı patlattığını kimse görmedi. Suç mahallinden kaçışını kaydeden bir kamera da olmadı.

Gel gelelim, davanın jüri üyeleri, McVeigh'in, ABD tarihinin yurtiçi kaynaklı en korkunç terör eylemini gerçekleştirdiğinin su götürmez olduğu sonucuna vardılar. Bu sonuca nasıl vardılar? Savcılar, artarda sıraladıkları deliller, kanıtlar ve kürsüye çağırdıkları şahitlerin ifadeleriyle sağladıkları takviye delillerle kusursuz bir yargılama süreci oluşturmuşlardı.

Şahitlik etmek üzere kürsüye çağrılan 137 kişiden biri bile McVeigh'in suçu işlediğini görmemişti, ancak bu kişilerin ifadeleri suçu işleyenin McVeigh olduğunu, dolaylı yoldan da olsa kanıtlamıştı. Bir işadamı, McVeigh'in Ryder marka bir kamyonet kiraladığını ifade etmiş; arkadaşlarından biri, McVeigh'in, hükümete olan öfkesini kusmak için binayı havaya uçurmaktan bahsettiğini aktarmış; bir bilim adamı da, McVeigh'in, tutuklandığında üzerinde olan giysilerde patlayıcı madde kalıntılarının saptandığını vurgulamıştır.

Savcılar da, şahitler ve uzmanların bu ifadelerini, yedi yüzden fazla delille desteklediler. Motel ve taksi faturalarından telefon kayıtlarına, kamyonet anahtarından bir Çin lokantasından alınmış faturaya kadar türlü türlü deliller sundular. Savcılar, on sekiz gün süren mahkeme boyunca, McVeigh'in paçasını kurtaramayacağı ölçüde ikna edici bir deliller ağı ördüler.

İfadeyi veren kişi, yemin ederek davalının cürümü işleyişini, gözüyle gördüklerine dayanarak aktardığı için, görgü şahidi ifadelerine, dolaysız deliller denir. Bu tür ifadeler çoğu zaman ikna edici olsalar

da, ifadeyi veren kimsenin olayları hatırlamada güçlük çekebileceği, taraf tutabileceği veya düpedüz kurmaca olaylar aktarabileceğini de unutmamak gerekir. Dolaysız delillerden farklı olarak, bir de tali deliller vardır. Tali deliller, işlenen suçla dolaylı yoldan bağlantılı olan unsurlardır ve bu unsurlardan yararlanılarak akla yatkın sonuçlara ulaşılabilir.[1] Bu tür delillerin top yekûn ikna edicilikleri, en az görgü şahidi ifadeleri kadar sağlamdır – hatta daha etkili oldukları da sıkça görülmüştür.

Timothy McVeigh'e sorabilirsiniz, o iyi bilir tali delillerin ne kadar ikna edici olabildiklerini. Cürümü işlerken hiç kimseye görünmediği için paçayı kurtarabileceğini sanıyordu belki de McVeigh. Ancak, suçluluğunu, en az görgü şahidi ifadeleri kadar ikna edici biçimde tasdik eden tali delillerin ezici etkisiyle idama mahkûm edildi.

İsa'nın gömüldüğü mezarın boş olduğuna dair oldukça ikna edici delillerin, dirildikten sonra göründüğüne dair sağlam görgü şahidi ifadelerinin var olduğunu biliyordum artık. Şimdi sıra, Diriliş'in doğruluğunu daha da sağlam biçimde tasdik edebilecek tali delillerin var olup olmadıklarını öğrenmeye gelmişti. İsa'nın dirilmesi gibi olağanüstü bir olay gerçekleştiyse eğer, bu olayın gerçekliğini teyit edebilecek dolaylı delillerin tarihte gizli olduklarından emindim.

İşte bu tür tali delillere ulaşma ümidiyle, bu sefer de tarih, felsefe ve fen bilimleri alanlarındaki uzmanlığını ustaca harmanlayan bir profesörle görüşmek üzere tekrar güney California'ya gelmiştim.

ON ÜÇÜNCÜ GÖRÜŞME: J.P. MORELAND, PH.D.

Aslında elli yaşında olan J.P. Moreland, koyu gri renkli ağarmış saçları, gümüşümsü renkteki bıyığı ve altın çerçeveli gözlükleriyle daha yaşlı görünüyordu. Ancak hâlâ kıpır kıpırdı Moreland. Değerlendirdiği meselelerin önemli noktalarını vurgulamak üzere döner koltuğunda öne eğilerek, hatta bazen yerinde hoplayıp zıplayarak sanki üzerime atlayıp savunmalarıyla beni ezeceği havasını yaratarak, enerji dolu ve hararetli bir üslupla konuşuyordu.

Kısa molalarımızdan birinde, "Bu meselelerden bahsetmeye bayılıyorum" dedi Moreland –görüşmemiz boyunca zaten gözlediğim bir şeyi açıkça ifade etmişti böylece.

Moreland'ın ileri derecede teşkilatlı olan zihnî öylesine sistematik, öylesine mantıklı biçimde işler ki, savunmasını, eksiksiz cümleler ve yekpare paragraflarla, gereksiz veya konu dışı kelimeler eklemeden,

düzeltme sonrası baskıya verilmeye hazır biçimde, hiç zorlanmadan sunar sanki. Kayıt cihazım durduğunda, Moreland da duraklar ve yeni bir kaset takmamı bekler, ardından hiç hız yitirmeden kaldığı yerden devam ederdi.

Tanınmış bir filozof olan Moreland (University of Southern California'da doktorasını tamamlamıştır), Kant veya Kierkegaard gibi düşünürlerin kavramsal âlemlerinde kaybolmadan gezinebilecek olsa da, soyut meselelere takılıp kalmaktan kaçınır. Fen bilimleri altyapısına sahip olması (University of Missouri kimya bölümü mezunudur) ve tarih alanındaki yetkinliği (Scaling the Secular City isimli mükemmel kitabında rastlanır yetkinliğinin izlerine) Moreland'ı, tamamen gerçeküstü düşüncelere dalıp gitmekten alıkoyar; bu iki özelliği onu, gerçek dünyada olup bitenlere karşı duyarlı, ayakları yere sağlam basan bir düşünür yapmaya yetiyor.

Dallas İlahiyat Okulu'ndan da ilahiyat yüksek lisans derecesiyle mezun olan Moreland, halen profesör unvanıyla görev yaptığı Talbot İlahiyat Okulu'nda, felsefe ve ahlak bilim yüksek lisans programında ders vermektedir.

Kaleme aldığı makaleler otuzdan fazla akademik dergide yayımlanmıştır; örneğin, *American Philosophical Quarterly; Metaphilosophy* ve *Philosophy and Phenomenological Research.* Bir düzine kitaba, yazar, ortak yazar ya da redaktör olarak imza atmıştır, bunlar arasında; *Christianity and the Nature of Science; Does God Exist?* (Kai Nielsen ile münazara); *The Life and Death Debate; The Creation Hypothesis; Beyond Death: Exploring the Evidence for Immortality; Jesus under Fire* ve *Love Your God with all Your Mind*, isimli kitaplar da yer alır.

Moreland'ın küçük, ama ev gibi rahat bürosuna girdiğimde, tali delillerin, her biri tek başına değil, çoğul olarak bir araya getirildiklerinde etkili olabildiklerini zaten biliyordum. Bir başka deyişle, tali deliller kademe kademe sunularak, tuğladan duvar örercesine bir araya getirilirler, böylece bu delillerden yola çıkarak verilecek hükümler, sağlam temellere dayanırlar.

Görüşmemize, Moreland'den doğrudan bir talepte bulunarak başladım: "İsa'nın ölümden dirildiğine inanmanızı sağlayan beş ayrı tali delil sunabilir misiniz bana?"

Moreland talebimi dikkatle dinledi. "Beş örnek istiyorsunuz, öyle mi? Doğruluğundan şüphe edilmeyen beş ayrı tali delil duymak istiyorsunuz yani?" diye sordu.

'Evet' anlamında başımı salladım. Onayımı alan Moreland, koltuğunu masasından biraz uzaklaştırarak, ilk tali delil örneğini sunmaya koyuldu: Elçilerin yaşamlarındaki değişimler ve İsa'nın ölümden dirildiği yönündeki inançları uğruna, ölümü bile göze alabilmeleri.

1. KANIT: ELÇİLER İNANÇLARI UĞRUNA ÖLDÜLER

"İsa çarmıha gerildiğinde, öğrencilerinin cesaretleri kırılmış, umutsuzluğa kapılmışlardı. Çarmıha gerilerek idam edilen kişilerin Allah'ın gözünde lanetlenmiş olduklarına inandıkları için, İsa'nın, Allah tarafından gönderilmiş olduğuna inanmakta güçlük çekiyordu havariler. Ayrıca, onlara öğretilen, Allah'ın, Mesih'ini ölüme terk etmeyeceğiydi. Dolayısıyla sinmiş ve dağılmışlardı. İsa inancına dayanan hareket neredeyse tümüyle durmuştu.

"Ancak kısa süre sonra, aynı havariler, gündelik işlerini tekrar bir kenara bırakarak yeniden toplanıp yaşamlarını belirgin bir mesajı yaymaya adamışlardır – İsa Mesih'in, çarmıhtaki ölümünden sonra tekrar hayata dönen ve diri olarak kendilerine görünen, Allah'ın Mesih'i olduğu mesajıydı bu."

"Ayrıca, dünyevî hiçbir çıkar elde etmeyeceklerini bile bile, yaşamlarının geri kalanını bu mesajı yaymaya adayacaklardı. Akdeniz kıyısında kendileri için hazırlanmış bir malikâneye gitmiyorlardı. Güçlüklerle dolu bir yaşam yolculuğuna atılmışlardı. Sıklıkla aç kaldıkları, barınak bulamadıkları, aşağılandıkları, dövüldükleri, hatta hapse atıldıkları olmuştu. Nihayetinde birçoğu, işkence edilerek öldürülmüşlerdi.

"Ne uğruna ölmüşlerdi? İyi niyetli birtakım idealler için mi ölmüşlerdi? Hayır, böylesine ıstırap dolu bir yaşama katlanmalarının sebebi, İsa Mesih'i ölümden dirilmiş olarak gördüklerinden emin olmalarıydı. Bu adamların, dirilmiş olan Mesih'le karşılaşmadan, böylesine belirgin bir inancı benimseyerek bir araya gelmiş olabilecekleri yönündeki iddia mantıksızdır. Böylesine bir iddia, bu adamların inançlarına, ölümü dahi göze alacak ölçüde sadık kalmalarını izah etmez."

Söylediklerine hak vermiştim Moreland'ın, ama bir itirazım vardı. "Evet, inançları uğruna ölmeye razıydılar" diyerek görüşüne katıldığımı belirttim. Ardından, "Ama Müslümanlar, Mormonlar veya Jim Jones ve David Koresh taraftarları da inançları uğruna ölmeye razı olabiliyorlar" diye ekledim. "Bu tutumları, bu kimselerin köktenci yaklaşım-

lara sahip olduklarını kanıtlar, ama inandıkları şeylerin doğruluğunu kanıtlamaz" dedim.

Benimle göz göze gelebilmek üzere koltuğunu döndüren Moreland, görüşünde ısrar edeceğini belirtircesine ayaklarını yere bastırarak, "Durun bir dakika, aradaki önemli farklılıkları da hesaba katmalısınız" dedi.

"Müslümanlar, Allah'ın Hz. Muhammed'e kelamını vahyettiği yönündeki inançları uğruna ölümü göze alıyor olabilirler. Ancak bu vahiy Hz. Muhammed'e herkesin gözü önünde açıklanmış değildi. Dolayısıyla Müslümanlar bu inançlarında yanılıyor olabilirler. Bu inancı içtenlikle benimsiyor ve doğru kabul ediyor olabilirler, ancak Hz. Muhammed'in vahyi alışına tanık olmadıkları için doğruluğundan emin olamazlar."

"Hâlbuki elçiler, gözleriyle görüp elleriyle dokundukları bir gerçek uğruna ölmeye razıydılar. Elçilerin bir ayrıcalığı vardı: Diriliş'e olan inançları sadece imana bağlı değildi, İsa'nın dirilmiş olduğunu kendi gözleriyle görmüşlerdi. Hiçbir gizli amacı olmayan, çıkarları doğrultusunda hareket etmeyen ve kendi gözleriyle olağanüstü bir olaya şahitlik ettiklerine inanan on bir güvenilir adamdan bahsediyoruz – böylesine tanıklıkları uyduruk izahatlarla geçiştirmek mümkün değildir."

Moreland'ın cevabını duyduğumda gülümsedim, çünkü bu itirazı, karşıt görüşteki kimselerin öne sürebilecekleri itirazları hesaba katarak dile getirmiştim. Moreland'ın haklı olduğunu biliyordum zaten. Hatta diğer inançlar ile Hıristiyan inancı arasındaki bu önemli fark, benim kendi ruhsal yolculuğumda da önemli bir dönüm noktası olmuştu.

Daha önce bana şöyle bir açıklama yapılmıştı: Doğruluğuna yürekten inandıkları dini inançları uğruna ölüme gidenler olabilir, ancak inançlarının boş olduğunu bilen kimseler, bu boş inançları uğruna bile bile ölümü göze almazlar.

Çoğunluk için geçerli olan uygulama, belirli bir dini inancın doğru olduğuna iman etmektir, hâlbuki elçiler İsa'nın ölümden dirilip dirilmediğini kesin olarak öğrenme ayrıcalığına sahiptiler. O'nu gördüklerini, kendisiyle konuştuklarını ve birlikte yiyip içmiş olduklarını iddia edecek kadar. Eğer Diriliş'in gerçekliğinden kesinlikle emin olmasaydılar, bu inancı duyurmak uğruna ölümle sonuçlanan olaylara katlanamazlardı.[2]

"Tamam, sunduğunuz bu birinci delil gayet ikna edici" dedim. "Peki, başka örnekler de verebilecek misiniz?"

2. KANIT: KUŞKUCULARIN İMAN ETMELERİ

"Tali delil sayılabilecek bir diğer örnek, çarmıha gerilmesinden önce İsa'ya inanmayıp –hatta bazısı inatçı birer Hıristiyanlık karşıtı olan– ölümünden sonra yüz seksen derecelik bir dönüş yaparak Hıristiyanlık'ı kabul eden kimselerin varlığıdır. Bu kişilerin bu şekilde, bir anda değişmelerine getirilebilecek tek açıklama, dirilmiş olan İsa'yı görmüş olmalarıdır."

"İsa'nın erkek kardeşi olan Yakup ve iman ettikten sonra elçi Pavlus adını alan Tarsuslu Saul'dan bahsediyorsunuz belli ki" dedim. "Peki, ama kardeşi Yakup'un, gerçekten de İsa'dan şüphe ettiğine dair herhangi bir delil sunabilir misiniz?" diye sordum.

"Evet, sunabilirim" dedi Moreland. "İncil'in ilk dört kitabında, Yakup da dahil olmak üzere, ailesinin, İsa'nın kendi kimliğine ilişkin iddialarından utanç duydukları aktarılır. Aile bireyleri ona inanmıyor, öğretilerine karşı çıkıyorlardı. O dönem Yahudi gelenekleri uyarınca, bir din adamının, ailesince reddedilmesi, oldukça utanç verici bir durumdu. Dolayısıyla bu olumsuz iddialar gerçek olmasaydı, İncil'in ilk dört kitabını kaleme alan yazarlar bunlara yer vermezdi.

Ayrıca, tarihçi Josephus da Kudüs kilisesinin önderi olan İsa'nın kardeşi Yakup'un, Mesih'e (abisine) olan inancından ötürü taşlanarak öldürüldüğünü aktarır. Yakup'un yaşamı nasıl oldu da değişmişti? Pavlus bu sorunun cevabını verir: Dirilen İsa Yakup'a görünmüştü. Yakup'un değişimi başka türlü açıklanamaz."

Gerçekten de başka bir açıklama gelmiyordu insanın aklına. "Peki ya Saul?" diye sordum.

"Bir Ferisi olan Saul, Yahudi halkının geleneklerine zarar verebilecek her şeyden nefret ederdi. Saul'un gözünde, yeni ortaya çıkan, Hıristiyanlık denen bu karşıt hareket, çok ciddi bir ihanetti. Saul, eline geçen her fırsatta Hıristiyanlar'ı katlederek öfkesini kusuyordu" şeklinde cevap verdi Moreland.

"Sonra aniden bir şeyler olur ve Saul sadece Hıristiyanlar'a zulmetmekten vazgeçmekle kalmaz, bu karşıt hareketin önderlerinden biri oluverir! Böyle bir şey nasıl olabilirdi? Galatyalılar'a yazılan mektubu Pavlus'un yazmış olduğunda herkes hemfikirdir; işte bu mektupta da bizzat kendisi, yüz seksen derecelik bir dönüş yaparak Hıristiyanlık inancının baş savunucusu olmasının nasıl gerçekleştiğini aktarır. Pavlus, yazdığı bu mektupta, dirilen İsa'yı gördüğünü ve İsa'nın, kendisini öğrencilerinden biri olmak üzere seçtiğini söyler."

Moreland'in tam da bu tespiti yapmasını bekliyordum, öyle ki, Hıristiyanlık'a eleştirel yaklaşımıyla tanınan Michael Martin'in konuya dair itirazını önüne getirebileyim. Martin şöyle der: Eğer Pavlus'un Hıristiyanlık inancını benimsemesinin Diriliş'in doğruluğunu kanıtladığına inanıyorsanız, Hz. Muhammed'in İslam inancını getirmesinin de, tam tersine İsa'nın dirilmediğini kanıtladığını kabul etmelisiniz, ne de olsa Müslümanlar Diriliş'in gerçekleştiğini reddederler!

"Aslında, Martin'in söylemeye çalıştığı, Pavlus'un Hıristiyan olmasıyla, Hz. Muhammed'in İslam'ı başlatması olaylarının kanıtsal doğruluklarının eşdeğerde olduğu, dolayısıyla bu olayların birbirlerini saf dışı ettikleridir" dedim Moreland'e. "Bence Martin'in bu tespiti yersiz değildir. Sizce bu tespiti doğru değil midir?"

Moreland hiç oralı olmamıştı. Kendinden emin bir ses tonuyla, "Hz. Muhammed İslam dinini neye dayanarak kurdu acaba? Kendi iddiası, bir mağaraya girdiği ve bu mağarada Allah'ın kendisine Kur'an'ı indirdiğidir. Hz. Muhammed'in bu iddiasını doğrulayabilen herhangi bir görgü şahidi olmamıştır. Ayrıca halkın gözü önünde peygamberliğini tasdik edecek herhangi bir mucize de sergilememiştir Hz. Muhammed" dedi.

"İlk ortaya çıktığı yıllarda İslam'ın çoğunlukla savaşlarla yayıldığı da göz önüne alınırsa, Hz. Muhammed'i takip edenlerin, gizliden gizliye kendi çıkarları için hareket ettikleri anlaşılır. Hz. Muhammed'in takipçileri, kılıç zoruyla ele geçirilerek İslam'a döndürülen köylerin yönetimlerinde söz sahibi olurlardı.

"İslam'ın ortaya çıkışı ve yayılış şeklini, Pavlus dahil ilk dönem İsa yandaşlarının iddialarıyla kıyaslayınız. Bu kişiler, sadece kendilerinin değil, birçok kimsenin şahit olduğu olayları gördüklerini iddia etmişlerdi. Zihinlerinde kurguladıkları olaylar değildi bunlar, gerçek olaylardı.

"Ayrıca, Pavlus 2.Korintliler'i yazdığında –ki bu mektubu onun yazdığını reddeden yoktur– Korint halkına, daha önce yanlarında olduğunda mucizeler gerçekleştirdiğini hatırlatır. Eğer mucizelere dair bu iddiası doğru olmasaydı, Korint halkı bunu bilirdi, dolayısıyla Pavlus'un boş yere böyle bir iddiada bulunması aptalca olurdu."

"Ne demek istiyorsunuz?" diye sordum.

"Unutmayınız ki, mesele Pavlus'un bazı düşüncelerinin değişmesinden ibaret değildi. Yetiştirilme şekline tümüyle ters düşen bir inancı benimseyebilmesini, başkalarının da (ne olup bittiğini anlamasalar bile)

tanık olduğu bir olayda dirilmiş olan Mesih'i görüşünü, elçi olduğu iddiasını doğrular biçimde mucizeler gerçekleştirmesini nasıl açıklarsınız?"

"Peki peki, anlıyorum ne kast ettiğinizi. İtiraf etmeliyim ki, bu savunmanız oldukça ikna edici" dedim. Ardından, elimle işaret ederek bir sonraki kanıta geçmesini talep ettim."

3. KANIT: ÖNEMLİ TOPLUMSAL TÖRELERİN DEĞİŞMESİ

Üçüncü tali delil örneğine geçmeden önce, Yahudi kültürünün bazı önemli hususlarına ışık tutması gerekiyordu Moreland'ın.

"İsa zamanına dek Yahudiler yedi yüz yıldır, Babilliler, Asurlular, Persler, son olarak da Yunan ve Romalılar olmak üzere, çeşitli ulusların boyunduruğunda yaşaya gelmişlerdi" dedi Moreland. "Yahudiler'in birçoğu dünyanın dört bir yanına dağıtılmış, bahsi geçen diğer uluslara tutsak olmuşlardı."

"Ancak böylesine zor dönemler geçirmiş olmalarına rağmen, Yahudi halkı bugün halen varlığını sürdürür. Hâlbuki aynı eski çağlarda Yahudiler ile yan yana yaşayan Hititler, Perizitler, Amonitler, Asurlular, Persler, Babilliler ve diğer halkların hiçbirine rastlamıyoruz bugün. Neden? Çünkü bu halklar, diğer uluslarca tutsak edilip kendi halklarından olmayanlarla evlendiler, neticede ulusal kimliklerini yitirdiler.

"Peki, Yahudiler nasıl oldu da ulusal kimliklerini koruyabilmişlerdi? Koruyabildiler, çünkü kendilerini Yahudi kılan özellikler –ulusal kimliklerini teşkil eden toplumsal töreler v.s – onlar için son derece önemliydi. Yahudiler bu törelerini çocuklarına aktarır, her Şabat Günü sinagog toplantılarında birbirlerine hatırlatır ve ritüellerle sağlamlaştırırlardı. Bu uygulamalarını sürdürmedikleri takdirde, kendi halklarının da kaybolup gideceğinin farkındaydılar. Kendi törelerini korumasaydılar, boyunduruğunda yaşamak zorunda kaldıkları ulusların kültürlerine asimile olurlardı.

"Ayrıca bu toplumsal törelerin böylesine titizlikle muhafaza edilmelerinin başka bir sebebi daha vardı: Yahudiler, bu töreleri kendilerine Allah'ın verdiğine inanıyorlardı. Bu törelerinden vazgeçtikleri takdirde, ölümden sonra ruhlarının cehenneme mahkûm edileceğine inanıyorlardı.

"Derken günün birinde, alt sınıftan insanların yaşadığı bir yöreden İsa isimli bir önder çıkagelmiştir. Bu önder üç yıl boyunca öğretisini

yaymış, alt ve orta kesimlerden bazı yandaşlar kazanmıştır, daha sonra yetkili mercilerle başı belaya girmiş ve o dönem boyunca idam edilen diğer üç bin Yahudi erkeği gibi kendisi de çarmıha gerilerek öldürülmüştür.

"Ancak, çarmıha gerilerek idam edilmesinden beş hafta sonra, on binden fazla Yahudi, öğretisini benimseyerek takipçisi olmuş ve bu adamın yeni bir din getirdiğini iddia etmiştir. Üstelik çocukluklarından beri, toplumsal ve dinsel açıdan çok önemli olduğu için sadık kalmaları gerektiği vurgulanan törelerinin beş önemli şartından da tamamen vazgeçmeye veya bu şartları değiştirmeye de razı olmuşlardır."

"Yani önemli ölçekte toplumsal değişimler yaşanıyordu" dedim.

Bu yorumuma Moreland da, "Evet, *çok büyük* ölçekli değişimler yaşanıyordu!" şeklinde karşılık verdi.

Yahudi Törelerinin Kökten Değişmesi

Moreland'den, bahsettiği bu beş önemli töre şartını açıklamasını ve İsa taraftarlarının bu şartları ne şekilde değiştirdikleri veya reddettiklerini anlatmasını istedim.

"Birincisi, İbrahim ve Musa'nın dönemlerinden beri geçerli olan öğreti uyarınca, Yahudiler'in, günahlarına kefaret olmak üzere her yıl bir hayvan kurban etmeleri gerekiyordu. Allah, kişinin günahlarını bu hayvana yüklerdi, böylece kişi Allah huzurunda doğru sayılabilirdi. Ancak, İsa adındaki Nasıralı marangozun ölümünden sonra Hıristiyan öğretisini benimseyen Yahudiler birdenbire kurban sunmamaya başladılar."

"İkincisi, Yahudiler, Allah'ın kendilerine Musa aracılığıyla vahyettiğine inandıkları yasalara riayeti şart koşarlardı. Yahudi halkını, putperest/dinsiz halklardan ayıranın bu olduğuna inanırlardı. Ancak İsa'nın ölümünden kısa süre sonra kimi Yahudiler, sırf Musa'nın yasalarına riayet ederek toplumca doğru sayılan bir kimse olunamayacağını ileri sürmeye başlamışlardı.

"Üçüncüsü, Yahudiler, Cumartesi günleri dinî ibadet dışında hiçbir iş yapmayarak Şabat'ın şartlarını tümüyle yerine getirirlerdi. Böylece Allah'ın gözünde doğru sayılırlar, ailelerinin kurtuluşunu temin ederler ve Yahudi toplumunca da doğru bir kimse sayılırlardı. Ancak, Nasıralı marangozun ölümünden sonra bu bin beş yüz senelik töre bir anda değişivermişti. Hıristiyan diye adlandırılan bu kimseler, Pazar

günleri ibadet ederler – neden? Çünkü İsa ölümden bir Pazar günü dirilmişti.

"Dördüncüsü, monoteizm yanlısıydılar – tektanrıcıydılar, tek tanrıları Allah'tı. Hıristiyanlar da bir çeşit monoteizm öğretisini kabul etseler de, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un tek bir Allah teşkil ettiğini ileri sürerler. Bu Üçlübirlik inancı, Yahudiler'in inançlarından bariz biçimde farklıydı. Bir kimsenin, aynı anda hem Allah hem de insan olabileceği şeklindeki iddiayı büyük küfür sayarlardı. Buna rağmen, Hıristiyan inancının ortaya çıkışından sonraki ilk on yıllık dönemde birçok Yahudi, İsa'yı Allah kabul ederek kendisine tapınmaya başladı.

"Son olarak beşincisi, Hıristiyanlar için Mesih, dünyanın günahlarını yüklenmek üzere elem ve ıstırap çekerek ölen biriydi; hâlbuki Yahudiler, Mesih'in Roma ordularını yok etmek üzere gelecek siyasi bir lider olduğuna inanıyorlardı."

Örneklerini peş peşe sıralayarak münazara ortamını belirleyen Moreland, insanın içine nüfuz eden bakışlarını üzerime sabitledi ve sözlerini tumturaklı ifadelerle toparlamaya başladı. "Lee, sorarım sana, tek bir Yahudi'nin değil, en azından on bin kişilik bir Yahudi topluluğunun, toplumsal ve dinsel açıdan yüzyıllardır uluslarını bir arada tutan bu temel beş töre şartından, böylesine kısa bir süre zarfında vazgeçmeye razı olmaları nasıl izah edilebilir? Benim izahatım basittir: Ölümden dirilmiş olan İsa'yı görmüşlerdi."

Moreland'ın tespiti çok etkileyici olsa da, günümüz insanının bunu anlamakta güçlük çekeceği kanısındaydım. Kendisine, yirminci yüzyılda yaşayan insanların, bu toplumsal dönüşümün ne kadar köklü ve sarsıcı bir değişim olduğunu anlamakta güçlük çekeceklerini ifade ettim.

"Günümüzde insanların inanç anlayışları daha bir akışkan/değişken" dedim. "Örneğin, Hıristiyanlık inançlarını kısmen kabul ederler, ama New Age inanışlarına da sıcak bakarlar. Belki biraz Budizm'e ilgi duyarlar, biraz ondan biraz bundan derken, kendilerine has ruhanî değerler yaratırlar. Yani günümüz Amerikalısı için, bahsettiğiniz türde inanç değişimlerine gitmek pek dert değildir."

Moreland, inanca sadakat anlayışının yüzyıllar içerisinde nasıl değiştiğine dair tartışmalardan haberdar olduğunu belirtircesine başını salladı. "Bahsettiğiniz türde, belirgin bir inanca sadık olmayan kimselere şu soruyu yöneltirim: 'Sizin için en değerli olan, vazgeçilmez saydığınız inancınız nedir? Ebeveynlerinizin iyi insanlar oldukları yönün-

deki inancınız mı? Cinayetin ahlaka aykırı olduğu mu? Böylesine vazgeçilmez saydığınız inancınızı değiştirmenizi veya bu inancınızdan tümüyle vazgeçmenizi sağlayacak bir etken, ne denli sarsıcı olmalı, bir düşünün. Bunu tasavvur edebilirseniz, Yahudiler'in törelerinden vazgeçmelerinin ne kadar köklü bir değişim olduğunu da anlamaya başlayabilirsiniz."

"Unutmayınız ki, kendilerine Allah tarafından bahşedildiğine inandıkları, yüzyıllardır kuşaktan kuşağa aktardıkları ve çok değerli saydıkları inançlarından vazgeçen büyük bir insan topluluğundan bahsediyoruz. Kendi çıkarlarına zıt düşeceğini bilerek yeni inançları benimsiyordu bu insanlar. Üstüne üstlük bu seçimlerinde hatalı oldukları takdirde ölümden sonra ruhlarının cehenneme mahkûm edileceğine inanıyorlardı.

"Eski inançlarından vazgeçme sebepleri, yeni inançlarını daha üstün kabul etmeleri değildi. Aslında, eski törelerinden gayet hoşnuttular. Onları bu törelerden vazgeçmeye iten, izah edemedikleri ve dünyaya dair görüşlerini değiştirmelerine sebep olan mucizelere şahit olmalarıydı."

"Neticede bizler, teknolojik ve toplumsal değişimleri seven bireyci Batılılarız, töreler bize pek bir şey ifade etmezler" şeklinde bir yorum yaptım.

"Tamam, günümüz insanına dair bu tespitinizde haklı olabilirsiniz" dedi Moreland. "Ama bahsettiğimiz kimseler için töreler çok önemliydi. Onların döneminde, bir toplumsal inanış ne kadar eskiye dayanıyor ise o kadar değerliydi. Hatta bir inanışın kökeni ne kadar eski bir tarihe dayandırılabiliyorsa doğru olma olasılığı da o kadar yüksek sayılırdı. Dolayısıyla o dönemlerde yeni fikirler sunmak, bugünkünün tam tersine, hiç de olumlu tepkilerle karşılanmayabilirdi.

"İnanın bana, Yahudi törelerinde görülen bu değişimler, rasgele yapılmış küçük çaplı değişimler değildi, tarihe damgasını vuracak kadar çok büyük çaplı değişimlerdi. Bu değişimler, toplumsal yapıyı deprem gibi sarsmıştı! Tabii ki depremler de tetikleyici faktörler olmadan gerçekleşmezler."

KANIT 4: RAB'BİN SOFRASI VE VAFTİZ UYGULAMALARI

Moreland, ilk kilise döneminde, Rab'bin Sofrası ve vaftiz uygulamalarının ortaya çıkmalarının, Diriliş'in gerçek olduğuna işaret eden tali

deliller arasında sayılabileceğini söyledi. Doğrusu bu iddiası bana biraz şüpheli gelmişti.

"Yeni ortaya çıkan dinlerin zamanla kendilerine has ritüeller ve uygulamalar geliştirmeleri olağan değil midir?" diye sordum. "Her dinde çeşitli ritüel ve uygulamalara rastlanır. Rab'bin Sofrası ve vaftiz uygulamaları nasıl olur da Diriliş'in gerçek olduğunu kanıtlayabilir ki?" diyerek bir soru daha ekledim.

"Yerinde bir soru; ama öncelikle Rab'bin Sofrası uygulamasını bir ele alalım" diyerek başladı cevaplamaya Moreland. "Tuhaftır ki, ilk dönemlerde bu inanlıların bir araya geliş sebepleri, İsa'nın öğretilerini paylaşmak veya kendisini saygıyla anmak değildi. Düzenli olarak bir araya gelerek bir kutlama havası içinde birlikte yemek yerlerdi: İsa'nın, herkesin gözü önünde korkunç ve alçaltıcı biçimde katledildiğini hatırlamak üzere düzenlerlerdi bu yemeği.

"Günümüzde bu tür bir uygulama görülür mü? Misal, John F. Kennedy'i çok seven kişilerden oluşan bir grubun, düzenli olarak bir araya gelerek, Kennedy'nin Rusya'ya kafa tutuşunu, bireysel hak ve özgürlükleri savunmasını ve karizmatik kişiliğini andıklarını düşünün. Bu kişilerin, Lee Harvey Oswald'ın, Kennedy'i öldürmesini de saygıyla anacakları düşünülemez herhalde!

"İlk dönemdeki Hıristiyanlar'ın, İsa'nın çarmıha gerilmesini anarken yaptıkları işte böyle bir şeydi. Böylesi bir tutum nasıl açıklanabilir ki? Benim bu uygulamaya getirdiğim açıklama şöyledir: Bu inanlılar, İsa'nın ölümünün, evrensel bir zafere giden yolda atılması gereken bir adım olduğunun farkındaydı. İsa'nın yaşam hikâyesi ölümüyle sonuçlanmamıştı – hikâyenin sonunda İsa dirilerek tüm insanlık adına ölümü yenmişti. Bu kimseler İsa'nın idam edilmesini coşkuyla anıyorlardı, çünkü mezardan dirilmiş olarak kendilerine göründüğüne inanıyorlardı."

"Peki ya vaftiz uygulaması?" diye sordum.

"İlk dönem kilisesi, mensuplarının Yahudi uygulamalarından kaynaklanan bir çeşit vaftizi benimsemişlerdi, bu vaftiz biçimine 'din değiştirme' vaftizi denirdi. Yahudiler'de bu uygulama şöyle işlerdi: Yahudi olmayıp Musa'nın yasalarının hükmü altına girmek isteyen kimseler olduğunda, Yahudiler bu kimseleri İsrail Allah'ının yetkisiyle vaftiz ederlerdi. Yeni Antlaşma yürürlüğe girdiğindeyse, artık kişiler (üçü de Allah sayılan) Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un adıyla vaftiz edilmeye başlanmıştı – bu uygulamada görüldüğü üzere, Hıristiyanlar

İsa'yı Allah mertebesine yükseltmişlerdi.

"Vaftiz uygulaması, din değiştirme işlevinin yanı sıra, Rab'bin Sofrası uygulamasında görüldüğü gibi, İsa'nın ölümünün coşkuyla anılmasıydı. Suya daldığınızda İsa'nın ölümünü, sudan çıktığınızda ise İsa'nın yeni bir yaşam sürmek üzere diriltildiğini kutlamış olursunuz."

Moreland'ın sözünü keserek, "Bu kutsal uygulamaların, gizemli dinler diye anılan inançlardan alınarak uyarlandıkları fikrini reddediyordunuz sanırım" dedim.

"Evet, bu reddimi de sağlam dayanaklarla destekliyorum" dedi Moreland. "Birincisi, Yeni Antlaşma döneminden önce, bahsi geçen bu gizemli dinlerde, ilahların ölüp dirildikleri yönünde inançlara rastlandığına dair herhangi bir delil yoktur. Kısacası, eğer inançların uyarlanması söz konusu idiyse, uyarlayan taraf bahsettiğiniz bu gizemli dinlerdi.

"İkincisi, vaftiz, Yahudi geleneklerinde var olan bir uygulamaydı ve Yahudiler de, kendi inançlarına, Yahudi olmayan kimselerin veya Grekler'in inanışlarından öğelerin karışmasına fazlasıyla karşıydılar. Üçüncüsü, bu iki kutsal uygulamanın, ta en eski Hıristiyan topluluğu döneminde dahi yürürlükte oldukları görülür – yani İsa'nın ölüp dirilmesinden sonra ilk Hıristiyanlar'ın benimsedikleri bu uygulama, başka dinlerin etkisiyle bozulmaya, yozlaşmaya olanak tanımayacak kadar eski dönemlere dayanır."

KANIT 5: KİLİSENİN DOĞUŞU

Moreland, son tali delil örneğinine geçmeden önce anlamlı bir giriş cümlesi sarf etti: "Bir toplumda çarpıcı boyutta kültürel değişimler yaşandığında, tarihçiler bu değişimleri tetikleyen etkenleri ortaya çıkarmaya çalışırlar."

"Tabii ki, etki-tepki meselesi, bunu anlamak güç değil" dedim.

"O halde şimdi Hıristiyan kilisesinin doğuşunu ele alalım. Kilisenin, İsa'nın ölümünden kısa süre sonra oluşmaya başladığı, çok kısa sürede yayılarak yirmi yılda Sezar'ın Roma'daki sarayına kadar ulaştığı bilinen bir gerçektir. Üstelik bu toplumsal hareket, ortaya çıkan diğer inanç ve ideolojileri alt ederek zamanla bütün Roma imparatorluğuna yayıldı.

"Diyelim ki uzaydan birinci yüzyıl dünyasını gözlemleyen bir Marslı olsaydınız, sizce hangisi varlığını sürdürecek gibi görünürdü: Roma İmparatorluğu mu, yoksa Hıristiyan inancı mı? Başlıca mesajı,

bilinmedik bir köyden gelip sonunda çarmıha gerilen bir marangozun mezarı yendiğinden ibaret olan, takipçi kitlesi de ayaktakımı sayılabilecek bir grup insandan oluşan bu inanca pek şans vermezdiniz herhalde. Ne var ki, bu inanç öylesine kalıcı oldu ki, günümüzde bu inançla özdeşleşen milyonlarca insan çocuklarına Peter (Petrus), Paul (Pavlus) gibi isimler takmayı tercih ediyor. Sezar veya Nero gibi isimlerse daha çok köpeklere layık görülüyor.

"Cambridge Üniversitesi'nden Yeni Antlaşma uzmanı C.F.D. Moule'ın bu konudaki yorumunu çok severim: 'Yeni Antlaşma'da açıkça tasdik edildiği üzere, Nezirlerin (Nazarenes) ortaya çıkışı, dünya tarihinde devasa bir gedik açtıysa –yani Diriliş'i simgeleyen büyük çapta bir gedik açtıysa– laik tarihçiler bu gediğin büyümesini nasıl engellemeyi düşünüyorlar acaba?'"[3]

Hıristiyanlık'ın yanı sıra başka inançların da tarih içerisinde ortaya çıkarak yayıldıklarını hesaba katarsak, Moreland'in sunduğu bu son örnek çok da tatmin edici sayılmazdı belki, ama tali delillerin bir bütün halinde değerlendirilmeleri gerektiğini de unutmamak gerekir. Tali deliller söz konusu olduğunda, hükme varılacağında tek bir delil değil, delillerin tümü bir arada değerlendirilir. Moreland'a kalsa, varılması gereken hüküm ortadadır.

"Bakınız, eğer birisi sunduğum bu tali delilleri değerlendirip İsa'nın dirilmemiş olduğu hükmüne varabiliyorsa – eyvallah, bu onun tercihi. Ancak bu hükmün geçerli olabilmesi için, mevzubahis olan delillerin beşini de makul biçimde çürütmelidir bu kimse.

"Unutmayınız ki, bu delillerin doğrulukları şüphe götürmez; mesele, nasıl izah edilecekleridir. Şahsen bu delillere getirilebilecek en makul izahatın Diriliş olduğu kanısındayım, daha makul bir izahat görmedim bugüne dek."

Moreland'in öne sürdüğü tali delilleri, kendimce tekrar bir değerlendirdim: Elçilerin Diriliş inancı uğruna ölüme bile razı olabilmeleri; Yakup ve Saul gibi iki kuşkucunun düşüncelerinin bir anda yüz seksen derece dönerek değişebilmesi; Yahudiler'in yüzyıllardır özenle muhafaza ettikleri törelerde yaşanan köklü değişimler; Rab'bin Sofrası ve vaftiz uygulamalarının birdenbire ortaya çıkması; ayrıca kilisenin kurulması ve olağanüstü bir süratle yayılması.

Doğruluğundan şüphe edilmeyen bu beş delili değerlendirdiğimde, Moreland'in, bu olayların ancak Diriliş'in gerçekleşmiş olmasıyla izah edilebileceği yönündeki görüşüne katılmamam mümkün değildi. Başka

türde izahatlar yetersiz kalırdı. Üstelik bunlar sadece dolaylı delillerdir. Bu tali delillerin üzerine, İsa'nın çarmıh sonrası gömüldüğü mezarın boş olduğuna dair güçlü delilleri ve Diriliş sonrası görünümlerine dair ikna edici tanıklıkları da eklediğimde, İsa'nın tekrar yargılandığı bu davada varılacak nihai hüküm bütün açıklığıyla ortaya çıkıyordu.

Cinayet davalarında art arda kazandırdığı 245 beraat kararıyla *Guiness Rekorlar Kitabı'na* girmeye hak kazanan, kurnazlığıyla tanınan dâhi avukat Sir Lionel Luckhoo da Diriliş konusunda aynı sonuca vardı.[4] Eski hâkim ve diplomatlardan olan ve Kraliçe Elizabeth'in iki kere şövalye ilan ettiği Sir Lionel Luckhoo, Diriliş'e dair tarihsel gerçekleri birkaç yıl boyunca özenle inceledikten sonra şu sonuca varmıştır: 'Kesin olarak söyleyebilirim, İsa Mesih'in dirildiğine dair deliller öylesine ikna edicidir ki, bu tarihi olay, kanıtlanmış bir gerçek olarak kabul edilmelidir; yani Diriliş'in gerçekleştiği su götürmez bir hakikattir."[5]

Bitmedi. Dahası da var.

SON ADIM

Görüşmemiz sona ermişti, kayıt cihazımın kablolarını ayırıp notlarımı toparlamaya başlamıştım; bu sırada Moreland'le Amerikan futbolu üzerine muhabbete başladık. Beni Chicago'ya geri götürecek uçağa yetişme telaşındaydım aslında, ama Moreland duraksamama yol açan bir şey söyledi.

"Hiç sorgulamadığınız diğer bir delil türü de vardır" dedi.

Görüşmemizde ele aldığımız konuları bir düşündüm. "Pes ediyorum, neymiş bu diğer delil türü?" diye sordum.

"Dünya'nın dört bir yanında yaşayan, her kültürden, iyi eğitimli veya cahil, zengin veya fakir, mantığıyla veya duygularıyla hareket eden, erkek veya kadın, çok çeşitli geçmişlere ve kişiliklere sahip insanların, dirilmiş olan Mesih'le yaşadıkları deneyimdir bahsettiğim" dedi Moreland. "Bu kişilerin hepsi de, yaşamlarına damgasını vuran bütün etkenler arasında, kendilerini en fazla değiştirenin İsa Mesih olduğunu doğrulayan ifadeler verirler."

Moreland meselenin önemini vurgulamak istercesine öne doğru eğilerek, "Kanımca bu, yani İsa'nın yaşadığı müjdesi, dirilmiş olan Mesih ile doğrudan iletişim imkânına sahip olduğumuzu gösteren kesin bir delildir – tek başına yeterli olmayabilir bu delil, ama diğer delillerle birlikte değerlendirildiğinde, son darbeyi simgeleyen teyit edici bir delil mahiyetindedir bu."

"Sanırım siz de böyle bir deneyim yaşamışsınızdır. Anlatın lütfen" dedim.

"1968 yılında Missouri Üniversitesi'nde kimya okuyan oldukça kuşkucu bir gençtim. Bu dönemde, İsa Mesih'in kendi kimliğine dair iddialarını eleştirel, ama önyargısız biçimde incelediğim takdirde, bu iddiaları inanılır kılan çok sayıda delil olduğunu fark etmiştim.

"Bu keşfimin ardından, delillerin işaret ettiği yönde imanla hareket ederek İsa'yı kurtarıcım ve önderim kabul ettim. İman ettikten sonra, dirilmiş olan Mesih ile köklü ve sürekli bir bağ kurmaya başladım.

"O dönemden beri geçen şu son otuz yılda, ettiğim yüzlerce dua belirgin biçimde cevaplandı, doğa bilimleriyle açıklanamayacak şeyler gördüm ve yaşamım, önceden tahmin edemeyeceğim ölçüde değişti."

"Öğretileri Hıristiyan öğretileriyle ters düşen diğer dinlere mensup kişiler de yaşamlarının değiştiğini iddia ederler" diyerek itiraz ettim. "Hükme varırken öznel deneyimlerden yola çıkmak tehlikeli değil midir?" diye sordum.

"İki önemli hususu açıklığa kavuşturayım" dedi Moreland. "Birincisi, 'Deneyimlerine güven gerisini boş ver' demiyorum ben. Söylemeye çalıştığım şudur: 'Meseleyi sakin kafayla değerlendir, mevcut delilleri zihninde tart, ardından deneyimlerinle, teyit edici son noktaya ulaşırsın.' İkincisi, bu delillerin işaret ettiği olay gerçekleştiyse –yani bütün bu deliller gerçekten de İsa'nın dirilmiş olduğunu teyit ediyorlarsa– delillerden ulaşılan bu sonucun geçerli olup olmadığını öğrenmek için yapılması gereken, söz konusu inançları 'deneyimsel bir sınamaya' tabi tutmak olacaktır."

"Deneyimsel sınama dediğiniz şey nedir tam olarak?" diye sordum.

"Deneyimsel sınama, 'İsa'yla iletişim kurarak, halen yaşıyor olduğu gerçeğini öğrenmektir'. Belirli bir mahkemenin jüri üyelerinden biri olsanız ve yargılanan kimsenin suçluluğunu teyit eden, yeterli ölçüde delil dinlemiş olsanız, görevinizin son adımı olan davalının suçlu bulunması işlemini gerçekleştirmeden çekip gitmeniz saçma olur. İnsanların, İsa'nın dirilmesini teyit eden delilleri fark edip, son adımı atmamaları, yani deneyimsel sınamayı gerçekleştirmekten kaçınmaları da, delillerin işaret ettiği yolu göz ardı etmek olacaktır."

"Yani deliller, Diriliş'i teyit eder nitelikteyseler, makul ve mantıklı olan, teyit edilen bu gerçeğin işaret ettiği yoldan yürüyerek, deneyimsel sınamayı gerçekleştirmek olacaktır" dedim.

Tespitimi onaylarcasına başını salladı Moreland. "Aynen öyle, de-

neyimsel sınamayla, deliller tümüyle teyit edilmiş olurlar. Hatta şöyle de denebilir: Diriliş'i doğrulayan bütün bu deliller, deneyimsel sınamanın gerçekleşmesi için dayanılmaz bir istek yaratmaktadır."

SONUÇ: TARİHİN HÜKMÜ

Deliller Neye İşaret Etmektedir,
İşaret Ettikleri Şey, Günümüz Dünyası İçin Ne İfade Eder?

1981 Kasım'ının sekizinci günüydü. Günlerden pazardı. Evimdeki çalışma odama yerleşmiş odanın kapısını kilitlemiştim. Öğleden sonramı, yirmi bir aya yayılan ruhanî yolculuğumu gözden geçirmeye ayırmıştım.

İsa'ya dair şahsi araştırmam, okumuş olduğunuz bu kitaptaki incelemeyi andırır. Tek fark, uzmanlarla yüz yüze görüşmek yerine, konuya dair kitaplar ve diğer tarihsel araştırmaları okumaya odaklanmış olmamdı. Mevcut delilleri elimden geldiğince önyargısız biçimde sorgulamış ve uzmanların sundukları cevapları incelemiştim. Araştırmamda dönüm noktasına ulaşmıştım. Deliller ortadaydı. Tek mesele, deliller ışığında vardığım hükmü nasıl değerlendireceğimdi.

Çizgili bir not defteri aldım önüme, şahsi araştırmama başlarken kafamda var olan soru işaretlerini, ardından da bu soru işaretlerine uzmanların verdikleri önemli cevapları sıralamaya başladım. Şahsi araştırmamda yaptığım gibi, delilleri sizinle birlikte inceledikten sonra öğrendiklerimizin de özetini çıkarabilirim.

• İSA'NIN İNCİL'DE YER ALAN BİYOGRAFİLERİ GÜVENİLİR MİDİR?

Bir zamanlar İncil'in ilk dört kitabının, hayal gücünün yaratıcılığı ve ateşli müjdecilerin etkileriyle çarpıtılmış bir inancın propagandasından ibaret oldukları kanısındaydım. Ancak, ülkenin önde gelen yetkili ağızlarından sayılan Craig Blomberg, bu kitapların görgü şahidi ifadelerine dayandıklarını ve doğruluklarının da kanıtlanabilir olduğunu sergileyen ikna edici bir savunma sunmuştu. Bu kitaplarda yer alan biyografik kayıtlar öylesine eskiye dayanır ki, bunların efsaneden ibaret olduklarını iddia etmek imkânsızdır. Aslına bakarsanız, İsa'nın ulûhiyetine, mucizeler gerçekleştirdiğine ve dirildiğine dair temel inançlar, ta Hıristiyanlık hareketinin ilk yeşerdiği döneme dayanırlar.

• İSA'NIN BİYOGRAFİLERİ CİDDİ BİR SORGULAMADAN SONRA AYAKTA DURABİLİR Mİ?

Blomberg, ilk dört kitabın yazarlarının, tarihsel doğruluğu güvenilir olan anlatıları kaydetmek istediklerini ve bunu başardıklarını, açıklanması güç olan hikâyelere yer vermekten çekinmediklerini ve olayları taraflı bir üslupla aktarmaktan da kaçındıklarını, etkili ve ikna edici biçimde savundu. İlk dört kitabın, temel hususlarda uyumlu olması, ama bazı ayrıntılarda farklılıklar içermesi bu metinleri tarihsel olarak güvenilir kılar. Ayrıca, İsa'yla ilgili öğretiler, çağdaşlarınca abartılı veya sahte oldukları kanıtlanabilecek öğeler içerseydi, ilk Hıristiyan kilisesinin, olayların merkezi olan Kudüs'te yeşerip büyümesi mümkün olmazdı. Neticede, ilk dört kitap, tabi tutulduğu sekiz farklı sınavdan alnının akıyla çıkmıştı.

• İSA'NIN BİYOGRAFİLERİ GÜNÜMÜZE KADAR BOZULMADAN ULAŞABİLMİŞ MİDİR?

Dünya çapında tanınmış uzmanlardan Bruce Metzger, eski çağlardan günümüze ulaşmış olan diğer belgelere kıyasla, Yeni Antlaşma metinlerini içeren elyazmalarının sayıca çok daha fazla olduklarını ve bu elyazmalarının da orijinal metinlerin kaleme alındığı tarihe çok yakın tarihlerden kalma olduklarını söylemişti. Günümüz Yeni Antlaşma metni, yüzde 99.5 tutarlıdır ve önemli sayılan Hıristiyan öğretileri de, tutarlı kabul edilen bu kısımda yer alırlar. İlk kilise önderlerinin, hangi kitapların güvenilir olduklarına karar verirken, belirgin ölçütler benimsemiş olmaları, İsa'ya dair en güvenilir kayıtların günümüze kadar ulaşmasını mümkün kılmıştır.

• İSA'NIN BİYOGRAFİLERİ HARİCİNDE İSA'YLA İLGİLİ GÜVENİLİR DELİLLER MEVCUT MUDUR?

"Gerçek şu ki, diğer eski dinlerin kurucularına kıyasla, İsa'ya dair sahip olduğumuz belgeler çok daha güvenilirdir" der Edwin Yamauchi. Kutsal Kitap harici kaynaklar, birçok kimsenin, İsa'nın hastaları iyileştirdiğine, Mesih olduğuna ve çarmıha gerildiğine inandığını ve böylesine alçaltıcı biçimde öldürülmüş olmasına rağmen, dirildiğine inanan takipçilerinin, kendisini Allah sayarak O'na tapındıklarını doğrularlar. Tarihçi Gary Habermas da, *The Verdict of History (Tarihin*

Hükmü) isimli kitabında, İsa'nın hayat hikâyesini belgeleyen toplam otuz dokuz eski kaynağa ayrıntılı olarak değinir. Bu kaynaklardan, İsa'nın hayatı, öğretisi, çarmıha gerilmesi ve dirilmesine dair yüzden fazla aktarılmış gerçeği ayıklayıp gün ışığına çıkarır. Ayrıca, yedisi laik kaynaklar olan, diğer bir kısmı da kilisenin en eski inanç ilkelerini içeren bu kaynakların bazılarının, doğrudan İsa'nın ilahî doğasıyla alakalı olduklarını belirten Habermas, İsa'nın ulûhiyetine dair bu öğreti için, "Bu ulûhiyet öğretisi kilisenin en erken dönemlerinde de mevcuttu" der.

- **İSA'NIN BİYOGRAFİLERİ, ARKEOLOJİK ARAŞTIRMALARLA DOĞRULANMIŞ MIDIR, YOKSA ÇELİŞKİLİ SONUÇLARA MI VARILMIŞTIR?**

Arkeolog John McRay, arkeolojik buluntular sayesinde Yeni Antlaşma'nın güvenilirliğinin kesinlikle arttığını söyler. Bugüne kadar, arkeolojik kazılarda elde edilen buluntularda, Kutsal Kitap'ta geçen kayıtları yalanlayan bir bilgiye rastlanmamıştır. Ayrıca, arkeolojik buluntular sayesinde, Yeni Antlaşma'nın neredeyse dörtte birini kaleme alan Luka'nın, ayrıntılara dikkat eden titiz bir tarihçi olduğu kanıtlanmıştır. Luka'nın tarihçiliğine değinen diğer bir uzman da şöyle bir tespitte bulunur: "Tarihsel ayrıntıları aktarırken bu denli titiz davranan Luka'nın, sadece kendisi için değil, başka kimseler için de çok önemli olan meseleleri aktarırken, yanılmış veya doğrulardan sapmış olabileceğini nasıl düşünebiliriz?"

- **TARİHSEL KİŞİ 'İSA' İLE İMAN EDİLEN 'İSA' AYNI KİŞİ MİDİR?**

Gregory Boyd, Kutsal Kitap'ta 'İsa'nın sözleri' şeklinde yansıtılan sözlerin birçoğunun aslında İsa tarafından sarf edilmediklerini öne süren ve basında da sıkça adına rastlanan İsa Araştırma Kurulu için şöyle dedi: "Gerçek şu ki, İsa Araştırma Kurulu, Yeni Antlaşma araştırmalarının en sol görüşlü akımından gelen aşırı uçlardaki çok az sayıda uzmanı temsil eder niteliktedir." Araştırma Kurulu, mucizelerin gerçekleşebilirliğini daha en baştan ihtimal dışı kabul etmiş, geçerlilikleri oldukça şüpheli olan ölçütlerle değerlendirme yapmıştır. Hatta Kurul üyelerinden bazıları, elle tutulur sayılamayacak ölçüde şüpheli, efsanelerin etkisinde kalmış bazı belgeleri, tarihsel veri diye yutturmaya

çalışmışlardır. Gregory Boyd, İsa'ya dair anlatıların kimisinin, ölüp dirilen ilahları konu alan mitolojik hikâyelerden alıntılanmış oldukları fikrinin de hatalı olduğunu kanıtlamıştır. Son olarak şöyle der Boyd: "Gerçek İsa'nın, havarilerin resmettiği İsa olduğunu tasdik eden deliller, beni sol eğilimli İsa Araştırma Kurulu'nun haklı olabileceğine ikna edebilecek basit argümanlara kıyasla, ezici biçimde üstün gelmiştir." Kısacası, tarihsel şahsiyet 'İsa' ile iman edilen 'İsa' aynı kişidir.

- **İSA'NIN KENDİSİ, TANRI OĞLU OLDUĞUNA İNANIYOR MUYDU?**

Efsanelerden etkilenmiş olamayacak en eski kaynakları inceleyen Ben Witherington III, İsa'nın kendi kimliğini idrakinin, olağanüstü, hatta insan aklını aşan ölçülerde olduğunu kanıtlamıştır. Delillere dayanarak şu tespitleri yapar Witherington: "İsa kendisinin, Allah'ın Oğlu olduğuna, Allah'ın seçilmiş yegâne oğlu olduğuna inanıyor muydu? Bu sorunun cevabı, 'evet'tir. İnsanoğlu vasfını üstlenmiş miydi? Evet, üstlenmişti. Son Mesih (Kurtarıcı) olduğuna inanıyor muydu? Evet, bu kimliği de benimsemişti. Allah'tan daha az kudretli herhangi bir varlığın dünyayı kurtarabileceğine inanıyor muydu? Hayır, kanımca buna inanmıyordu."

- **İSA, ALLAH'IN OĞLU OLDUĞUNU İDDİA ETTİĞİNDE DELİRMİŞ MİYDİ?**

Tanınmış psikolog Gary Collins, İsa'nın, uygunsuz davranışlar sergilemediğini, gerçek dünyadan kopuk olmadığını, üslubunun harika ve insan doğasına dair şaşırtıcı derecede bilgili olduğunu, birçok kesimden değişik kimselerle yakın ve sağlam ilişkilere sahip olduğunu belirtir. Collins şöyle bir sonuca varır: "Enine boyuna değerlendirdiğimde, İsa'nın bilindik herhangi bir akıl hastalığından muzdarip olduğunu gösteren belirtilere rastlamadım." Ayrıca İsa, Allah olduğunu iddia etmekle kalmamış, bu iddiasını, olağanüstü biçimde hastaları iyileştirerek, doğaya hükmedebildiğini kanıtlayan şaşırtıcı işler gerçekleştirerek, insan bilincinin sınırlarını zorlayan ve daha önce emsali görülmemiş nitelikteki öğretileriyle, insan doğasına dair ilahî bilinciyle ve en önemlisi, bugüne kadar başka kimsenin yapamadığı biçimde, ölümden dirilerek kanıtlamıştır.

• İSA GERÇEKTEN DE ALLAH'IN VASIFLARINA SAHİP MİYDİ?

Allah'ın insan bedenine bürünmesi meselesi –Allah'ın insan olması, ruhun bedene bürünmesi, sonsuz olanın sonlu olması, ebedi ve ezeli olanın zamanın sınırlamalarına dahil olması– insan aklının tasavvur sınırlarını zorlasa da, tanınmış ilahiyatçılardan D.A. Carson, İsa'nın ulûhiyetini teyit eden niteliklere sahip olduğunu gösteren çok sayıda delil olduğunu aktarır. Birçok ilahiyatçı, Filipililer 2'nci bölümde yazılı olanlardan yola çıkarak, İsa'nın, insanlığı kurtarma görevini üstlenirken, ilahi vasıflarını bağımsız biçimde kullanma hakkından vazgeçmiş olduğu fikrini kabul eder. Ne olursa olsun, Yeni Antlaşma'da, İsa'nın, ulûhiyetini kanıtlayan 'mutlak vasıfların' tümüne sahip olduğu, yani alim-i mutlak, kadir-i mutlak, her yerde ve her zaman bulunan, ebedi ve ezeli olan ve vasıfları asla değişmeyen olduğu doğrulanmıştır.

• VAAT EDİLEN MESİH GERÇEKTEN DE İSA MIYDI, YOKSA AYNI VASIFLARI TAŞIYAN BAŞKA KİMSELER DE OLMUŞ MUDUR?

İsa'nın doğumundan yüzlerce yıl önce, peygamberler Allah'ın halkını kurtarmak üzere gelecek olan Mesih ya da Meshedilmiş olana dair kehanetler bildirmişlerdir. Dolayısıyla, Eski Antlaşma'da yer alan bu tarzdaki çok sayıda peygamberlik sözü, gerçek Mesih'in kim olduğunu belirlemede yararlanılabilecek bir nevi parmak izi teşkil etmiştir. Böylece İsrail halkı, sahtekârların foyalarını ortaya çıkarıp, niteliklerini inceleyerek gerçek Mesih'in kim olduğunu tespit etme yetisine sahip olmuştur. Eski Antlaşma'da Mesih'in gerçekleştireceği söylenen kırk sekiz alameti, insanlık tarihinde tek bir kişinin gerçekleştirme olasılığının, trilyonun, trilyonunun, trilyonunun, trilyonunun, trilyonunun, trilyonunun, trilyonunun, trilyonunun, trilyonunun, trilyonunun, trilyonunun, trilyonunun, trilyonda biri olduğu hesaplanmıştır; ancak İsa bu zayıf olasılığı gerçek kılmıştır. Böylece İsa, peygamberlik sözlerinde bahsi geçen Mesih'in, kendisi olduğunu kanıtlamıştır.

• İSA'NIN ÖLÜMÜ YALANCIKTAN, DİRİLİŞİ DE ALDATMACA MIYDI?

Dr. Alexander Metherell, tıbbi ve tarihî verilere dayanarak, İsa'nın, acımasızca çarmıha gerilmesi ve ardından ciğeri ve kalbini delen mız-

rak darbesi sonrasında sağ kalmış olmasının imkânsız olduğunu ileri sürer. İsa'nın, çarmıhta geriliyken, bayıldığı veya ölü taklidi yaptığı iddiası da asla kanıtlanamamıştır. İdama mahkûm edilmiş kurbanlardan, çarmıha gerilip de diri inen olduğu takdirde, kendilerinin suçlu tutularak idama mahkûm edileceklerini bildikleri için, Roma idam mangalarında görevli askerler, görevlerini amansız biçimde gerçekleştirirlerdi. Bu korkunç işkenceleri çektikten, ölümcül derecede çok kan kaybettikten ve şiddetli darbeler yedikten sonra, gerçekten de bir şekilde hayatta kalabilmiş olsaydı bile, öyle acınacak bir halde olurdu ki İsa, kendisini gören havarilerinin, onu ölümü yenen muzaffer kurtarıcı kabul etmeleri mümkün olamazdı.

• İSA'NIN CESEDİ GERÇEKTEN DE MEZARINDA DEĞİL MİYDİ?

William Lane Craig, Paskalya Günü'nün vazgeçilmez sembolünün –İsa'nın mezarının boş olmasının–tarihsel bir gerçek olduğunu gösteren etkileyici deliller sunmuştur. Mezarın boş olduğu, çok erken dönemlere ait kaynaklarda teyit edilmiş veya kimi zaman ima yoluyla belirtilmiştir. –Markos ve 1.Korintliler 15'inci bölümde geçen inanç ilkesi– Bu kaynakların kaleme alınışları da olaylardan öyle kısa süre sonra gerçekleşmiştir ki, efsanelerin etkisinde kalmış olmaları mümkün değildir. İncil'in ilk dört kitabında, boş mezarı keşfedenlerin kadın olduklarının aktarılmış olması da, anlatıyı güvenilir kılan bir diğer unsur olmuştur. İsa'nın mezarının yeri, sadece Hıristiyanlar değil, Yahudilerce de biliniyordu. Dolayısıyla, kuşkucu kimseler, mezarın boş olduğu yönündeki iddianın doğru olup olmadığını tespit edebilirlerdi. Aslına bakarsanız, Roma yetkili mercileri ve Yahudi önderleri dahil, İsa'nın cesedinin halen mezarda olduğunu iddia eden olmamıştı. İsa'nın dirildiğini yalanlayabilmek için de mecburen, İsa'nın cesedini havarilerin (olanaksız olmasına ve çıkarlarına da hizmet etmeyecek olmasına rağmen) çaldığını iddia eden saçma bir hikâye uydurmuşlardır. Günümüzde, en kuşkucu eleştirmenler bile bu kuramı kaale almazlar.

• ÇARMIHTAKİ ÖLÜMÜ SONRASINDA, İSA TEKRAR CANLI GÖRÜLDÜ MÜ?

İsa'nın, ölümden sonra tekrar görünmesine dair kayıtların, biyografilerini kaleme alan kimselerin hafızalarının, zamanla gelişen söylence-

lerin etkisiyle bulanmaları sonucu türedikleri doğru değildir. Aksine, Diriliş uzmanı Gary Habermas'ın dediği gibi, "Diriliş inancı, hiç şüphesizdir ki, kuruluşundan itibaren ilk kilisenin en temel öğretisi olmuştu." 1.Korintliler 15'inci bölümde yer alan, çok erken dönemlere dayanan bir inanç ilkesinde de, dirilmiş olan İsa'yı görmüş olanların bir listesi verilmiştir. Üstelik Pavlus, birinci yüzyılda Diriliş inancından şüphe eden kimseleri, bu anlatının doğruluğunu teyit edebilmeleri için, İsa'yı görmüş olduğu kaydedilen kişilerle bizzat görüşmeye teşvik etmiştir. Elçilerin İşleri Kitabı'nda, İsa'nın dirilmesine dair, erken tarihlere dayanan çok sayıda doğrulayıcı kayıt vardır. İncil'in ilk dört kitabındaysa İsa'nın dirildikten sonra insanlara görünmesiyle ilgili olayları detaylı biçimde aktaran birçok kayıt bulunur. Tanınmış İngiliz ilahiyatçılardan Michael Green'in dediği gibi, "İsa'nın ölümden sonraki görünüşlerine dair kayıtlar, antik çağdan günümüze ulaşan ve doğruluğuna itimat edilen diğer kayıtlar kadar güvenilirdir... Bu tekrar görünme anlatılarının gerçeklere dayandıkları şüphe götürmezdir."

- **DİRİLİŞİ TEYİT EDEN DESTEKLEYİCİ GERÇEKLER MEVCUT MUDUR?**

J.P. Moreland'in sunduğu tali deliller, Diriliş konusunda hükme varmamızı sağlayacak delillerdi. Birincisi, Elçiler ayrıcalık sahibiydiler, çünkü onların Diriliş inançları sadece imana dayalı değildi, İsa'nın dirilmiş olduğunu kendi gözleriyle görmüşlerdi; üstelik bu inanç uğruna ölüme gitmişlerdi. Bir yalan uğruna ölüme gitmeye razı olacak insan yoktur. İkincisi, Pavlus ve Yakup gibi iki kuşkucunun İsa'ya iman ederek yeni inançları uğrununa ölümü göze alabilmeleri, ancak Diriliş gerçeğiyle izah edilebilir. Üçüncüsü, İsa'nın çarmıha gerilmesinden sadece birkaç hafta sonra, binlerce Yahudi toplumsal ve dinsel açıdan yüzyıllardır uluslarını bir arada tutan önemli töre şartlarından vazgeçmeye başladılar. Ayrıca bu seçimlerinde hatalı oldukları takdirde ölümden sonra ruhlarının cehenneme mahkûm edileceğine inanıyorlardı. Dördüncüsü, kilisenin erken dönemlerine dayanan Rab'bin Sofrası ve vaftiz uygulamaları, İsa'nın dirildiğini ve ilahî bir varlık olduğunu tasdik eder niteliktedirler. Beşincisi, Romalılar'ın acımasız zulmüne rağmen, Hıristiyan kilisesinin mucizevî bir şekilde filizlenerek yayılması, C.F.D. Moule'ın dediği gibi, "Dünya tarihinde Diriliş'i simgeleyen devasa bir iz bırakmıştır."

MÜLLER'İN KARŞILANMAYAN TALEBİ

İsa'nın, Allah'ın biricik Oğlu olduğuna işaret eden delillerin sayıca çokluğu ve böylesine elle tutulur gözle görülür olması beni gafil avlamıştı. Çalışma masamda notlarımın başındaydım, bu çarpıcı deliller karşısında hayrete düşmüştüm. İsa'nın ulûhiyetine dair bu delillere kıyasla pek de ikna edici sayılamayacak türde delillere dayanarak varılan hükümlerle, davalıların idam edilmek üzere mahkeme salonundan götürülüşlerine tanık olmuştum! Neticede, edindiğim bilgiler ve verileri bir arada değerlendirdiğimde vardığım hüküm, kabul edilmesi güç bir gerçeğe işaret ediyordu.

Açıkçası, İsa'nın Allah'la bir sayılmasının, esasında iyi niyetli olan, ama zamanla yanlış yönlere sapan kimselerin, sadece bilge bir hoca olan İsa'yı, Allah'ın Oğlu ilan etmeleriyle, söylencelerin etkisinde gelişen bir inanış olduğunu söyleyerek meseleden sıyrılabilmeyi çok istiyordum. Böyle bir açıklama rahatsız edici olmazdı; ne de olsa birinci yüzyılda yaşamış, kıyamet tellalı gezgin bir hocanın benden bir talebi olamazdı. Araştırmama giriştiğimde, İsa meselesine getirilebilecek en mantıklı açıklamanın bu olduğu kanısındaydım, ancak araştırmam sonucunda bu açıklamanın tamamen dayanaksız olduğunu görmüştüm.

Benim gözümde, meseleye son noktayı koyan, görüşmelerimden birinde William Lane Craig'in alıntı yaptığı, Oxford Üniversitesi'nin ünlü klasik dönem tarihçisi A.N. Sherwin-White'ın meşhur araştırması olmuştu. Sherwin-White, antik çağlarda efsanelerin ne kadar sürede oluştuklarını ayrıntılı biçimde araştırmıştır. Sonunda şöyle bir hükme vardı: Tarihsel bir olayın gerçekleştiği dönemin üzerinden iki kuşak bile geçse, bu olayın özünü etkileyecek ölçüde efsaneler gelişemez.[1]

Sherwin-White'ın bu tespitinin ışığında, İsa'ya dair anlatıları ele alalım. Mezarının boş olduğuna dair haberler, Diriliş sonrasında göründüğüne dair görgü şahidi ifadeleri ve gerçekten de Allah'ın biricik Oğlu olduğu inancı, tarihçilik bağlamında neredeyse birdenbire ortaya çıkmıştır.

İsa'nın, günahlarımıza kefaret olarak öldüğünün doğrulandığı ve Diriliş sonrası göründüğü kimselerin isimlerinin sıralandığı 1.Korintliler 15'inci bölümde geçen inanç ilkesi, çarmıha gerilme olayından iki yıl kadar kısa bir süre sonra dile getirilmeye başlanmıştı. Markos'ta yer alan boş mezar anlatısı da, İsa'nın dirilmesinden birkaç sene sonra kaleme alınmış kayıtlardan alınmadır.

İsa'nın öğretilerini, mucizelerini ve dirildiğini teyit eden İncil'in ilk dört kitabı da, İsa'nın çağdaşı olan kimseler halen hayattayken sözlü anlatım geleneğine girdi; dolayısıyla metinlerde süsleme veya çarpıtma olsaydı, bu kimseler hiç çekinmeden bunu ifşa ederlerdi. Ayrıca en eski Hıristiyan ilahilerinde bile İsa'nın ulûhiyeti doğrulanmaktadır.

Blomberg, meseleyi şöyle özetler: "*Ölümünden sonraki iki yıl içerisinde*, önemli sayıdaki takipçisi, İsa'nın günahlarımıza kefaret olarak ölüp dirildiğine dair bir öğreti geliştirmişlerdi, ölümden bedensel olarak dirildiğine inanmaktaydılar, İsa'yı Allah'la bir saymaktaydılar. Ayrıca bahsi geçen bu temel inançlarının da Eski Antlaşma'da doğrulandığına inanıyordu bu kişiler."[2]

William Lane Craig'in vardığı sonuç da şöyle: "İncil'in ilk dört kitabında yer alan anlatıları etkileyebilecek ölçüde efsaneler, ancak İ.S. ikinci yüzyılda ortaya çıkabilirdi; *ilginçtir ki işte tam da bu zaman diliminde, efsanelerle bezenmiş olan apokrif İnciller ortaya çıkmıştır.* Eleştirmenlerin aradıkları efsanevî anlatılar da bu kitaplarda bulunur."[3]

Yaşamına dair anlatılar öylesine erken tarihlerde kâğıda dökülmüştür ki, İsa'ya dair tarihsel gerçeklerin, efsanelerin etkisiyle çarpıtılmalarına fırsat bile olmamıştır. Üstelik anlatılar kaydedilirken, olası çarpıtılmalara müdahale edebilecek olan, İsa'yı birebir tanımış olan kimseler halen hayattaydı. Alman ilahiyatçı Julius Müller, 1844 yılında, mevcut bütün tarihsel anlatılar arasında, böylesine kısa sürede söylencelerin etkisinde kalmış olan tek bir kayıt bile olmadığını iddia etmiş, aksini iddia eden varsa kanıtlamasını talep etmiştir. Dönemin uzmanları sessiz kalmışlar, Müller'in talebini karşılayamamışlardır – günümüzde de bu talebi karşılayabilen olmamıştır.[4]

1981 Kasım'ının 8'inci gününde, tarihsel deliller ışığında İsa'ya dair en ciddi itirazımın boş olduğunu fark etmiştim. Araştırmam sonucunda tüm inançlarımın tepetaklak olduğunu fark ettiğimde gülmekten alamamıştım kendimi.

Araştırmamla öğrendiğim gerçekler ışığında, Mesih'in tekrar yargılanışında ortaya çıkan dağ kadar delilin ezici etkisiyle, ironik bir durum belirmişti: Ateist inançlarımda direnmek, Nasıralı İsa'ya iman etmekten çok daha zor görünüyordu artık!

DELİLLERDE SAKLI OLAN AYRINTILAR

Bu kitabın giriş bölümünde aktardığım James Dixon hikâyesini hatırlıyor musunuz? Mevcut deliller ışığında, Dixon'ın, Chicago emniyetinde

görevli bir polis memurunu vurduğu kesin görünüyordu. Üstelik Dixon suçunu da itiraf etmişti! Ancak daha derinlemesine bir araştırma yapıldığında, bambaşka gerçekler ortaya çıkmıştı: Artık en makul açıklama, komiser muavinin, bütün suçu, aslında masum olan Dixon'ın üzerine yıkmış olduğuydu. Dixon salıverilmiş, polis memuru ise suçlu bulunmuştu. Mesih'in tekrar yargılanmasına yönelik bu araştırmamızı neticelendirirken, James Dixon davasından alınabilecek iki önemli derse değinmek gerekir kanımca.

- **Birincisi, Delillerin Derlenmesinde Titiz Davranılmış mıdır?**

Evet, gayet titiz davranılmıştır. Yaklaşımlarını, tarihsel delillerden yararlanarak savunabilecek uzmanlarla görüşmeyi tercih etmiştim. Böylece, görüşmelerin ardından, uzmanların öne sürdükleri tarihsel delilleri diğer kaynaklardan doğrulama fırsatına sahip oluyordum. Yalnızca şahsi kanaatlerini öğrenmek değildi amacım; somut gerçekler konusunda da aydınlatılmayı istiyordum. Ateist ve liberal profesörlerin güncel kuramlarından yararlanarak sorguya tutmuştum bu uzmanları. Görüştüğüm uzmanların hepsi de, geçmişleri, vasıfları, deneyimleri ve kişilikleri bakımından, İsa'ya dair güvenilir tarihsel veriler sunabilecek nitelikteydiler.

- **İkincisi, Topyekûn Değerlendirildiklerinde, Bütün Bu Deliller Tam olarak Neye İşaret Ederler?**

1981 Kasım'ımn 8'inci gününe gelindiğinde, yıllardır gözü kapalı biçimde doğru kabul ettiğim, İsa'ya dair anlatıların söylenceden ibaret oldukları inanışı tamamen çürütülmüştü. Ayrıca, Diriliş'in tarihsel bir gerçek olduğunu gösteren muazzam deliller ışığında, doğaüstünün safsata olduğu görüşünü benimsememe sebep olan, gazetecilikten gelme şüpheciliğim de eriyip gitmişti. Aslına bakarsanız, topyekûn değerlendirdiğimde, bütün bu tarihsel delillerin neye işaret ettikleri ortadaydı: İsa'nın kendi kimliğine dair iddiası doğruydu; yani hakikaten de Allah'ın biricik Oğlu'ydu İsa.

Bunca yıldır sıkı sıkıya sarıldığım ateist inanışlarım, tarihsel gerçeklerin ezici ağırlığı altında tuzla buz olmuştu. Bu araştırmaya giriştiğimde ulaşacağımı tasavvur ettiğimden çok farklı, şaşırtıcı ve sarsıcı bir sonuca varmıştım. Ancak, kanımca, delillerin işaret ettikleri gerçekler ışığında varılabilecek tek mantıklı sonuç da buydu.

Tabii bu durumda cevaplanması gereken bir soru vardı: "İsa'nın, Allah'ın Oğlu olduğu doğru olsa bile, ne fark ederdi ki? Bazı gerçekler kaçınılmaz biçimde aydınlanmıştı...

- Eğer İsa, gerçekten de Allah'ın Oğlu'ysa, öğretileri de bilge bir adamın güzel sözlerinden ibaret sayılamazlar; öyleyse bu öğretiler, yaşam ilkelerim olarak benimseyebileceğim ilahî içeriğe sahiptir.
- Eğer İsa doğru ahlakın ne olduğunu belirliyor ise, daha önceleri, hayata dair seçimler yaparken veya kararlar verirken, işime geldiği gibi, kendi çıkarlarım doğrultusunda hareket eden ben, artık bu tür seçimler yaparken ve kararlar verirken yararlanabileceğim bir ahlak felsefesine sahiptim.
- Eğer İsa gerçekten de ölümden dirildiyse, bugün hâlâ hayatta olmalıydı, dolayısıyla kendisiyle birebir görüşme imkânına da sahiptim.
- Eğer İsa ölümü yendiyse, sonsuz yaşama açılan kapının anahtarı O'ndadır ve bu kapıyı benim için de açabilir.
- Eğer İsa ilahî kudrete sahipse, kendisini takip ettiğimde bana yol gösterecek, bana yardım edecek ve beni değiştirecek güce de sahiptir.
- Eğer İsa, değerli bir şeyi/birini kaybetmenin veya ıstırap çekmenin ne anlama geldiğini biliyorsa, kendisinin de söylediği gibi, kargaşanın kaçınılmaz olduğu ve günahın etkisiyle bozulmuş bu dünyada beni teselli edip cesaretlendirebilecek olan da O'dur.
- Eğer İsa, iddia ettiği gibi hakikaten de beni seviyorsa, iyiliğimi düşünecektir. Dolayısıyla kendimi O'na ve amaçlarına adadığım takdirde hiçbir kaybım olmayacak, aksine kazançlı çıkacaktım.
- Eğer İsa'nın, kimliğine dair iddiaları doğruysa (ve unutmayınız ki diğer büyük dinlerin önderlerinden hiçbiri, Allah'la bir olduğunu iddia etmemiştir), Yaratıcım olan kendisine, tüm sadakatimle bağlanmalı, itaat etmeli ve tapınmalıydım.

Aydınlanan bu gerçekleri çizgili not defterime kaydedip ardından koltuğuma yaslandığımı hatırlıyorum. Neredeyse iki yıldır süregelen yolculuğumun sonuna gelmiştim. Israrla cevap bekleyen bir soru vardı, belki de en önemli soruydu bu: "Vardığım sonuç ışığında, bir sonraki adımım ne olmalıydı?"

İMAN ETME

Altı yüz günü aşan ve sayısız saatlerimi alan bu şahsi araştırmam sonrasında, İsa'nın tekrar yargılandığı bu davada, benim hükmüm ortadaydı. Ancak çalışma masamda oturmuş meseleyi değerlendirirken, düşünsel bir kararın yeterli olmadığını fark ettim. En son görüşmede J.P. Moreland'ın tanımladığı deneyimsel sınamayı gerçekleştirmek istiyordum.

Bu deneyimi tetikleyebilmek umuduyla, önüme aldığım Kutsal Kitap'ta, araştırmam sırasında dikkatimi çekmiş olan bir ayeti, Yuhanna 1:12'yi açtım: "Kendisini kabul edip adına iman edenlerin hepsine Allah'ın çocukları olma hakkını verdi."

Bu ayette geçen anahtar fiiller (iman etmek, kabul etmek), İsa'nın ulûhiyetini aklen doğru kabul etmekten öteye giderek, Allah'ın ailesine katılarak kendisiyle birebir ilişkiye sahip olabilmek için yapılması gerekenleri matematiksel ölçüde somut biçimde sergilerler: İman+kabul = Allah'ın çocuğu ol.

1. İman

Gazetecilik ve hukuk eğitimi aldığım için, ne tür bir sonuca varacak olursam olayım, her zaman için gerçekleri takip etmem gerektiğini öğrenmiştim. Şahsi kanaatim, bu verilerin, işlediğim suçlar dolayısıyla hak ettiğim cezalara kefaret olmak üzere, İsa'nın, benim yerime ölen Allah'ın Oğlu olduğuna işaret ettikleriydi.

Az değildi işlediğim suçlar. Utanç verici ayrıntılara girmekten kaçınacağım, ama gerçek şu ki, çirkef, alkolün etkisinde, ahlaktan yoksun ve bencil bir yaşam sürmüştüm. Gazetecilik kariyerim boyunca, kendi çıkarlarımı korumak uğruna meslektaşlarımı sırtlarından bıçaklamış ve haber değeri taşıyan hikâyelere ulaşmak uğruna birçok kere yasa ve ahlak ilkelerini çiğnemiştim. Özel yaşamımda da eşim ve çocuklarımı, başarı uğruna kurban ediyordum. Yalancı, aldatıcı ve hilekâr bir adamdım.

Kalbim öylesine ufalmış ve taşlaşmıştı ki, kendimden başka hiç kimseyi umursamıyordum. Keyfimin kölesi olmuştum – keyif verici deneyimlerin peşinde koşturdukça, bu deneyimlerin zamanla tatmin edici olmaktan çıktıklarını, hatta bana zarar vermeye başladıklarını seziyordum.

Kutsal Kitap'ta, bu günahlarımın beni kutsal ve ahlaken kusursuz olan Allah'tan uzaklaştırdıklarını okuduğumda, bu tespitin doğruluğu kafama dank etti. Gerçekten de, varlığını yıllardır inkâr ettiğim Allah'tan çok uzaklaşmış olduğumu hissettim; aradaki mesafenin de ancak İsa'nın çarmıhıyla kapanabileceğini fark ettim. Nitekim elçi Petrus da şöyle der: "Mesih bizleri Allah'a ulaştırmak amacıyla doğru kişi olarak doğru olmayanlar için günah sunusu olarak ilk ve son kez öldü" (1.Petrus 3:18).

Kutsal Kitap'ta geçen bu sözlerin tümüne inanıyordum artık. Tarihsel deliller ve kendi deneyimlerimden öğrendiklerim, reddedilemeyecek ölçüde ikna ediciydi.

2. Kabul

Araştırmam esnasında incelediğim diğer bütün inanç sistemleri, "farz olan işler" diye adlandırılabilecek sabit uygulamalara dayanıyorlardı. Bir başka deyişle, kişinin Allah'a yaklaşabilmesi için yapması gereken belirli işler vardı – örneğin, bir Tibet dua çarkını çevirmek, sadaka vermek, kutsal sayılan yerleri ziyaret etmek, reenkarnasyonu yaşamak, geçmişte işlenmiş kusurların yarattığı kara bulutların dağıtılması, davranışların düzeltilmesi gibi. Birçok kimse, içtenlikle elinden geleni yapsa da, başarısız olur bu işlerle Allah'a yaklaşma girişiminde.

Hıristiyanlık ise, "yapılmış, bitmiş işlere" dayandığı için emsalsizdir. İsa, kendi çabalarımızla başaramayacağımız şeyleri, bizim yerimize çarmıha gerilerek başarmıştır: Allah'a ulaşmamızı mümkün kılmak için, isyanlarımız ve günahlarımız yüzünden hak ettiğimiz ölüm cezasını, kendisi üstlenmiştir.

Allah'a lâyık olma umuduyla çırpınıp durmama gerek yoktu artık. Kutsal Kitap'ta, İsa'nın, günahlardan arınma ve sonsuz yaşam lütuflarını, çalışarak kazanılabilecek bir ödül değil, bedelsiz bir armağan olarak sunduğu defalarca aktarılmıştır (bkz. Romalılar 6:23; Efesliler 2:8-9; Titus 3:5). Allah'ın lütfudur bu – *muhteşem lütuf*, karşılıksız yardım. İçtenlikle dua ederek affedilmeyi dileyen herkese sunulan bir armağandır. Benim gibi bir adama bile verilmiştir.

Gerçekten de, hayata dair önemli kararlar verirken, her seferinde yaptığım gibi, bu işe de inançla girişmeliydim. Ancak bu seferki girişimimi öncekilerden ayıran önemli bir fark vardı: Delillerin çekim gücüne zıt yönde hareket etmeye çalışmayacaktım artık; deliller nereye götü-

rüyorsa o yönde gidecektim. Makul, akla yatkın ve mantıklı olan da buydu zaten. Üstelik gizemli biçimde ve içten içe, Allah'ın Ruhu'nun da beni bu son adımı atmaya sevk ettiğini hissediyordum.

1981 Kasım'ının 8'inci gününde, üzerinde çok fazla düşünülmemiş, ama yüreğimin derinliğinden gelen cümlelerle Allah'la konuştum. Günahlarımı itiraf edip bunlardan uzaklaşarak İsa'nın sağladığı arınma ve sonsuz yaşam armağanlarına sahip oldum. O'nun yardımıyla, ardından gitmek ve gösterdiği doğru yolda ilerlemek istediğimi söyledim.

Şimşekler çakmamıştı, işitilir türde bir cevap gelmemişti, ürpertici bir deneyim yaşamamıştım. Bunun, bazı insanlar için duygusal olarak sarsıcı, heyecan verici bir deneyim olduğunu biliyordum; benim içinse farklı olmuştu. Elbette ki heyecan vericiydi, ama benimki bir idrak-ı dakik deneyimi olmuştu.

3. Allah'ın Çocuğu Olmak

Attığım bu adımla, eşikten geçerek Yuhanna 1:12'de yazıldığı gibi, yeni bir yaşama iştirak etmiş oluyordum. Büsbütün değişmiştim: Tarih sahnesinde yer almış ve dirilmiş olan İsa'nın aracılığıyla Allah'ın ailesine dahil olmuş, O'nun çocuklarından biri olmuştum. Elçi Pavlus'un dediği gibi, "Bir kimse Mesih'teyse, yeni yaratıktır; eski şeyler geçmiş, her şey yeni olmuştur" (2.Korintliler 5:17).

Gerçekten de, İsa'nın öğretisine uygun yaşamaya başlayınca ve O'nun insanı değiştiren kudretini yaşamıma dahil ettikçe, önceliklerim, değerlerim ve karakterim zamanla değişmeye başladı (ve halen değişmektedir). İsa'nın amaçları ve bakış açılarını tümüyle benimsemek istiyordum bundan böyle. Martin Luther King Jr.'in sözlerine atıfta bulunmak gerekirse: Henüz olmam gereken nitelikte bir adam ya da İsa'nın yardımıyla bir gün dönüşeceğim adam değilim belki – ancak Allah'a şükürler olsun ki, eski karakterimden de eser kalmadı. Bilemiyorum; belki de bu söylediklerim size garip geliyor olabilir. Araştırmam öncesinde bana da garip gelirdi bu tarzda söylemler. Aslına bakarsanız, İsa'ya iman ettikten sonra öylesine değiştim ki, günün birinde beş yaşındaki kızımız Alison, eşimin yanına giderek, "Annecim, babamı değiştirdiği gibi beni de değiştirmesini istiyorum Allah'ın" demişti.

Bu küçük kızın babası, daha önceleri, saygısız, öfkeli, kaba sözler sarf eden ve eve pek uğramayan bir adamdı. Ancak, tek bir uzmanla bile görüşmemiş, konuya dair verileri incelememiş, tarihsel delilleri araştırmamış olsa da bu küçük kız, İsa'nın bir adamı tepeden tırnağa nasıl

değiştirebildiğine şahit olmuştu. Böylesine dönüştürücü bir güce şahit olan bu küçük kız, "Eğer Allah'ın bir insana etkisi böyle oluyorsa, bu deneyimi ben de yaşamak istiyorum" demeye getiriyordu.

Mesih'i tekrar yargıladığım davada, kesin hükme vardığım, neredeyse yirmi yıl önceki o güne dönecek olursam, o gün verdiğim kararın, kesinlikle hayatımın en önemli kararı olduğunu gönül rahatlığıyla söyleyebilirim.

HÜKÜM VERME SIRASI SİZDE

Kendimden bu kadar bahsetmem yeter; gelelim size. En başında, bu kitapta sergilenecek delilleri, adil ve tarafsız bir jüri üyesi gibi değerlendirerek kararlarınızı bu deliller ışığında vermenizi rica etmiştim. Sonuç itibariyle hüküm verecek olan sizsiniz. Sizin adınıza başkası veremez bu hükmü.

Çok sayıda uzmanın görüşünü, İsa'ya dair sunulan savunmaları, yönelttiğim sorulara verilen cevapları okuduysanız, ortaya çıkan sayısız delili, mantıklı ve sağduyulu biçimde değerlendirdiyseniz eğer, belki benim gibi siz de İsa'nın tekrar yargılandığı bu davada varılabilecek hükmün apaçık olduğunu fark etmişsinizdir.

Yuhanna 1:12'de geçen iman etme öğretisini gerçekleştirdiniz; o halde artık tek yapmanız gereken şey, İsa'nın lütfunu kabul etmektir, böylece onun oğlu veya kızı olabilir ve ömrünüzün geri kalanından ebediyete kadar sürecek olan ruhsal bir maceraya atılmış olursunuz. Deneyimsel sınamayı gerçekleştirme sırası sizde artık. Bu son adımı, büyük şevkle atabileceğinizi ümit ediyorum.

Öte yandan, belki de halen aklınıza takılan sorular vardır. Ya da zihninizi en çok yoran sorulara bu kitabımda cevap vermemiş olabilirim. Pekala haklısınız. Ne de olsa tek bir kitapta bütün ayrıntılara değinmek imkânsızdır. Ancak, bu kitabın sayfalarında yer alan sayısız delili görmezden gelmediğiniz takdirde, makul olanın (hatta yapılması gerekenin), İsa'ya dair hükmünüzü verebilmeniz için, üşenmeden araştırmanızı sürdürmek olduğunu kabul edeceğinize inanıyorum.

Delillerin yetersiz kaldığını düşündüğünüz noktaları tespit edip daha fazla bilgi edinebilmek için saygın uzmanlara danışın. Delillerin işaret ettiği gerçeklere, bu kitaptakinden daha mantıklı bir izahat getirebildiğinize inanıyorsanız, bu izahatınızı da eleştiriye açık tutmaktan

kaçınmayın. Meseleleri daha derinlemesine irdelemek istiyorsanız eğer, bu kitapta önerilen kaynaklara başvurun. İncil'i bir de kendiniz okuyup inceleyin.

Her bir ayrıntıyı tümüyle aydınlatmanın mümkün olmadığını kabul ederek, yeterli ölçüde bilgi topladığınızda hüküm vereceğinizi evvelden taahhüt edin. Kendisi hakkında doğru bilgilere ulaşmanızı sağlamasını talep etmek üzere, varlığından emin olamadığınız Allah'a usulca dua etmeyi de deneyebilirsiniz. Ruhsal arayışınızı yılmadan sürdürebilmenizi diliyorum.

Doğrusunu söylemek gerekirse, yaşamınızın 'önemli işler' listesinde, bu meseleyi en başa koymanızı şiddetle tavsiye etme sorumluluğunu hissediyorum. Basit bir meseleymiş gibi yarım yamalak incelemeyin bu meseleyi, çünkü varacağınız sonucun önemli etkileri olacaktır. Michael Murphy'nin isabetli biçimde ifade ettiği gibi, "Bu araştırma sonucunda varılacak hüküm, sadece İsa'ya dair anlatıların doğruluğu konusunda değil, bizzat bizim geleceğimiz konusunda da bağlayıcı olacaktır."[5] Kısacası, Mesih'in tekrar yargılandığı, dava niteliğindeki bu araştırmamda, benim vardığım sonuç doğru ise eğer, geleceğiniz ve ebedi güvenceniz, Mesih'e karşı takındığınız tavra bağlıdır. İsa'nın kendisi de şöyle der: "Benim O olduğuma iman etmezseniz, günahlarınızın içinde öleceksiniz" (Yuhanna 8:24).

Bu sözler, aklı başında bir kimsenin, gerçekten değer verdiği insanları uyarmak amacıyla sarf ettiği sözlerdir. İsa'nın bu sözlerini aktarmamın sebebi, konunun ehemmiyetini belirterek Mesih'i tekrar yargıladığımız bu davayı, üzerine düşe düşe, dikkatli biçimde değerlendirmenizi sağlamaktır.

Ancak sonuç itibariyle Mesih davasında varılamayacak bazı hükümler de vardır. Davada sunulan delillerin toplamı, bu hükümleri baştan çürütmüştür. Bir zamanlar kuşkuculuğuyla tanınan, ancak İsa'ya dair delillerin olağanüstü ikna ediciliği sayesinde iman eden, Cambridge Üniversitesi'nin ünlü profesörlerinden C.S. Lewis de şu sonuca varmıştır:

> İnsanların, sık sık O'na dair öne sürdükleri bir iddia vardır ki, bu iddianın yersiz olduğunu belirtmeyi boynumun borcu bilirim: "İsa'nın, örnek bir ahlak öğretmeni olduğunu kabul ediyorum, ancak Allah'ın ta kendisi olduğu yönündeki iddiasının doğru olduğuna inanmıyorum." İşte bu, büsbütün yanlış bir yaklaşımdır. Sadece insan olup da İsa'nın sarf ettiği türden sözler sarf

eden bir adamın, örnek bir ahlak öğretmeni olması mümkün değildir. Böyle bir adam ya delinin tekidir... ya da Cehennem'den çıkıp gelmiş Şeytan'ın ta kendisidir. Bu adamın kim olduğuna karar vermelisiniz: Ya Allah'ın ezeli ve ebedi Oğlu'ydu ya da delinin tekiydi veya daha da beter bir yaratıktı. Ahmak biri olduğuna karar verip O'nu göz ardı edebilirsiniz; O'nu iblis sayıp üzerine tükürüp öldürebilirsiniz; yahut da ayaklarına kapanıp O'nu Rabbiniz ve Allah'ınız kabul edebilirsiniz. Ancak O'nun örnek bir ahlak öğretmeni olduğu yönündeki saçma ve alçaltıcı iddiadan vazgeçelim. Sözleriyle ve yaptıklarıyla böylesine bir iddianın yersiz olduğunu açıkça kanıtlamıştır İsa. Yani böylesine bir iddiaya kesinlikle açık kapı bırakmamıştır. Asla böyle bir niyeti olmamıştır.[6]

ALINTI YAPILAN KAYNAKLAR

Archer–Gleason L. Archer, *The Encyclopedia of Bible Difficulties* (Grand Rapids: Zondervan, 1982).

Anderson–J. N. D. Anderson, *The Evidence for the Resurrection* (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1966).

Ankerberg–John Ankerberg and John Weldon, *The Facts on the Mormon Church* (Eugene, Ore.: Harvest House, 1991).

Ankerberg–John Ankerberg and John Weldon, *Knowing the Truth about the Resurrection* (Eugene, Ore.: Harvest House, 1996).

Ankerberg–John Ankerberg and John Weldon, *Ready with an Answer* (Eugene, Ore.: Harvest House, 1997).

Armstrong–Karen Armstrong, *A History of God* (New York: Ballantine/Epiphany, 1993).

Baigent–Michael Baigent, Richard Leigh, and Henry Lincoln, *Holy Blood, Holy Grail* (New York: Delacorte, 1982).

Barnett–Paul Barnett, *Is the New Testament History?* (Ann Arbor, Mich.: Vine, 1986).

Barnett–Paul Barnett, *Jesus and the Logic of History* (Grand Rapids: Eerdmans, 1997).

Black–Henry Campbell Black, *Black's Law Dictionary*, 5th ed. (St. Paul, Minn.: West, 1979).

Blomberg–Craig Blomberg, *The Historical Reliability of the Gospels* (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1987).

Boyd, Gregory A. *Cynic Sage or Son of God? Recovering the-Real Jesus in an Age of Revisionist Replies*. Wheaton, Ill.: BridgePoint, 1995.

Boyd–Gregory A. Boyd, *Jesus under Siege* (Wheaton, Ill.: Victor, 1995).

Boyd–Robert Boyd, *Tells, Tombs, and Treasure* (Grand Rapids: Baker, 1969).

Braaten–Carl Braaten, *History and Hermeneutics*, vol. 2 of *New Directions in Theology Today*, ed. Willimn Hordern (Philadelphia: Westminster Press, 1966).

British Medical Journal– "A Case of Congenital Ichthyosiforin Erythrodermia of Brocq Treated by Hypnosis," *British Medical Journal* 2 (1952).

Brown–R. E. Brown, "Did Jesus Know He Was. God?" *Biblical Theology Bulletin* 15 (1985).

Bruce–F. F. Bruce, *The New Testament Documents: Are They Reliable?* (Grand Rapids: Eerdmans, 1960).

Bruce–F. F. Bruce, *The Books and the Parchments* (Old Tappan, N.J.: Revell, 1963).

Bruce–F. F. Bruce, *Jesus and Christian Origins outside the New Testament* (Grand Rapids: Eerdmans, 1974).

Bruce–F. F. Bruce, *The Canon of Scripture* (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1988).

Chicago Tribune– "Bomb Victim's Body Not in Grave," *Chicago Tribune* (January 14, 1998).

Clifford–Ross Clifford, *The Case for the Empty Tomb* (Claremont, Calif.: Albatross, 1991).

Collins, Gary R. *Can You Trust Psychology?* Downers Grove, Ill.: Inter, Varsity Press, 1988.

Collins, Gary R. *Christian Counseling: A Comprehensive Guide*. Dallas: Word, 1988.

Collins. Gary R. *The Soul Search.* Nashville: Nelson, 1998.

Craig–William Lane Craig, *Knowing the Truth about the Resurrection* (Ann Arbor, Mich.: Servant, 1988).

Craig–William Lane Craig, *Reasonable Faith* (Westchester, Ill.: Crossway, 1994).

Craig–William Lane Craig, *The Son Rises: Historical Evidence for the Resurrection of Jesus* (Chicago: Moody Press, 1981).

Craig, William Lane, and Frank Zindler. *Atheism vs. Christianity: Where Does the Evidence Point?* Grand Rapids: Zondervan, 1993. Videocassette.

Crossan–John Dominic Crossan, *The Historical Jesus* (San Francisco: HarperSanFrancisco, 1991).

Donato–Marla Donato, "That Guilty Look," *Chicago Tribune* (April 1, 1994).

Drane–John Drane, *Introducing the New Testament* (San Francisco: Harper & Row, 1986).

Dunn–James D. G. Dunn, *Jesus and the Spirit* (London: SCM Press, 1975).

Dunn–James Dunn, *The Living Word* (Philadelphia: Fortress, 1988).

Edwards–William D. Edwards et al., "On the Physical Death of Jesus Christ," *Journal of the American Medical Association* (March 21, 1986),1455-63.

Evans–Colin Evans, *The Casebook of Forensic Detection* (New York: John Wiley & Sons, 1996).

Finegan–Jack Finegan, *The Archaeology of the New Testament* (Princeton: Princeton Univ. Press, 1992).

Foreman, Dale. *Crucify Him*. Grand Rapids: Zondervan, 1990.

France–R. T. France, *The Evidence for Jesus* (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1986).

Fruchtenbaum, Arnold. *Jesus Was a Jew*. Tustin, Calif.: Ariel Ministries, 1981.

Frydland, Rachmiel. *What the Rabbis Know about the Messiah*. Cincinnati: Messianic, 1993.

Geisler–Norman Geisler and Thomas Howe, *When Critics Ask* (Wheaton, Ill.: Victor, 1992).

Geisler–Norman L. Geisler and William E. Nix, *A General Introduction to the Bible* (1968; reprint, Chicago: Moody Press, 1980).

Geivett–R. Douglas Geivett and Gary R. Habermas, eds., *In Defense of Miracles* (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1997).

Grant–Michael Grant, *Jesus: An Historian's Review of the Gospels* (New York: Charles Schribner's Sons, 1977).

Green–Michael Green, *Christ Is Risen: So What?* (Kent, England: Sovereign World, 1995).

Green–Michael Green, *The Empty Cross of Jesus* (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1984).

Greenleaf–Simon Greenleaf, *The Testimony of the Evangelists* (Grand Rapids: Baker, 1984).

Gregory–Leland H. Gregory III, "Top Ten Government Bloopers," *George* (November 1997).

Gruenler–Royce Gordon Gruenler, *New Approaches to Jesus and the Gospels* (Grand Rapids: Baker, 1982).

Habermas–Gary Habermas, *The Historical Jesus* (Joplin, Mo.: College Press, 1996).

Habermas–Gary Habermas, *The Verdict of History* (Nashville: Nelson, 1988).

Habermas–Gary Habermas and Antony Flew, *Did Jesus Rise from the Dead? The Resurrection Debate* (San Francisco: Harper & Row, 1987), xiv.

Habermas, Gary, and J. P. Moreland. *Beyond Death: Exploring the Evidence for Immortality*. Westchester, Ill.: Crossway, 1998.

Habermas–Gary Habermas and J. P. Moreland, *Immortality: The Other Side of Death* (Nashville: Nelson, 1992).

Harris, Murray J. *Jesus As God*. Grand Rapids: Baker, 1993.

Harris, Murray J. *Three Crucial Questions about Jesus*. Grand Rapids: Baker, 1994.

Hengel, M. *Crucifixion in the Ancient World*. Philadelphia: Fortress, 1977.

Ignatius–Ignatius, *Trallians* 9

Irenaeus–Irenaeus, *Adversus haereses* 3.3.4.

Johnson–Denny Johnson, "Police Add Electronic 'Sketch Artist' to Their Bag of Tricks," *Chicago Tribune* (June 22, 1997).

Johnson–Luke Timothy Johnson, *The Real Jesus* (San Francisco: HarperSanFrancisco, 1996).

Josephus–Josephus, *The Antiquities* 20.200.

Kaiser, Walter C., Jr. *The Messiah in the Old Testament*. Grand Rapids: Zondervan, 1995.

Kenyon–Frederic Kenyon, *Handbook to the Textual Criticism of the New Testament* (New York: Maemillan, 1912).

Kenyon–Frederic Kenyon, *The Bible and Archaeology* (New York: Harper, 1940).

Lake–Kirsopp Lake, *The Historical Evidence for the Resurrection of Jesus Christ* (London: Williams & Norgate, 1907).

Lawrence–D. H. Lawrence, *Love among the Haystacks and Other Stories* (New York: Penguin, 1960).

Lewis–C. S. Lewis, *Mere Christianity* (New York: Macmillan-Collier, 1960).

Lewis–C. S. Lewis, *The Screwtape Letters* (London: Collins-Fontana, 1942).

Maier–Paul Maier, *Pontius Pilate* (Wheaton, Ill.: Tyndale House, 1968).

Maier–P. Maier, "Sejanus, Pilate, and the Date of the Crucifixion," *Church History* 37 (1968).

Marshall–I. Howard Marshall, *I Believe in the Historical Jesus* (Grand Rapids: Eerdmans, 1977).

Martin–Michael Martin, *The Case against Christianity* (Philadelphia: Temple. Univ. Press, 1991).

Martin, W J. *The Deity of Christ*. Chicago: Moody Press, 1964.

McDowell–Josh McDowell, *Evidence That Demands a Verdict* (1972; reprint, San Bernardino, Calif: Here's Life, 1986).

McDowell–Josh McDowell, *More Than a Carpenter* (Wheaton, Ill.: Living Books, 1977).

McDowell–Josh McDowell, *The Resurrection Factor* (San Bernardino, Calif.: Here's Life, 1981).

McDowell–Josh McDowell and Bart Larson, *Jesus: A Biblical Defense of His Deity* (San Bernardino, Calif.: Here's Life,1983).

McDowell–Josh McDowell and Bill Wilson, *He Walked among Us* (Nashville: Nelson, 1994).

McFarlan–Donald McFarlan, ed., *The Guinness Book of World Records* (New York: Bantam, 1991).

McGinniss–Joe McGinniss, *Fatal Vision* (New York: New American Library, 1989).

McRay–John McRay, *Archaeology and the New Testament* (Grand Rapids: Baker, 1991).

Metzger–Bruce M. Metzger, *The Canon of the New Testament* (Oxford: Clarendon Press, 1988).

Metzger–Bruce M. Metzger, *The Text of the New Testament* (Oxford: Oxford Univ. Press, 1992).

Miller–Kevin D. Miller, "The War of the Scrolls," *Christianity Today* (October 6, 1997).

Montgomery–John Warwick Montgomery, ed., *Christianity for the Tough-Minded* (Minneapolis: Bethany House, 1973).

Moreland, J. P. *Scaling the Secular City*. Grand Rapids: Baker, 1987.

Morison, Frank. *Who Moved the Stone?* Grand Rapids: Zondervan, 1987.

Moule–C. F. D. Moule, *The Phenomenon of the New Testament* (London: SCM Press, 1967).

Müller–Julius Müller, *The Theory of Myths, in Its Application to the Gospel History, Examined and Confuted* (London: John Chapman, 1844).

Neill–Stephen Neill, *The Interpretation of the New Testament 1861-1961* (London: O.U.P., 1964).

O'Collins–Gerald O'Collins, *The Easter Jesus* (London: Darton, Longman & Todd, 1973).

Patzia–Arthur G. Patzia, *The Making of the New Testament* (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1995).

Peck–M. Scott Peck, *People of the Lie* (New York: Touchstone, 1997).

Pelikan–Jaroslav Pelikan, *The Christian Tradition: A History of the Development of Doctrine*, vol. 1, *The Emergence of the Catholic Tradition (100-600)* (Chicago: Univ. of Chicago Press, 1971).

Phlegon–Phlegon, *Olympiades he Chronika* 13, ed. Otto Keller, *Rerum Naturalium Scriptores Graeci Minores*, I (Leipzig: Teurber, 1877).

Possley–Maurice Possley, "Mob Hit Man Aleman Gets One Hundred to Three Hundred Years," *Chicago Tribune* (November 26, 1997).

Proctor, William. *The Resurrection Report*. Nashville:. Broadman & Holman, 1998.

Rosen–Marjorie Rosen, "Getting Inside the Mind of a Serial Killer," *Biography* (October 1997).

Rosen, Moishe. *Y'shua, the Jewish Way to Say Jesus*. Chicago: Moody Press, 1982.

Rosen–Ruth Rosen, ed., *Jewish Doctors Meet the Great Physician* (San Francisco: Purple Pomegranate, 1997).

Schaff–Philip Schaff, *The Person of Christ* (New York: American Tract Society, 1918).

Schonfield–Hugh Schonfield, *The Passover Plot* (New York: Bantam, 1965)

Sherwin-White–A. N. Sherwin-White, *Roman Society and Roman Law in the New Testament* (Oxford: Clarendon Press, 1963).

Smith–Morton Smith, "Biblical Arguments for Slavery," *Free Inquiry* (Spring 1987), 30.

Sowell–Thomas Sowell, *Race and Culture* (New York: Basic, 1995).

Stoner–Peter W. Stoner, *Science Speaks* (Chicago: Moody Press, 1969).

Stott, John. *Basic Christianity*. Grand Rapids: Eerdmans, 1986.

Strobel–Lee Strobel, "His 'I Shot Him' Stuns Courtroom," *Chicago Tribune* (June 20, 1975).
Strobel–Lee Strobel, "Pal's Confession Fails; Defendant Ruled Guilty," *Chicago Tribune* (June 21, 1975).
Strobel–Lee Strobel, "Jury in Makeshift Courtroom Hears Dying Boy Tell of Attack," *Chicago Tribune* (February 24, 1976).
Strobel–Lee Strobel, "'Textbook' Thumbprint Aids Conviction in Coed's Killing," *Chicago Tribune* (June 29, 1976).
Strobel–Lee Strobel, "Four Years in Jail–and Innocent," *Chicago Tribune* (August 22, 1976).
Strobel–Lee Strobel, "Youth's Testimony Convicts Killers, but Death Stays Near," *Chicago Tribune* (October 25, 1976).
Strobel–Lee Strobel, "Did Justice Close Her Eyes?" *Chicago Tribune* (August 21, 1977).
Strobel–Lee Patrick Strobel, *Reckless Homicide: Ford's Pinto Trial* (South Bend, Ind.: And Books, 1980).
Strobel–Lee Strobel, *God's Outrageous Claims* (Grand Rapids: Zondervan, 1997).
Telchin–Stan Telchin, *Betrayed!* (Grand Rapids: Chosen, 1982).
Templeton–Charles Templeton, *Act of God* (New York: Bantam, 1979).
Templeton–Charles Templeton, *Farewell to God* (Toronto: McClelland & Stewart, 1996).
Thompson, J. A. *The Bible and Archaeology.* Grand Rapids: Eerdmans, 1975.
Warfield–Benjamin B. Warfield, *Introduction to Textual Criticism of the New Testament* (London: Hodder & Stoughton, 1907).
Webster's–*Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language* (New York: Gramercy, 1989).
Wilcox–M. Wilcox, Jesus in the Light of His Jewish Environment," *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt* 2, no. 25.1 (1982).
Wilkins–Michael J. Wilkins and J. P. Moreland, eds., *Jesus under Fire* (Grand Rapids: Zondervan, 1995).
Wilson–Ian Wilson, *Jesus: The Evidence* (1984; reprint, San Francisco: HarperSanFrancisco, 1988).
Witherington–Ben Witherington III, *The Christology of Jesus* (Minneapolis: Fortress, 1990).

Yamauchi–Edwin Yamauchi, "Josephus and the Scriptures," *Fides et Historia* 13 (1980).
Yamauchi, Edwin. *The Stones and the Scriptures*. New York: J. B. Lippencott, 1972.
Zindler–Frank Zindler, "Where Jesus Never Walked," *American Atheist* (Winter 1996-1997).
Zodhiates, Spiros. *Was Christ God?* Grand Rapids: Eerdmans, 1966.
Zondervan–*The Journey* (Grand Rapids: Zondervan, 1996).

DİPNOTLAR

GİRİŞ: HAYAT DEĞİŞTİREN BİR SORUŞTURMANIN YENİDEN AÇILMASI

1. Lee Strobel, "Four Years in Jail–and Innocent," *Chicago Tribune* (August 22, 1976) ve "Did Justice Close Her Eyes?" *Chicago Tribune* (August 21, 1977).

1. GÖRGÜ ŞAHİDİ DELİLLERİ

1. Lee Strobel, "Youth' Testimony Convicts Killers, but Death Stays Near," *Chicago Tribune* (October 25, 1976).
2. Irenaeus, *Adversus haereses* 3.3.4.
3. Arthur G. Patzia, *The Making of the New Testament* (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1995), 164.
4. A.g.e., 49.
5. Karen Annstrong, *A History of God* (New York: Ballantine/Epiphany, 1993), 82.
6. William Lane Craig, *The Son Rises: Historical Evidence for the Resurrection of Jesus* (Chicago: Moody Press, 1981), 140.
7. Armstrong, *A History of God*, 79.
8. 1.Korintliler 15:3-7.

2. GÖRGÜ ŞAHİDİ İFADELERİNE DAYANAN DELİLLERİN SINANMASI

1. Lee Strobel, 'Jury in Makeshift Courtroom Hears Dying Boy Tell of Attack," *Chicago Tribune* (February 24, 1976).
2. Luka 1:1-4.
3. Simon Greenleaf, *The Testimony of the Evangelists* (Grand Rapids: Baker, 1984), vii.
4. Alıntı: Craig Bloniberg, "Where Do We Start Studying Jesus?", Michael J. Wilkins and J. P. Moreland, eds., *Jesus under Fire* (Grand Rapids: Zondervan, 1995), 34.
5. Bkz. Gleason L. Archer, *The Encyclopedia of Bible Difficulties* (Grand Rapids: Zondervan, 1982) ve Norman Geisler & Thomas Howe, *When Critics Ask* (Wheaton, Ill.: Victor, 1992).

3. BELGELENEBİLEN DELİLLER

1. Bkz. Lee Patrick Strobel, *Reckless Homicide: Ford's Pinto Trial* (South Bend, Ind.: And Books, 1980), 75-92 ve Lee Strobel, *God's Outrageous Claims* (Grand Rapids: Zondervan, 1997), 43-58. Ford şirketi, açılan tazminat davalarında suçlu bulunarak tazminat ödemek zorunda kalsa da; ölüme sebebiyet verdiği suçlamasıyla açılan kamu davasında, yargıcın, belirleyici olabilecek önemli birtakım delilleri jüriyle paylaşmaması nedeniyle kriminal suçlamalardan beraat etmiştir. Pinto modeli konusundaki suçlamalara ilk defa *Mother Jones* dergisinde yer verilmişti.

2. F. F. Bruce, *The Books and the Parchments* (Old Tappan, N.J.: Revell, 1963), 178, Alıntı: *Evidence That Demands a Verdict* (1972; reprint, San Bernardino, Calif.: Here's Life, 1986), 42.

3. Frederic Kenyon, *Handbook to the Textual Criticism of the New Testament* (New York: Macmillan, 1912), 5, Alıntı: Ross Clifford, *The Case for the Empty Tomb* (Claremont, Calif.: Albatross, 1991), 33.

4. Frederic Kenyon, *The Bible and Archaeology* (New York: Harper, 1940), 288.

5. Norman L. Geisler ve William E. Nix, *A General Introduction to the Bible* (1968; reprint, Chicago: Moody Press, 1980), 361.

6. A.g.e., 367, vurgu eklenmiştir.

7. Patzia, *The Making of the New Testament*, 158.

8. Benjamin B. Waifield, *Introduction to Textual Criticism of the New Testament* (London: Hodder & Stoughton, 1907), 12-13.

9. Geisler ve Nix, *A General Introduction to the Bible*, 195. Filimon, 1.Petrus ve 1.Yuhanna kitaplarının da bazılarınca güvenilirliği tartışmalı olan kitaplar arasında sayıldıklarına işaret ederler, ancak "bu kitaplar için 'tartışmalıdan' ziyade 'dışlanan' kitaplar tanımlaması daha uygun olacaktır" diye de eklerler.

10. A.g.e., 207.

11. A.g.e., 199. Birtakım kiliselerce belirli bir süre boyunca kabul gören ve günümüzde de değerli kabul edilen, fakat kanonlar arasına giremeyen Apokrifler ise bu kitaplar arasında sayılamaz. Örneğin: Hermas'ın Çobanı, Korintliler'e Mektup, Sahte Barnaba'nın Mektubu, Didaşe, Petrus'un Vahyi, Pavlus ve Tekla'nın İşleri ve Klement'in İkinci Mektubu veya Eskilerin Nasihatı.

12. A.g.e.

4. DOĞRULAYICI DELİLLER

1. *Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language* (New York: Gramercy, 1989), 328.

2. Maurice Possley, "Mob Hit Man Aleman Gets One Hundred to Three Hundred Years," *Chicago Tribune* (November 26, 1997).

3. Charles Templeton, *Act of God* (New York: Bantam, 1979), 152.

4. Josephus, *The Antiquities* 20.200. Ayrıca bkz. Edwin Yamauchi, "Josephus and the Scriptures," *Fides et Historia* 13 (1980), 42-63.

5. Josephus, *The Antiquities* 18.63-64.

6. Michael Martin, *The Case against Christianity* (Philadelphia: Temple Univ. Press, 1991), 49.

7. Tacitus, *Annals* 15.44.

8. Pliny the Younger, *Letters* 10.96.

9. Gary Habermas, *The Historical Jesus* (Joplin, Mo.: College Press, 1996), 196-97.

10. Paul L. Maier, *Pontius Pilate* (Wheaton. Ill.: Tyndale House, 1968), 366, alıntı: Phlegon, *Olympiades he Chronika* 13, ed. Otto Keller, *Rerum Naturalium Scriptores Graeci Minores*, 1 (Leipzig: Teurber, 1877), 101. Maier tarafından çevrilmiştir.

11. Bkz. P. Maier, "Sejanus, Pilate, and the Date of the Crucifixion," *Church History* 37 (1968), 1-11.

12. M. Wilcox, "Jesus in the Light of His Jewish Environment," *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt* 2, no. 25.1 (1982), 133.

13. Luke Timothy Johnson, *The Real Jesus* (San Francisco: HarperSan-Francisco, 1996), 120.

14. Ignatius, *Trallians* 9.

15. Bkz. Gary Habermas, *The Verdict of History* (Nashville: Nelson, 1988).

16. A.g.e., 169.

5. BİLİMSEL DELİLLER

1. Bkz. Joe McGinniss, *Fatal Vision* (New York: New American Library, 1989). Bilimsel delillerin kanıtı için bkz. Colin Evans, *The Casebook of Forensic Detection* (New York: John Wiley & Sons, 1996), 277-80.

2. Luka 18:35, Markos 10:46.

3. Norman Geisler ve Thomas Howe, *When Critics Ask* (Wheaton, Ill.: Victor, 1992), 385.

4. John Ankerberg ve John Weldon, *Ready with an Answer* (Eugene, Ore.: Harvest House, 1997), 272.

5. Michael Martin, *The Case Against Christianity* (Philadelphia: Temple Univ. Press, 1991),69, vurgu eklenmiştir.

6. John McRay, *Archaeology and the New Testament* (Grand Rapids: Baker, 1991), 155, vurgu eklenmiştir.

7. Robert Boyd, *Tells, Tombs, and Treasure* (Grand Rapids: Baker. 1969), 175, alıntı: Habermas, *The Historical Jesus*, 172.

8. Geisler ve Howe, *When Critics Ask*, 185.

9. Frank Zindler, "Where Jesus Never Walked," *American Atheist* (Winter 1996-1997), 34.

10. Ian Wilson, *Jesus: The Evidence* (1984; reprint, San Francisco: HarperSanFrancisco, 1988), 67.

11. Jack Finegan, *The Archaeology of the New Testament* (Princeton: Princeton Univ. Press, 1992), 46.

12. Wilson, *Jesus: The Evidence*, 67.

13. Wilkins ve Moreland, *Jesus under Fire*, 209.

14. A.g.e., 211.

15. Kevin D. Miller, 'The War of the Scrolls," *Christianity Today* (October 6, 1997), 44, vurgu eklenmiştir.

16. Joseph Smith, *History of the Church*, 8 cilt. (Salt Lake City: Deseret, 1978), 4:461, alıntı: Donald S. Tingle, *Mormonism* (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1981), 17.

17. John Ankerberg ve John Weldon, *The Facts on the Mormon Church* (Eugene, Ore.: Harvest House, 1991), 30, vurgu özgün metinde de bulunmaktadır.

18. Clifford Wilson, *Rocks, Relics and Biblical Reliability* (Grand Rapids: Zondervan; Richardson, Tex.: Probe, 1977), 120, alınıt: Ankerberg ve Weldon, *Ready with an Answer*, 272.

6. KARŞIT DELİLLER

1. Henry Camphell Black, *Black's Law Dictionary*, 5th ed. (St. Paul, Minn.: West, 1979), 1139.

2. Lee Strobel, "His 'I Shot Him' Stuns Courtroom," *Chicago Tribune* (June 20, 1975) ve "Pal's Confession Fails; Defendant Ruled Guilty," *Chicago Tribune* (June 21, 1975).

3. Gregory A..Boyd, *Jesus under Siege* (Wheaton, Ill.: Victor, 1995), 88.

4. John Dominic Crossan, *The Historical Jesus* (San Francisco: HarperSanFrancisco, 1991), 329.

5. Johnson, *The Real Jesus*, 3, 5, 8.

6. A.g.e., 26.

7. A.g.e.

7. İSA'NIN KİMLİĞİNE DAİR DELİLLER

1. Marjorie Rosen, "Getting Inside the Mind of a Serial Killer," *Biography* (October 1997), 62-65.

2. A.g.e., 64.

3. R. E. Brown, "Did Jesus Know He Was God?" *Biblical Theology Bulletin* 15 (1985), 78, alıntı: Ben Witherington III, *The Christology of Jesus* (Minneapolis: Fortress, 1990), 277.

4. Jaroslav Pelikan, *The Christian Tradition: A History of the Development of Doctrine*, vol. 1, *The Emergence of the Catholic Tradition*

(100-600) (Chicago: Univ. of Chicago Press, 1971), 173, alıntı: William Lane Craig, *Reasonable Faith* (Westchester, Ill.: Crossway, 1994), 243.

5. Craig, *Reasonable Faith*, 252.
6. A.g.e., 244.
7. Royce Gordon Gruenler, *New Approaches to Jesus and the Gospels* (Grand Rapids: Baker, 1982), 74.
8. James D. G. Dunn, *Jesus and the Spirit* (London: SCM Press, 1975), 60, alıntı: Craig, *Reasonable Faith*, 252, vurgu eklenmiştir.

8. PSİKOLOJİK DELİLLER

1. Leland H. Gregory III, "Top Ten Government Bloopers," *George* (November 1997), 78.
2. Charles Templeton, *Farewell to God* (Toronto: McClelland & Stewart, 1996), 112.
3. Wilson, *Jesus: The Evidence*, 141.
4. A.g.e., 109.
5. "A Case of Congenital Ichthyosiform Erythroderinia of Brocq Treated by Hypnosis," *British Medical Journal* 2 (1952), 996, alıntı: Wilson, *Jesus: The Evidence*, 103.
6. M. Scott Peck, *People of the Lie* (New York: Touchstone, 1997).
7. Wilson, *Jesus: The Evidence*, 107.
8. C. S. Lewis, *The Screwtape Letters* (London: Collins-Fontana, 1942), 9.
9. Philip Schaff, *The Person of Christ* (New York: American Tract Society, 1918), 97, alıntı: McDowell, *Evidence That Demands a Verdict*, 107, vurgu eklenmiştir.

9. KİMLİK PROFİLİNDEN EDİNİLEN DELİLLER

1. Marla Donato, "That Guilty Look," *Chicago Tribune* (April 1, 1994).
2. Denny Johnson, "Police Add Electronic 'Sketch Artist' to Their Bag of Tricks," *Chicago Tribune* (June 22, 1997).
3. Templeton, *Farewell to God*, 230.
4. Morton Smith, "Biblical Arguments for Slavery," *Free Inquiry* (Spring 1987), 30.
5. Thomas Sowell, *Race and Culture* (New York: Basic, 1995).
6. Josh McDowell ve Bart Larson, *Jesus: A Biblical Defense of His Deity* (San Bernardino, Calif.: Here's Life, 1983), 62-64.

10. PARMAK İZİ DELİLLERİ

1. Evans, *The Casebook of Forensic Detection*, 98-100.
2. Lee Strobel, "'Textbook' Thumbprint Aids Conviction in Coed's Killing," *Chicago Tribune* (June 29, 1976).

3. Gerçekleşen kehanetler için bkz. McDowell, *Evidence That Demands a Verdict*, 141-77.

4. Peter W Stoner, *Science Speaks* (Chicago: Moody Press, 1969), 109.

5. Daha fazla bilgi için bkz. Robert C. Newman, "Fulfilled Prophecy As Miracle," in R. Douglas Geivett and Gary R. Habermas, eds., *In Defense of Miracles* (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1997), 214-25.

6. Stan Telchin, *İhanet* (İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2007).

7. Ruth Rosen, ed., *Jewish Doctors Meet the Great Physician* (San Francisco: Purple Pomegranate, 1997), 9-23.

8. A.g.e., 34-35.

11. TIBBİ DELİLLER

1. Sure IV. 156-57.

2. Wilson, *Jesus: The Evidence*, 140.

3. Craig, *Reasonable Faith*, 234.

4. D. H. Lawrence, *Love among the Haystacks and Other Stories* (New York: Penguin, 1960), 125.

5. Hugh Schonfield, *The Passover Plot* (New York: Bantam, 1965), 165.

6. Habermas, *The Verdict of History*, 56.

7. Michael Baigent, Richard Leigh, ve Henry Lincoln, *Holy Blood, Holy Grail* (New York: Delacorte, 1982), 372.

8. Johnson, *The Real Jesus*, 30.

9. J. W. Hewitt, "The Use of Nails in the Crucifixion," *Harvard Theological Review* 25 (1932), 29-45, alıntı: Josh McDowell, *The Resurrection Factor* (San Bernardino, Calif.: Here's Life, 1981), 45.

10. William D. Edwards et al., "On the Physical Death of Jesus Christ," *Journal of the American Medical Association* (March 21, 1986), 1455-63.

12. KAYIP BEDENE DAİR DELİLLER

1. Gerald O'Collins, *The Easter Jesus* (London: Darton, Longman & Todd, 1973), 134, alıntı: Craig, *The Son Rises*, 136.

2. Bkz. William Lane Craig & Frank Zindler. *Atheism vs. Christianity. Where Does the Evidence Point?* (Grand Rapids: Zondervan, 1993), video-cassette.

3. Templeton, *Farewell to God*, 120.

4. Martin, *The Case against Christianity*, 78-79.

5. A.g.e., 81.

6. Michael Grant, *Jesus: An Historian's Review of the Gospels* (New York: Charles Schribner's Sons, 1977), 176.

7. Kirsopp Lake, *The Historical Evidence for the Resurrection of Jesus Christ* (London: Williams & Norgate, 1907), 247-79, alınıt: William Lane Craig, *Knowing the Truth about the Resurrection* (Ann Arbor, Mich.: Servant, 1988), 35-36.

8. J. N. D. Anderson, *The Evidence for the Resurrection* (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1966), 20.

13. İSA'NIN DİRİLİŞTEN SONRA İNSANLARA GÖRÜNDÜĞÜNE DAİR DELİLLER

1. "Bomb Victim's Body Not in Grave," *Chicago Tribune* (January 14, 1998).

2. Martin, *The Case against Christianity*, 87.

3. Gary Habermas & Antony Flew, *Did Jesus Risefrom the Dead? The Resurrection Debate* (San Francisco: Harper & Row, 1987), xiv.

4. A.g.e., xv.

5. Martin, *The Case against Christianity*, 90.

6. Craig, *The Son Rises*, 125.

7. John Drane, *Introducing the New Testament* (San Francisco: Harper & Row, 1986), 99.

8. Michael Green, *Christ Is Risen: So What?* (Kent, England: Sovereign World, 1995), 34.

9. Gary Habermas & J. P. Moreland, *Immortality: The Other Side of Death* (Nashville: Nelson, 1992), 60'da da alıntılanmıştır.

10. Martin, *The Case against Christianity*, 75.

11. Carl Braaten, *History and Hermeneutics*, vol. 2 of *New Directions in Theology Today*, ed. William Hordern (Philadelphia: Westminster Press, 1966), 78, alıntı: Habermas and Flew, *Did Jesus Riseftorn the Dead?* 24.

12. Michael Green, *The Empty Cross of Jesus* (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1984), 97, alıntı: Ankerberg & Weldon, *Knowing the Truth about the Resurrection*, 22, vurgu özgün metinde de bulunmaktadır.

14. TALİ DELİLLER

1. Black, *Black's Law Dictionary*, 221.

2. Bkz. Josh McDowell, *Marangozdan da Öte* (İstanbul: Zirve Yayıncılık).

3. C. F. D. Moule, *The Phenomenon of the New Testament* (London: SCM Press, 1967), 3.

4. Donald McFarlan, ed., *The Guinness Book of World Records* (New York: Bantam, 1991), 547.

5. Clifford, *The Case for the Empty Tomb*, 112.

SONUÇ: TARİHİN HÜKMÜ

1. A. N. Sherwin-White, *Roman Society and Roman Law in the New Testament* (Oxford: Clarendon Press, 1963), 188-91.

2. Blomberg, "Where Do We Start Studying Jesus?" Wilkins&Moreland, *Jesus under Fire*, 43'den. Vurgu eklenmiştir.

3. Craig, *The Son Rises*, 102, vurgu eklenmiştir.

4. Julius Müller, *The Theory of* Myths, *in Its Application to the Gospel History, Examined and Confuted* (London: John Chapman, 1844), 26, alıntı: Craig, *The Son Rises*, 101.

5 Michael Murphy, "The Two-Sided Game of Christian Faith," in John Warwick Montgomery, ed., *Christianity for the Tough-Minded* (Minneapolis: Bethany House, 1973), 125, alıntı: Ankerberg and Weldon, *Knowing the Truth about the Resurrection*, 44.

6. C. S. Lewis, *Mere Christianity* (New York: Macmillan-Collier, 1960), 55-56.

DİZİN

Act of God (Tanrı'nın İşi), 82

Açıkça Görünmesi, Tanrı'nın, İsa Mesih'te, 29

Adaleti, Tanrı'nın, 183-184

Akıl bütünlüğü, İsa'nın, 161-165, 169, 225

Allah'ın Tarihi (History of God, A), 30, 34

Allegro, John Marco, 115

Amacı, Müjde kitaplarının yazarlarının, 41-42

Anderson, J.N.D., Diriliş hakkında, 88

Ankerberg, John, *Book of Mormon* (Mormonlar'ın Kitabı) hakkında, 117

Annals of Imperial Rome, (Annals "Roma İmparatorluğu'nun Tarihsel Kayıtları") zamana ilişkin, 64

Apokrifler, 23, 136

Apollonius, Tyanalı, İsa ile karşılaştırılması, 132-135

Archeology and the New Testament (Arkeoloji ve Yeni Antlaşma), 105

Arkeoloji: Kutsal Kitap, doğrulayan, 54, 81, 87-99; karşı çıkan *Book of Mormon* (Mormonlar'ın Kitabı), 116; sınırlamaları, 101; Nasıra kasabasının varlığı konusunda, 111

Armstrong, Karen, *Tanrı Tarihi*, 34, 42

Asılları, Yeni Antlaşma elyazması metinlerinin, 62-63

Ateizm, karşı sav, 227

Barclay, William, Yeni Antlaşma dahil edilen metinler (Kanonu) hakkında, 72

Barker, Dan, Boyd ile tartışma, 122

Barnabas'ın, Mektubu, 76

Baygınlık kuramı, Diriliş'e dair, 213, 223

Bebeklerin top yekun katliamı, Beytlehem'deki, 113

Bedeninin, İsa Mesih'in, çalınması, 227

Bell, Sir Harold, Yeni Antlaşma, Yuhanna kısmının yazım tarihinin saptanması konusunda, 66

BEN'İM, bildirisi, 30

Beş yüz kişiye, İsa Mesih'in Diriliş sonrası görünmesi, 253-257

Betrayed (İhanet), 207

Beytlehem, bebeklerin topyekun katliamı, 113-114

Biyografi, eski çağ önderlerinin, 93, 132; Müjde kitaplarının biyografik niteliği, 23. *Ayrıca bakınız* tarih

Blomberg, Craig: 1.Korintliler 15. bölümdeki inanç ilkeleri, 230; Müjde kitaplarının güvenilirliği konusunda, 21-36, 49-57, 82-117, 189-290

Boyd, Gregory A.: *Cynic Sage or Son of God?* (Kinik Bilge ya da Tanrı'nın Oğlu?) 121; İsa Semineri konusunda, 121; *Jesus Under Siege* (İsa Kuşatma Altında), 121

Braaten, Carl, Dirilişin tarihselliğine dair, 268

Bruce, F.F., *The New Testament Documents: Are They Reliable?* (Yeni Antlaşma Belgeleri: Güvenilir mi?), 68

Buda, 93

Budizm, 196

Büyücülük, İsa'nın suçlandığı, 93, 135

Büyük harfle yazılmış elyazmaları, 67

C. Beatty Kütüphanesi Koleksiyonu'ndaki Kutsal Yazı Papirüsleri, 65

Carson, Donald A., İsa'nın ulûhiyeti hakkında, 172-188

Cehennem, mahkumiyet, 182-183

Clarke, Sir Edward, Diriliş'in kanıtları hakkında, 265

Clement, İskendiyeli, ve Gizli Markos İncili, 135

Clement, Romalı, Mektubu, 96

Codex Sinaiticus, büyük harflerle yazılmış elyazması, 67

Codex Vaticanus, büyük harflerle yazılmış elyazması, 67

Collins, Gary R.; halüsinasyonlar (sanrılar) hakkında, 266; İsa'nın akıl bütünlüğü hakkında, 159-170

Craig, William Lane, 31; Diriliş'in kanıtları hakkında, 227-248, 249, 254, 260; *Reasonable Faith (Makul İnanç)*, 154, 157

Crossan, John Dominic, 135

Çarmıh Müjdesi, 135-136

Çarmıha Gerilme, eski çağlarda, 85, 89; temel inanç olarak, 26, 88, 89, 225, 275, Hıristiyanlık'ın yaklaşımı, 232; karanlığın belgelenmesi, 85-86; betimlenmesi, 212, 217-220; ve tarihi, 253; ve çivilerin kullanılması, 217, 218, 220-221, fizyolojik sonuçları, 219-223

Çevirileri, Kutsal Kitap: ilk dönemde Yeni Antlaşma'nın, 63, 67; *The Five Gospels* (Beş İncil), 120-121, 124, 241; Latince, 67; Uzman Tercümesi, İsa Araştırma Kurulu tarafından düzenlenen, 124

Çifte Uyumsuzluk, İsa Araştırma Kurulu'nda kullanılan, 128

Çiviler, Çarmıhta kullanılan, 218, 219, 221-222

Daniel, Kutsal Kitap'ın bölümü, Yeni Antlaşma'ya yönelik imaları, 31, 152

Değişim/dönüşüm: Diriliş'e göre, 262; Müjde kitaplarına göre, 186-187, 202, 286-287

Değişkenler, metne ait, 51, 59-70, 76

Deissmann, Adolf, Yeni Antlaşma Yuhanna kısmının yazım tarihinin saptanması hakkında, 66

Ders Kitapları *(Lectionaries)* kilise ayinlerinde okunmak üzere ayrılmış olan Kutsal Yazı bölümlerini içeren kitap, 67

Didimli Yahuda Tomas, Tomas İncili'nin yazarı, 73

Diğer Uluslar (Yahudi Olmayan Kişiler): Hıristiyanlık üzerindeki etkileri, 96, 194; yönelik Yahudi anlayışı, 194; yönelik hizmet, 154, 197, 200

Dilbilgisi, Grekçe, anlam üzerindeki etkisi, 69, 220
Din bilginlerinin, doğruluğu, 67-68
Diriliş: temel inanç olarak, 36, 37-38, 95, 96, 137, 227; Hıristiyanlar'ın, 224, 227, 270; ve İsa'nın ulûhiyeti, 163, 174, 212-213, 227, 247, elçilerin tanıklıkları, 223, 260-262, 275-276; kanıtları, 233, 248, 249-271; Hıristiyanlık'ın temeli olarak, 244-245, 267, 269-270; hipnoz ile ilgili, 165-167; konusunda Yahudiler'in genel görüşü, 233; Yahudiler'in reddetmesi, 234, 246; ile ilgili söylenceler, 95, 125, 260, 265-266, 269; doğası, 232-233; Pavlus'un tanıklığı, 94-95, 254, 255; Petrus'un tanıklığı, 259, 264, 267; ve peygamberlik, 199, 243-244; Müjde'nin amacı olarak, 26, 107, 138, 227, 243
Dodd, C.H., İsa Mesih'in Diriliş sonrası görünmesi hakkında, 261
Doğası: Mesih'in (*bakınız* kişiliği, Mesih'in); Tanrı'nın (*bakınız* Nitelikleri, Tanrı'nın)
Doğaüstü: reddedilmesi, 125, 126, 127, 228-129, 168, günümüzde kabul görmesi, 169
Doğruluğu, Kutsal Kitap'ın, 54, 68, 82, 146; antik çağ eserleriyle karşılaştırılması, 62, 72-83; İsa Araştırma Kurulu, 146; ilahiyat açısından etkileri, 27, 32, 51, 123, 148, 205; zamana ilişkin, 121
Dosetik, 96
Drane, John, Diriliş'in kanıtları hakkında, 262
Dunn, James, İsa'nın akıl bütünlüğü hakkında, 157
Edwards, William D., Çarmıhta ölüm hakkında, 225
Effusion (iç organlardaki kan/su gibi sıvıların dışarı boşalması, akması), perikardiyal (kalbin çevresindeki ince zar), 220; plöral (akciğerler ve göğüs boşluğu arasındaki zar), 220
Efsane (söylence): İsa'nın ulûhiyeti, 146, 154-155; Hıristiyanlık'a karşı kanıtları, 154-155, 232, 242, 244-246; Kutsal Kitap'a etkisi, 34, 36-37, 42, 119, 131-132, 134, 153, 155; Aramatyalı Yusuf, 231-232; Diriliş'in anlatımlarında, 37, 95, 125, 260, 261, 265-266, 269
Elçilerin İşleri: yazarı, 23; yazım tarihi, 36
Elyazmaları, eski çağ eserlerinin, 63; Grekçe, toplamı, 66; Yeni Antlaşma, 64-65, Yeni Antlaşma elyazmalarının sayısı, 63-69, Vulgata, 66
Emmaus, yolu, 261, 267
Eusebius: İsa'nın kırbaçlanması hakkında, 216; södopigrafya (Kutsal Kitap ve Apokrifler dışında kutsal metin olduğu iddia edilen yazılar) konusunda, 76
Feldman, L.H. eski çağ metinlerinin geçerliliği, 78
Feminizm Karşıtlığı. *Bakınız* kadınlar, 125
Ferisiler, İsa ile olan ilişkileri, 149, 166
Finegan, Jack, Nasıra kasabası hakkında, 112
Five Gospels, The, (Beş İncil), 121, 124, 141

Flew, Anthony, 250, Diriliş konusunda münazara, 268

Geisler, Norman, Yeni Antlaşma'nın geçerliliği hakkında, 70, 76

Gerçek, ilahiyat ve tarihsel açıdan karşılaştırmalı olarak, 137-139

Gerçekliği: Yeni Antlaşma metinlerinin, 59; eski çağ yazılarının, 65

Gerginliği, İsa'nın çarmıha gitmeden önceki, 214-215

Getsemani Bahçesi'nde, İsa'nın içinde bulunduğu durum, 215

Gizemli dinler, ve İsa, 133-134

Gizlenmesi, Hıristiyan yazılarının. *Bakınız* sansürleme, Yeni Antlaşma metinlerinin.

Gizli Markos, 134-136

Gnosisçilik (Bilgicilik), Tomas İncili'nde, 136

Görünümleri, Diriliş sonrası, İsa Mesih'in, 253-260

Grant, Michael, *Jesus: An Historian's Review of the Gospels* (İsa: Bir Tarihçi Tarafından Müjde Kitaplarının İncelemesi), 239

Green, Michael, İsa Mesih'in Diriliş sonrası görünmesi, 269, 295

Greenleaf, Simon, Müjde kitaplarının tutarlılıkları hakkında, 48

Gruenler, Royce Gordon, İsa'nın ulûhiyeti hakkında, 157

Günah, Tanrı'ya karşı işlenen, 174-175, 182-183; İsa tarafından bağışlanması, 31, 174-175; İsa'nın zaferi, 227

Günahların bağışlanması, İsa Mesih tarafından, 32, 173

Habermas, Gary: Diriliş'in savunması, 249-271; 1.Korintliler 15. bölümdeki inanç ilkeleri hakkında, 253-260; baygınlık kuramı, 212; *The Verdict of History* (Tarihin Kararı), 98

Halüsinasyonlar (Sanrılar), İsa Mesih'in Diriliş sonrası görünmesi hakkında, 266-269

Hataları, elyazmalarının. *Bakınız* değişkenler

Hatch, W.H.P., Yeni Antlaşma'nın Yuhanna kısmının yazım tarihi hakkında, 66

Havasızlıktan boğulmak, çarmıhta, 219

Hayes, Richard, *Beş İncil*'in incelemesi, 141

Hıristiyanlık, diğer akımlar tarafından taklit edilişi, 132-134

Hick, John, İsa'nın ulûhiyeti hakkında, 148

Hinduizm, 196

Hipnoz, kötü ruhların kovulmasında, 167, mucizelerde, 165-167, Diriliş'te, 167

Hipovolemik (dolaşan kan hacminin azalması) şok, belirtileri, 216, 220

Hipovolemik (kan terleme), belirtileri, 215

Hirodes, Büyük, bebeklerin topyekun katliamının tarihi kayıtları, 113-114

Hizmeti: Mesih'in, 156, 186, 187, 197, 223, 224; diğer uluslara yönelik, 155, 196, 201

Holy Blood, Holy Grail (Kutsal Kan, Kutsal Kase), 213

Homeros, *İlyada,* 103; elyazmaları, 64-65

Ignatius, Mektupları, 96

Ireneaus, Müjde kitaplarının yazarları konusunda, 24

İbraniler: Yeni Antlaşma metinlerine dahil edilmesi, 75; papyrus yazmaları, 65

İdeoloji. *Bakınız* Teoloji

İlk dönem kilisesi: anlaşmazlıkları, 44; iman ikrarı, Pavlus'un kayıtlarına göre, 37, 255; zulüm görmesi, 88, 268-269; peygamberlikleri, 42-43; yayılması, 85, 88-89, 91

İlkdoğan, İsa'yı betimleyen, 172

İlkesi imanın, Yeni Antlaşma Kanonu'nda, 71

İlyada, 103, elyazmaları, 64

İman Edenler, Yahudi dininden dönenler, 201, 207, 208, 279, 282

İmanı uğruna ölenler (öldürülenler). *Bakınız* ölüm

İnanç ilkeleri: *Koloseliler 1:15-20,* 37; tarihlendirilmesi, 38, 254, 255, 256, 261, 266; *1.Korintliler 15:3-7*, 37, 230-31, 232-33, 254-60; boş mezar, 243, 244; İsa Mesih'in Diriliş sonrası görünmesi, 252-53, 255; Pavlus'un kayıtları, 34-35; *Filipililer 2:6-11*, 37

İnsan, Tanrı ile olan ilişkisi, 182

İnsanlığı, İsa Mesih'in, 31, 175-176, İsa Araştırma Kurulu görüşü, 120, 137, 157

İnsanoğlu, İsa'yı ima eden, 30-31, 152, 156

İpler, çarmıha gerilişte kullanılan, 221

İsa Araştırma Kurulu, 73, 120-141; kıstasların eleştirilmesi, 127-129; köktencilerin karşıtlıkları, 125; ve Tomas İncili, 121, 134-137; İsa'nın insanlığına dair, 125, 137, 157, 162; haberlerde yer alması, 120; Diriliş hakkında, 230; doğaüstü konusundaki duruşu, 126-131

İşkence, Çarmıha Geriliş öncesi, 214-217

İtaatkarlığı, İsa'nın Tanrı'ya, 177

İznik İnanç Bildirgesi, 138

Jeremias, Joachim, 255

Jesus and the Riddle of Dead Sea Scrolls, (İsa ve Kumran Tomarları'nın Gizi), 213

Jesus Scroll,the (İsa Tomarı), 212

Jesus: An Historian's Review of the Gospels,(İsa: Bir Tarihçi Tarafından Müjde Kitaplarının İncelemesi), 239

Jewish War, the (Yahudi Savaşları), 64

Johnson, Luke Timothy, 95, 213; *The Real Jesus* (Gerçek İsa), 140

Josephus, tarihçi, 104-111; *The Antiquities* (Yahudiler'in Tarihçesi) 82-84; *The Jewish War* (Yahudi Savaşları) 64; Yakup'a dair, İsa'nın kardeşi, 84; İsa'ya dair; 83, 86, 87, 258-259; Nasıra'ya dair, 111; *Testimonium Flavianum* (Filavianus'un Tanıklığı), 84

Joyce, Donovan: *The Jesus Scroll* (İsa Tomarı), 212; baygınlık kuramı, 212

Julius Africanus, 91

Kadınlar: Tomas İncili'ndeki, 73-74, 134-136; İsa'nın mezarındaki, 240-241, 242, 245, 246, Yahudiler'in yaklaşımı, 240-241, 242, 259

Kalp, çarmıha gerilişin üzerindeki etkileri, 220

Kan kaybı, çarmıhta, 216, 222, 294

Kanıtlar: ikinci derece, 272-288; doğrulayıcı, 78-98, 261-262, tahlili, 103-104

Kanon'una, Yeni Antlaşma: metinlerin dahil edilişi, 71-72, 120, 290; dışında bırakılması, 71-72, 73-75, 76

Kee, Howard Clark, İsa Araştırma Kurulu'na dair, 140

Kefaret etmek, 26-36, 199

Kemiklere, kırılma işleminin uygulanması, çarmıha geriliş sonrasında, 221

Kenosis, İsa Mesih'in tanrısal niteliklerden vazgeçmesi, 176

Kenyon, Sir Frederic, Yeni Antlaşma'nın Yuhanna kısmının yazım tarihine dair, 66; *The Palaeography of Greek Papyri* (Grekçe Papirüslerin Paleografisi), 68

Kırbaçlanma, etkileri, 215-216

Kilise babaları (İ.S. 1. yüzyıl) yapıtları, 63

Kimliği, Mesih'in, 145-157, Yahudi, 197, 199-201

Kirinius (Roma savaş tanrısı, Romulus ile özdeşleştirilir), hükümdarlığına dair tartışmalar, 110-111

Kişiliği, Mesih'in, 26, 27, 95, 96, 148, 170; insanlığı, 31, 125, 137, 176; İsa Araştırma Kurulu, 126, 156-157; öğretmenliği 86, 138, 150, 163; Tanrı ile bağı, 148-149, 170 (*ayrıca bakınız*, nitelikleri, Tanrı'nın)

Komplo, Diriliş'te iddia edilen, 212-213

Köleliğin Kaldırılması, İngiltere'de, 186

Kölelik, İsa'nın görüşü, 184-188

Kötü ruhların kovulması, hipnozun yeri, 165-167; İsa Mesih tarafından gerçekleştirilen, 268-269; ilişkin psikosomatik hastalıklar, 168

Kötü ruhların, varlığı, 168-169

Kur'an, 93, 103, 278

Kurban, üstlendiği görev, 199, 221, 280

Kuşkucu Alman ilahiyatı, 66, 260

Küçük harflerle yazılmış elyazmaları, 66

Kültürü, Yahudi, 279

Lake, Kirsopp, Diriliş hakkında, 246

Lapide, Pinchas, 1.Korintliler 15. bölümdeki inanç ilkeleri hakkında, 256

Last Temptation of Christ, The, (Günaha Son Çağrı), 154

Latince. *Bakınız* Vulgata (Kutsal Kitap'ın 4. yüzyıl sonunda yapılan Latince tercümesi)

Lawrence, D.H., ve baygınlık kuramı, 212

Levi, Havari. *Bakınız* Matta

Lewis, C.S., 169, 304

Lisanias, (kısmi) eyalet valisi, konusundaki tartışma, 105

Luckhoo, Sir Lionel, 286
Luka kısmı, Yeni Antlaşma'daki: doğruluğu, 41-42, 49-50, 105-106; yazarı, 23, 24, 25; Yuhanna kısmı ile farklılıklarının karşılaştırılması, 28-29; yazım tarihi, 34, 35, 65; Markos kısmının kaynak olarak kullanılması, 28, 29, 30; ilahiyat açısından önemi, 32
Luka, tarihçi, 23, 24, 25, 41, 105, 107
Maier, Paul, *Pontius Pilatus* (Pontiyus Pilatus), 91,92
Markos kısmı, Yeni Antlaşma'daki: doğruluğu, 41, 108; yazarı, 22-25; eksik olan sonuç bölümü, 263-264; Yuhanna kısmı ile farklılıklarının karşılaştırılması, 28-29; yazım tarihi, 34, 35, 36, 65, 115, 231, 245; en erken yazılan kısım olması, 265; bakış açısı, 25, 26, 32, 53, 241; Diriliş'in ele alınışı, 231, 245; Matta ve Luka kısımlarında kaynak olarak kullanılması, 26, 27, 28, 129
Markos, Yeni Antlaşma Markos kısmının yazarı, 23, 24, 25, 26, 28
Martin, Michael, 87, 108, 237, 238, 240-241; Diriliş'in kanıtlarına dair, 250, 257, 268
Matta kısmı, Yeni Antlaşma'daki: doğruluğu, 41, 49, 50; yazarı, 22-25; Yuhanna kısmı ile farklılıklarının karşılaştırılması, 28-29; yazım tarihi, 35, 65, 260; Markos kısmının kaynak olarak kullanılması, 26, 27, 28, 129; bakış açısı, 32, 49-50
Matta, elçi, Yeni Antlaşma'nın Matta kısmının yazarı, 23, 24, 25, 26, 28
McRay, John, arkeolog 101-115; *Archeology and the New Testament* (Arkeoloji ve Yeni Antlaşma), 101
Mecdelli Meryem, İsa'nın mezarında, 237, 240, 259
Mesih olarak, İsa'nın kimliği, 155, 188, 191, 200, 290. *Ayrıca bakınız* ulûhiyeti, İsa'nın
Mesih Öğretisi; ilk dönem kilisesinde, 154; İsa'nın kendi anlayışı, 157, Yeni Antlaşma Yuhanna kısmında, 28, 153, 155
Metherell, Alexander, Çarmıha Geriliş hakkında, 213-220, 253, 269, 293
Metzger, Bruce M., 60-77, 108
Mezar: İsa'nın gömülmesi, 230-231; boş, 243-244, 246, 247, 249, 266; Diriliş'in kanıtı olarak, 267; nöbetçileri, 234-236; İsa'nın gömülmesinin süresi, 241, başındaki kadınlar, 241-243, 245
Mişna'da (Tevrat'taki açık anlamların altındaki gizli manaların yorumundan meydana gelen Talmud'un bir bölümü) yer alan, İsa ile ilgili imalar, 92
Moreland, J.P., ikinci derecedeki kanıtlara dair, 273-287
Mormon, Book of, (Mormonlar'ın Kitabı), arkeolojik kanıtların olmaması, 117
Moule, C.F.D, 285
Mucizeler: elçilerin, 150, 278; İsa'nın ulûhiyeti kanıtlayan, 150-151, 162-163, 174, 227; reddedilişi, 128, 129-131, 138, 165-166, 167; mucizelerde hipnoz,

165-167; Yahudiler'e ait yazılarda betimlenmesi, 55, 66, 67, 206; varsayılan "Q" bölümlerinde, 26

Muhammed, 93, 278

Müjde Kitapları: doğrulukları (*bakınız* Doğruluğu); yazarları, 22-25; biyografi olarak, 21, tutarlılığı, 45-46, 48-51, 237-241; sahteleri, 23, 73, 74-75; İsa Araştırma Kurulu, 125; tıbbi delilleri, 217; papirüsleri, 66-67; parşömenleri, 67-68; saklanması, 34-36, 59-60, 62-73, güvenilirliği, 41-42, 107-109, 205-206, 242; sinoptikler (*bakınız* Sinoptik Müjde kitapları); ilahiyat açısından önemi, 32

Müslümanlık: Diriliş'in reddedilmesi, 212, 278; iman gücü, 275

Nag Hammadi belgeleri, 73

Nasıra kasabası: varlığı, 111-113; İsa'nın etkisi, 165

Nesnellik, eski çağ tarihi ve modern çağ tarihi bağlamında karşılaştırılması, 32

New Testament Documents: Are They Reliable? (Yeni Antlaşma Belgeleri: Güvenilir mi?), 68

Nitelikleri, Tanrı'nın: etiksel, 172; değişmezliği, 172; İsa Mesih'teki, 172, 150, adaleti, 184; ve kenosis (İsa'nın tüm tanrısal niteliklerinden vazgeçip bir insan gibi acı çekmesi), 176; her şeye gücü yeten, 172; her yerde ve her zamanda var olan, 172, 175, 177-178; her şeyi bilen, 188; günahsızlığı, 174, 180

Nix, William, Yeni Antlaşma'nın geçerliliği hakkında, 70, 76

Nock, Arthur, Darby, Yeni Antlaşma'ya dahil edilen metinler konusunda, 72

Nöbetçiler, mezarın başındaki, 234-235, 247

Nüfus sayımı, Mesih'in doğumunda, 109-110

O'Callaghan, Jose, Yeni Antlaşma Markos kısmının yazım tarihi hakkında, 115

O'Collins, Gerald, Diriliş ve Hıristiyanlık konusunda, 227

Öğreti (doktrin), değişik biçimlerinin etkileri, 70

Ölü Deniz Parşömenleri, 114-116

Ölüm: elçilerin, 47, 234, 275; Hıristiyanlar'ın karşı karşıya olduğu 36; İsa Mesih'in Ölümü yenmesi, 227

Paleografi (eski yazılar bilimi), elyazmalarının tarihlerinin belirlenmesinde kullanılması, 66

Pannenberg, Wolfhart, İsa Mesih'in Diriliş sonrası görünmeleri, 260

Panteizm (Tümtanrıcılık), Tomas İncili'nde, 73-74

Papias, Müjde kitaplarının yazarlığı konusunda tanıklığı, 24

Papirüsler, Yeni Antlaşma elyazmaları, 65-67

Passover Plot, the (Fısıh Yemeği Komplosu), 212

Pavlus, elçi: iman etmesi, 277-279, 284-286, tarafından kaydedilen inanç ilkeleri, 36-37, 95-96, 230-231 (*ayrıca bakınız* inanç ilkeleri), yazılarının yazım tarihleri, 37, 66, 95; Luka üzerindeki etkisi, 23-24;

İsa Mesih'in Diriliş sonrası görünmesi, 94-95, 253, 255
Peck, M. Scott, kötü ruhların kanıtları hakkında, *People of the Lie,* (Yalanın Tutsakları), 168
Pelikan, Jaroslav, İsa'nın ulûhiyeti hakkında, 154
People of the Lie, (Yalanın Tutsakları), 168
Petrus, Markos'un görgü tanığı olarak, 24, 28, 264, Diriliş'in tanığı olarak, 261, 264-266
Peudepigraphia (Kutsal Kitap ve Apokrifler dışında kutsal metin olduğu iddia edilen yazılar), 76
Peygamberlikler: yerine gelmesi konusunda ileri sürülenler, 203-207; Çarmıha Geriliş ile ilgili, 198-199, 219, 221; Rab'bin Günü ile ilgili, 41-42; ilk dönem kilisesindeki, 42; Mesih'le ilgili, 113-114, 192, 200-207, 294-295; Diriliş ile ilgili, 200, 245
Philostratus, Atinalı: Tyanalı Apollonion'un yaşamının yazarı, 131, 132
Phlegon, Çarmıha Geriliş sırasında karanlık çökmesi hakkında, 91
Pilatus, tarihteki yeri, 92, 107
Plinius, Genç: İsa'nın ulûhiyeti hakkında, 89-90, 94
Polikarp'ın, Mektubu, 96
Politarchlar (kent yöneticileri) konusunda anlaşmazlık, 106
Pontius Pilate (Pontius Pilatus), 92
"Q" Yeni Antlaşma'nın ilk üç kısmının (Sinoptiklerin) kaynağı olduğu varsayılan metinlerde, 26-27, 134; Mesih'in tanımlanması, 26, 27; ve İsa Araştırma Kurulu, 134
Rab'bin Sofrası, töreni, 133-134, 282-283, 284-285
Race and Culture (Irk ve Kültür), 185
Ramsay, Sir William, Kirinius'un hükümdarlığı hakkında, 110
Real Jesus, The, (Gerçek İsa), 140
Reasonable Faith, (Makul İnanç), 154
Ritüeller, Rab'bin Sofrası ve Vaftiz, 133-134, 282-283
Roberts, C.H., Yeni Antlaşma Yuhanna kısmının yazım tarihi konusunda, 66
Robinson, A.T., İsa'nın gömülmesi konusunda, 232
Romalı yetkililer, İsa ile ilişkileri, 166
Rüşvet verilmesi, mezarı bekleyen nöbetçilere, 235, 246
Sağlığı, İsa Mesih'in duygusal, 159-164, 170, 225
Sansürleme, Yeni Antlaşma metinlerine, 59, 135
Saul, Tarsuslu, iman etmesi, 277, 285
Sayısı, Yeni Antlaşma elyazmalarının, 64-70
Schaff, Philip, İsa'nın akıl bütünlüğü hakkında, 170
Schonfield, Hugh: *The Passover Plot* (Fısıh Yemeği Komplosu), 212; ve baygınlık kuramı, 212
Sherwin-White, A.N., Müjde kitaplarının geçerliliği konusunda, 245

Sihirbaz, İsa. *Bakınız* büyücülük

Sinoptikler (Yeni Antlaşma'nın ilk üç kısmı, Matta, Markos, Luka'nın) Yuhanna kısmı ile farklılıklarının karşılaştırılması, 28-29; aralarındaki benzerlikler, 46. *Ayrıca bakınız* Müjde kitapları.

Siyasi tehdit unsuru olarak, İsa, 88, 186

Smith, Morton, İsa'nın ahlaki değerleri hakkında, 184

Solunum Asidozu (Gazlı Asidoz) (atardamarlarda pH'nın azalması ve karbondioksitin ileri derecede artması) çarmıha geriliş sırasında, 219

Sowell, Thomas: *Race and Culture* (Irk ve Kültür), 185; kölelik konusunda, 185

Soyağacı, İsa'nın, 50, 200

Sözlü anlatım geleneği: Pavlus'un kayıtlarına göre, 36-37; değişkenlikleri, 44-45. *Ayrıca bakınız*, tarih

Stein, Gordon, ateist tartışma, 122

Steir, Hans, Müjde kitaplarının tutarlılığı konusunda, 48

Strange, James, Nasıra kasabası ile ilgili, 111

Su, İsa'nın böğründen akan, 220

Tacitus, tarihçi, 82; *Annals of Imperial Rome* (Roma İmparatorluğu'nun Tarihsel Kayıtları), 64; yazılarında İsa'dan söz etmesi, 82, 88, 94

Talmud'taki İsa, 92, 94, 206; Nasıra kasabası, 111

Tanıklık/Şahit, karşıt tanık, 54-55, 83; çelişkili, 239-240; görgü tanığı, 19-38, 41, 252-253, 256; Diriliş'e dair, 251-252, 255, 259-260; İsa tarafından Kendisi için, 150; sınanması, 39-57; mezardaki kadınların, 242-243, 244, 259

Tanrı'nın Oğlu, İsa'nın kimliği olarak, 146, 147, 152, 154, 156-157; söylence olarak, 34; İsa'yı ima eden, 95, 137, 138

Tanrısallığı, İsa'nın. *Bakınız* ulûhiyeti, İsa'nın.

Tarih: içindeki Hıristiyanlık, 80-98; tutarsızlıklar, 47-50, 238; Çarmıha geriliş, 85, 88, 89, 91; İsa'nın kardeşi Yakup, 84; İsa, 54, 80, 98, 137-140, 232; sözlü aktarım geleneği, 45-46; Pilatus, 92, 107; korunması, 34-36, 41-42, 59-60, 62-73, 84-86; amacı, 25-26, 32-33, 42-43, 87; Diriliş, 250, 253; ilahiyat açısından etkileri, 25-26, 32, 51. *Ayrıca bakınız* Doğruluğu, Kutsal Kitap'ın

Tarihin korunması, Yeni Antlaşma'da, 34-36, 59-60, 80-87

Tarihlendirilmesi: eski çağ yazılarının, 64; Yeni Antlaşma'daki inanç ilkelerinin, 253-254, 266; Yeni Antlaşma metinlerinin, 34-35, 62-71

Telchin, Stan, *Betrayed* (İhanet), 207

Templeton, Charles, 163-164, 182, *Act of God*, 82-83

Teoloji, Yeni Antlaşma'nın doğruluğuna etkisi, 32, 53, 138

Terleme, kanla karışık, 115

Tertullianus, Çarmıha Geriliş sırasında karanlık çökmesi, 91

Thallus, Çarmıha Geriliş sırasında karanlık çökmesi konusunda, 91
Thiering, Barbara, *Jesus and the Riddle of the Dead Sea Scrolls,* (İsa ve Kumran Tomarları'nın Gizi), 213
Tomas İncili, 73-74; ve İsa Araştırma Kurulu, 121, 134, 136, 137
Ulûhiyeti, İsa'nın: inancın temeli olarak, 36-38, 96-98, 153; iddialar, 30-31, 115-116, 127-129; reddedilişi, 146, 148, 152, 174-175, kanıtları, 107, 131; Yeni Antlaşma'nın Yuhanna kısmında, 153-154; İsa Araştırma Kurulu, 126, 127, 128, 134-135; sınırlaması, 52, 176-177, 181; ve Diriliş, 174, 212, 213, 226, 247.
Uzmanların Tercümesi, Kutsal Kitap, 124
Üçlübirlik, öğretisi, 70-123; konusunda Yahudiler'in genel görüşü, 95, 96, 147, 281
Vaftiz, törensel açıdan, 133-134, 282
Vahiy: Yeni Antlaşma metinlerine dahil edilmesi, 75, yazım tarihi, 65
Vardaman, Jerry, Quirinius'un hükümdarlığı konusunda, 110
Verdict of History (Tarihin Kararı), 98
Von Campenhausen, Hans, İsa Mesih'in Diriliş sonrası görünmesi konusunda, 259
Vulgata, Latince elyazmaları, 67
Vücut bulma, 175-180, 247, tanrısal nitelikler üzerindeki etkisi, 75-78, 181; peygamberlik bildirisi, 200, 206-207
Warfield, Benjamin, İsa'nın ulûhiyeti konusunda, 176; Yeni Antlaşma'nın geçerliliği hakkında, 76
Weldon, John, (Book of Mormon) Mormonlar'ın Kitabı'na dair, 117
Wilken, Ulrich, Yeni Antlaşma Yuhanna kısmının yazım tarihi konusunda, 66
Wilson, Clifford, Yeni Antlaşma'nın geçerliliği hakkında, 117
Wilson, Ian: hipnoz ve mucizeler konusunda, 165-168; Nasıra Kenti hakkında, 112
Witherington, Ben III, İsa'nın ulûhiyeti hakkında, 146-157, 159
Yahudi Karşıtlığı, 193-195, 202
Yahudi kaynaklı belgeler/yazılar, İsa hakkında, 55, 91-92, 93, 95, 214, 246
Yahudiler'in Kralı, İsa'nın iddiası, 149
Yahudilik: Mesih'in gelişinin beklenmesi, 280-281; Hıristiyan olan Yahudiler, 202, 207-208, 279-282; İsa'ya dair, 192-194; Tanrı ile ilişki, 153-154, gelenekleri, 209-282, 283
Yakup, İsa'nın kardeşi: ölümü, 86, 277; tarihteki yeri, 84; kuşkucu yaklaşım, 95, 166, 267, 268, 277, 285
Yakup'un Mektubu, Yeni Antlaşma metinlerine dahil edilmesi, 75
Yamauchi, Edwin, M., Yeni Antlaşma'nın geçerliliği hakkında, 80-98, 117
Yanlışlıklar, elyazmalarındaki, 51, 69-70, 76

Yaratılmış varlık olarak, İsa, 178
Yazarları, Müjde kitaplarının, sorgulanması, 23-32
Yere yıkılışı, İsa'nın, çarmıh yolunda, 217
Yeşaya, 116
Yuhanna kısmının, Yeni Antlaşma'daki: doğruluğu, 42, 54, 107-108, 220; yazarı, 23-24, 25; Mesih Öğretisi, 153-154, yazım tarihi, 35, 66-67, 107-108, 260; bakış açısı, 30-31, 54
Yuhanna Markos. *Bakınız* Markos, Müjde yazarı
Yuhanna, Havari, 23-24, 25, 44, 220
Yuhanna, ihtiyar, 24
Yusuf, Aramatyalı, 230, 231, 232
Zaman/Tarih, eski yazıların doğruluğu üzerinde etkisi, 34-35, 64; dini inanışların kurucularının yaşamlarının, 93-94, Müjde kitaplarının 32, 34-35; Pavlus'un mektuplarının, 36, 95
Zerdüşt'ün Gathas'ı, 93
Zindler, Frank, Nasıra Kenti hakkında, 111
Zulüm, ilk dönem kilisesine yapılan, 88, 89, 267-268, 277

YAZAR HAKKINDA

Yale Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden aldığı Hukuk Çalışmaları Yüksek Lisansı'nın yanı sıra Missouri Üniversitesi'nden gazetecilik lisansına sahip olan Lee Strobel, *Chicago Tribune* gazetesinin eski hukuk editörlerindendir. Layık görüldüğü ödüller arasında, United Press International'ın verdiği araştırmacı gazetecilik ve kamu hizmeti gazeteciliği yüksek şeref ödülleri sayılabilir.

Ateizmden inanca yolculuğu, *İsa'nın Şifresi (The Case for Christ)* ve *The Case for Faith* isimli Gold Medallion ödülünü alan kitaplarında aktarılmıştır. Diğer çoksatar kitapları arasında, yine Gold Medallion ödülü kazanan *Inside the Mind of Unchurched Harry and Mary*; eşi Leslie ile birlikte kaleme aldığı *Surviving a Spiritual Mismatch in Marriage* ve her ikisi de Zondervan yayınlarınca basılan *God's Outrageous Claims* ve *What Jesus Would Say* sayılabilir. *Reckless Homicide* isimli kitabından da, birkaç hukuk fakültesinde yardımcı ders kitabı olarak yararlanılmıştır.

Lee, Amerika'nın en büyük iki kilisesinde öğretici vaizlik görevlerini sürdürmektedir: Chicago varoşlarında bulunan Willow Creek Community Church ve Orange County, California'da bulunan Saddleback Valley Community Church. *Outreach* adlı dergide, yardımcı editörlük ve köşe yazarlığı yapmaktadır. Daha önceleri Roosevelt Universitesi'nde Birinci Madde Hukuku derslerine girmekteydi.

Otuz yılı aşkın bir süre evli olan Lee ve Leslie, Güney California'da yaşamaktadırlar. Kızları Alison bir öğretmen ve roman yazarıdır; oğulları Kyle ise, din felsefesi alanında yüksek lisansını tamamlamış, Yeni Antlaşma çalışmaları alanında ikinci bir yüksek lisans programına devam etmektedir.

Çağdaş Bir Gazeteci, İki Bin Yıllık Bir Öykünün İzini Sürüyor!

İSA YENİDEN YARGILANIYOR!

Nasıralı İsa'nın Allah'ın Oğlu olduğuna dair inandırıcı deliller var mıdır?

Hayat yolculuğuna bir ateist olarak yola çıkan, kariyerinin zirvesindeyken yüz seksen derecelik bir dönüş yaparak dini bütün bir kişi haline gelen, *Chicago Tribune* gazetesinin hukuk editörü Lee Strobel, Cambridge, Princeton ve Brandeis gibi dünyanın en önde gelen üniversitelerinden doktora almış ve kendi alanlarında birer uzman olan bir düzine bilim adamını İsa'nın uluhiyeti konusunda sorguya çekmektedir.

Strobel, bir sorgu yargıcı titizliğiyle, *'İncil güvenilir bir kayıt mıdır?', 'Kutsal Kitap dışında İsa'nın iddialarını kaydeden başka bir kaynak var mıdır?', 'İsa'nın dirilişinin gerçek bir olay olduğuna inanmak için yeterli nedenlere sahip miyiz?'* türden sorularla bu uzmanlara adeta meydan okur.

Strobel'in bu çetin ve cüretkâr soruları, Altın Madalya'yı hak etmiş bu kitabını solukusuz okunan bir mertebeye çıkarmaktadır. Bu, kurguya dayanan bir roman değildir, İnsanlık tarihinin en ünlü kişisiyle ilgili gerçeğin yeniden sorgulanmasıdır.

Bakalım sizin hükmünüz ne olacak?

"Lee Strobel, bitip tükenmez bir inatla Kutsal Kitap'a dayanan Hıristiyanlık'ın sağlamlığını araştırmaktadır."
Bruce M. Metzger, Ph.D, Yeni Antlaşma Profesörü,
Emeritus, Princeton İlahiyat Okulu

"Lee Strobel, katı düşünceli şüphecilerin soracağı soruları soruyor. Kitabı öyle harika ki, bitirene kadar her akşam yemekten sonra yüksek sesle eşime okudum."
Philip E. Johnson, Hukuk Profesörü,
Kaliforniya Üniversitesi, Berkley

İsa'ya iman etmeden önce ateist olan **LEE STROBEL,** Yale Hukuk Okulu mezunu ve aynı zamanda Chicago Tribune gazetesinin ödüllü hukuk editörüdür. Amerika'nın en büyük kiliselerinden ikisinde vaizlik yaptıktan sonra kendini büyük oranda yazmaya adadı ve "Yaratan'ın Davası" *(The Case for a Creator)*, Altın Madalya kazanan "İmanı Davası" *(The Case for Faith)* ve "Kilise'ye Gitmeyen Harry ve Mary'nin Aklından Geçenler" *(Inside the Mind of Unchurched Harry and Mary)* gibi çok sayıda kitap yazmıştır. Karısıyla birlikte Kaliforniya'da yaşamaktadır.

Yeni Yaşam Yayınları

ISBN 975-9062-15-1

İSA'NIN ŞİFRESİ STROBEL

